

การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ
The Rehabilitation of Local Pavilion (Salaklanghon)
for Tourism in Sathingphra Peninsula

กาญจน์ เพียรเจริญ
Karn Phiancharoen

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Doctor of Philosophy in Environmental Management
Prince of Songkla University

2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ
The Rehabilitation of Local Pavilion (Salaklanghon)
for Tourism in Sathingphra Peninsula

กาญจน์ เพียรเจริญ
Karn Phiancharoen

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Doctor of Philosophy in Environmental Management
Prince of Songkla University

2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรมหานคร
 ผู้เขียน นายกาญจน์ เพียรเจริญ
 สาขาวิชา การจัดการสิ่งแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร)

.....ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.นงเยาว์ เนาวรัตน์)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มณีแนม)

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ สุวรรณโณ)

.....กรรมการ
 (ดร.อภิรมย์ พรหมจรรยา)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม

.....
 (ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟ้ารุ่งแสง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายกาญจน์ เพ็ชรเจริญ)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาอื่นในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายกาญจน์ เพ็ชรเจริญ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ
ผู้เขียน	นายกาญจน์ เพ็ชรเจริญ
สาขาวิชา	การจัดการจัดสิ่งแวดล้อม
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและระบุคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ตลอดจนวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและสำรวจภาคสนามระหว่างปี พ.ศ.2558-2562 โดยเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือ แบบสำรวจและบันทึกภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ และการประชุมระดมสมอง ส่วนประชากรกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเลือกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแบบเจาะจง สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูศาลากลางหน รวม 399 คน ทั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ กลุ่มนักวิชาการ นักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ และกลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาควิชาหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม

ผลการศึกษาทำให้ระบุพิกัดและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของศาลากลางหนในแผนที่คาบสมุทรสทิงพระได้รวม 202 หลัง โดยพบว่าศาลากลางหนมีมากที่สุดในอำเภอสิงหนคร รองลงมาคืออำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด และน้อยที่สุดในอำเภอกระแสสินธุ์ ที่ตั้งของศาลากลางหนเรียงตัวไปตามเส้นทางสัญจรทั้งริมทางบก ริมทะเลสาบสงขลา ริมทะเลอ่าวไทย และริมคลอง ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ทางตอนล่างของคาบสมุทรสทิงพระ ลักษณะของศาลากลางหนเป็นศาลาพื้นถิ่นที่ก่อสร้างด้วยโครงสร้างไม้ มีบริเวณและสิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นที่ว่าง มีต้นไม้ใหญ่ บ่อน้ำ สระหรือตระพัง ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระมีคุณค่า 5 ด้าน คือ (1) คุณค่าทางจิตใจ โดยทุกหลังสร้างขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์และร่วมกันสร้างโดยผู้คนในชุมชน (2) คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม โดยทุกหลังได้ใช้ประโยชน์จากครอบครัวของผู้สร้าง ชาวบ้านและผู้คนต่างชุมชน และใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี (3) คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน โดยทุกหลังใช้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าไปใช้ประโยชน์ และใช้เป็นที่รวมผู้คนในชุมชนเพื่อกิจกรรมส่วนรวม (4) คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ และมีลักษณะเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ (5) คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง โดยมี

ลักษณะสอดคล้องกับท้องถิ่นและมีการสืบทอดทางงานช่าง ทั้งนี้ศาลากลางหนที่มีการเชื่อมโยงสู่การ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรสทิงพระประกอบด้วย (1) ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้าน
ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 26 หลัง (2) ศาลากลางหนที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ
คาบสมุทรสทิงพระ จำนวน 40 หลัง และ (3) ศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของคาบสมุทรสทิงพระ จำนวน 11 หลัง โดยนำมาจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องได้
2 เส้นทาง คือ เส้นทางกลุ่มศาลากลางหนที่มีคุณค่าทางจิตใจโดดเด่น ประกอบด้วยศาลาในเส้นทาง
15 หลัง และเส้นทางกลุ่มศาลากลางหนที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญาเชิงช่างโดดเด่น ประกอบด้วยศาลาใน
เส้นทาง 16 หลัง

ผลการศึกษาด้านสภาพ คุณค่าและศักยภาพที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มศาลากลางหนตัวอย่าง และเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่อง ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับ
การประชุมระดมสมองกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน สถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิด้านสถาปัตยกรรม และ
นักวิชาการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในการค้นหาและกำหนดประเด็นในการฟื้นฟูซึ่ง
สรุปได้ 3 ประเด็น คือ เรื่องลักษณะทางกายภาพของศาลากลางหน เรื่องการบริหารจัดการ และเรื่อง
กิจกรรมการใช้ประโยชน์ โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางการฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระได้คือ (1) การกำหนดขอบเขตการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลและ
การวิเคราะห์ข้อมูล (2) การฟื้นฟูด้านกายภาพของศาลากลางหน และ (3) การกำหนดแนวทางการ
จัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยชิ้นนี้ไปสู่การจัด
กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการใช้ศาลากลางหนและฟื้นฟูคุณค่าเดิมที่มีอยู่ด้วยเส้นทางท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ, ศาลาพื้นถิ่น, ศาลากลางหน, คาบสมุทรสทิงพระ

Thesis Title	The Rehabilitation of Local Pavilion (Salaklanghon) for Tourism in Sathingphra Peninsula
Author	Mr.Karn Phiancharoen
Major Program	Environmental Management
Academic Year	2019

ABSTRACT

This research aimed to study the condition and cultural heritage values of the local pavilions (Salaklanghon) in Sathingphra Peninsula, as well as to analyze the connection to cultural tourism, which was able to lead to a reactivation management guidelines for enhancing the cultural tourism of Sathingphra Peninsula. This research was a qualitative and field survey research conducted during 2015 - 2019. The tools used in the research were surveys and field records, interviewing form, and brainstorming sessions. The samples in this research were customized by a specific sampling method. The research was conducted by Interviewing 399 people involved in the rehabilitation of the local pavilions (Salaklanghon), the groups included people involved in the construction, users, participants in planning to use the local pavilions (Salaklanghon) for the public benefit, academicians, developers in the Sathingphra Peninsula area and together with a group of authorized organizations, network partners, both in government and private sectors, who had played a role in the conservation and revitalization of the artistic environment.

The results of the study could indicate 202 Salaklanghon's geographic location in the Sathingphra Peninsula mapping, the highest number of Salaklanghon was in Singhanakhon District, followed by Sathingphra District, Ranot District and Krasae Sin District respectively. Most of the Salaklanghon located along the roadside and seaside near Songkhla Lake and the Gulf of Thailand. Some located near canals, but most of the Salaklanghon condensed among the lower area of the Sathingphra Peninsula.

Most of the Salaklanghon style was constructed with wooden materials. The composition and external environment included empty space, big trees and ponds. There were five values of Salaklanghon, which were (1) Spiritual value, that all of which was built for the public benefit and jointly created by people in the community (2) Social and cultural values, in which all of them benefited the villagers and people in different communities. The Salaklanghon had been used as places of worship for rituals based on beliefs and traditions (3) Public utility values, which all had been used as public areas that all local people have the right to use. The places could be used to gather people in the community for public activities (4) Aesthetics and environment values, with a spatial relationship between the interior and exterior, as well as in accordance with the terrain and climate, so those linked the characteristics to the natural environment, and (5) The mechanic wisdom value, of which the characteristics consistent with the locality and the inheritance of craftsmanship. Salaklanghon could also link to cultural tourism values in the Sathingphra Peninsula, the values consisted of (1) The valuable 26 potential cultural and artistic Salaklanghon (2) 40 Salaklanghon which connected the cultural tourism routes of the Sathingphra Peninsula (3) 11 Salaklanghon which linked to the cultural tourism sites in the Sathingphra Peninsula. Those could be classified as 2 cultural pilot tourism routes, which were (1) The route of the outstanding spiritual values Salaklanghon, those consisted of 15 Salaklanghon and (2) A route of outstanding artistic architectural wisdom Salaklanghon, consisted of 16 Salaklanghon.

The results of the study about values and potentials those connected cultural tourism of the sample Salaklanghon and the pilot cultural tourism routes, were taken to an analyzing together with brainstorming sessions with villagers, community leaders, architects who were experts in architecture and academicians in the conservation of vernacular architecture in search and formulation of restoration issues which could be summarized as 3 issues; (1) The physical characteristics of the Salaklanghon, the management matters, and the utilization activities, which could be summarized as a guideline for the reconstruction of the Salaklanghon for the cultural tourism in the Sathingphra Peninsula, those were; (1) Determining the scope of the

study, data collecting and data analysis (2) The physical restoration of the Salaklanghon and (3) The management guidelines for cultural tourism activities.

The recommendations from this research led to the organizing of tourism activities for the use of the Salaklanghon and revitalization of existing values with cultural tourism routes and tourism development with the local community towards the sustainable participation.

Keywords: Public Space, Local Pavilion, Salaklanghon, Sathingphra Peninsula

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณประธานคณะกรรมการสอบคุชฎีนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นงเยาว์ เนาวรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มุณีแนม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ สุวรรณโณ และ ดร.อภิรมย์ พรหมจรรยา ที่กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนะแนวทางปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่กรุณาถ่ายทอดความรู้และแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการวิจัย ชาวบ้านในบริเวณคาบสมุทรมหานครสทิงพระและผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ให้ความร่วมมือและมีมิตรจิตอันดีต่อผู้วิจัย รวมทั้งพี่ เพื่อน และน้องร่วมสาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว ที่คอยให้กำลังใจและเอาใจใส่ดูแลให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านเสมอมา นอกจากนี้ยังมีพี่ เพื่อน น้อง และอีกหลายท่านที่ให้กำลังใจและความช่วยเหลือ ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญู กตเวทิตาแด่บุพการี บุรพอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

กาญจน์ เพ็ชรเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(10)
สารบัญ	(11)
รายการตาราง	(14)
รายการภาพประกอบ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 พื้นที่สาธารณะ	9
2.2 ศาลากลางหน	14
2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน	18
2.4 คาบสมุทรสทิงพระ	21
2.5 การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม	26
2.6 การจัดการท่องเที่ยว	38
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
3.2 เครื่องมือในการวิจัย	43
3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือการวิจัย	45
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล	46
3.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 สภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	56
4.1.1 สถานที่ตั้ง	57
4.1.2 ลักษณะ	68
4.2 คุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	95
4.2.1 คุณค่าทางจิตใจ	95
4.2.2 คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม	96
4.2.3 คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน	101
4.2.4 คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม	105
4.2.5 คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง	108
4.3 การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนใน คาบสมุทรสทิงพระ	111
4.3.1 กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	111
4.3.2 กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	134
4.3.3 กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	143
4.4 แนวทางจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรสทิงพระ	150
4.4.1 ข้อเสนอแนะในการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน	150
4.4.2 แนวทางในการฟื้นฟูศาลากลางหน	154
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	156
5.2 ข้อเสนอแนะ	165

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	166
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	177
ภาคผนวก ข ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	184
ภาคผนวก ค รูปภาพการทำวิจัยในพื้นที่	189
ภาคผนวก ง ทำเนียบศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	192
ประวัติผู้เขียน	208

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์	52
ตารางที่ 4.2	จำนวนศาลากลางหนในอำเภอระโนด	64
ตารางที่ 4.3	จำนวนศาลากลางหนในอำเภอกระแสสินธุ์	65
ตารางที่ 4.4	จำนวนศาลากลางหนในอำเภอสทิงพระ	66
ตารางที่ 4.5	จำนวนศาลากลางหนในอำเภอสิงหนคร	67
ตารางที่ 4.6	จำนวนศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระจำแนกตามลักษณะ	68
ตารางที่ 4.7	ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	114
ตารางที่ 4.8	กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม ตามคุณค่าที่โดดเด่น	133
ตารางที่ 4.9	ศาลากลางหนตามเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	141

รายการภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา	6
ภาพที่ 1.2	กรอบแนวคิดในกาวิจัย	8
ภาพที่ 3.1	การเปรียบเทียบการใช้แอปพลิเคชันระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์	44
ภาพที่ 3.2	การลงพื้นที่ภาคสนามโดยผู้นำทางในการเก็บข้อมูล	47
ภาพที่ 3.3	แสดงกิจกรรมนำเข้าสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน	49
ภาพที่ 4.1	ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	58
ภาพที่ 4.2	ศาลากลางหนในอำเภอระโนด	59
ภาพที่ 4.3	ศาลากลางหนในอำเภอกระแสสินธุ์	60
ภาพที่ 4.4	ศาลากลางหนในอำเภอสทิงพระ	61
ภาพที่ 4.5	ศาลากลางหนในอำเภอลิงหนคร	62
ภาพที่ 4.6	ลักษณะการเรียงตัวของที่ตั้งศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	63
ภาพที่ 4.7	พื้นที่กระจุกตัวของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	63
ภาพที่ 4.8	องค์ประกอบโดยทั่วไปของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	69
ภาพที่ 4.9	ส่วนประกอบหลักของตัวอาคารศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพร	70
ภาพที่ 4.10	ขนาดของตัวอาคารศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	70
ภาพที่ 4.11	รูปแบบหลังคาทรงจั่วของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	71
ภาพที่ 4.12	รูปแบบหลังคาทรงปั้นหยาของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	72
ภาพที่ 4.13	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์	73
ภาพที่ 4.14	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์	74
ภาพที่ 4.15	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างคอนกรีตที่มีสภาพสมบูรณ์	75
ภาพที่ 4.16	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม	76
ภาพที่ 4.17	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม	77
ภาพที่ 4.18	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม	78
ภาพที่ 4.19	ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กที่มีสภาพทรุดโทรม	78

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.20 ลักษณะศาลากลางหนโครสร้างก่อหินและอิฐดินเผาที่มีสภาพทรุดโทรม	79
ภาพที่ 4.21 ลักษณะโครสร้างและองค์ประกอบของศาลากลางหนที่สร้างด้วยไม้	81
ภาพที่ 4.22 ลักษณะโครสร้างของศาลากลางหนที่สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก	82
ภาพที่ 4.23 ศาลากลางหนที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม	83
ภาพที่ 4.24 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่มีการสร้างทดแทน	85
ภาพที่ 4.25 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่มีการสร้างทดแทนในที่ตั้งใหม่	85
ภาพที่ 4.26 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่ไม่มีการสร้างทดแทน	86
ภาพที่ 4.27 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมของศาลากลางหนที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรทางบก	87
ภาพที่ 4.28 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมของศาลากลางหนที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรทางบก	88
ภาพที่ 4.29 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา	89
ภาพที่ 4.30 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา	90
ภาพที่ 4.31 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา	91
ภาพที่ 4.32 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา	92
ภาพที่ 4.33 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลอ่าวไทย	93
ภาพที่ 4.34 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลอ่าวไทย	94
ภาพที่ 4.35 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี	97
ภาพที่ 4.36 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี	98
ภาพที่ 4.37 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี	99
ภาพที่ 4.38 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี	100
ภาพที่ 4.39 เส้นทางเดินเท้าของชาวบ้านชุมชนสทิงหม้อในอดีต	101
ภาพที่ 4.40 บริเวณของศาลากลางหนที่มีบ่อน้ำและ/หรือสระหรือตระพัง	102
ภาพที่ 4.41 บริเวณของศาลากลางหนที่มีบ่อน้ำ สระหรือตระพัง	103
ภาพที่ 4.42 ศาลากลางหนที่มีเพลิงหลา	104
ภาพที่ 4.43 ลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก การระบายอากาศ การป้องกันความร้อน และมุมมองจากภายใน สู่ภายนอกของศาลากลางหน	106

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.44 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	106
ภาพที่ 4.45 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	107
ภาพที่ 4.46 ลักษณะส่วนประกอบของศาลากลางหนที่สะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่าง	109
ภาพที่ 4.47 ลักษณะส่วนประกอบของศาลากลางหนที่สะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่าง	110
ภาพที่ 4.48 ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	120
ภาพที่ 4.49 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	123
ภาพที่ 4.50 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	124
ภาพที่ 4.51 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	126
ภาพที่ 4.52 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	127
ภาพที่ 4.53 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	129
ภาพที่ 4.54 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	130
ภาพที่ 4.55 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	131
ภาพที่ 4.56 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม	132
ภาพที่ 4.57 ศาลากลางหนริมทางบกที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	135
ภาพที่ 4.58 ขยายที่ตั้งศาลากลางหนริมทางบกที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรสทิงพระ	136
ภาพที่ 4.59 ศาลากลางหนริมทะเลสาบสงขลาที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรสทิงพระ	137
ภาพที่ 4.60 ศาลากลางหนริมทะเลอ่าวไทยที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรสทิงพระ	139
ภาพที่ 4.61 ศาลากลางหนริมคลองที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	140
ภาพที่ 4.62 ขยายที่ตั้งศาลากลางหนริมคลองที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรสทิงพระ	141
ภาพที่ 4.63 ศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	144

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.64 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านจิตใจโดดเด่น ช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนบน	146
ภาพที่ 4.65 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านจิตใจโดดเด่น ช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง	147
ภาพที่ 4.66 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง โดดเด่นช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนบน	148
ภาพที่ 4.67 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง โดดเด่นช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง	149
ภาพที่ 4.68 ศาลากลางหนที่มีไม้กวาดหรือเศษผ้าอยู่ในศาลา	151

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ จึงทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนต่างๆ ขึ้น และเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนก็ต้องมีการพึ่งพาอาศัยและติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในชุมชนเดียวกันและระหว่างชุมชน ดังที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536) และปรีชา คุวินพันธ์ (2540) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันจนทำให้เป็นความผูกพันและทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนนั้นๆ ซึ่งในการสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นมนุษย์จะใช้พื้นที่ๆ สามารถสื่อสารต่อกันทั้งในการแสดงออกถึงความคิด ความต้องการ หรือการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยพื้นที่เหล่านี้มักเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่คนในชุมชนสามารถเข้ามาใช้ได้อย่างเป็นสาธารณะ ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวอาจเป็นที่ดินส่วนตัวหรือที่ดินสาธารณะของรัฐ เช่น ตลาด ริมทางเดินเท้า ทางถนน หรือเป็นสวนสาธารณะ สนามกีฬา อาคารสถานที่ชุมนุมคน เป็นต้น

ลักษณะการใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชนต่างๆ จะสะท้อนวิถีของชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงออกทางด้านการเมือง ซึ่งอาจต้องใช้พื้นที่โล่งกว้างที่สามารถชุมนุมคนได้จำนวนมากหรืออาจเป็นเพียงในร้านน้ำชาที่ชาวบ้านพูดคุยกันได้ในเรื่องการเมือง การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อประโยชน์ทางการค้าขายแลกเปลี่ยนทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน อาจเป็นพื้นที่ริมทางหรือเป็นตลาด การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อประโยชน์ทางการพักผ่อน อาจเป็นศาลาขนาดเล็กๆ ในย่านชุมชนหรือเป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ เป็นต้น

พื้นที่สาธารณะที่อยู่ในชุมชนยังเป็นพื้นที่สำคัญในการสะท้อนถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านต่างๆ โดยบางแห่งเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นจุดเริ่มของระบบการเมืองของชุมชน หรือเป็นพื้นที่สร้างความสมดุลทางสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน ซึ่งหากพื้นที่สำคัญเหล่านี้ถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่ถูกทิศทาง จะทำให้คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่สาธารณะกับชุมชนลดน้อยลงไป จนบางแห่งไม่เหลือความทรงจำให้คนรุ่นหลังได้เกิดความภาคภูมิใจหรือได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์จากพื้นที่สาธารณะเหล่านั้น

พื้นที่สาธารณะในชุมชนที่มีทุนทางทรัพยากรดั้งเดิมทางด้านสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์จึงสามารถสะท้อนให้เห็นคุณค่าของชุมชนในเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมดังเช่นศาลา ซึ่งเกิดขึ้นจากการเดินทางติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนในสมัยก่อนที่มักใช้ระยะเวลาที่ยาวนานกว่าปัจจุบันมาก เนื่องจากยังไม่มี

เจริญก้าวหน้าทางการคมนาคมทั้งในด้านเส้นทางคมนาคมและพาหนะ ผู้เดินทางจึงมักจะมีการหยุดพักผ่อนหรือพักแรมค้างคืนหลายครั้งกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง ด้วยความเข้าใจในสภาพการเดินทางดังกล่าวประกอบกับความมีน้ำใจโอบอ้อมอารีของชาวบ้าน ชาวบ้านบางแห่งจึงได้คิดสร้าง “ศาลา” เพื่อให้เป็นที่พักระหว่างการเดินทางของผู้เดินทาง ทั้งบริเวณทางเดินเท้า ทางถนน และบริเวณท่าน้ำ โดยบางแห่งชาวบ้านจะจัดน้ำดื่มหรือชุดบ่อน้ำไว้ใกล้ๆ ศาลาเหล่านั้นด้วย การสร้างศาลาพักริมทางดังกล่าวมีอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจที่โอบอ้อมอารีของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

ศาลาที่สร้างขึ้นตามริมทางเพื่อสาธารณะประโยชน์ที่พบในภูมิภาคต่างๆ นั้น โดยทั่วไปจะเรียกว่า “ศาลา” หรือ “ศาลาที่พักริมทาง” แต่อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคอีสานส่วนใหญ่จะเรียกว่า “ศาลากลางบ้าน” หรือ “ศาลากลางย่าน” ภาคใต้ส่วนใหญ่จะเรียกว่า “หลา” หรือ “ศาลากลางหน”

คาบสมุทรสทิงพระเป็นแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สำคัญแหล่งหนึ่งในภาคใต้ที่มีศาลากลางหนที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบพื้นบ้านและแสดงออกถึงภูมิปัญญาเชิงช่างของชาวบ้านเป็นสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมที่มีความสำคัญและมีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต แต่จากสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การพัฒนาเส้นทางการสัญจรและพาหนะการเดินทางที่มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดสร้างศาลาที่พักริมทางของหน่วยงานราชการ การสร้างอาคารอื่นๆ ที่สามารถใช้จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ดีกว่าศาลากลางหน เป็นต้น ทำให้ปัจจุบันคุณค่าและความผูกพันของศาลากลางหนกับชาวบ้านลดน้อยลงไป ดังเห็นได้จากศาลากลางหนหลายหลังที่ถูกปล่อยทิ้งไว้ให้ทรุดโทรมโดยขาดการดูแลรักษา กลายเป็นซากปรักหักพังที่ตั้งอยู่ในชุมชนอย่างน่าเสียดายยิ่ง

อย่างไรก็ตาม คาบสมุทรสทิงพระยังมีศาลากลางหนที่มีการใช้ประโยชน์และตอบสนองวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีสภาพทางสังคมแบบชนบท ซึ่งชาวบ้านมักใช้เป็นที่พักผ่อนกิจกรรมต่างๆ ที่อาจแตกต่างจากในอดีตตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้คน โดยบางหลังมีการปรับปรุงซ่อมแซมสภาพของศาลาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เช่น การเทพื้นคอนกรีตและการปูกระเบื้องเซรามิคแทนพื้นไม้ การก่อผนังทึบแทนราวกันตกไม้ การปรับระดับพื้นภายในเป็นระดับเดียวแทนพื้น 2-3 ระดับ การใช้กระเบื้องหลังคาซีเมนต์หรือกระเบื้องหลังคาเซรามิคแทนกระเบื้องดินเผา เป็นต้น โดยเป็นการซ่อมแซมโดยชาวบ้านหรือหน่วยงานในท้องถิ่นที่ขาดกระบวนการศึกษาในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายคุณค่าทางภูมิปัญญาเชิงช่างและสร้างความเสียหายแก่มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระได้

การฟื้นฟูศาลากลางหนจำเป็นต้องอาศัยหลักการด้านการอนุรักษ์ต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น เป็นต้น โดยใช้มาตรการทางกฎหมายและสังคมควบคู่กับการจัดกิจกรรมฟื้นฟูให้ศาลากลางหนสามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนร่วมกับการส่งเสริมให้ศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมให้ครบทุกมิติทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้จากการที่ศาลากลางหนมีความหลากหลายทั้งทางด้านกายภาพที่มีอัตลักษณ์เฉพาะหลังและทางด้านสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างในชุมชนและต่างชุมชน จึงทำศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระมีความน่าสนใจในการศึกษาต่างจากการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะประเภทอื่นๆ ที่พบว่าจะเน้นไปทางด้านกายภาพหรือทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นก็จะพบว่ามุ่งซ่อมแซมแก้ไขในด้านสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว ขาดความเชื่อมโยงทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นการอนุรักษ์ฟื้นฟูจากหน่วยงานภาครัฐ และแม้การศึกษาด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ก็พบว่ามีขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่เฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือกลุ่มอาคารใดกลุ่มหนึ่งเพียงเท่านั้น ยังไม่พบว่ามีการศึกษาในขอบเขตพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีหลายชุมชน เหมือนกับคาบสมุทรสทิงพระที่มีอาคารดังเช่นศาลากลางหนอยู่ในพื้นที่ต่างๆ

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระที่มีคุณค่าจากการทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยผลการศึกษาครั้งนี้เป็นการกำหนดแนวทางการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ศาลากลางหนสามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในปัจจุบันของชุมชน ร่วมกับการส่งเสริมให้ศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์ ทำความเข้าใจระหว่างภายในชุมชนและระหว่างภาครัฐกับประชาชน และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการฟื้นฟูคุณค่าของศาลากลางหนและคุณธรรมที่สำคัญยิ่งของชุมชนบริเวณคาบสมุทรสทิงพระให้มีความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 ระบุสภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ
- 1.2.2 ระบุคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ
- 1.2.3 กำหนดแนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย ตลอดจนกระบวนการจัดการศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระสามารถเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
- 1.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลและผลการศึกษาไปวางแผนและกำหนดนโยบายหรือโครงการด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาลากลางหนที่มีคุณค่าเป็นมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมตามเกณฑ์ของสากล และเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระต่อไป
- 1.3.3 ประชาชนในพื้นที่และเครือข่ายการเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาการวางแผนอนุรักษ์ฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่ความรักและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง
- 1.3.4 ชุมชนในพื้นที่ตระหนักในคุณค่าและเข้าใจบทบาทของศาลากลางหนในท้องถิ่นของตนเองในการเป็นแหล่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมที่ผูกพันวิถีชีวิตของชุมชนและเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

- 1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
 - 1) ศึกษานิยามความหมาย ลักษณะ การใช้ประโยชน์ของศาลากลางหน และเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ เพื่อระบุสภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ
 - 2) ศึกษาหลักการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม พื้นที่สาธารณะ สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น มรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อระบุคุณค่าและค้นหาศักยภาพในการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

3) ศึกษาหลักการจัดการบริหาร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูและจัดการศาลากลางหนที่เชื่อมโยงสู่เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาและสำรวจภาคสนามในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา ครอบคลุมพื้นที่ 38 ตำบล ของ 4 อำเภอ คือ อำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร รวมพื้นที่ 1,183.24 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตที่ติดต่อกับพื้นที่โดยรอบดังนี้

ทิศเหนือ	จดอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันออก	จดทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	จดทะเลสาบสงขลา
ทิศใต้	จดทะเลสาบสงขลา

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหน ทั้งที่เป็นเจ้าของศาลา ผู้ก่อสร้างหรือผู้ร่วมก่อสร้าง ตลอดจนลูกหลานของเจ้าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ จำนวน 124 คน
- 2) กลุ่มที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน ทั้งที่เป็นชาวบ้านในละแวกที่ตั้ง ศาลากลางหน ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป จำนวน 242 คน
- 3) กลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งที่เป็นตัวแทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ศึกษา จำนวน 21 คน
- 4) กลุ่มนักวิชาการและนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในคาบสมุทรสทิงพระ จำนวน 7 คน
- 5) กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทในการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม ประกอบด้วย นักวิชาการจากกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือเมืองเก่า ตัวแทนภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนา และการท่องเที่ยว สถาปนิกที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ ตัวแทนคณะกรรมการบริหารองค์กรวิชาชีพทางด้านสถาปัตยกรรม จำนวน 5 คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 ศาลากลางหน หมายถึง สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหรือสาธารณประโยชน์ โดยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอาคารยกใต้ถุนเตี้ย เสาด้านข้างบนดินเสา โครงสร้างเป็นไม้ ปล่อยโถงโถงไม่มีผนัง และมีระดับพื้นภายใน 2 ระดับ ตั้งอยู่ริมทางสัญจร ทั้งทางบกและทางน้ำ ในย่านชุมชน และกลางทุ่งนาในคาบสมุทรสทิงพระ

1.5.2 การฟื้นฟูศาลากลางหน หมายถึง การพัฒนาปรับปรุงอาคารและบริเวณโดยรอบ ตลอดจนถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องของศาลากลางหน ให้สามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยของผู้คน ในปัจจุบันและอนาคตได้ โดยยังคงรักษาคุณค่าของศาลากลางหนไว้

1.5.3 คุณค่าของศาลากลางหน หมายถึง สิ่งที่มีคุณประโยชน์ในอดีตจนถึงปัจจุบันจากศาลากลางหนบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ ทั้งที่มีผลต่อผู้คนที่ทางความรู้สึก ทางลักษณะการใช้ประโยชน์ และทางศิลปสถาปัตยกรรม

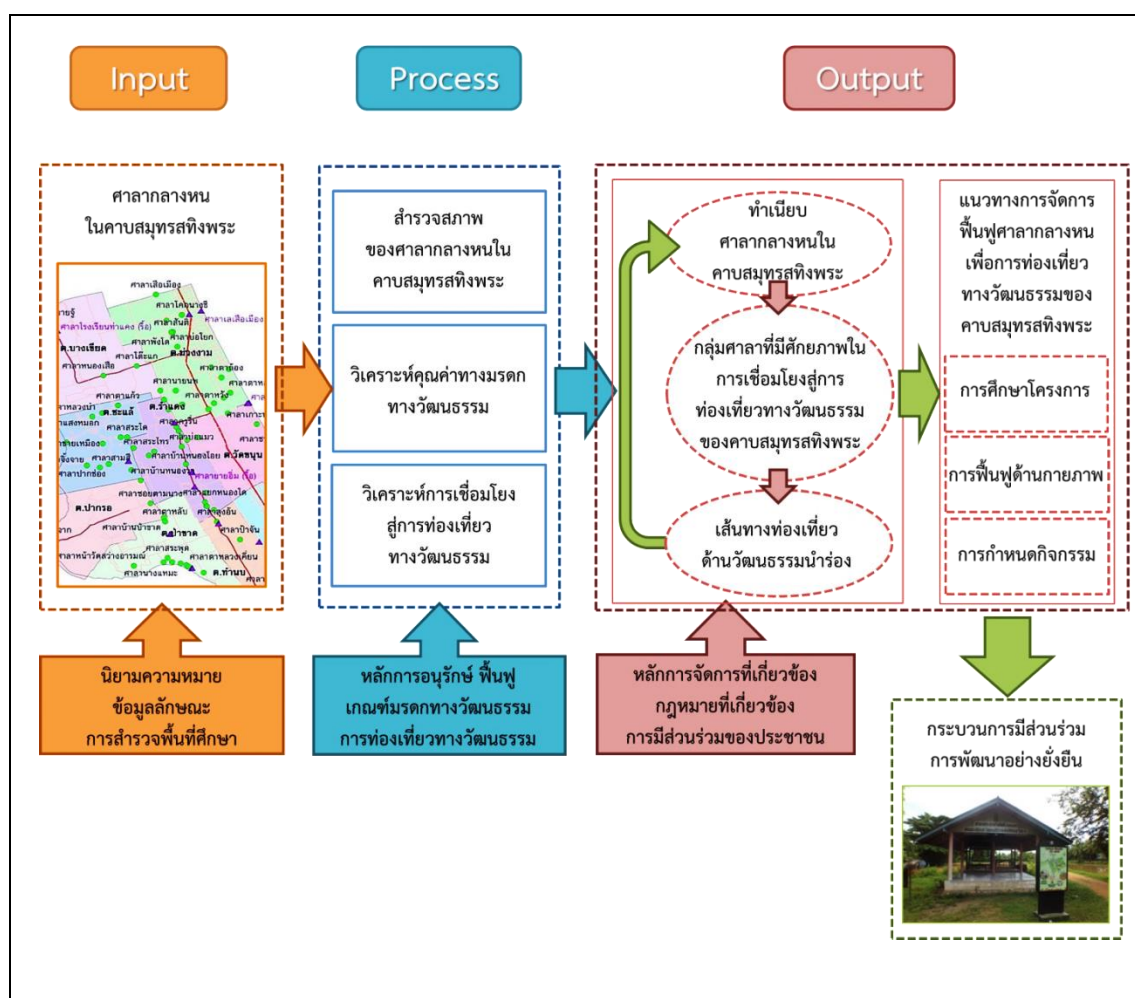
1.5.4 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่เป็นศิลปสถาปัตยกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน จากศาลากลางหน ในคาบสมุทรสทิงพระ

1.5.5 ศักยภาพของศาลากลางหน หมายถึง คุณสมบัติหรือลักษณะที่โดดเด่นของ ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ที่แสดงถึงความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.5.6 การจัดการศาลากลางหน หมายถึง แนวทางในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง กับการวางแผน การจัดองค์กร การชี้แนะ และการควบคุม เพื่อการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทร สทิงพระ

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ มีการศึกษาหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ ศาลากลางหน การมีส่วนร่วมของชุมชน คาบสมุทรสทิงพระ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม และการจัดการท่องเที่ยว เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดดังนี้

2.1 พื้นที่สาธารณะ

การศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ “Public Space” โดยทั่วไปภาษาไทยเรียกว่า “พื้นที่สาธารณะ” แต่อาจมีคำเรียกแตกต่างกันไปตามการให้ความสำคัญในมิติด้านต่างๆ เช่น ด้านสถาปัตยกรรมเรียกว่า พื้นที่ว่าง ที่ว่างสาธารณะ ทางสาธารณะ ด้านสังคมศาสตร์ จิตวิทยา เรียกว่า พื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางสาธารณะ พื้นที่ว่างสาธารณะ เป็นต้น ส่วนในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Space, Open Space, Public Open Space, Public Sphere, Public Place, Inclusive Space, Inclusive Public Space เป็นต้น โดย Habermas (1989, p. 231) ได้กล่าวถึงความหมายของ Public Sphere ไว้ว่า “By public sphere we mean first of all a domain of our social life in which such a thing as public opinion can be formed. Access to the public sphere is open in principle to all citizens.” โดยเป็นความหมายที่ครอบคลุมในมิติด้านต่างๆ คือ เป็นพื้นที่ในการใช้ชีวิตทางสังคม เช่น การแสดงความคิดเห็นเชิงสาธารณะสามารถเกิดขึ้นได้ตามหลักการที่ว่าประชาชนพลเมืองทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงได้ อย่างไรก็ตามความหมายและความสำคัญที่เน้นในมิติด้านต่างๆ ยังสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1) มิติด้านกายภาพ

พื้นที่สาธารณะในมิติด้านกายภาพเป็นการเน้นถึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะนั้นๆ โดยอาจกล่าวถึงความสัมพันธ์ด้านสังคมและสุนทรียภาพ ดังที่ Habermas (1989) ให้ความหมายสรุปว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้มาใช้ร่วมกัน เป็นพื้นที่ส่วนกลางที่ผู้คนในสังคมเป็นเจ้าของ และเป็นพื้นที่ให้ผู้คนสามารถแสดงออกถึงความคิดเห็นได้อย่างอิสระแต่อยู่ภายในขอบเขตที่สังคมนั้นๆ กำหนด ทั้งนี้พื้นที่สาธารณะยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงสิทธิ เสรีภาพ โอกาส และสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมือง

นอกจากพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้แล้ว พื้นที่สาธารณะยังเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อบริเวณระหว่างผู้คนกับกิจกรรมส่วนตัวซึ่งทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังที่ Whyte (1980) Crawford (1999) และ Gehl (2011) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันสรุปว่า พื้นที่สาธารณะเป็นเสมือนสะพานเชื่อมต่อความเป็นพื้นที่ส่วนตัวให้ขยายเป็นพื้นที่ชุมชนเป็นย่านชุมชน และเป็นเมือง พื้นที่สาธารณะจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวสามารถเป็นตัวแลกเปลี่ยนและรวบรวมความเป็นเมืองได้

Jacobs (1961) ได้กล่าวถึงพื้นที่ว่างสาธารณะไว้สรุปได้ว่า พื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะถนนและบาทวิถีเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับวิถีทางสังคมของคนในเมืองที่ดีที่สุด โดย Hillier (2007) กล่าวในเรื่องเดียวกันสรุปได้ว่า การจัดพื้นที่สาธารณะที่ทำให้คนเดินเท้าสัญจรได้อย่างมีอิสระสามารถสร้างชีวิตในสังคมเมืองที่มีความสมบูรณ์ได้ โดยไชศรี ภักดีสุขเจริญ (2551) ได้กล่าวถึงพื้นที่สาธารณะที่เป็นทางเท้าไว้สรุปว่า “คนเดินเท้า” จะเป็นตัวสื่อ (Agent) ที่สำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ ส่วน Lynch (1960) ได้กล่าวถึงเส้นทางไว้สรุปว่า เส้นทาง (Paths) เป็นองค์ประกอบของจินตภาพของสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองอย่างหนึ่งนอกเหนือจากเส้นขอบ (Edges) ย่าน (Districts) ชุมทาง (Nodes) และภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks)

ไชศรี ภักดีสุขเจริญ (2551) ให้ความเห็นในเรื่องพื้นที่สาธารณะที่ดีสรุปว่า พื้นที่ที่ดีจะต้องเป็นที่จดจำ เป็นพื้นที่สร้างความผูกพันและเป็นสร้างความประทับใจให้ผู้ที่เข้ามาใช้ในเชิงปรากฏการณ์นิยม หรือเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นอเนกประโยชน์ (Multi-Uses) และเป็นพื้นที่ทำให้พบเห็นกลุ่มบุคคลที่มีอยู่หลากหลายประเภท สามารถทำกิจกรรมหลายๆ อย่างในเวลาที่แตกต่างกันเสมอหรือเชิงพฤติกรรมนิยม

ส่วนคำว่า “ที่ว่าง” (Space) ที่ศึกษาพบในกลุ่มที่ศึกษาทางสถาปัตยกรรม ได้ให้ความหมายของที่ว่างในลักษณะของ “พื้นที่สาธารณะ” ที่ไม่ใช่ที่โล่ง คือสามารถจัดองค์ประกอบต่างๆ ในพื้นที่ดังกล่าวได้ เช่น ต้นไม้ ที่นั่ง สระน้ำ สวน ประติมากรรม เป็นต้น ทั้งนี้การให้ความสำคัญต่อที่ว่างตามหลักการออกแบบพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมทั่วไปจะมีแนวคิดที่คำนึงถึงพฤติกรรมผู้ใช้สอยกิจกรรม และสุนทรียภาพ โดยที่ว่างดังกล่าวจะมีความสำคัญต่อเมืองและจัดเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมในชุมชน ดังที่นิรันดร ทองอรุณ (2553) ให้ความสำคัญต่อการออกแบบที่ว่างสรุปว่า คุณภาพจากการออกแบบหรือการปรับเปลี่ยนที่ว่าง กิจกรรม และบริบทแวดล้อมที่ว่างจะมีความเชื่อมโยงต่อสถาปัตยกรรมไม่เพียงแต่ในเชิงรูปธรรม (กายภาพ) แต่ยังรวมถึงความหมายในเชิงนามธรรมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่มีบทบาทส่งเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน หลักการออกแบบดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Batty (2001) ที่กล่าวไว้สรุปว่า การออกแบบพื้นที่ชุมชนหรือเมือง ไม่ว่าจะด้วยการปิดล้อมหรือการเปิดให้สัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ ต่างทำให้สนามทัศน์มีความเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านขนาดพื้นที่ พฤติกรรมของผู้คน

ประสบการณ์ที่จะได้รับ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดย Lang (1994) ได้กล่าวถึงรูปแบบพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความจำเป็นของมนุษย์เพื่อการออกแบบของชุมชนเมืองสรุปว่า การออกแบบให้เกิดการปิดล้อมในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในด้านสรีระ ด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านการยอมรับเป็นพวก ด้านการนับถือยกย่อง และด้านสุนทรียภาพ ทั้งนี้ริริ ปาณินท์ (2523) ได้กล่าวถึงการจัดลำดับที่ว่างสรุปว่า สามารถแยกตามมิติที่ว่างออกเป็น 3 ประเภทคือ ที่ว่างปิด ที่ว่างเปิดใต้หลังคาคลุม และที่ว่างเปิดโล่ง โดยยังรวมถึงมิติทางความเชื่อและประเพณีสำหรับในบางท้องถิ่น

2) มิติด้านการเมือง

พื้นที่สาธารณะในมิติด้านการเมืองมีการให้ความหมายและความสำคัญในลักษณะของสิทธิในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สิทธิในการมีตัวตนในชุมชน สิทธิในความเสมอภาค และยังรวมถึงการเป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองและอำนาจ ดังที่ Burton (1976) กล่าวไว้สรุปว่า ประชาชนและทุกคนที่จะเป็นผู้ใช้พื้นที่สาธารณะควรมีสิทธิ์และส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นและความเห็นชอบในแบบที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันหรือการใช้งานของพวกเขาเอง

โดยกลุ่มที่ศึกษาด้านพื้นที่สาธารณะกลุ่มใหญ่ๆ จะให้ความสำคัญว่าเป็นพื้นที่เชื่อมต่อทางประชาธิปไตย ดังที่ Zhelnina (2012) กล่าวไว้สรุปว่า พื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่จะสะท้อนความเป็นประเทศแห่งประชาธิปไตย แต่กลุ่มประเทศทางสังคมนิยมจะมุ่งศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงสิทธิในทรัพย์สินทางกายภาพและความหมายในลักษณะพื้นที่ของเมือง อย่างไรก็ตามในการใช้พื้นที่สาธารณะในประเทศทางสังคมนิยมก่อนการล่มสลายของโซเวียต พื้นที่สาธารณะมักเกี่ยวข้องกับการเมือง การประท้วง และการปรากฏตัวของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่ง Sayfutdinova (2010) ได้กล่าวถึงพื้นที่สาธารณะในเมืองสังคมนิยมสรุปว่า พื้นที่สาธารณะจะถูกจำกัดในด้านกิจกรรม โดยส่วนใหญ่เน้นเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการพาณิชย์ และพื้นที่สาธารณะในเมืองสังคมนิยมจะทำหน้าที่เป็นรอยต่อสำคัญที่แสดงความความสัมพันธ์ของท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคม

รัฐติกา สัจข์แก้ว และบดินทร์ สายแสง (2555) กล่าวถึง “ตลาด” ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะสำคัญในสังคมกรีกโบราณสรุปว่า ตลาด ในสังคมกรีกโบราณเรียกว่า “อะกอรา” คือพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์รวมของกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยอะกอราเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมทางการเมือง (Political Society) ที่มีได้แยกออกจากประชาสังคม (Civil Society) เหมือนสังคมสมัยใหม่

ส่วนการกล่าวถึง Civic Space หรือพื้นที่พลเมือง พบว่ามีความหมายเป็นส่วนขยายจากชุมชน โดยทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อลดช่องว่างระหว่างรัฐกับพลเมือง เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่พิเศษที่รวมประชาชนเข้าด้วยกันได้ (Project for Public Spaces, 1996)

นิตี เอียวศรีวงศ์ (2557) กล่าวถึงพื้นที่สรุปว่า เป็นโครงสร้างทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน แต่มีบางสิ่งแฝงอยู่ โดยเฉพาะอำนาจรัฐ ซึ่งรัฐต้องการจัดระเบียบพื้นที่ด้วยการสร้างความบริสุทธิ์น่ายกย่องหรือให้คุณค่ากับพื้นที่ด้วยการระบุ กำหนดบทบาทหน้าที่เฉพาะเจาะจงลงไปในพื้นที่นั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการล่งล้ำ

3) มิติด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

พื้นที่สาธารณะในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นการให้ความหมายและความสำคัญของพื้นที่สาธารณะในลักษณะภาพสะท้อนต่อชุมชนในสังคม โดยไชศรี ภักดีสุขเจริญ (2551) กล่าวไว้สรุปว่า พื้นที่ว่างสาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน โดย “ชุมชน” มีความหมายถึงกลุ่มบุคคลที่ “ร่วมที่ร่วมทาง” มีที่พักอาศัยอยู่อาศัยในบริเวณหรือละแวกเดียวกัน สมาชิกในชุมชนอาจรู้จักเป็นเครือญาติหรือคุ้นเคยกัน มีการสร้างเอกลักษณ์และวิถีประจำวันผ่านการใช้พื้นที่ เวลา และมีกิจกรรมร่วมกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมบนพื้นที่ว่างสาธารณะเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2554) กล่าวไว้สรุปว่า ชุมชนจะมีพื้นที่สาธารณะสำหรับคนในชุมชนต่างๆ เป็นเจ้าของและใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งพื้นที่ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ คลอง บึง ป่าเขา เป็นต้น และพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้แก่ วัด ตลาด บ่อน้ำ ศาลา เป็นต้น

ส่วนลลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2555) กล่าวถึงความยั่งยืนของพื้นที่สาธารณะสรุปว่า การศึกษาและทำความเข้าใจเมืองจากโครงสร้างเชิงสัมพันธ์วิทยาของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองผ่านการสังเกตรูปแบบพฤติกรรมของผู้ใช้งานในพื้นที่จะทำให้สามารถขยายผลย้อนไปสู่การทำความเข้าใจถึงหลักคิดในการก่อรูปพื้นที่ที่เกิดจากหลากหลายปัจจัย หลากหลายศาสตร์ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างให้เกิดความยั่งยืนและความเข้มแข็งของการจัดการเชิงพื้นที่และวัฒนธรรม

พื้นที่สาธารณะที่มีความสัมพันธ์กับคำว่า “พื้นที่ทางสังคม” (Social Space) Engel (2006) ได้กล่าวถึงพื้นที่สาธารณะไว้สรุปว่าแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พื้นที่ทางธรรมชาติหรือพื้นที่ทางกายภาพ (Natural or Physical Space) พื้นที่ทางจิตใจ (Menta Space) และพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ทั้งนี้ระวีวรรณ โอหารัตน์มณี และวีระ สัจกุล (2555) ได้กล่าวถึงการจัดการพื้นที่สาธารณะสรุปว่า ต้องรักษาสมดุลระหว่างเชิงกายภาพที่พื้นที่รับได้ แรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจกับความต้องการของชุมชนเชิงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่สุดในการจัดการพื้นที่สาธารณะ

ส่วนการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่สาธารณะกับสิ่งแวดล้อมมีการให้ความเห็นว่า พื้นที่สาธารณะจะครอบคลุมทั้งสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนที่เป็นเจ้าของและใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งพื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์ (2556) กล่าวถึงพื้นที่สาธารณะในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสรุปว่า พื้นที่สาธารณะที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นทรัพยากรส่วนรวม นอกจากนี้ต้นข้าว ปาณินท์ (2548) ได้กล่าวถึง “พื้นที่” สรุปว่ามา พื้นที่ มาจากคำว่า Raum ในภาษาเยอรมัน ซึ่งแสดงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในการรับรู้ขอบเขตพื้นที่ด้วยสัญชาตญาณ ความสัมพันธ์นั้นรวมไปถึงการรับรู้ตำแหน่ง ทิศทาง ลำดับ และระเบียบของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุหรือปรากฏการณ์ และพื้นที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหมายในตนเอง หรือมีองค์ประกอบครบถ้วนในตนเอง แต่เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัตถุ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ มนุษย์และการเคลื่อนไหว

ความหมายของพื้นที่สาธารณะระหว่างประเทศทางตะวันตกกับประเทศทางตะวันออกก็มีความแตกต่างกัน ดังที่ระวีวรรณ โอหารัตน์มณี และวีระ สัจกุล (2555) ได้หาข้อสรุปจากนักวิชาการต่างๆ สรุปว่า เนื่องจากสภาพสังคมที่ไม่เหมือนกัน เช่น ทางตะวันออกจะมีพื้นฐานการดำรงชีวิตจากการเกษตรแบบเพาะปลูก มีระบบเครือญาติ มีประวัติศาสตร์ และรูปแบบการเกิดเมืองที่ไม่เหมือนประเทศทางตะวันตก ซึ่งต่างส่งผลต่อองค์ประกอบ ชีวิต ผู้คน และวัฒนธรรมการใช้พื้นที่สาธารณะ

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ทางสังคมของพลเมืองที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิ์ในการเข้าไปใช้ประโยชน์ โดยพื้นที่สาธารณะประกอบด้วยธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้าง ความคิด วัฒนธรรม และการสื่อสาร พื้นที่สาธารณะที่สมบูรณ์จะส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านวัฒนธรรมที่เป็นการสร้างคุณค่าและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นการสร้างสุนทรียภาพและสมดุลทางธรรมชาติ ด้านสังคมที่เป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็งและเอกลักษณ์ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจที่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และด้านการเมืองที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่สาธารณะจึงเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมมิติของความยั่งยืนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้การศึกษาของนักวิชาการในเรื่องที่เกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ มีผลการศึกษาทั้งที่เป็นการค้นหาและเสนอแนะการแก้ปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่ เป็นแนวทาง ข้อคิดเห็น แผนงาน และที่หลักในการนำไปปฏิบัติ โดยมักเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น งานศึกษาของจุฬวดี สันทัด (2548) เรื่อง “ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม: กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและการปฏิบัติการทางสังคมของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน” ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2551) เรื่อง “พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็ก: พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย” เป็นต้น

ส่วนงานศึกษาที่เกี่ยวกับการอธิบายให้ความรู้จากประสบการณ์ การถอดบทเรียน และการวิเคราะห์พื้นที่ พบว่าเป็นงานที่เสนอแนวทาง กระบวนการ ความสำคัญของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีกษัตริย์ราชเลขาธิการเชื่อมโยงมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น งานของ ศรีสักดิ์ พัฒนาศิน (2545) เรื่อง “ทัศนคติต่อที่ว่าง: อัตลักษณ์ที่ซ่อนเร้นในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียร่วมสมัย” เป็นต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้นำหลักการที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่สาธารณะเป็นกรอบแนวคิดในการสะท้อนคุณค่าที่ปรากฏของศาลากลางหน รวมทั้งใช้การวางแผนจัดการพื้นที่ศาลากลางหนเพื่อรักษาลักษณะของความเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีคุณค่าในมิติต่างๆ

2.2 ศาลากลางหน

การเดินทางติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนในสมัยก่อนมักใช้ระยะเวลาที่ยาวนานกว่าปัจจุบันมาก เนื่องจากยังไม่มีเครื่องมือทางด้านการคมนาคมทั้งในด้านเส้นทางคมนาคมและพาหนะ ผู้เดินทางจึงมักจะมีการหยุดพักผ่อนหรือพักแรมค้างคืนหลายครั้งกว่าจะถึงจุดหมาย ด้วยความเข้าใจในสภาพการเดินทางดังกล่าว ประกอบกับความมีน้ำใจโอบอ้อมอารีของชาวบ้าน ชาวบ้านบางแห่งจึงได้คิดสร้าง “ศาลา” เพื่อให้เป็นที่พักระหว่างการเดินทางของผู้เดินทาง นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายและความสำคัญของศาลาในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1) ความหมายของศาลากลางหน

“ศาลากลางหน” เป็นคำเรียกชื่อศาลาจากชาวบ้านภาคใต้ โดยยังมีคำที่ใช้เรียกศาลาอื่นๆ อีก เช่น หลา หรือ หลากลางหน เป็นต้น โดยคำว่า ศาลา จะมีความหมายกว้างกว่าคำว่า ศาลากลางหน ดังที่ราชบัณฑิตสถาน (2539, หน้า 782) ได้ให้ความหมายว่า “ศาลา น. อาคารทรงไทย ปล่อยโถง ไม่กั้นฝา ใช้เป็นที่พักหรือเพื่อประโยชน์การงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ศาลาวัด ศาลาที่พัก ศาลาท่าน้ำ, โดยปริยาย หมายถึงสถานที่บางแห่งใช้เพื่อประโยชน์การงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ศาลาพักร้อน ศาลาสวดศพ” ส่วนจุลทรรศน์ พยาชวานนท์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงลักษณะของศาลาสรุปว่า เป็นสิ่งปลูกสร้างลักษณะโถงและยกพื้นสูงขึ้นจากดิน และประยูร อุลุชาฎะ (2530) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ตั้งของศาลาไว้สรุปว่า เป็นสิ่งปลูกสร้างตามที่แตกต่างกัน ทั้งในวัด หมู่บ้าน ริมหาด และริมทางน้ำ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2540, หน้า 33) ทรงกล่าวถึงความหมายของศาลาไว้ว่า “ศาลาใช้หมายความอย่างหนึ่งว่าเป็นที่พัก เช่น ศาลากลางย่าน ศาลาราย หรืออีกอย่างหนึ่งหมายความว่าที่ประชุม เช่น ศาลาโรงธรรม ศาลาการเปรียญ แต่เห็นได้ว่าศาลาโรงธรรมเดิมพื้นคงอยู่กับแผ่นดิน ศาลาทุกอย่างที่ยกพื้นสูงมามีต่อภายหลัง แต่คงเรียกว่าศาลาตามเดิม”

วิยะดา ทองมิตร (2541, หน้า 148) ได้กล่าวถึงที่มาและความหมายของคำว่าศาลาไว้ว่า

ศาลามาจากคำภาษาสันสกฤตว่า ศาล (สา-ละ) แปลว่า โรง หรือเรือน อาจกล่าวได้ว่าศาลาเป็นอาคารพื้นฐานของสถาปัตยกรรมไทย การก่อสร้างในระยะแรกก็ก่อสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยวัสดุธรรมชาติใกล้ๆ ตัว เพื่อการใช้สอยของผู้คนในสังคมชั่วคราวช่วยยาม พื่อที่จะใช้เป็นที่พักแดดหลบฝน

“ศาลากลางหน” เป็นคำที่เรียกศาลาริมทางภาคใต้ ซึ่งสุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529, หน้า 3407) ได้กล่าวถึงความหมายของศาลากลางหนไว้ว่า “ศาลากลางหนคือศาลาสาธารณะซึ่งเอกชนหรือประชาชนมีจิตศรัทธาสร้างขึ้น เพื่อเป็นที่หยุดพักของคนเดินทางหรือเป็นที่พักผ่อนของผู้ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง และบางโอกาสอาจใช้เป็นที่พักผ่อนประกอบพิธีกรรมบางอย่างร่วมกันของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ”

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ (2540) ได้กล่าวถึงความหมายของศาลากลางหนไว้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า เป็นศาลาที่ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของคนเดินทาง ใช้เป็นที่พบปะนั่งพูดคุย รวมทั้งใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะอื่นๆ นอกจากนี้จรรยา หยูทอง (2542, ปกหลัง) ซึ่งใช้คำว่า “หลากลางหน” แทนศาลากลางหนได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า “หลากลางหนคือศาลาที่พักของคนเดินทาง สร้างขึ้นกลางริมทา ริมถนน เพื่อให้คนที่เดินทางไปมาได้อาศัยเป็นที่พักชั่วคราว หรือใช้พักแรมระหว่างเดินทาง”

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ศาลากลางหน หมายถึง ศาลาที่สร้างขึ้นริมทางสัญจร ที่ชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหรือเพื่อสาธารณะประโยชน์อื่นๆ

2) คุณค่าของศาลากลางหน

ศาลากลางหนในภาคใต้ปรากฏให้เห็นตามเส้นทางทั่วไปในทุกจังหวัด การสร้างศาลาดังกล่าวเนื่องด้วยอุปนิสัยที่ชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวใต้เป็นสำคัญ ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ (2540) กล่าวไว้สรุปว่า ชาวบ้านภาคใต้มีอุปนิสัยในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาอย่างช้านาน รวมทั้งนิสัยชอบไปมาหาสู่ ชอบพบปะพูดคุยกันนานๆ ระหว่างคนรุ่นราวคราวเดียวกัน ทำให้หน้าบ้านของชาวใต้มักจะมีเพิงพักหรือหน้า หรือระหว่างเส้นทางก็จะมีศาลากลางหนเอาไว้เป็นที่พักของคนเดินทางและยังเป็นที่นั่งสนทนากันด้วย ซึ่งการสร้างศาลากลางหนขึ้นมาก็คด้วยความมีน้ำใจของชาวบ้าน และส่งผลให้เกิดความผูกพันภายในชุมชนขึ้นอย่างแน่นแฟ้น

ศาลากลางหนในภาคใต้นอกจากจะสะท้อนคุณค่าทางจิตใจของผู้สร้างที่มีความเสียสละแล้ว ยังแสดงถึงคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ดังที่สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์ (2529) ได้กล่าวถึงการใช้อยู่อาศัยจากศาลากลางหนไว้สรุปได้ว่า ศาลากลางหนในภาคใต้นั้นมีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย นอกจากจะใช้เป็นที่พักผ่อนของคนเดินทางแล้ว ยังใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมบางอย่างของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ อีกด้วย และศาลากลางหนยังมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งทางด้านเทคนิควิธีการก่อสร้าง วัสดุที่ใช้ ขนาดและรูปแบบ อันสะท้อนให้เห็นถึงคตินิยม ความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้นๆ

นอกจากนี้ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ (2540) และจรรยา หยุทอง (2542) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศาลากลางหนจากการเป็นที่ใช้สอยของสาธารณชนสรุปว่า ศาลากลางหนจะใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่พักผ่อนหรือพบปะพูดคุยกันของชาวบ้านในชุมชนหรือของผู้คนในละแวกใกล้เคียงกับที่ตั้งของศาลา และยังใช้เพื่อเป็นที่พักระหว่างการเดินทางแก่ผู้คนทั่วไป หรือใช้เป็นที่พักระหว่างเดินทางก็ได้ ซึ่งผู้คนที่แวะพักที่ศาลานั้นมักจะกินน้ำหรือใช้น้ำที่อยู่ในศาลากลางหนหรือจากบ่อน้ำที่อยู่ใกล้ศาลา ดังที่สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์ (2529, หน้า 3407) ได้กล่าวไว้ว่า “โดยปกติศาลากลางหนจะมีบ่อน้ำอยู่ด้วยและมักอยู่ใกล้ๆ กัน มีเครื่องตักและภาชนะสำหรับใส่น้ำไว้ให้เพื่อตักอาบหรือใช้สระดอก และถ้าบ่อน้ำนั้นไม่สะอาดพอที่จะดื่มได้ ก็จะมีน้ำดื่มใส่หม้อดินเผาไว้ให้ด้วย มีฝาปิดอย่างมิดชิด และมีผู้คอยตักน้ำมาใส่ไว้ไม่ให้ขาด” หม้อดินเผาที่เอาไว้ใส่น้ำดื่มในศาลากลางหนนี้ภาษาใต้เรียกว่า “เผล้งหลา” ดังที่สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์ (2529) ได้กล่าวไว้สรุปว่า เผล้งหลาเป็นภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่มีขนาดใหญ่ เอาไว้ใส่น้ำดื่มให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักผ่อนในศาลากลางหน หรือบางกรณีอาจใช้เผล้งหลาใส่ของใช้ต่างๆ ก็ได้

ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก จึงทำให้ความเอาใจใส่ในการสร้างและการดูแลรักษาศาลากลางหนของผู้คนลดน้อยลงไปด้วย ดังที่สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529, หน้า 3407) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

สังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป การสร้างศาลากลางหนด้วยศรัทธา เฉพาะตัวมีน้อย ศาลากลางหนที่เคยมีมาก็ถูกรื้อทิ้งเสียบ้าง พังทลายไป โดยไม่มีการบูรณะบ้าง การสร้างศาลาริมทางในปัจจุบันมักตกเป็นภาระของหน่วยงานราชการบางหน่วย และมักมีรูปแบบเป็นแบบเดียวกัน เอกลักษณ์และภาพสะท้อนถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านจากศาลากลางหน คงจะไม่มีให้ศึกษากันได้อีกในอนาคต

พรรณษะต่างๆ ของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ศาลากลางหนมีคุณค่าทั้งทางจิตใจของผู้สร้าง คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนและคุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน นอกจากนี้จากลักษณะของศาลากลางหนซึ่งเป็นมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนยังสามารถระบุคุณค่าได้จากหลักการพิจารณาคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมตามที่สมาคมอโคโมส ประเทศไทย (2554) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นหมายถึง สิ่งก่อสร้างที่เชื่อมโยงมาจากความเชื่อและประโยชน์ใช้สอยที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วย ความงามที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชน แสดงถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และมีการถ่ายทอดงานฝีมือทางการก่อสร้างกันมา ส่วนปัจจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เป็นตัวชี้วัดคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเรียกว่า “ความแท้” สามารถพิจารณาได้จากการสร้างสรรค์ วัสดุ ฝีมือช่าง การใช้ประโยชน์ และสภาพโดยรอบ เป็นต้น ส่วนคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมจะมีความโดดเด่นแต่ละด้านแตกต่างกัน ทั้งด้านสุนทรียภาพ ด้านโบราณคดี ด้านประวัติศาสตร์ ด้านวิชาการ หรือด้านสังคม

ทั้งนี้ศาลากลางหนยังมีคุณค่าเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามลักษณะที่วีระ อินพันทัง (2554) ได้กล่าวถึงไว้สรุปว่า องค์ประกอบของเรือนพื้นถิ่น คือ (1) สร้างโดยผู้คนในท้องถิ่น (2) เพื่อการใช้ประโยชน์ของผู้คนในท้องถิ่น (3) ตั้งอยู่ในท้องถิ่น และ (4) ใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างท้องถิ่น โดยคุณค่าของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นมี 3 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปสถาปัตยกรรม และด้านภูมิปัญญา ส่วนประเภทของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นแบ่งตามเทคนิคการก่อสร้างได้ 2 ประเภท คือ (1) เรือนเครื่องผูก ซึ่งเป็นเรือนที่ใช้ไม้ไผ่เป็นหลัก การผูกมัดใช้ดอกหวายยึดส่วนต่างๆ ของโครงสร้างและองค์ประกอบอาคาร และ (2) เรือนเครื่องสับ จะเป็นเรือนที่สร้างด้วยไม้จริงเป็นหลัก ใช้การบากไม้ เข้าลิ้น เข้าเตื่อย ในการประกอบส่วนต่างๆ

จากการศึกษาความหมาย คุณค่าของศาลากลางหน และคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ในการระบุคุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรมหานคร ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นในชุมชนที่เป็นพื้นที่สาธารณะ ประกอบกับเจตนาผู้สร้างที่สร้างไว้เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ คุณค่าของศาลากลางหนจึงมีมิติด้านความรู้สึกที่มีผลต่อจิตใจผู้คน โดยสร้างความประทับใจ ความทรงจำ และทำให้ระลึกถึงผู้สร้างที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ผู้วิจัยได้กำหนดคุณค่าของศาลากลางหนเป็น 5 ด้าน คือ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม และคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนมักอยู่บนพื้นฐานที่ให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิและบทบาทในการพัฒนา โดยผู้วิจัยนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ดำเนินการพัฒนาได้อย่างไม่มีอุปสรรค ตลอดจนสาธารณชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าวอย่างน้อยที่สุด ทั้งนี้การมีส่วนร่วมมีความหมาย ระดับ และหลักการส่งเสริมดังนี้

1) ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล (2551) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มจากการเห็นประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านจึงมีกิจกรรมร่วมกันในเรื่องที่สนใจนั้นๆ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นคำที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525-2529) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโครงการต่างๆ ของภาครัฐ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเฉพาะทางด้านการเมืองจะเป็นการสร้างฐานที่มั่นคงทางด้านการเมืองท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

อัจฉรี เหมสันต์ ปรัชมาศ ลัญชานนท์ ปราณอม ต้นสุขานันท์ และบรรจง สมบูรณ์ชัย (2555) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ โดยสามารถเข้าร่วมในการปฏิบัติต่างๆ ได้ทุกส่วน ทุกขั้นตอน เพื่อแก้ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

“การมีส่วนร่วม” ยังมีความหมายตามมิติต่างๆ หรือตามคำที่ประกอบกัน ดังที่ถวิลวดี บุรีกุล (2551) กล่าวไว้สรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ” เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือในบางขั้นตอนของโครงการภาครัฐที่เป็นสาธารณประโยชน์ และมีผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป ส่วน “การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง” เป็นการให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทได้รู้สึกมีส่วนร่วมในการรับรู้ถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐ และเป็นการเปิดโอกาสรับฟัง

ความคิดเห็นของผู้คนในท้องถิ่น “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท” เป็นการให้ประชาชนเข้ามา มีบทบาทในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการ เช่น การตัดสินใจ การดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ การประเมิน เป็นต้น ส่วน “การมีส่วนร่วมของประชาชน” เป็นการเน้นกระบวนการตัดสินใจจากภาคประชาชนอย่างจริงจังในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเอง โดยอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิ บทบาท และหน้าที่ในการแก้ปัญหาของตนเอง และต้องรับผิดชอบในการสำรวจ ค้นหาปัญหา แก้ปัญหา ตลอดจนการวางแผนและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ทั้งที่เป็นองค์กรหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

2) ระดับและกระบวนการมีส่วนร่วม

การแบ่งระดับของการมีส่วนร่วม เป็นการบ่งบอกถึงการเข้าร่วมในกระบวนการหรือโครงการในการพัฒนาต่างๆ ของประชาชน โดยมีนักวิชาการแบ่งระดับไว้แตกต่างกันตั้งแต่ 4 ถึง 8 ระดับตามการให้ความสำคัญในมิติต่างๆ ดังเช่นโกวิท พวงงาม (2545) ได้กล่าวไว้สรุปว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริงในกระบวนการพัฒนาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การร่วมกันวางแผนดำเนินการ การร่วมกันปฏิบัติงานหรือลงทุน และการร่วมกันติดตาม ประเมินผล ส่วนสำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระทรวงศึกษาธิการ และสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทำนองเดียวกัน โดยเพิ่มขั้นการร่วมกันวางแผนในการพัฒนามาอีกขั้นตอนหนึ่ง

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ได้แบ่งไว้ 5 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน ครอบครัว ชุมชนของตน การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมทำ และการมีส่วนร่วมสนับสนุน เช่นเดียวกับ อรทัย ก๊กผล (2552) ที่แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมแบบขั้นไว้ 5 ระดับ แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันคือ ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร ขั้นรับฟังความคิดเห็น ขั้นเข้ามามีบทบาท ขั้นสร้างความร่วมมือ และขั้นเสริมอำนาจ

ส่วน Arnstein (1969) จะแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของพลเมืองในลักษณะขั้นบันได 8 ขั้น คือ ขั้นการควบคุม ขั้นการรักษา ขั้นการให้ข้อมูล ขั้นการรับฟังความคิดเห็น ขั้นการปรึกษาหารือ ขั้นการเป็นหุ้นส่วน ขั้นมอบหมายอำนาจ และขั้นอำนาจพลเมือง และแบ่งกลุ่มของระดับขั้นทั้ง 8 นี้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ สรุปได้ว่า ขั้นการควบคุมและขั้นการรักษาเป็นกลุ่มที่เรียกว่ายังไม่เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ขั้นการให้ข้อมูล ขั้นการรับฟังความคิดเห็น และขั้นการปรึกษาหารือเป็นกลุ่มที่มีโอกาสร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้ข้อคิดเห็น แต่ก็ยังไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ และขั้นการเป็นหุ้นส่วน ขั้นมอบหมายอำนาจ และขั้นอำนาจพลเมืองเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ถือว่าประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและเป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม

สำนักมาตรฐานการศึกษา และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้สรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การจัดเวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของชุมชน หมู่บ้าน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือการจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่ม การจัดอบรม การลงมือปฏิบัติจริง เป็นต้น และอีกประการคือการพัฒนาผู้นำองค์กรเครือข่าย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำองค์กรเครือข่ายต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน หรือการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

ส่วนชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร (2532) ได้กล่าวถึงหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สรุปได้ว่า การส่งเสริมดังกล่าวต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน ต้องใช้หลักของการขจัดความขัดแย้ง หลักของการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านต่างๆ เช่น ด้านความขยัน ด้านความอดทน ด้านความร่วมมือ ด้านความซื่อสัตย์ และด้านการพึ่งตนเอง ตลอดจนต้องมีการศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเรียนรู้การทำงานเป็นทีมและเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากทรรศนะคตินักวิชาการต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาหรือเป็นกระบวนการพัฒนาในทิศทางที่ลดความขัดแย้ง เพิ่มความเข้มแข็งของชุมชน และสะท้อนถึงสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของภาคประชาคมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีทั้งการศึกษาและการดำเนินการโครงการในลักษณะการพัฒนา การอนุรักษ์ การวางแผน การประมวลประสบการณ์การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ค้นหาคำตอบในมิติต่างๆ ดังเช่น โครงการฟื้นฟูย่านเก่าในเขตเมืองกับชุมชนคนรักตลาดน้อย กรุงเทพฯ ซึ่ง ศรีนพร พุ่มมณี (2557) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมไว้สรุปว่า การดำเนินโครงการในพื้นที่ชุมชนต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จ โดยต้องมีกระบวนการทำงานที่สร้างสรรค์ความรู้ไปพร้อมๆ กับกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์เช่นกัน นอกจากนี้ยังถอดบทเรียนด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากโครงการดังกล่าว สรุปว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มจากใช้แผนที่ชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำ ความเข้าใจและทำความเข้าใจผู้คนและพื้นที่ โดยให้คนในพื้นที่เป็นผู้แนะนำและระบุความต้องการ กิจกรรมแรกๆ ในชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่ง่ายและใช้เวลาสั้นๆ ต้องมีการประชุมปรึกษากันบ่อยๆ มีการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ เป็นการทำให้ผู้นำชุมชนเกิดแรงบันดาลใจ ชุมชนมีความเชื่อมั่น

ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกัน ส่วนณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ และปुरुณ ขวัญสุวรรณ (2550) ได้กล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านน้ำเค็มจังหวัดพังงาถึงการใช้เครื่องมือในกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการสรุปว่า วิธีการได้มาซึ่งความต้องการของชาวชุมชนและแผนของชุมชนสำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมได้แก่ การสำรวจพื้นที่โดยคนในท้องถิ่น (Surveys) การจัดเวทีประชาคม (Public Forum) และการสัมภาษณ์เชิงลึกพร้อมกับการสนทนากลุ่มย่อยเฉพาะระดับแกนนำ (Key Person Interview and Focus Group)

การศึกษาและโครงการต่างๆ มักมีเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีหลายงานศึกษาที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะที่พบคือ ที่ทำการของภาครัฐ เมือง ชุมชน สวนสาธารณะ วัด และตลาดที่มีปัญหาหรือมีโอกาสในการพัฒนา ซึ่งการศึกษาดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมสิ่งที่เป็นพื้นที่สาธารณะทั้งหมด และในกระบวนการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นการค้นหา วิเคราะห์ ประเมินศักยภาพ หรือที่เสนอแนะการแก้ปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่ งานศึกษาเหล่านี้มักแสดงรายละเอียดในการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน และมีข้อสรุปในกระบวนการศึกษาในทิศทางเดียวกันคือ ความสำเร็จของการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของแต่ละงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หรืองานศึกษาเชิงค้นหาปัญหาของพื้นที่ต่างๆ จะสรุปว่าปัญหาในพื้นที่ต่างๆ เกิดขึ้นเพราะขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และประยุกต์ใช้กระบวนการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาในการจัดกระบวนการประชุมกลุ่มย่อยและจัดรายละเอียดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในแผนการฟื้นฟูศาลากลางหน

2.4 คาบสมุทรสทิงพระ

คาบสมุทรสทิงพระเป็นแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในภาคใต้ บริเวณนี้มีผู้คนเข้ามารวมกลุ่มเป็นชุมชนต่างๆ มาตั้งแต่สมัยเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ ดังที่ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (2529) ได้กล่าวถึงดินแดนแห่งนี้สรุปได้ว่า คาบสมุทรสทิงพระเป็นแหล่งชุมชนโบราณสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของภาคใต้ บริเวณนี้มีการขุดพบหลักฐานต่างๆ มากมายในหลายพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนและการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนกันทั้งทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และการค้าขาย ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างชาติทั้งทางบกและทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำจะใช้แหล่งน้ำเป็นเส้นทางการคมนาคมภายในและเชื่อมต่อทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบสงขลา ทำให้ชุมชนบนคาบสมุทรสทิงพระเติบโตขึ้นจนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

และสังคมของชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในสมัยนั้น ปัจจุบันคาบสมุทรสทิงพระเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในจังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียดด้านที่ตั้ง ประวัติศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

1) ที่ตั้งและอาณาเขตของคาบสมุทรสทิงพระ

คาบสมุทรสทิงพระตั้งอยู่ตอนเหนือของจังหวัดสงขลา โดยตราพงศ์ ศรีสุชาติ (2529) ได้กล่าวไว้สรุปว่า บริเวณคาบสมุทรสทิงพระตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 3 องศา 48 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 7 องศา 11 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 35 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 16 ลิปดาตะวันออก มีอาณาเขตในส่วนที่ยาวที่สุดตามทิศเหนือ-ใต้ ประมาณ 68 กิโลเมตร เริ่มตั้งแต่ตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ถึงตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และในส่วนที่กว้างที่สุดตามทิศตะวันออก-ตะวันตก ประมาณ 18 กิโลเมตร เริ่มตั้งแต่ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกะแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา ถึงตำบลสนามชัย อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีอาณาเขตโดยรอบดังนี้

ทิศเหนือ	จดอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันออก	จดทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	จดทะเลสาบสงขลา
ทิศใต้	จดทะเลสาบสงขลา

2) ประวัติศาสตร์

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของคาบสมุทรสทิงพระ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยพบว่าคาบสมุทรสทิงพระเป็นดินแดนที่มีศิลปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังที่เกรียงไกร เกิดศิริ ทิววัลย์ ตั้งพูนทรัพย์ศิริ และภัทรพล เวทยสุภรณ์ (2558) ได้กล่าวไว้สรุปว่า คาบสมุทรสทิงพระเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรภาคใต้ ที่มีศิลปสถาปัตยกรรมแบบประเพณีที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น พระบรมธาตุเจดีย์วัดสทิงพระ พระสุวรรณมาลิกเจดีย์วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) อำเภอสทิงพระ และพระบรมธาตุเจดีย์วัดเจดีย์งาม อำเภอระโนด ซึ่งต่างเป็นศิลปสถาปัตยกรรมที่มีประวัติการได้รับอิทธิพลจากการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีอุโบสถวัดพังก อำเภอสนามชัย อุโบสถวัดสนามชัย อำเภอสทิงพระ อุโบสถวัดสีหยง อำเภอระโนด และอุโบสถวัดสลักป่าเก่า อำเภอสทิงพระ ซึ่งเป็นมรดกทางพุทธสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความเรียบง่ายไม่ประดับประดาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมให้วิจิตรมากมาย เป็นต้น โดยศิลปสถาปัตยกรรมเหล่านี้ต่างกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของคาบสมุทรสทิงพระตามลักษณะเส้นทางวัฒนธรรม การขยายตัวทางพุทธศาสนา การกระจายอำนาจ การค้า การจาริกแสวงบุญ และการเคลื่อนย้าย

ของผู้คนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดย น. ณ ปากน้ำ (2519) ได้กล่าวในเรื่องเดียวกันสรุปว่า ศิลปกรรมโบราณที่พบในคาบสมุทรสทิงพระในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-13 แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณนี้ โดยปัจจุบันมีสถูปโบราณที่พบอยู่หลายแห่ง เช่น เจดีย์สทิงพระ (วัดจะตึงพระ) เจดีย์วัดพะโคะ ซากเจดีย์ที่วัดศรีหยัง (วัดสี่หยัง) และที่วัดเขาน้อย เป็นต้น

ส่วนวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตพบว่า ชุมชนต่างๆ มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันระหว่างชุมชน โดยมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในคาบสมุทรสทิงพระและพื้นที่ต่างๆ คือเครื่องปั้นดินเผา ดังที่ผาสุก อินทรารัฐ (2527) ได้กล่าวไว้สรุปว่า ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาในคาบสมุทรสทิงพระหลายชนิดที่ผลิตในท้องถิ่นตั้งแต่โบราณโดยภาชนะเหล่านี้จะผลิตจากแหล่งเตาเผาหลายแห่งในบริเวณริมคลองปะโอและพื้นที่ใกล้เคียง ลักษณะภาชนะจะเป็นประเภทเนื้อดินธรรมดาที่มีความละเอียดมากกว่ากลุ่มภาชนะโบราณที่พบในเขตไชยา โดยไม่มีการเคลือบผิวและเนื้อจะไม่แกร่ง แต่กลับเป็นที่ยอมรับและเป็นสินค้าส่งออกไปยังดินแดนใกล้เคียงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ของคาบสมุทรสทิงพระ ส่วนอมรา ชันติสิทธิ์ และศรีอนงค์ ทองรักษาวงศ์ (2524) ได้กล่าวถึงชุมชนที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาโบราณนี้สรุปว่า ในคาบสมุทรสทิงพระมีชุมชนโบราณสทิงหม้อเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอดการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบโบราณจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในช่วง พ.ศ.2521-2522 ซึ่งพบแหล่งภาชนะดินเผาโบราณแหล่งใหญ่ที่ชุมชนบ้านปะโอ และชุมชนสทิงหม้อ

อย่างไรก็ตาม แม้คาบสมุทรสทิงพระจะเป็นดินแดนทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของภาคใต้ที่มีเมืองและชุมชนโบราณ แต่พบว่าชุมชนดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ดังที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2549) ได้กล่าวไว้สรุปว่า ชุมชนโบราณสทิงพระหรือเมืองโบราณสทิงพระเป็นแหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขุดขะเขียน ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองตำบลจะตึงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ปัจจุบันเป็นชุมชนเมืองที่มีสถานที่ราชการในบริเวณ เช่น โรงเรียนเทศบาล 4 และโรงเรียนสทิงพระวิทยา เป็นต้น โดยยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในบริเวณ

3) สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนคาบสมุทรสทิงพระ

คาบสมุทรสทิงพระมีขอบเขตพื้นที่ตามเขตการปกครองของจังหวัดสงขลา รวม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอรโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอลิงหนคร โดยมีพื้นที่รวมทั้งหมด 1,212.24 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งหมด 155,039 คน ตามสถิติทางการทะเบียน (2562) และทำเนียบการปกครองส่วนท้องถิ่น (2562) ได้จำแนกรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) **อำเภอระโนด** มีพื้นที่ทั้งหมด 738.84 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 12 ตำบล ได้แก่ ระโนด คลองแดน ตะเคียนชะ อำเภอบน บ้านใหม่ บ่อตรู ปากแตระ พังยาง ระวังะ วัดสน บ้านขาว และแดนสงวน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 49,241 คน

(2) **อำเภอกระแสสินธุ์** มีพื้นที่ทั้งหมด 96.40 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 4 ตำบล ได้แก่ เกาะใหญ่ โรง เขิงแส และกระแสสินธุ์ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 15,145 คน

(3) **อำเภอสทิงพระ** มีพื้นที่ทั้งหมด 120.00 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 11 ตำบล ได้แก่ จะติงพระ กระดังงา สนามชัย ดีหลวง ชุมพล คลองรี คูชุด ท่าหิน วัดจันทร์ บ่อแดง และบ่อदान มีจำนวนประชากรทั้งหมด 45,476 คน

(4) **อำเภอลิงหนคร** มีพื้นที่ทั้งหมด 228.00 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 11 ตำบล ได้แก่ ชิงโค สทิงหม้อ ทำนบ รำแดง วัดขนุน ชะแล้ ปากรอ ป่าขาด หัวเขา บางเขียด และม่วงงาม มีจำนวนประชากรทั้งหมด 44,437 คน

ส่วนการประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านในคาบสมุทรสทิงพระ ปิยนุช ไกรหาญ (2529) สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529) และศรีอมร ศรีเบญจกลางกุล (2539) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันสรุปได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายคลั่งกันคือทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำประมง โดยบริเวณอำเภอสทิงพระและสิงหนครจะเป็นแหล่งการทำน้ำตาลโตนดที่สำคัญของจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยังคงรักษารูปแบบเดิมอยู่มาก เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระหรือชักพระทั้งทางบกและทางน้ำ และมีประเพณีในท้องถิ่นที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ เช่น ประเพณีไหว้เจ้าแม่อยู่หัว ประเพณีทำบุญสักการะพระเจดีย์วัดพะโคะ เป็นต้น โดยมีศิลปะการเล่นที่เด่นชัด เช่น หนังตะลุง โนรา ชนโค ชนไก่ เป็นต้น

ไพฑูรย์ ศิริรักษ์ (2554) ได้กล่าวถึงวิถีทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระสรุปได้ว่า แคว้นสทิงพระหรือเกาะสทิงพระ เกิดขึ้นในบริเวณรอบๆ ทะเลสาบสงขลา บริเวณที่เป็นศูนย์กลางของแคว้นคือบริเวณที่เรียกว่า “แผ่นดินบก” วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนบนแผ่นดินบกหรือ “คาบสมุทรสทิงพระ” จะมีความผูกพันกับ “โหนด-นา-เล” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน นานนับพันปี

สุวัฒน์ กิขุนทด (2555) และไพฑูรย์ ศิริรักษ์ (2557) ยังได้กล่าวถึงลักษณะวิถีวัฒนธรรม โหนด-นา-เล ไว้สอดคล้องกันสรุปได้ว่า “โหนด” หรือ ตาลโตนด ถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตผูกพันตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชรา ต้นตาลเหล่านี้ชาวบ้านปลูกสืบต่อๆ กันมา ถือเป็นมรดกที่บรรพบุรุษและแผ่นดินมอบให้ โดยชาวบ้านจะทำน้ำตาลกันมากในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ผลอ่อนใช้ทำอาหารหวานคาวต่างๆ เช่น ยำหัวโหนด แกงเลียง แกงคั่ว เป็นต้น ผลแก่นำมาเผาทำเป็นถ่านหุงต้ม ใบตาลนำมาต้มล้างคาก ทำหมวก ทำเครื่องจักสาน ทำของเล่นให้เด็ก

ทางตาลนำมาทำรั้วบ้าน คอกสัตว์ จักสานเป็นของใช้ ทำเชื้อเพลิง ส่วนลำต้นต้นที่มีอายุแก่กว่า 30 ปี ขึ้นไปเนื้อไม้จะแข็งใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือนเครื่องใช้ต่างๆ รากใช้ต้มกินแก้โรคตาชโหมยในเด็ก เป็นต้น เรียกได้ว่าสามารถใช้ประโยชน์จากตาลโดนดตั้งแต่ยอดถึงราก จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชุมชนและเป็นวัฒนธรรมชุมชน โดยทุกๆ ปีจะมีการจัดงาน “วันลูกโหนด” ขึ้นในเดือนพฤษภาคมซึ่งเป็นช่วงที่มีลูกตาลออกมาก และเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาครั้งแรกในปี 2545 ชาวบ้านก็จะพานักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนชุมชนไปดูการขึ้นต้นตาลโดนด ไปดูการเคี้ยวน้ำตาล การแปรรูปน้ำตาล เช่น การทำน้ำตาลผง น้ำตาลแว่น การจักสานใบตาล ชิมขนมและอาหารหวานคาวต่างๆ เป็นต้น

สุวัฒน์ กิขุนทด (2555) ได้กล่าวในเรื่องวิถีนาสรุปว่า “นา” หรือการทำนาจะเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม-มกราคม แต่เดิมชาวบ้านจะใช้วิธีการลงแรงกันตั้งแต่การหว่านข้าว ดำนา ใส่ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก เมื่อข้าวสุกก็จะใช้แกะเกี่ยวข้าวแล้วนำข้าวเปลือกมานวดด้วยการใช้เท้าย่ำ เมื่อเมล็ดข้าวหลุดออกมาก็จะนำไปฝัดและสีด้วยครกสีมือ แล้วนำไปตำด้วยครกไม้จนเปลือกหลุดร่อนเหลือแต่เมล็ดข้าว แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปวิถีชีวิตการทำงานจึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย มีการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้รถไถนา รถเกี่ยวข้าวเข้ามาแทนที่การทำงานแบบดั้งเดิม การร่วมแรงร่วมใจเช่นในอดีตจึงแทบสูญหายไป แต่ก็ยังพบว่ามีชาวบ้านบางส่วนได้ร่วมกันอนุรักษ์วิถีชีวิตการทำงานแบบดั้งเดิมเอาไว้ ส่วนไพฑูรย์ ศิริรักษ์ (2557) ได้กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้สรุปว่า หลังจากฤดูกาลการทำนา ชาวบ้านผู้หญิงมักจะปลูกผักพื้นบ้าน ผักสวนครัว ไม้กิน ไม้ขายภายในชุมชนหรือกับนักท่องเที่ยว ส่วนผู้ชายก็มักขึ้นตาลเคี้ยวน้ำตาลฝั้ง ไม้กินไว้ใช้ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ประมาณปี 2530 การทำนาได้เปลี่ยนมาเป็น “ไร่ นา สวนผสม” เนื่องจากหลายพื้นที่ประสบปัญหาขาดน้ำฝนและมาเปลี่ยนเป็นปลูกยาง ปลูกปาล์มตามลำดับ ตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและตามนโยบายภาครัฐ จนพื้นที่นาในคาบสมุทรสทิงพระเหลือน้อยลงกว่าในอดีต

“เล” หรือวิถีเล หรือชาวเล หมายถึงวิถีของผู้ที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งไพฑูรย์ ศิริรักษ์ (2557) ได้กล่าวถึงความเป็นมาไว้สรุปว่า ลักษณะคาบสมุทรสทิงพระมีทะเลทั้ง 2 ฝั่ง คือ ฝั่งอ่าวไทยและทะเลสาบสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีธรรมชาติสวยงาม มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ เป็นอยู่ช้ำอู่ที่หล่อเลี้ยงผู้คนที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่ทะเลสาบสงขลาตั้งแต่อดีตเป็นแหล่งกำเนิดของชุมชนนานนับพันปีก่อนประวัติศาสตร์ จึงเป็นดินแดนที่ร่ำรวยทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะแขนงต่างๆ เป็นแหล่งรับน้ำฝนใหญ่ที่มีลักษณะทะเลสาบแบบลากูน (Lagoon) ขนาดใหญ่ และการที่ทะเลสาบสงขลาได้รับทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม จึงทำให้ทะเลสาบสงขลาเป็นระบบนิเวศผสมผสานหรือ “ทะเลสาบสามน้ำ” ที่มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ชาวบ้านแถบถิ่นนี้ได้อาศัยทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวมาช้านานหลายชั่วคน และชาวบ้านที่อาศัยอยู่แถบชายฝั่งริมทะเลจะมีความคิดความเชื่อว่า เล คือชีวิต เล คือบ้าน เล คืออาหาร และ เล คือปัจจัยสี่ ส่วนสุวัฒน์ กิขุนทด (2555) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของชาวเลตำบลท่าหินสรุปว่า เมื่อทรัพยากรสัตว์น้ำใน

ทะเลสาบสงขลาลดน้อยลง ชาวบ้านริมทะเลสาบสงขลาจึงรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาในชื่อว่า “กลุ่มประมงอาสา” และตั้งกติกาของกลุ่ม เช่น ห้ามใช้อวนที่มีตาข่ายต่ำกว่า 5 เซนติเมตร ห้ามใช้อวนล้อมจับปลา เป็นต้น รวมทั้งได้ร่วมกันปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ทุกปี

สุวัฒน์ กิขุนทด (2555) ยังกล่าวถึงผลจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิต “โหนด นา เล” สรุปว่า การพัฒนาดังกล่าวส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยทั่วกัน เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านได้สร้างกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ เช่น ชมการขึ้นต้นตาล รับรู้ประโยชน์ของต้นตาลโตนต การนำลูกตาลมาทำเป็นอาหารต่างๆ การทำเครื่องจักสาน ชมการสาธิตการหว่านข้าว การดำนา การเก็บเกี่ยว การสีข้าวแบบดั้งเดิม เยี่ยมชมวิถีเล็รับรู้ ภูมิศาสตร์ของทะเลสาบสงขลา ลงเรือดูป่าชายเลน ดูเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำและสัตว์ป่า เช่น นกน้ำ ชนิดต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในทะเลสาบ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้ร่วมกับชาวบ้านในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ เช่น ปลูกป่าชายเลน การปล่อยพันธุ์ปลาและกุ้ง และการชิมอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

การศึกษาของนักวิชาการต่างๆ และข้อมูลของคาบสมุทรสทิงพระ ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการกำหนดกรอบการศึกษาและใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2.5 การอนุรักษ์พื้นที่ฟูสิ่งแวดลอมทางศิลปกรรม

การอนุรักษ์พื้นที่ฟูสิ่งแวดลอมทางศิลปกรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ชนทุกชาติให้ความสำคัญ โดยในอดีตจะเป็นการอนุรักษ์วัตถุและสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโบราณสถานตามกฎบัตรเวนิซ เมื่อกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ เห็นพ้องกันว่ามรดกทางวัฒนธรรมมีความหมายกว้างกว่าสิ่งที่เป็นวัตถุหรือสิ่งก่อสร้าง จึงมีการพัฒนาหลักการต่างๆ ขึ้น ดังที่ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2555) ได้กล่าวไว้สรุปว่า สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites หรือ ICOMOS) ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพทางมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสากลที่มีเป้าหมายการทำงานเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองโบราณสถานในลักษณะขององค์กรอิสระ (Non Governmental Organizations หรือ NGOs) และเป็นที่ปรึกษาอย่างเป็นทางการขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization หรือ UNESCO) ได้ออกกฎบัตรนานาชาติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ฟูสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้นจากกฎบัตรเวนิซที่อาจไม่ครอบคลุมทุกเรื่องในการอนุรักษ์สมัยปัจจุบัน และตามความหมายที่กว้างขึ้นจากการอนุรักษ์โบราณสถาน เป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เฉพาะอาคารและสิ่งปลูกสร้างเช่นเดิม แต่รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีหรือวิถีชีวิตอีกด้วย

ทั้งนี้สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศได้จัดการประชุมที่เกี่ยวข้องและจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดคำว่า “มรดกโลก” ซึ่งเป็นคำที่เกิดจากอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (The World Heritage Convention) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ได้แปลนियามของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติปรากฏอยู่ในส่วนนำของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติไว้สรุปว่า ส่วนใดๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่มีความน่าสนใจ โดดเด่นและมีความจำเป็นต้องได้รับการสงวนไว้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของมรดกของโลกสำหรับมนุษยชาติโดยรวม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ให้ความหมายของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมสรุปว่า เป็นสถานที่ เป็นโบราณสถาน รวมทั้งงานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม และแหล่งโบราณคดีตามธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรืออาคารที่มีเอกลักษณ์ทั้งอาคารเดี่ยวและอาคารเป็นกลุ่ม รวมทั้งสิ่งที่มีมนุษย์กับธรรมชาติร่วมกันสร้าง โดยสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ทางศิลปะ ทางมานุษยวิทยา หรือทางสุนทรียศาสตร์ และการที่จะประกาศว่าแหล่งใดเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจะต้องได้รับการประเมินตามเกณฑ์และข้อกำหนดของ “อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก”

ทั้งนี้แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมมีหลักการจากองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับสากลลงมาระดับท้องถิ่นซึ่งผู้วิจัยรวบรวมได้ดังนี้

1) กฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ค.ศ. 1999

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงกฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ค.ศ. 1999 (Charter on The Built Vernacular Heritage 1999) สรุปได้ว่ามรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นจุดศูนย์รวมความชื่นชอบและความภาคภูมิใจของมนุษย์ทุกคน สะท้อนเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสังคม แม้ว่ามีลักษณะที่ไม่เป็นทางการแต่มีระเบียบแบบแผน โดยมักเกิดขึ้นจากประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งยังมีความน่าสนใจและความงาม และยังเป็นจุดรวมของวิถีชีวิตร่วมสมัย เป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของสังคม สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นจึงต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เพื่ออนุรักษ์ความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของการปรากฏอยู่ของมนุษย์

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ม.ป.ป.) ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นสรุปได้ว่า ต้องเป็นการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องและต้องอาศัยความเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นและตอบสนองต่อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณีที่อาจมีแรงกดดันทางเศรษฐกิจและการกลืนวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมให้เป็นแบบเดียวกันหมด โดยต้องเป็นกระบวนการแก้ไขโดยชุมชนพร้อมด้วยรัฐบาล นักวางแผน สถาปนิก นักอนุรักษ์ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา โดยความสำเร็จในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและการปกป้องคุ้มครองมรดกพื้นถิ่นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนการใช้สอยอย่างต่อเนื่องและการบำรุงรักษา โดยจะต้องมีวิธีการบริหารจัดการต่างๆ ที่ส่งมอบให้กับคนรุ่นต่อไปในอนาคตผ่านทางกฎหมายที่มีอยู่ของพื้นที่นั้นๆ

ลักษณะของมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ม.ป.ป.) ได้ให้เป็นข้อสังเกตไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) เป็นที่ใช้สอยร่วมกันของชุมชน
- (2) มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือภูมิภาคที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น
- (3) มีความเชื่อมโยงกันได้ของรูปแบบ รูปทรงและรูปลักษณะ หรือการใช้สอยกับประเภทต่างๆ ของอาคารประเพณีนั้น
- (4) แสดงถึงความเชี่ยวชาญในการออกแบบและการก่อสร้างซึ่งได้รับถ่ายทอดกันมาอย่างไม่เป็นทางการ
- (5) มีการตอบสนองต่อข้อจำกัดทางด้านการใช้สอยทางสังคมและทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
- (6) การประยุกต์ใช้ระบบการก่อสร้างและงานช่างฝีมือแบบดั้งเดิมอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนหลักในการดูแลและคุ้มครองมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความสำคัญต่อการใช้ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยคำนึงถึงการรักษาคุณค่าทั้งทางลักษณะสถาปัตยกรรม สิ่งแวดล้อม วัสดุและวิธีการก่อสร้าง การใช้ประโยชน์ และประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน บนฐานความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

นอกจากนี้สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ม.ป.ป.) ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นสรุปได้ว่า จะต้องดำเนินการในลักษณะงานทางวิชาการ โดยมีทั้งการวิจัยและจัดเก็บข้อมูล มีการวิเคราะห์รูปทรงและโครงสร้าง มีการจัดเก็บเอกสารไว้ในหอจดหมายเหตุ การเก็บข้อมูลภาคสนามจะต้องให้ความเคารพและคำนึงถึงบริบทของที่ตั้งที่มีความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ส่วนอาคาร สิ่งก่อสร้างต้องมีการเก็บข้อมูลด้านรูปแบบดั้งเดิม รวมทั้งมีการศึกษาทักษะฝีมือของช่างที่ปรากฏในสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นนั้นๆ มีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคก่อสร้างที่สะท้อนถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญา เชิงช่าง และมีการฝึกอบรมการซ่อมแซม ทั้งนี้ในการซ่อมแซมสามารถเปลี่ยนวัสดุอาคารหรือส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมได้ตามความจำเป็น และเป็นไปตามความต้องการด้านการใช้สอยในปัจจุบันตามขอบเขตของกฎหมาย อย่างไรก็ตามการใช้วัสดุใหม่จะต้องรักษาลักษณะเดิมที่สะท้อนภาพลักษณ์พื้นผิวสัมผัส และรูปทรงเดิม โดยหากพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงและบูรณะมาแล้วในอดีตให้ถือเป็นที่ยอมรับและเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้นได้ โดยไม่ยึดถือว่าองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งปลูกสร้างจะต้องมีลักษณะที่เหมือนกันตามแบบของยุคใดยุคหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมนั้น หน่วยงานที่เป็นผู้ดูแลต้องจัดการส่งเสริม อบรม และจัดกิจกรรมในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู เช่น เรื่องหลักการในการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น เรื่องการบำรุงรักษา เรื่องวัสดุและทักษะฝีมือช่างตามแบบดั้งเดิม เรื่องการสร้างความตระหนักในคุณค่า เรื่องเครือข่ายระดับภูมิภาค เป็นต้น

2) ระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ในประเทศไทย

การพิจารณาเกี่ยวกับระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม” ซึ่งกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับศิลปกรรมว่าหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถสติปัญญากำลึงกายกำลึงใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและเทคโนโลยี และยังกล่าวถึงข้อในการพิจารณาเกี่ยวกับศิลปกรรมดังกล่าวว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ศิลปกรรมที่ใช้งานอยู่ เช่น วัด สถานที่ราชการ บ้านเรือน ย่านวัฒนธรรม และศิลปกรรมที่ไม่ได้ใช้งานตามหน้าที่เดิมแล้ว เช่น ซากโบราณสถาน วัดร้าง กำแพงเมือง แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เป็นต้น

ทั้งนี้การกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะหมายรวมถึงตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบด้วย ตามที่กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (2554) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการช่วยส่งเสริมความงามของศิลปกรรมนั้นๆ ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น ปริณมณฑลรอบตัวศิลปกรรม หรือ อาณาบริเวณเมืองเก่า หรือชุมชนเมืองที่แหล่งศิลปกรรมนั้นปรากฏอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมนั้นรวมทั้งไม่สามารถแยกความสำคัญหรือคุณค่าที่มีความสัมพันธ์กันได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามช่องทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมโดยอาศัยระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องพบว่ามีทั้ง 2 ลักษณะคือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมหรือพื้นที่โดยรอบ และส่วนที่แยกเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูตัวศิลปกรรมกับสภาพแวดล้อมหรือพื้นที่โดยรอบออกจากกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550** ให้ความสำคัญของประชาชนและชุมชนในการบริหารจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังปรากฏในมาตราต่างๆ ตามที่กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (2554) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า **มาตรา 66** กล่าวถึงสิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ของประชาชนและชุมชน ส่วน**มาตรา 67** การกล่าวถึงสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับภาครัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา ได้ประโยชน์ และการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยใน**มาตรา 73** ยังกล่าวถึงหน้าที่ของบุคคลในการช่วยเหลือราชการในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและปัญหาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้**มาตรา 85** ยังกล่าวถึงพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยในข้อ 5 ของมาตรานี้ได้ระบุถึงการให้ภาครัฐต้องคุ้มครอง ส่งเสริม และบำรุงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานดังกล่าว ซึ่งมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมนั้น หากมีการประกาศใช้บังคับในพื้นที่ใด อาจมีผลเป็นการลิดรอนสิทธิของเจ้าของที่ดินในการใช้ประโยชน์ที่ดินในกิจการบางประเภท ดังนั้น มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของที่ดิน หรือ สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้การศึกษาทำความเข้าใจในหลักการของรัฐธรรมนูญในส่วนนี้จึงมีความสำคัญ ทั้งนี้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ชุมชน และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ตลอดจนแนวนโยบายของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.

2535 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จะเกี่ยวกับการให้อำนาจในการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43-45 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ และศิลปกรรม ที่ยังไม่มีกฎหมายอื่นๆ เข้ามาคุ้มครองจากการถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (2558) สรุปได้ว่า **มาตรา 43** ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในการกำหนดให้พื้นที่ที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบจากมนุษย์หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ และยังมีได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ส่วน**มาตรา 44** ได้กล่าวถึงมาตรการคุ้มครองพื้นที่ตามที่ประกาศนั้นๆ เช่น การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน การห้ามการกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำหนดวิธีการจัดการพื้นที่ กำหนดขอบเขต หน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่ เป็นต้น

(3) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเมื่อสถานที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว จะมีผลต่อการกำกับควบคุมหลายๆ ด้าน ดังที่กรมศิลปากร (2548) ได้กล่าวไว้จาก**มาตรา 7 ทวิ** สรุปได้ว่าจะทำให้เกิดการควบคุมการก่อสร้างในเขตพื้นที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนนั้น ทั้งเพื่อรักษาสภาพของตัวโบราณสถานและสภาพลักษณะของภูมิทัศน์โดยรอบที่เหมาะสม ที่เป็นส่วนในการส่งเสริมคุณค่าของโบราณสถานด้วย โดยในมาตรานี้ยังกำหนดให้ผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นๆ มีหน้าที่ในการแจ้งการชำรุดหรือเสียหายของโบราณสถาน การแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครอง ตลอดจนการกำหนดโทษของการทำให้โบราณสถานนั้นๆ เสียหาย หรือทำให้เสียคุณค่า

ส่วนหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุตาม**มาตรา 7** สรุปได้ว่า จะต้องมียุคสมัยที่เข้าข่าย “โบราณสถาน” ตามนิยามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งกรมศิลปากร (2548) ให้ความหมายของ “โบราณสถาน” หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย โดยการขึ้นทะเบียนดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งที่มีเจ้าของครอบครองหรือไม่มีเจ้าของและอาจรวมถึงบริเวณแวดล้อมนั้นได้ ซึ่งอาคารประเภทศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ที่พบว่ามีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากรคือ ศาลาหลบเสือ (ศาลาจอม) ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นศาลาที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จากการทำเป็นที่พักระหว่างการเดินทางบริเวณนี้ ซึ่งในอดีตมีเสือชุกชุม จึงสร้างขึ้นอย่างมั่นคงแข็งแรงและมีห้องพักที่มีประตูอยู่ภายในศาลาเพื่อให้เป็นที่พักค้างแรมและป้องกันภัยอันตรายจากเสือ การขึ้นทะเบียนดังกล่าวนี้ทำให้เห็นได้ว่าการให้ความสำคัญหมายของโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ครอบคลุมความหมายเดียวกันกับความหมายของคำว่า “แหล่งศิลปกรรม” ของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 มีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น การกำหนดกรอบและโครงสร้างองค์กรในการอนุรักษ์ฟื้นฟูครอบคลุมพื้นที่ในส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะแห่งการสืบต่อมาจากอดีต หรือพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ ตลอดจนบริเวณที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมต่างถิ่น และพื้นที่ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม โบราณคดี เป็นต้น

(5) ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ถือเป็นกฏบัตรของประเทศไทยเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (2528) ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่สำคัญของระเบียบนี้ ทั้งที่เกี่ยวกับการให้นิยามความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ตลอดจนวิธีดำเนินการอนุรักษ์ ดังนี้

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

(1) “การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย

ก. การสงวนรักษา หมายถึง การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

ส่วนข้อ 4 ในระเบียบนี้กล่าวถึงวิธีดำเนินการอนุรักษ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าจะต้องมีขั้นตอนในการสำรวจและบันทึกสภาพในด้านต่างๆ ของโบราณสถานนั้นๆ ทั้งด้านเรื่องราว ประวัติศาสตร์ตลอดจนรูปแบบทางสถาปัตยกรรม โดยการบันทึกในรูปแบบต่างๆ ทั้งการจัดทำเป็นเอกสาร แผนที่ ภาพถ่าย และแบบผังรูป โดยในการอนุรักษ์จะต้องพิจารณาลำดับคุณค่าและสำคัญในด้านต่างๆ เช่น ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น

(6) กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม เป็นอีกหลักการด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูของประเทศไทยที่มีเนื้อหารายละเอียดที่สำคัญทั้งในเรื่องของการให้กรอบแนวคิดและหลักการในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทยในทุกภาคส่วน ตามที่สมาคมอิโคโมสประเทศไทย (2554) ได้กล่าวไว้สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- กรอบแนวคิดในการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม มุ่งให้ความสำคัญกับมรดกที่สร้างสรรค์จากความศรัทธาในศาสนาและความผสมผสานกลมกลืนของกลุ่มชาติพันธุ์ การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่แหล่งมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นอันดับแรก ตลอดจนการส่งเสริมเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อย่างทั่วถึง

- นิยามศัพท์ที่สำคัญ มีการให้ความหมายของคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” “โบราณสถาน” และ “การอนุรักษ์” ในทำนองเดียวกันกับการให้ความหมายในพระราชบัญญัติและระเบียบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และมีการให้ความหมายของคำอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจ เช่น “ความแท้” หมายถึงการแสดงถึงลักษณะเฉพาะตน เป็นปัจจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เป็นตัวชี้วัดคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม โดยอาจพิจารณาได้จากการสร้างสรรค์ วัสดุ ฝีมือช่าง การใช้ประโยชน์ และสภาพโดยรอบ เป็นต้น ส่วนคำว่า “บูรณภาพ” หมายถึงความครบถ้วนแห่งองค์ประกอบของมรดกทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันทั้งที่เป็นสิ่งก่อสร้างและสภาพโดยรอบ คำว่า “ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์” หมายถึงภูมิสถาปัตยกรรมที่เป็นองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น สวน ที่โล่ง ผืนน้ำ และพืชพันธุ์ เป็นต้น คำว่า “มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น” หมายถึงสิ่งก่อสร้างที่เชื่อมโยงมาจากความเชื่อและประโยชน์ใช้สอยที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยความงามที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชน แสดงถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และมีการถ่ายทอดงานฝีมือทางการก่อสร้างกันมา คำว่า “การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม” หมายถึงกระบวนการคุ้มครองและการจัดการองค์ประกอบที่หลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมให้ดำรงคุณค่าไว้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

- การประเมินคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม จัดเป็นขั้นตอนกระบวนการที่สำคัญในกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทั้งเพื่อเป็นการจัดลำดับความสำคัญในการเลือกวิธีการที่เหมาะสม เป็นการพิจารณาคุณค่าที่โดดเด่นของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น ด้านสุนทรียภาพ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม เป็นต้น เพื่อวางแผนการรักษาคุณค่าตามลำดับที่สำคัญดังกล่าว ตลอดจนเป็นการค้นหามรดกวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทั้งในระดับชาติหรือท้องถิ่น เพื่อผลักดันการขึ้นทะเบียนหรือขึ้นบัญชี ให้ได้รับการคุ้มครองต่อไป

- การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการให้แนวทางการดำเนินการที่ต้องมีความพร้อมและการวางแผนอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการให้กรอบแนวคิดในการจัดการ เช่น ให้ความสำคัญในระดับนโยบายหลักของชาติ ให้มีการส่งเสริมและให้รางวัลยกย่องเชิดชูบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้บูรณาการกับท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาท้องถิ่น ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น ส่วนในการดำเนินการให้มีระดับของการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดทำแผนแม่บทไว้เป็นกรอบและแนวทางทั้งในระยะสั้นและระยะยาวและให้บูรณาการควบคู่ไปกับแผนพัฒนาเมืองหรือท้องถิ่นโดยยึดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน และเมื่อลงสู่แผนปฏิบัติการก็จะต้องมีการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันเสมอ ทั้งนี้ในการจัดการด้านองค์ความรู้ ต้องใช้ฐานข้อมูลของมรดกทางวัฒนธรรมต้องถูกต้องตามหลักวิชาการที่ผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้เชี่ยวชาญและมีศึกษาผลกระทบด้านต่างๆ ตลอดจนหามาตรการในการดูแลรักษา คุ้มครอง และพัฒนาองค์ความรู้ โดยในการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวให้คำนึงถึงกระบวนการและช่องทางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกระดับอายุและระดับความเข้าใจ โดยหลักในการอนุรักษ์มรดกที่เกี่ยวข้องกับสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น จะเน้นการเคารพคุณค่าทางวัฒนธรรมและลักษณะตามแบบดั้งเดิมที่ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ โดยส่งเสริมให้มีการสืบสานระบบการก่อสร้างจากช่างพื้นถิ่น ตลอดจนการให้ความสำคัญต่อการพัฒนา ฟื้นฟูภูมิทัศน์ โดยรอบที่ประกอบกันจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ

- การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่แสดงถึงสิทธิของประชาชนทุกคนในการอนุรักษ์ และบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมและให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และต้องมีการจัดการองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ สมาคมอิคอิมสไทย (2554) ได้กล่าวถึงหลักในการอนุรักษ์ 15 ข้อ สรุปได้ดังนี้

- (1) มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูง ต้องการรักษาความแท้
- (2) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นปูชนียสถาน ต้องไม่แก่ลักษณะ สี และรูปทรง

(3) มรดกวัฒนธรรมที่ยังใช้ประโยชน์อยู่ สามารถต่อเติมได้ตามจำเป็นและกลมกลืน

(4) มรดกวัฒนธรรมที่แก้ไขมาก่อนแล้ว การบูรณะแก้ไขให้เลือกแบบที่เหมาะสมที่สุด ไม่กำหนดว่าต้องเป็นแบบดั้งเดิมเสมอไป

(5) ไม่เคลื่อนย้ายแหล่งมรดกนั้นๆ ถ้าไม่มีความจำเป็นด้านการป้องกันการชำรุดเสียหายหรือการโจรกรรม

(6) การฟื้นฟูหรือก่อสร้างใหม่ตามความต้องการใช้งานในปัจจุบันต้องมีการศึกษา มีการออกแบบที่ไม่ก่อให้เกิดคุณค่าเดิมเปลี่ยนแปลงไป

(7) การปฏิสังขรณ์เพื่อการอธิบายสื่อความหมาย ควรปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ในอนาคต

(8) การอนุรักษ์มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น คำนึงถึงการพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นต่อไป และมีกระบวนการศึกษา เก็บข้อมูล ส่งเสริมระบบการก่อสร้างของช่างท้องถิ่น โดยรักษาภาพลักษณ์ลักษณะ รูปทรงเดิมแม้ใช้วัสดุอื่นทดแทน

(9) การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่เป็นย่านชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ ต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน

(10) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นย่านชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ ต้องตรวจสอบด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์

(11) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นซากสิ่งก่อสร้าง ให้ป้องกันและรักษาให้อยู่ตามสภาพเดิม

(12) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ ต้องมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

(13) ต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตของชุมชน

(14) การอนุรักษ์สภาพโดยรอบและภูมิทัศน์วัฒนธรรมต้องมีระบบจัดการที่ดี เช่น มีกฎหมายรองรับ มีมาตรการคุ้มครอง มีการกำหนดขอบเขตกันชนโดยรอบ เป็นต้น

(15) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต้องพิจารณาร่วมกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ควบคู่กัน

นอกจากการใช้มาตรการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางกฎหมายต่างๆ แล้ว ยังมีมาตรการทางสังคมควบคู่กันไป ดังที่สีบพงส์ จรรย์สีบศรี อิศรา กันตแต่ง และสุรพล มโนวงศ์ (2558) ได้กล่าวไว้สรุปว่า มาตรการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าได้แก่ การใช้กฎหมายบังคับ ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายโบราณสถาน พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร หรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ส่วนการใช้มาตรการบังคับโดยภาคสังคม เช่น การตกลง กติกาในชุมชน เป็นต้น โดยมักใช้ได้ในระดับหมู่บ้าน และมาตรการจูงใจ เช่น การยกย่อง ให้รางวัล การเชิดชูเกียรติ เป็นต้น

3) แนวทางการอนุรักษ์จากการถอดบทเรียน

การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม จะมีทั้ง การศึกษาและการดำเนินการโครงการในลักษณะการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟู การวางแผนกิจกรรม การประมวลประสบการณ์การใช้และถอดบทเรียนจากแต่ละโครงการ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าโครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟูต่างๆ จะมีกรอบคิดและการใช้หลักการมีส่วนร่วมควบคู่กับการจัดการท่องเที่ยว เช่น โครงการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน จังหวัดลำพูน.ที่ใช้กรอบแนวคิดการ อนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นและโบราณสถาน การท่องเที่ยว และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเทศบาล เมืองลำพูน จังหวัดลำพูน (2556) ได้ให้ความสำคัญของเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่โครงการ โดยจัดว่าเป็น มรดกทางสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงรากเหง้าของภูมิปัญญา แสดงวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเสมือนสมุดบันทึกเรื่องราวจากอดีตถึงปัจจุบัน และดำเนินการค้นหาจุดเด่นของเรือนพื้นถิ่นลำพูนที่ มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง มีหลังคาทรงจั่วมนิลา ส่วนยอดและมุมตกแต่งด้วย สรรในซึ่งเป็นแท่งไม้กลมกลึงเรียกกันว่า “เรือนสำระโน” ถือเป็นอัตลักษณ์ของเมืองลำพูน และการ ดำเนินโครงการได้ใช้การมีส่วนร่วมโดยมีประชาชนชาวบ้าน สถานศึกษา หน่วยงาน มาร่วมกิจกรรม ฟื้นฟู ภายใต้การจัดการและงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลักษณะกิจกรรมเน้นการขึ้น ทะเบียนบ้านโบราณหรือบ้านเก่า โดยใช้หน่วยงานในสังกัด เช่น งานแผนที่ภาษี กองคลัง จัดทำ ฐานข้อมูลสารสนเทศรูปแบบอาคารวิธีการอยู่อาศัย ซึ่งในทำฐานข้อมูลบ้านเก่าได้ใช้โปรแกรม สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และบันทึกภาพ มีการนำภาพเหล่านี้มาทำวารสารปฏิทินเรียกว่า “บันทึกความทรงจำ...บ้านลำพูน” เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนสนใจการอนุรักษ์ ส่วนตัวอาคารนั้นมีการ เปลี่ยนการใช้งานจากบ้านพักอาศัยเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่แสดงความรู้เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและวิธีการอยู่ อาศัยของคนลำพูน มีการส่งเข้ารับรางวัลเรือนอนุรักษ์ดีเด่นจากกรมการสถาปนิกล้านนา สมาคม สถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ และมีกิจกรรมให้กับผู้คนที่มีส่วนร่วมทั้งการจัดอบรม ฝึกปฏิบัติ จัดแสดง และศึกษาเรียนรู้นอกพื้นที่อาคารที่ฟื้นฟู โดยเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ใน พื้นที่ โดยใช้วิทยากรที่เป็นประชาชนชาวบ้านมาเป็นผู้นำกิจกรรมและมีตารางกำหนดกิจกรรมให้มี

ต่อเนื่องตลอดปี ซึ่งผลที่ได้รับคือการได้พัฒนาฐานข้อมูลการจัดการความรู้เรือนพื้นถิ่น การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การฟื้นฟูช่างฝีมือท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังวางแผนเชื่อมโยงโครงการให้เป็นส่วนหนึ่งในแผนแม่บทและผังแม่บทการท่องเที่ยวและพัฒนาเมื่อเก่าลำพูน เชื่อมโยงโครงการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น การออกเทศบัญญัติควบคุมอาคาร การปรับปรุงสาธารณูปโภคใต้ดิน แผนพัฒนาจังหวัด เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูบริเวณตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องโดยสถาบันอาศรมศิลป์ (2558) ซึ่งเป็นการฟื้นฟูบริเวณชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิม คณะผู้ดำเนินการให้ความสำคัญของย่านเก่าในชุมชนว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บอกเล่าประวัติศาสตร์สังคมของย่านได้เป็นอย่างดี โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระบุปัญหาและความต้องการที่แท้จริงจากการให้ความสำคัญร่วมกันของชุมชน รวมทั้งการเสนอวิธีการปรับปรุงพื้นที่โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดแนวทางและเป้าหมายในการฟื้นฟูย่านเมืองเก่าที่มีการจำแนกพื้นที่อนุรักษ์อาคาร ฟื้นฟูถนนตรอกซอย ฟื้นฟูทำน้ำ ทำเรือ อนุรักษ์คูคลองแม่น้ำ ฟื้นฟูพื้นที่ทางสังคม การรักษาพื้นที่ทางประเพณี วัฒนธรรม การรักษาภูมิปัญญาและอาชีพดั้งเดิม บนพื้นฐานหลักการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคารที่ยังคงรักษาความดั้งเดิมทั้งทางด้านตำแหน่งองค์ประกอบ ลักษณะ สี และการใช้วัสดุทดแทน เป็นต้น

ทั้งนี้ กิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในกระบวนการอนุรักษ์ก็เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสุดจิต สนั่นไหว (2558) ได้กล่าวถึงกิจกรรมในกระบวนการอนุรักษ์ในระดับสากลสรุปว่า “VERNADOC” เป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการฟื้นฟูและรักษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับสากลที่จัดขึ้นในประเทศต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้จะใช้อาสาสมัครที่เป็นนักศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมและ/หรือสถาปนิกอาสาที่ต้องการฝึกอบรมและเข้าค่ายดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ดำเนินการประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อศึกษา สำนวจรังวัด และเขียนลายเส้นของอาคารที่จะฟื้นฟูรักษา ซึ่งนอกจากได้ผลงานที่เป็นหลักฐานข้อมูลทางสถาปัตยกรรมแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้และเข้าใจในการทำงานด้านอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปสถาปัตยกรรม ส่วนสุพิชชา ไตรวิชัย (2558) ได้กล่าวถึงกิจกรรมนำร่องในกระบวนการอนุรักษ์สรุปว่า ในกระบวนการอนุรักษ์จะมีกิจกรรมนำร่องในการมีส่วนร่วมฟื้นฟูชุมชนเก่า เช่น การใช้เด็ก ๆ ในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมสำรวจทรัพยากรในชุมชนผ่านงานศิลปะและการวาดรูป การให้ผู้สูงอายุมาร่วมคิดหาแนวทางในการปรับปรุงอาคารที่มีคุณค่าทางความทรงจำ

การศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ตลอดจนหลักการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมดังกล่าว ทำให้มีกรอบการศึกษาและใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

2.6 การจัดการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการของการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวดังนี้

1) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (2551) ได้กล่าวถึงกฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสรุปว่า การท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนและผู้มาเยี่ยมเยือนได้รับประสบการณ์อันนำมาสู่ความรู้ความเข้าใจในมรดกและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ โดยอาศัยการจัดการอย่างมีระบบและมีส่วนร่วม คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว การเข้าถึง รายได้ผลตอบแทนที่ต้องนำกลับมาพัฒนาหรือรักษา ตลอดจนผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชน บนพื้นฐานการคำนึงถึงการรักษาคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มากที่สุด

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ดังที่ปรีดา พูลสิน (2555) กล่าวไว้สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบทั้งจากผู้คน เรื่องราวที่เป็นเรื่องที่จะต้องเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้และผลักดันไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นต่อไป ส่วนลักษณะกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปสถาปัตยกรรม มณีวรรณ ชาตวนิช (2555) ได้กล่าวไว้สรุปว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนสามารถจัดกิจกรรมเยี่ยมชมอาคารเก่าที่เป็นศิลปสถาปัตยกรรมเพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความพร้อมของชุมชน เช่น ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เส้นทางท่องเที่ยวระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยว ตลอดจนลักษณะสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรม เป็นต้น นอกจากนี้จันทิย์ จิรัญธนัฐ และนพดล ตั้งสกุล (2558) ได้กล่าวถึงลักษณะการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามโครงการเส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม สรุปว่า การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ่านงานสถาปัตยกรรมของโครงการจะมีการแบ่งกลุ่มสถาปัตยกรรมตามลักษณะการใช้งาน เช่น กลุ่มอาคารทางศาสนา อาคารสาธารณะ อาคารพักอาศัย และเรือนพื้นถิ่น เป็นต้น โดยมีการประเมินคุณค่าอาคารเป็น 4 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปกรรม ด้านวิชาการ และด้านสังคม และจัดเส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมตามกลุ่มสถาปัตยกรรม คือ เส้นทางไหว้พระธาตุประจำวันเกิด เส้นทางท่องเที่ยวศาสนสถาน เส้นทาง

ท่องเที่ยวอาคารสาธารณะ เส้นทางท่องเที่ยวตึกแถวและอาคารพักอาศัย และเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน และเรือนพื้นถิ่น

2) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเป็นไปตามกระแสการเรียกร้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายลงจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจนประชาคมโลกต้องจัดประชุมนานาชาติขึ้นและถือว่าการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) หรือที่เรียกกันว่า Globe 90' Conference เป็นจุดเริ่มต้นในการให้ความสำคัญดังกล่าว ดังที่บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 อ้างถึง Globe 90' Conference, 2533) ได้กล่าวถึงการประชุมครั้งนี้ว่ามีการให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ว่า

เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพพร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ดังที่ประเวศ วะสี (2536) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่นักท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักคุณค่าของสิ่งต่างๆ และเกิดการเรียนรู้ อันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับศรีธัญย์ เลิศรักษ์มงคล (2540) ที่กล่าวในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต้องเริ่มจากการสร้างให้ชุมชนรู้จักและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมในท้องถิ่นแล้วปฏิบัติรักษาประเพณีวัฒนธรรมนั้นๆ ให้ต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเข้าใจ ความซาบซึ้ง เป็นความภาคภูมิใจ และเป็นวิถีชีวิตของผู้คน จึงสามารถผลักดันสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ โดยจะทำให้ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความสนใจในการเก็บเกี่ยวความรู้ ประสบการณ์จากประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนศิลปะสถาน อันเป็นสมบัติที่ล้ำค่าของท้องถิ่นนั้นๆ

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องมีการคำนึงถึงในมิติด้านต่างๆ อย่างครอบคลุม โดยภราเดช พยัคฆวิเชียร (2539) และสมชาย สนั่นเมือง (2541) ได้กล่าวไว้ว่าตนเองเดียวกันสรุปว่า องค์ประกอบหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนที่จะต้องบูรณาการให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือแหล่งท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาด ส่วนนักท่องเที่ยวก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้และรับผิดชอบต่อไป

นอกจากนี้บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ยังกล่าวถึงหลักการเบื้องต้นและแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศต้องให้ความสำคัญทั้งทางด้านการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนความพร้อมของนักท่องเที่ยวที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และต้องมีการจัดการให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เช่น การสร้างความรู้ความสามารถ การสร้างงาน และสร้างรายได้ให้กับชุมชน การร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ เป็นต้น โดยอยู่บนพื้นฐานการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนเทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้กล่าวถึงกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้สรุปได้ว่า ในการดำเนินการนั้นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากผู้คนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนและดำเนินงานตามมาตรฐานสากล ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติบนพื้นฐานความตระหนักและส่งเสริมคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีรายได้ที่เกิดการจ้างงานและเท่าเทียมกัน ผู้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้ มีการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเกิดจากชุมชน คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการจัดประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้คุณภาพ ตลอดจนมีการประเมินผลกระทบและปรับปรุงแก้ไข

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) อ้างถึง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538) ได้นำหลักการขององค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) มากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เหมาะสมกับสภาพของแหล่งท่องเที่ยวสรุปได้ว่า ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นความต้องการของผู้คนในพื้นที่ มีการคำนึงถึงขีดความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งทางกายภาพ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิต และต้องมีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน

ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องจัดการองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ครบถ้วน โดยเทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ว่ามี 5 ส่วน คือ ที่พัก การคมนาคม สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว และได้กล่าวถึงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยระบบ

สาธารณูปโภคที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อความปลอดภัย เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบสื่อสาร ระบบกำจัดขยะ เป็นต้น

ทั้งนี้บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อให้เห็นลำดับความสำคัญของแต่ละแหล่งสรุปได้ว่า ต้องพิจารณาในด้านกายภาพเรื่องทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง ด้านคุณค่าที่ปรากฏ เช่น ความเป็นเอกลักษณ์ ความสมบูรณ์สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น ด้านความนิยมของนักท่องเที่ยวในแหล่งนั้น ด้านความปลอดภัยทั้งแก่ทรัพยากรท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวและด้านความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในเรื่องพื้นที่สาธารณะ ศาลากลางหน การมีส่วนร่วมของชุมชน คาบสมุทรสทิงพระ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม และการจัดการท่องเที่ยวทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าจัดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้ประสบความสำเร็จได้จะต้องเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และหากมีการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพแล้ว จะทำให้ชุมชนเห็นความชัดเจนในกระบวนการได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการดำเนินการวิจัยใช้แนวคิดหลักด้านการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม และการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วม มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ผลการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดของประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่กลุ่มตอบแบบสัมภาษณ์ โดยการคัดเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเลือกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์กับศาลากลางหนแต่ละหลังทั้งที่เป็นเจ้าของ ผู้ร่วมใช้ประโยชน์ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เคยใช้และ/หรือวางแผนการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมจำนวน 399 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหน ทั้งที่เป็นเจ้าของศาลาผู้ก่อสร้างหรือผู้ร่วมก่อสร้าง ตลอดจนลูกหลานของเจ้าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ รวมจำนวน 124 คน

3.1.2 กลุ่มที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน ทั้งที่เป็นชาวบ้านในละแวกที่ตั้งของศาลากลางหน ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป รวมจำนวน 242 คน

3.1.3 กลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ ประกอบด้วยตัวแทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน รวมจำนวน 21 คน

3.1.4 กลุ่มนักวิชาการและนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ที่มีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในคาบสมุทรสทิงพระ โดยมีพระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน รวมจำนวน 7 คน

3.1.5 กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทในการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม ประกอบด้วยนักวิชาการจากกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือเมืองเก่า ตัวแทนภาคีเครือข่ายอนุรักษ์สงขลา

สถาปนิกที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ และตัวแทนคณะกรรมการบริหารกรรมการสถาปนิกทักซิณสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพทางด้านสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา รวมจำนวน 5 คน

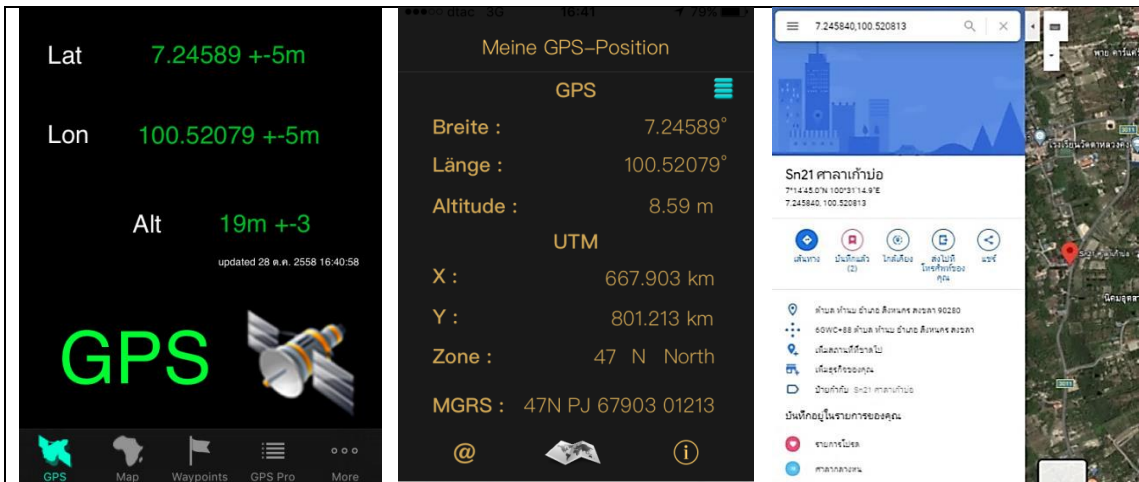
3.2 เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังต่อไปนี้

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจและบันทึกภาคสนาม ใช้ในการเก็บพิกัดและระบุตำแหน่งของศาลากลางหนเพื่อการเขียนแผนที่ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ได้แก่ เครื่องค้นหาพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยสัญญาณดาวเทียม (GPS) โดยผู้วิจัยได้ทดสอบเครื่องมือจากแอปพลิเคชันต่างๆ ผ่านสมาร์ตโฟน (Smart Phone) และแท็บเล็ต (Tablet) เช่น แอปพลิเคชัน “GPS Receiver HD” แอปพลิเคชัน “GPS & UTM” แอปพลิเคชัน “Google Maps” เป็นต้น เพื่อทดสอบความแม่นยำ เปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของพิกัด ความเสถียรของอุปกรณ์ ตลอดจนความสะดวกคล่องตัวในการใช้งานในพื้นที่ศึกษา โดยจากการทดลองใช้แอปพลิเคชันต่างๆ พบว่าแต่ละแอปพลิเคชันมีค่าพิกัดแตกต่างกันเล็กน้อย โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกใช้แอปพลิเคชัน “Google Maps” ผ่านสมาร์ตโฟน (Smart Phone) เนื่องจากสอดคล้องกับลักษณะการเก็บสำรวจ การตรวจสอบ และการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น ใช้งานง่ายด้วยการปิกหมุดในแผนที่ ตัวเลขพิกัดแสดงทั้งแบบค่าทศนิยมและแบบองศา สามารถบันทึกรูปภาพ บันทึกชื่อศาลา ทำเครื่องหมาย แยกกลุ่มหรือประเภทของศาลาตามสภาพต่างๆ ตลอดจนการนำทางไปยังพิกัดที่บันทึกไว้ในครั้งต่อไป

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บสภาพและลักษณะรูปแบบของศาลากลางหน ได้แก่ ดัลล์เมตร เครื่องบันทึกภาพ สมุดบันทึก และสมุดวาดภาพ

ทั้งนี้ในการตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของแผนที่ศาลากลางหน ผู้วิจัยมีการทดสอบกรอกพิกัดค้นหาในแอปพลิเคชัน “Google Maps” ทุกศาลา เพื่อยืนยันว่าพิกัดดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ศึกษา พร้อมทั้งเปรียบเทียบตำแหน่งกับแผนที่ภาพถ่าย ซึ่งผู้วิจัยได้บันทึกภาพผ่านสมาร์ตโฟน (Smart Phone) ระบบ iOS ของบริษัท Apple ทำให้ได้แผนที่ภาพถ่ายที่แสดงจุดที่บันทึกภาพโดยอัตโนมัติตามความเป็นจริง และไม่สามารถแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงภาพในพิกัดที่แสดงได้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ละเอียดแม่นยำมากยิ่งขึ้น

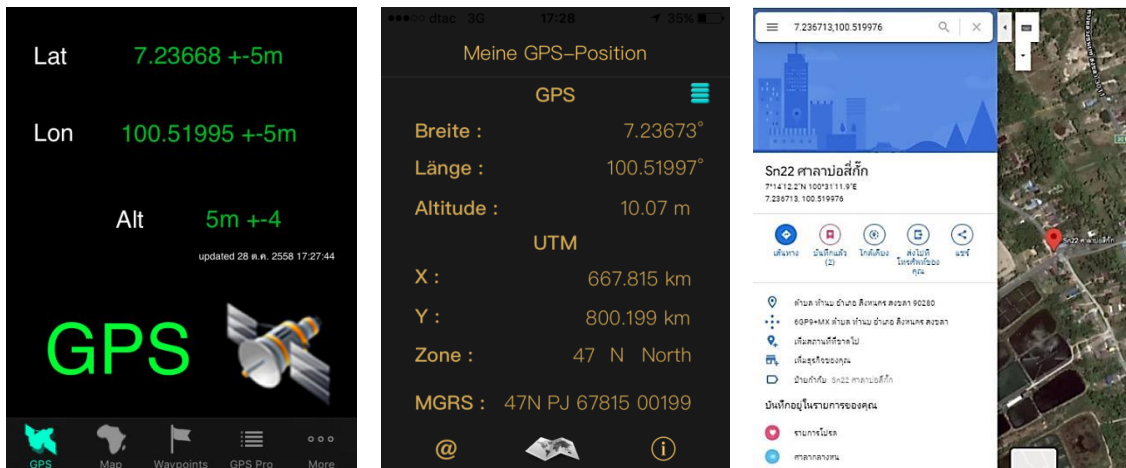

GPS Receiver HD

GPS & UTM

Google Maps

แอปพลิเคชันที่ใช้ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ตำแหน่งของ ศาลาแก้วบ่อ ตำบลท่าบอง อำเภอสิงหนคร ทั้ง 3 แอปพลิเคชัน จะให้ค่าพิกัดแตกต่างกันเล็กน้อย โดยแอปพลิเคชัน “Google Maps” สามารถให้รายละเอียดได้สอดคล้องกับความต้องการในการสำรวจภาคสนามมากที่สุด

GPS Receiver HD

GPS & UTM

Google Maps

แอปพลิเคชันที่ใช้ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ตำแหน่งของ ศาลาบ่อสี่ก๊ก ตำบลท่าบอง อำเภอสิงหนคร ทั้ง 3 แอปพลิเคชัน จะให้ค่าพิกัดแตกต่างกันเล็กน้อย โดยแอปพลิเคชัน “Google Maps” สามารถให้รายละเอียดได้สอดคล้องกับความต้องการในการสำรวจภาคสนามมากที่สุด

ภาพที่ 3.1 การเปรียบเทียบการใช้แอปพลิเคชันระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่แบบสอบถามจำนวน 2 ชุด เพื่อค้นหาข้อมูลและความคิดเห็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1 เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาที่ตั้ง คุณค่าของศาลากลางหน โดยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ประเด็นหลักในการสอบถาม คือ ชื่อศาลา ที่ตั้งตามเขตการปกครอง ลักษณะทำเลที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา การใช้ประโยชน์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม รายละเอียดอื่นๆ เพิ่มเติม และข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์/รายละเอียด

2) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน และสอบถามความคิดเห็นด้านการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน โดยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ประเด็นหลักในการสอบถาม คือ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับศาลากลางหน รูปแบบการจัดการ แนวทางการฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะอื่นๆ และข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์/รายละเอียด

3.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย ใช้ในที่ประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยสมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 แผนที่ความคิด (Mind Map) และแผนที่ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระที่เป็นผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.3 การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอนดังนี้

3.3.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการจัดการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

3.3.2 นำข้อมูลมาสร้างแบบสัมภาษณ์ในชุดต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกลุ่มผู้สัมภาษณ์

3.3.3 ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์การวิจัยและคำถามวิจัย ซึ่งผลจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ และศาลากลางหน ทั้งด้านนิยามความหมาย ลักษณะ ตลอดจนข้อมูลพื้นที่ศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ค้นหาความเชื่อมโยงของศาลากลางหนกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และลักษณะทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นวิเคราะห์หาแนวทางการฟื้นฟูศาลากลางหนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษา และข้อมูลด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากศาลากลางหน

3.4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการดังนี้

1) การลงพื้นที่ภาคสนามในคาบสมุทรสทิงพระทั้ง 4 อำเภอ คือ อำเภอรโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอลิงหนคร รวมขอบเขตพื้นที่ 1,212.24 ตารางกิโลเมตร เพื่อสำรวจค้นหาศาลากลางหน บันทึกภาพ สัมภาษณ์ ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และเนื่องจากศาลากลางหนเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดเล็ก บางหลังไม่ได้ตั้งอยู่ตามริมทางสัญจรให้เห็นเด่นชัด ผู้วิจัยได้พัฒนาปรับปรุงวิธีการค้นหาและลักษณะการเดินทาง เพื่อให้ได้ข้อมูลศาลากลางหนที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1) การสำรวจค้นหาตามข้อมูลเอกสารงานวิจัย เป็นการค้นหาเจาะจงตามบัญชีรายชื่อศาลากลางหนจากงานวิจัยของกาญจน์ เพียรเจริญ (2543) ที่ระบุชื่อและที่ตั้งตามเขตการปกครองของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระไว้จำนวน 112 หลัง ทำให้ค้นพบศาลากลางหนได้จำนวนหนึ่ง ส่วนศาลาที่ไม่สามารถค้นพบตามเอกสารข้อมูลเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การขยายเส้นทางคมนาคมที่ทำให้รื้อถอนศาลาที่ตั้งอยู่ริมทางนั้นโดยไม่มีการสร้างทดแทน โดยเฉพาะบนเส้นทางถนนทางหลวงสาย 408 รวมทั้งการพังทลายของศาลา เป็นต้น ซึ่งการสำรวจตามบัญชีดังกล่าวทำให้ไม่ค้นพบศาลาหลังอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในฐานข้อมูลนี้ ผู้วิจัยจึงได้ปรับการสำรวจค้นหาเป็นแบบไม่เจาะจงเป้าหมายร่วมกับการสอบถามจากผู้คนในพื้นที่ ทำให้ค้นพบศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระได้ถึง 202 หลัง

1.2) การสอบถามจากชาวบ้าน เป็นการค้นหาจากการสอบถามผู้คนในพื้นที่ศึกษาถึงที่ตั้งศาลากลางหนในพื้นที่ทั้งที่มีชื่อและไม่มีชื่อในฐานข้อมูลภาคเอกสาร และการสอบถามชาวบ้านในบางพื้นที่ พบว่าชาวบ้านในพื้นที่เดียวกันจะมีทั้งผู้รู้จักและไม่รู้จักชื่อศาลาตามฐานข้อมูลเอกสาร ทั้งเนื่องจากเป็นคนรุ่นใหม่ที่เพิ่งกลับมาอยู่ในพื้นที่และไม่เคยได้รับการบอกเล่า

เกี่ยวกับศาลาต่างๆ ส่วนชาวบ้านที่รู้จักชื่อศาลานั้นๆ ก็มักเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่มานาน นอกจากนี้ผู้วิจัยมีชาวบ้านจิตอาสาเป็นผู้นำทางไปยังที่ตั้งของศาลาหลังต่างๆ โดยเฉพาะศาลาที่ถูกรื้อถอนและศาลาที่อยู่ในบริเวณห่างไกลทางสัญจร ซึ่งไม่สามารถค้นพบได้จากการสังเกต รวมทั้งการนำทางหรือให้ข้อมูลเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในที่ตั้งของศาลาเพื่อการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์งานวิจัย เช่น นำไปสู่เจ้าของศาลา ผู้ร่วมก่อสร้าง ผู้ดูแลศาลา ผู้เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาหรือซ่อมแซมศาลาที่เป็นหน่วยงานท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องพื้นที่ศึกษา เป็นต้น

การนำทางไปยังที่ตั้งศาลาแม่กิมอัน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด ซึ่งเป็นศาลาที่ถูกรื้อถอนแล้ว

การนำทางไปยังที่ตั้งศาลาห้วยสะพานตาหวัง ตำบลรำแดง อำเภอสทิงพระ ซึ่งเป็นศาลาที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูลภาคเอกสาร

การนำทางไปยังที่ตั้งศาลาสระพุด ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร ซึ่งเป็นศาลาที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนา

การนำทางไปยังบ้านผู้ทราบประวัติ ศาลาบ่อเตี้ย ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร

บรรยากาศการเก็บข้อมูลภาคสนามที่มีชาวบ้านจิตอาสาเป็นผู้นำให้ผู้วิจัยค้นพบศาลาที่ไม่อาจค้นหาได้จากการสังเกตเพียงอย่างเดียวและเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลได้

ภาพที่ 3.2 การลงพื้นที่ภาคสนามโดยผู้นำทางในการเก็บข้อมูล

2) การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งแบบ สัมภาษณ์เป็น 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 คำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและคุณค่าของศาลากลางหน เพื่อนำมาวิเคราะห์ จำแนก และเรียบเรียงคุณค่าในด้านต่างๆ ที่มาจากเรื่องราว ภาพสะท้อนทาง กายภาพ และการใช้ประโยชน์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และชุดที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการเชื่อมโยงสู่การ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน เพื่อค้นหาความเป็นไปได้ในการฟื้นฟู ศาลากลางหนตามศักยภาพและตามคุณค่าในด้านต่างๆ รวมทั้งค้นหาแนวทางในการเชื่อมโยงกับการ ท่องเที่ยวในคาบสมุทรสทิงพระ ทั้งทางทรัพยากรธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ข้อมูลต่างๆ รวบรวมจากเครื่องมือการวิจัยและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการวิจัย ทั้งข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติของศาลากลางหน การใช้ประโยชน์ คุณค่าที่ปรากฏ ตลอดจนความคิดเห็นในการจัดการ ศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวในคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน โดยใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) และมีกิจกรรมนำเข้าสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดความ ไว้วางใจและเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละครั้ง เช่น การใช้ฐานข้อมูลภาคเอกสารแสดง ความสำคัญของการวิจัย การเล่าเรื่องจากภาพถ่ายศาลากลางหนในอดีตที่ผู้วิจัยเคยรวบรวมไว้ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีที่จัดขึ้นในศาลากลางหน เป็นต้น ซึ่งทำให้ชาวบ้านให้ความ ร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้สำรวจ ค้นหาศาลากลางหนและสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาควบคู่กัน กล่าวคือ เมื่อค้นพบ ศาลากลางหนหลังใดแล้วจะเก็บข้อมูลทางกายภาพของศาลาและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาลาหลัง นั้นในคราวเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุด โดยผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลภาคสนามซ้ำในบางหลังเพื่อปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน เช่น ศาลาเก่าบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เก็บครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2558 และเก็บซ้ำเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 เช่นเดียวกับศาลาทิดเป็ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เก็บครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2559 และเก็บซ้ำเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2561 เนื่องจากทางเทศบาลเมืองสิงหนครปรับปรุงซ่อมแซมศาลา ทั้ง 2 หลังดังกล่าว เป็นต้น

ลักษณะในการเดินทางเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยดำเนินการ 2 ลักษณะ ร่วมกันคือ การเดินทางตามแนวเส้นทางสัญจรแบบเป็นเส้นตรง โดยการสำรวจแต่ละครั้งจะยึด เส้นทางที่กำหนดเป็นหลักและเก็บข้อมูลแต่ละเส้นทางจนเรียบร้อย เช่น สำรวจศาลาริมทางถนนทาง หลวงหมายเลข 408 ตั้งแต่ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนครถึงตำบลคลองแดน อำเภอรโนด เมื่อเสร็จ แล้วจึงเริ่มสำรวจศาลาริมทางถนนเลียบชายทะเลฝั่งอ่าวไทย ตั้งแต่ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนครถึง ตำบลคลองแดน อำเภอรโนด เป็นต้น ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่สำรณนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงการ เดินทางติดต่อกันของชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือการเดินทางสำรวจในแต่ละ

กลุ่มชุมชนหรือกลุ่มพื้นที่ โดยการสำรวจแต่ละครั้งจะยึดกลุ่มพื้นที่ซึ่งครอบคลุมเส้นทางประเภทต่างๆ ทั้งทางรถ ทางเดินเท้าในชุมชน หรือในทุ่งนาที่อยู่ในพื้นที่ครั้งนั้นๆ เช่น สำรวจศาลาในชุมชนหัวเขา จนแล้วเสร็จจึงสำรวจศาลาในชุมชนสทิงหม้อที่เป็นชุมชนต่อเนื่องกัน เป็นต้น วิธีดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงวิถีชีวิต ประเพณีท้องถิ่นจากศาลากลางหนได้

บรรยากาศการเข้าร่วมประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประจำปี 2558 ที่จัดขึ้นในศาลาตาหลวงคง

บรรยากาศการเข้าร่วมประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประจำปี 2561 ที่จัดขึ้นในศาลาบ่อจอมทิพย์

การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้อง เป็นการนำเข้าสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละครั้งที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

บรรยากาศการใช้ฐานข้อมูลภาคเอกสารแสดงความสำคัญของการวิจัยและการเล่าเรื่องจากภาพถ่าย ศาลากลางหนในอดีตที่ผู้วิจัยเคยรวบรวมไว้ เป็นการนำเข้าสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 3.3 แสดงกิจกรรมนำเข้าสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากนี้การเก็บข้อมูลภาคสนามแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้วางแผนกำหนดเส้นทาง ระยะทาง หรือขอบเขตด้านพื้นที่ตามความพร้อมในแต่ละครั้ง เช่น ระยะเวลา อุปกรณ์เครื่องมือ สภาพดินฟ้าอากาศ เป็นต้น โดยการลงพื้นที่ทุกครั้งมีการบันทึกการเดินทางโดยอัตโนมัติจาก แอปพลิเคชัน “Google Maps” เพื่อตรวจสอบการสำรวจให้ครอบคลุมพื้นที่อย่างละเอียดทั่วถึง และเป็นการจัดระบบการเดินทางสำรวจไม่ให้เกิดความทับซ้อนและความสับสนของข้อมูล

3) การประชุมกลุ่มย่อย เป็นการจัดประชุมกลุ่มย่อยตามวัตถุประสงค์การวิจัย จำนวน 3 ครั้ง โดยใช้ประเด็นคำถามจากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1) ครั้งที่ 1 เพื่อระดมความคิดเห็นด้านการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมและความคิดเห็นการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2561 ณ ศาลาสรรหองโด ตำบลไร่แดง อำเภอสิงหนคร โดยมีชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมสร้างศาลากลางหน ผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน และผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา รวมจำนวน 6 คน

3.2) ครั้งที่ 2 เพื่อระดมความคิดเห็นด้านการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมและความคิดเห็นการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยมีชาวบ้านผู้ใช้ประโยชน์จาก ศาลากลางหน ผู้นำชุมชน และตัวแทนกลุ่มจัดการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ศึกษา รวมจำนวน 8 คน

3.3) ครั้งที่ 3 เพื่อระดมสมองค้นหาประเด็นในการฟื้นฟูและเสนอ แนวทางการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2562 ณ สำนักงานกรมการ สถาปนิกทักษิณ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมี ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาที่มีความสนใจและตระหนักถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาลากลางหน สถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และนักวิชาการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทางศิลปกรรมที่เป็นนักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการจากกรมศิลปากร รวมจำนวน 6 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยจะนำมาตรวจสอบความ ครบถ้วนและความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูล จัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา แล้วนำมา วิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อจัดกลุ่มเนื้อหางานวิจัยตามข้อมูล ที่ได้ และวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความและสร้างข้อสรุปในการวิจัย จากข้อมูลที่ได้

3.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการดำเนินงาน
1. ระบุสภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	<p>1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องศาลากลางหน ทั้งด้านนิยามความหมาย ลักษณะ และข้อมูลพื้นที่ศึกษา</p> <p>1.2 ออกแบบแบบสำรวจเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และ 2</p> <p>1.3 ลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม เพื่อค้นหา ระบุพิคัดทางภูมิศาสตร์ ถ่ายภาพ</p>
2. ระบุคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมและวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ	<p>2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม ด้านการท่องเที่ยว</p> <p>2.2 สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้าง ผู้ใช้ประโยชน์และผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา คุณค่าและการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และ 2</p> <p>2.3 จัดประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ใช้ประโยชน์และกลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ หน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดเห็นด้านการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเลือกประเด็นจากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2</p>
3. กำหนดแนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ	<p>3.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ในการบริหารจัดการในพื้นที่ และข้อจำกัดในด้านต่างๆ</p> <p>3.2 สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้าง ผู้ใช้ประโยชน์ ผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ หน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2</p> <p>3.3 จัดประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ใช้ประโยชน์และผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์ หน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมสมองค้นหาประเด็นในการฟื้นฟูและเสนอแนวทางการจัดการฟื้นฟู โดยเลือกประเด็นจากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2</p> <p>3.3 วิเคราะห์แนวทางการฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม</p>

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระพบกระจายอยู่ในอำเภอและตำบลต่างๆ เป็นจำนวนมาก โดยผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลศาลากลางหนจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาได้จำนวนทั้งสิ้น 202 หลัง และได้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์กับศาลากลางหนแต่ละหลังทั้งที่เป็นเจ้าของ ผู้ร่วมใช้ประโยชน์ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เคยใช้และ/หรือวางแผนการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวม 399 คน โดยเริ่มสัมภาษณ์พร้อมกับการสำรวจภาคสนามในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2558 จนถึง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2562 ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
1.	เพศ		
	ชาย	258	64.67
	หญิง	141	35.33
รวม		399	100
2.	อายุ		
	ต่ำกว่า 30 ปี	15	3.76
	30-39 ปี	77	19.30
	40-49 ปี	91	22.80
	50-59 ปี	158	39.60
	ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป	58	14.54
รวม		399	100

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
3.	อาชีพ		
	กสิกรรมและเกษตรกรรม	236	59.15
	ค้าขายและพาณิชย์กรรม	76	19.05
	รับจ้างทั่วไป	23	5.76
	รับราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชน	27	6.77
	ไม่ประกอบอาชีพ	15	3.76
	อื่นๆ เช่น วิชาชีพอิสระ แม่บ้าน	22	5.51
รวม		399	100
4.	ความเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูศาลากลางหน		
	กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหน	124	31.08
	กลุ่มที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน	242	60.65
	กลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อสาธารณประโยชน์	21	5.26
	กลุ่มนักวิชาการ และนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรมหิงพระ	7	1.75
	กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทในการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม	5	1.26
รวม		399	100

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานประชากรที่ให้สัมภาษณ์ดังกล่าว มีรายละเอียดตามกลุ่มการสัมภาษณ์ดังนี้

1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหน จำนวน 124 คน ข้อมูลที่ได้เป็นประวัติที่มาของการสร้างศาลาแต่ละหลัง และข้อเสนอแนะในการฟื้นฟูกิจกรรมในอดีตของศาลา ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีความเกี่ยวข้องกับศาลากลางหนทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของศาลา เป็นผู้ก่อสร้างหรือผู้ร่วมก่อสร้าง เป็นลูกหลานของเจ้าของศาลาที่รู้ประวัติความเป็นมาของศาลา เป็นผู้ที่น่าชาวบ้านมาร่วมกันสร้างศาลา เป็นผู้ร่วมบริจาคเงินสร้างศาลา โดยบางคนจะมีบทบาทหลายส่วน เช่น เป็นทั้งผู้ร่วมก่อสร้างและบริจาคเงินสร้างศาลา หรือเป็นผู้คิดสร้าง ร่วมบริจาคเงิน และร่วมก่อสร้างด้วย เป็นต้น ประชากรกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์นี้ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพทางกสิกรรมและเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำประมงชายฝั่ง เลี้ยงวัว เลี้ยงกึ่ง เป็นต้น และหลายคนจะนำ

ผลผลิตทางอาชีพดังกล่าวไปขายด้วย นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านที่ไม่ประกอบอาชีพแล้วอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เดิมทำอาชีพทางกสิกรรมและเกษตรกรรมแต่ปัจจุบันได้ให้ลูกหลานดูแลต่อ ส่วนตนเองจะอยู่กับบ้านหรือบางคนก็ออกมาทำกิจวัตรประจำวันประจำศาลา เช่น มานั่งมานอนพักผ่อน มาเก็บกวาดบริเวณและภายในศาลา เป็นต้น ส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ข้าราชการท้องถิ่น แม่บ้าน เป็นต้น อายุของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 35-110 ปี ผู้ที่มีอายุไม่ถึง 50 ปี ส่วนใหญ่เป็นรุ่นหลานของเจ้าของศาลาหรือผู้ร่วมสร้างศาลาที่ได้รับการบอกเล่าเรื่องราวและประวัติของศาลาจากครอบครัว โดยจะไม่มีประสบการณ์ตรงในช่วงเริ่มก่อสร้างศาลา ส่วนผู้ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปมักมีประสบการณ์ตรงที่ได้เห็นช่วงเริ่มก่อสร้างศาลาในวัยเด็กแต่ไม่ได้เป็นผู้ร่วมก่อสร้างในช่วงแรก โดยมีบางคนเท่านั้นที่ได้มีส่วนร่วมในการซ่อมแซมศาลา และผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างศาลาโดยตรง เป็นเจ้าของ เป็นผู้ริเริ่มสร้าง หรือเป็นผู้ร่วมก่อสร้างศาลา

2) กลุ่มที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน จำนวน 242 คน ข้อมูลที่ได้เป็นลักษณะการใช้ประโยชน์จากศาลาแต่ละหลัง รวมทั้งข้อเสนอแนะการปรับปรุงศาลากลางหนทางด้านกายภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเกี่ยวข้องกับศาลากลางหนทั้งที่เป็นชาวบ้านในละแวกที่ตั้งศาลา และประชาชนหรือนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ ประชากรกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์นี้ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ ลักษณะข้อมูลพื้นฐานด้านอาชีพเหมือนกับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหนคือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางกสิกรรมและเกษตรกรรม รองลงมาคือผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบอาชีพแล้ว ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ข้าราชการท้องถิ่น หรือเป็นแม่บ้าน ส่วนอายุของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 20-98 ปี ทุกคนมีประสบการณ์ตรงในการใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน โดยส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนอายุ 40 ปีขึ้นไปและผู้สูงอายุที่หลายคนได้ใช้ประโยชน์จากศาลาในละแวกบ้านมาตั้งแต่สมัยเด็กจนปัจจุบัน นอกจากนี้จะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนเป็นบางช่วง เช่น ชาวบ้านวัยกลางคนกับทีมงานวัยเดียวกันที่ทำงานรับจ้างเหมาก่อสร้างในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระได้ใช้ศาลากลางหนในละแวกสถานทำงานก่อสร้างในช่วงนั้นเป็นที่พักผ่อนและพักกลางวัน หรือพ่อค้าวัยกลางคนที่ขับรถขายอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนไปในพื้นที่ต่างๆ ของคาบสมุทรสทิงพระได้ใช้ศาลาระหว่างทางเป็นที่หยุดพักผ่อนและพักกลางวัน โดยจะมีศาลาที่ใช้เป็นประจำในแต่ละพื้นที่ๆ เวียนผ่านมาถึง เป็นต้น และมีผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนส่วนหนึ่งที่ได้ใช้ศาลาในที่ตั้งนั้นๆ เป็นครั้งแรก เช่น เด็กวัยรุ่นกับเพื่อนๆ จากต่างจังหวัดที่มาเที่ยวชายทะเลฝั่งอ่าวไทยมาใช้ศาลาเพื่อเป็นที่นั่งชมวิวและพักผ่อน หรือชาวบ้านวัยกลางคนที่เป็นชาวประมงตำบลหนึ่งมาใช้ศาลากลางหนอีกตำบลหนึ่ง เนื่องจากแต่ละวันจะตระเวนหาปลาในท้องที่ต่างๆ ในคาบสมุทรสทิงพระและใช้ศาลาเพื่อเป็นที่วางอุปกรณ์เครื่องมือและพักผ่อนในวันนั้นๆ หรือชาวบ้านวัยกลางคนกับทีมงานวัยรุ่นที่ทำงานรับจ้างบำรุงรักษางานระบบไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่ต้อง

เดินทางไปทำงานภาคสนามในพื้นที่ต่างๆ ของคาบสมุทรมุทสทิงพระทุกวันก็จะหยุดหาศาลากลางหน
ระหว่างทางเป็นที่พักผ่อนและพักเที่ยง เป็นต้น

3) กลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้ศาลากลางหนเพื่อ
สาธารณประโยชน์ จำนวน 21 คน ข้อมูลที่ได้เป็นลักษณะกิจกรรมและการจัดการของหน่วยงานหรือ
ของกลุ่มกับชาวบ้านที่มาใช้ศาลาแต่ละหลัง และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงศาลาทงกายภาพและ
การฟื้นฟูกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่เคยจัดในศาลา ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเกี่ยวข้องกับศาลากลางหน
ในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ศาลาเพื่อกิจกรรมทางสาธารณะ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน อดีต
ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ข้าราชการฝ่ายกองช่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกสหกรณ์การเกษตรประจำอำเภอ ประธานและ
สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ประจำชุมชน ประธานและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประจำหมู่บ้าน
และสมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านประจำชุมชน ส่วนอายุของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 35-70 ปี
โดยส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในการวางแผนการใช้ประโยชน์จากศาลา เช่น กำหนดให้ใช้
ศาลากลางหนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ให้สมาชิกผ่านที่ประชุมกลุ่ม
หน่วยงาน องค์กรของตนเอง โดยมีบางคนได้มาร่วมกิจกรรมตามกำหนดนั้นด้วย

4) กลุ่มนักวิชาการ และนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรมุทสทิงพระ จำนวน 7 คน
ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องราวละเอียดทางประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพชีวิตความ
เป็นอยู่ของผู้คนในคาบสมุทรมุทสทิงพระ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาศาลากลางหน โดยผู้ให้
สัมภาษณ์บางคนไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับศาลากลางหนแต่เชื่อมโยงข้อมูลกับศาลากลางหนได้
โดยมีเจ้าอาวาส พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน อดีตสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่ศึกษา ส่วนอายุ
ของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 55-84 ปี

5) กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 5 คน
ข้อมูลที่ได้เป็นการเสนอแนะ แสดงความคิดเห็น การตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ในด้าน
สภาพ ลักษณะ คุณค่า และศักยภาพของศาลากลางหน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง
กับศาลากลางหนในคาบสมุทรมุทสทิงพระ แต่เป็นผู้มีความรู้ประสบการณ์ในด้านการพัฒนา การอนุรักษ์
ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยมีนักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการจาก
กรมศิลปากร สถาปนิกระดับสามัญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมและมีบทบาทด้าน
การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากกรมการสถาปนิกทักซิณ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรม
ราชูปถัมภ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเมืองเก่าจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และ
ตัวแทนภาคีเครือข่ายคนรักสงขลา ส่วนอายุของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 45-56 ปี

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถระบุที่ตั้งทั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์และตามเขตการปกครอง แสดงคุณค่าที่ปรากฏของศาลากลางหนในด้านต่างๆ ตลอดจนค้นหาศักยภาพที่เป็นจุดเด่นของศาลากลางหนในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเสนอแนวทางการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนให้มีความยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 สภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

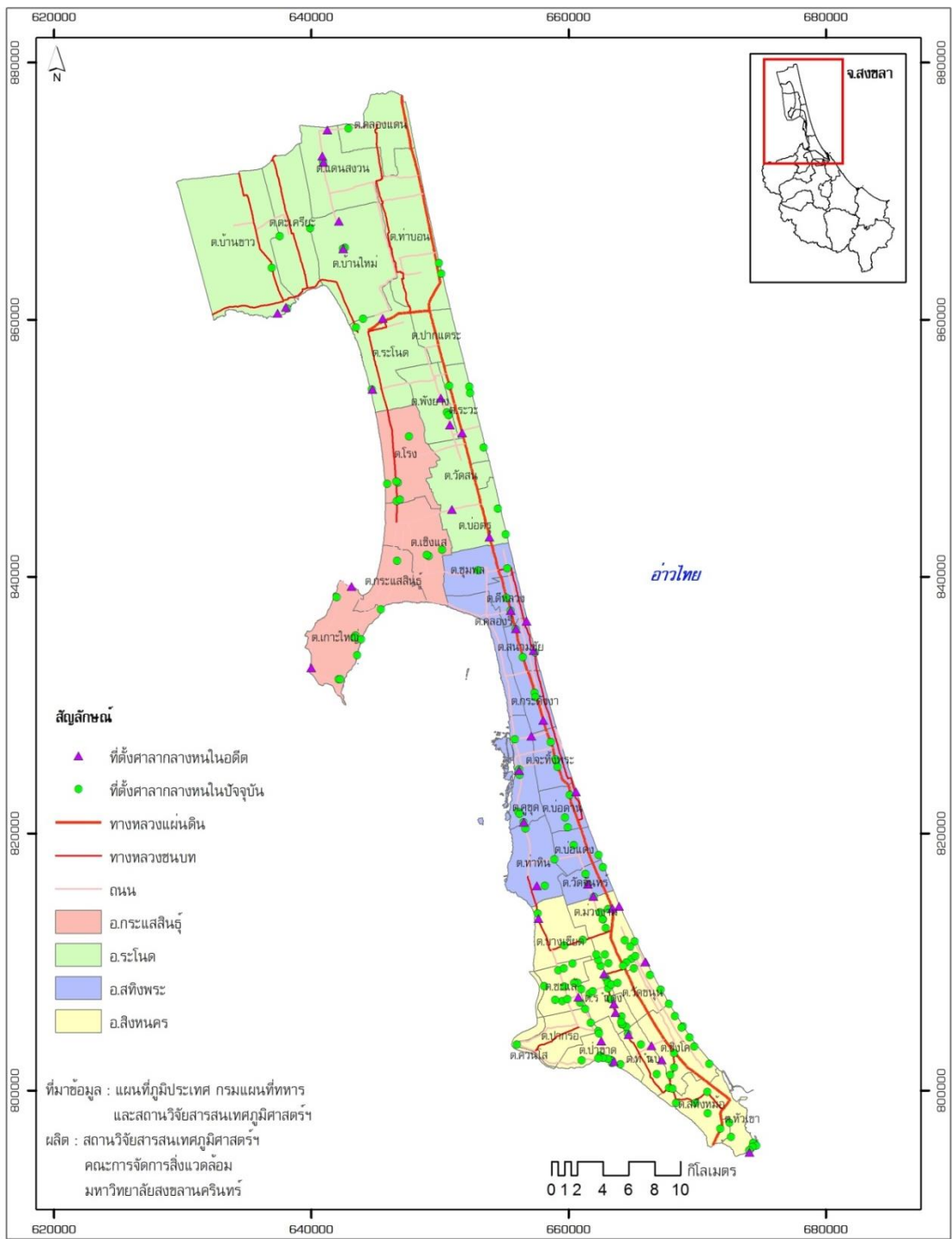
จากการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระมีสภาพทางกายภาพที่แตกต่างกัน เช่น บางหลังยังมีสภาพสมบูรณ์เหมือนครั้งแรกสร้าง บางหลังมีซ่อมแซมต่อเติมหรือตัดแปลงให้แตกต่างไปจากเดิม บางหลังได้สร้างขึ้นใหม่เพื่อทดแทนหลังเดิมที่พังทลายแต่ก็คงเรียกชื่อเป็นศาลาเดิมอยู่ โดยอาจมีการเปลี่ยนที่ตั้งใหม่เพื่อสะดวกแก่การใช้งานในปัจจุบัน บางหลังมีสภาพทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษาและถูกปล่อยทิ้งร้างรอวันผุพังไปตามกาลเวลา และบางหลังได้พังทลายจนเหลือไว้แต่ซากของโครงสร้างอาคารบางส่วนที่ไม่อาจนำมาศึกษารายละเอียดต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระให้มีความละเอียดและสมบูรณ์มากที่สุด การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาศาลากลางหนตามสภาพที่ปรากฏจริง ทั้งศาลาที่มีสภาพสมบูรณ์ ทรุดโทรม หรือที่พังทลายไปแล้ว โดยจำแนกศาลากลางหนเป็น 2 ลักษณะคือ ศาลาที่มีองค์ประกอบหลักทางสถาปัตยกรรมเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะมีสภาพสมบูรณ์หรือทรุดโทรม มีการใช้ประโยชน์หรือปล่อยรกร้าง หรือมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปแบบไปจากเดิมทั้งจากการตัดแปลง ต่อเติม หรือการสร้างใหม่ทดแทนหลังเดิมก็ตาม ผู้วิจัยเรียกว่า **“ศาลากลางหนในปัจจุบัน”** ส่วนอีกลักษณะคือ ศาลาที่ไม่มีสภาพเป็นตัวอาคาร แต่มีร่องรอยองค์ประกอบของอาคารหรือองค์ประกอบที่เชื่อได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาลาที่เหลืออยู่ เช่น ดินเสาบ้นไต่ เศษกระเบื้องหลังคา บ่อน้ำ เป็นต้น รวมทั้งศาลาที่ได้รับจากการบอกเล่าจากชาวบ้านว่าเคยมีอยู่ในอดีตและสามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งได้ ผู้วิจัยเรียกว่า **“ศาลากลางหนในอดีต”**

สภาพของศาลากลางหนที่พบในพื้นที่ต่างๆ ของคาบสมุทรสทิงพระไม่ว่าศาลากลางหนในปัจจุบันหรือศาลากลางหนในอดีต ต่างแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างศาลากลางหนกับชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระได้เป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยอธิบายการศึกษาสภาพของศาลากลางหนออกเป็น 2 ประเด็น คือ **สถานที่ตั้ง** และ **ลักษณะ** ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

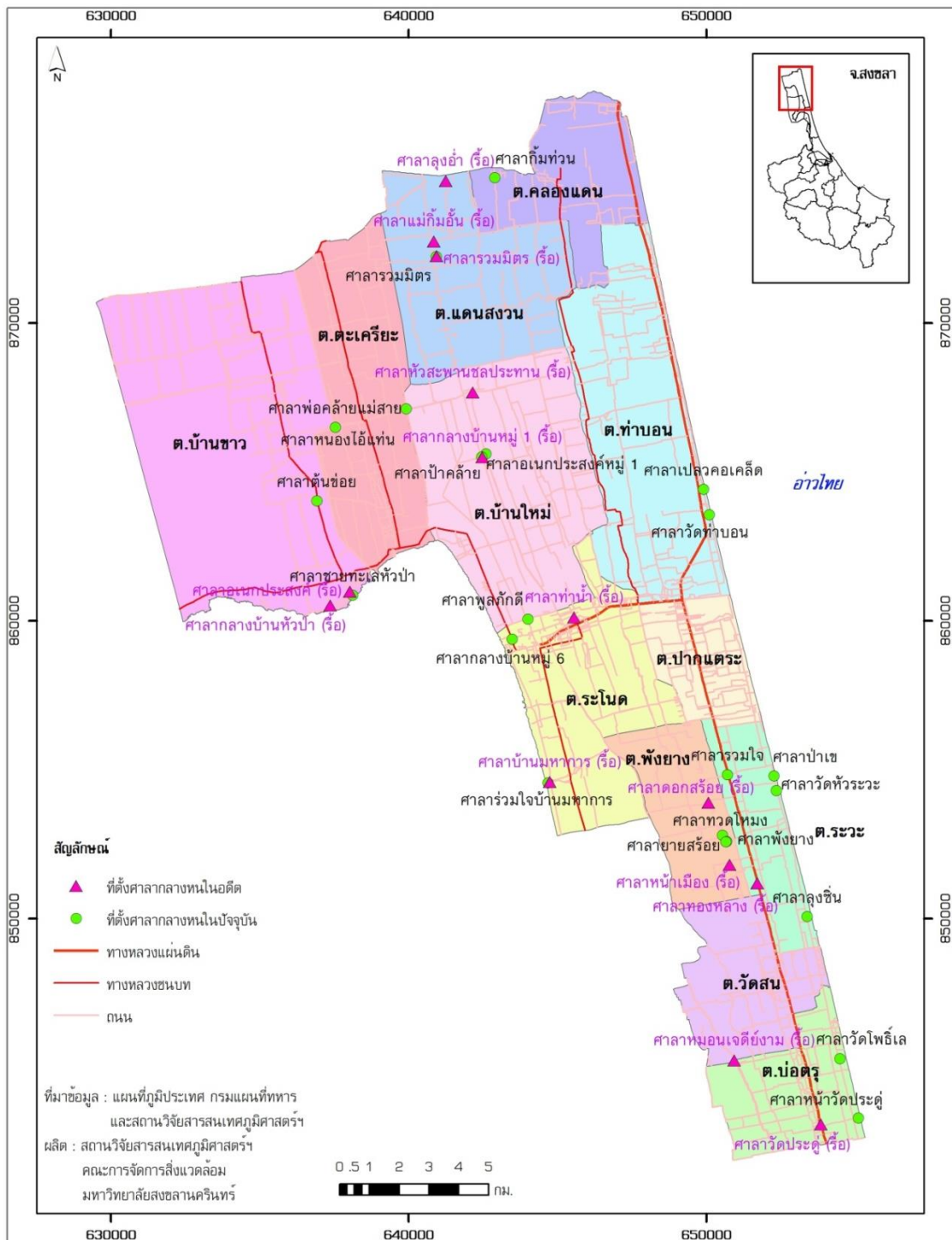
4.1.1 สถานที่ตั้ง

ศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงพระพบกระจายอยู่ในอำเภอและตำบลต่างๆ ทั่วทั้ง 4 อำเภอ รวม 202 หลัง แต่ละหลังจะมีทำเลที่ตั้งแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกสถานที่ตั้งของศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงพระได้ 2 ลักษณะ คือ สถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามพิกัดภูมิศาสตร์ และสถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามเขตการปกครอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

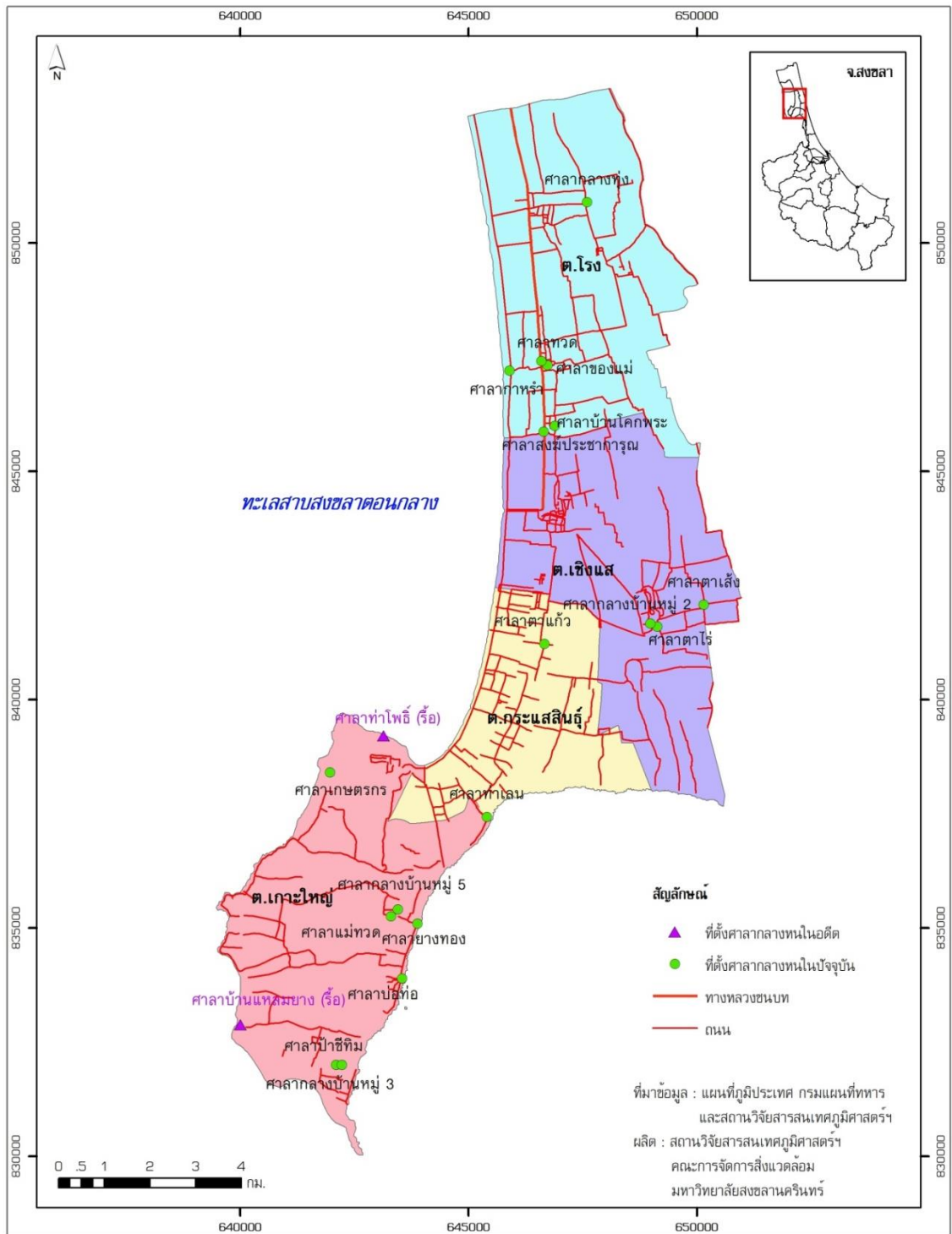
1) **สถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามพิกัดภูมิศาสตร์** การแสดงสถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามพิกัดภูมิศาสตร์ในแผนที่ทำให้ทราบว่าศาลากลางหนตั้งอยู่ที่ใดในขอบเขตพื้นที่ของคาบสมุทรสิงพระ มีการกระจุกหรือกระจายตัวอย่างไร และสามารถสะท้อนการเชื่อมโยงกับเส้นทางคมนาคมหรือชุมชนต่างๆ ได้ ผลการศึกษาทำให้ได้แผนที่ศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงพระในมาตราส่วนต่างๆ ตามขนาดกระดาษมาตรฐานคือ ขนาด A0 (กว้าง 33.11 นิ้ว ยาว 46.81 นิ้ว) ขนาด A1 (กว้าง 23.39 นิ้ว ยาว 33.11 นิ้ว) ขนาด A2 (กว้าง 16.54 นิ้ว ยาว 23.39 นิ้ว) A3 (กว้าง 11.69 นิ้ว ยาว 16.54 นิ้ว) และ A4 (กว้าง 8.27 นิ้ว ยาว 11.69 นิ้ว) เพื่อสามารถเลือกขนาดไปใช้ตามลักษณะงานของหน่วยงาน องค์กร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม โดยในแผนที่ระบุที่ตั้งของศาลากลางหนเป็นสัญลักษณ์ทั้งศาลากลางหนในปัจจุบันและศาลากลางหนในอดีต ระบุขอบเขตพื้นที่ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระบุแนวเส้นทางสัญจรที่เป็นถนน ทางหลวงชนบท และทางหลวงแผ่นดิน ตามมาตรฐานการทำแผนที่ ซึ่งนอกจากจัดทำแผนที่ศาลากลางหนรวมทั้งคาบสมุทรสิงพระแล้ว ผู้วิจัยจัดทำแผนที่ศาลากลางหนเฉพาะรายอำเภอทั้ง 4 อำเภอ คือ ศาลากลางหนในอำเภอระนอง ศาลากลางหนในอำเภอกระเสสินธุ์ ศาลากลางหนในอำเภอสทิงพระ และศาลากลางหนในอำเภอลิงหนคร ดังรายละเอียดตามแผนที่ในภาพที่ 4.1-4.5

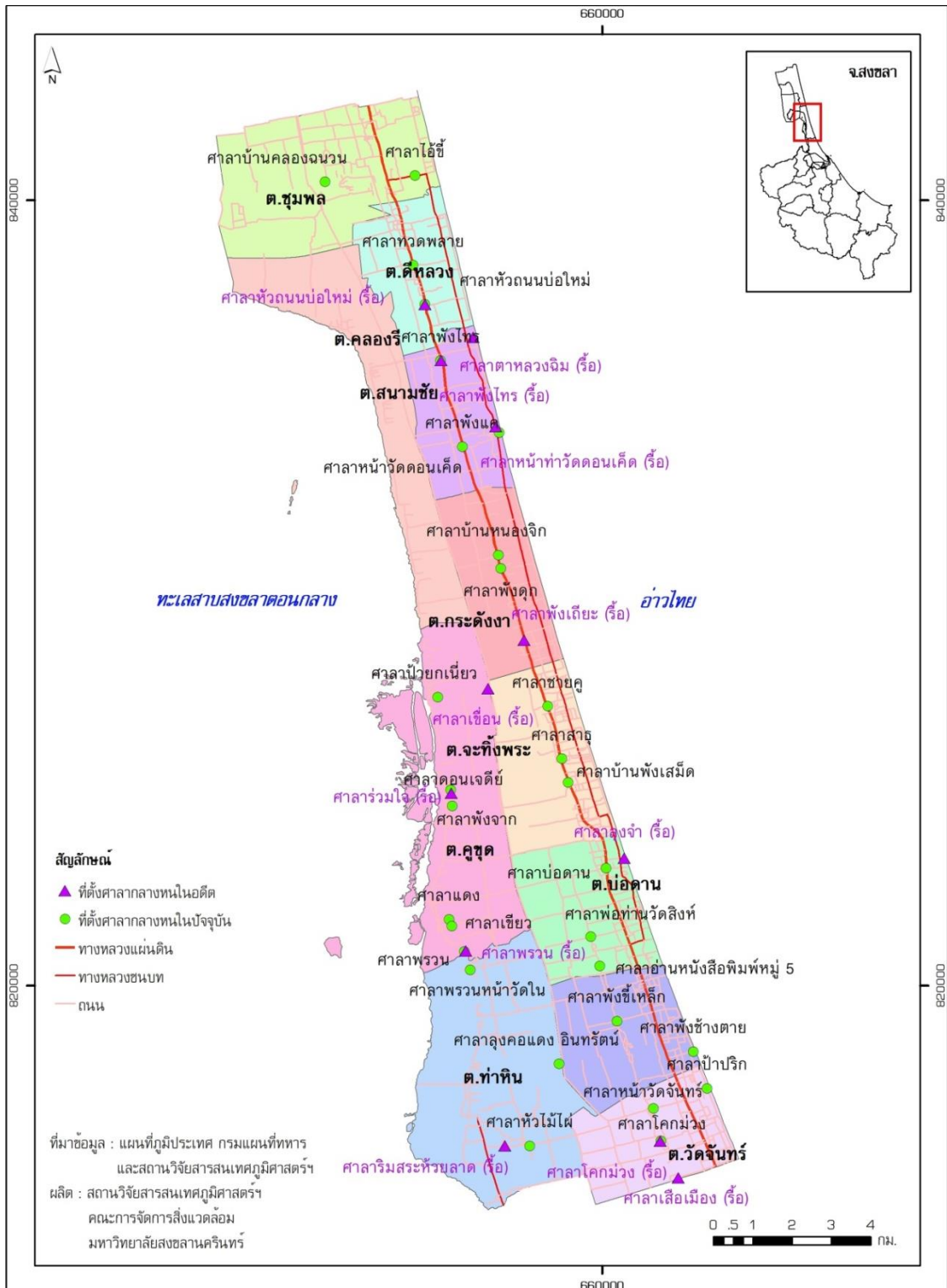
ภาพที่ 4.1 ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.2 ศาลากลางหนในอำเภอรังสิต

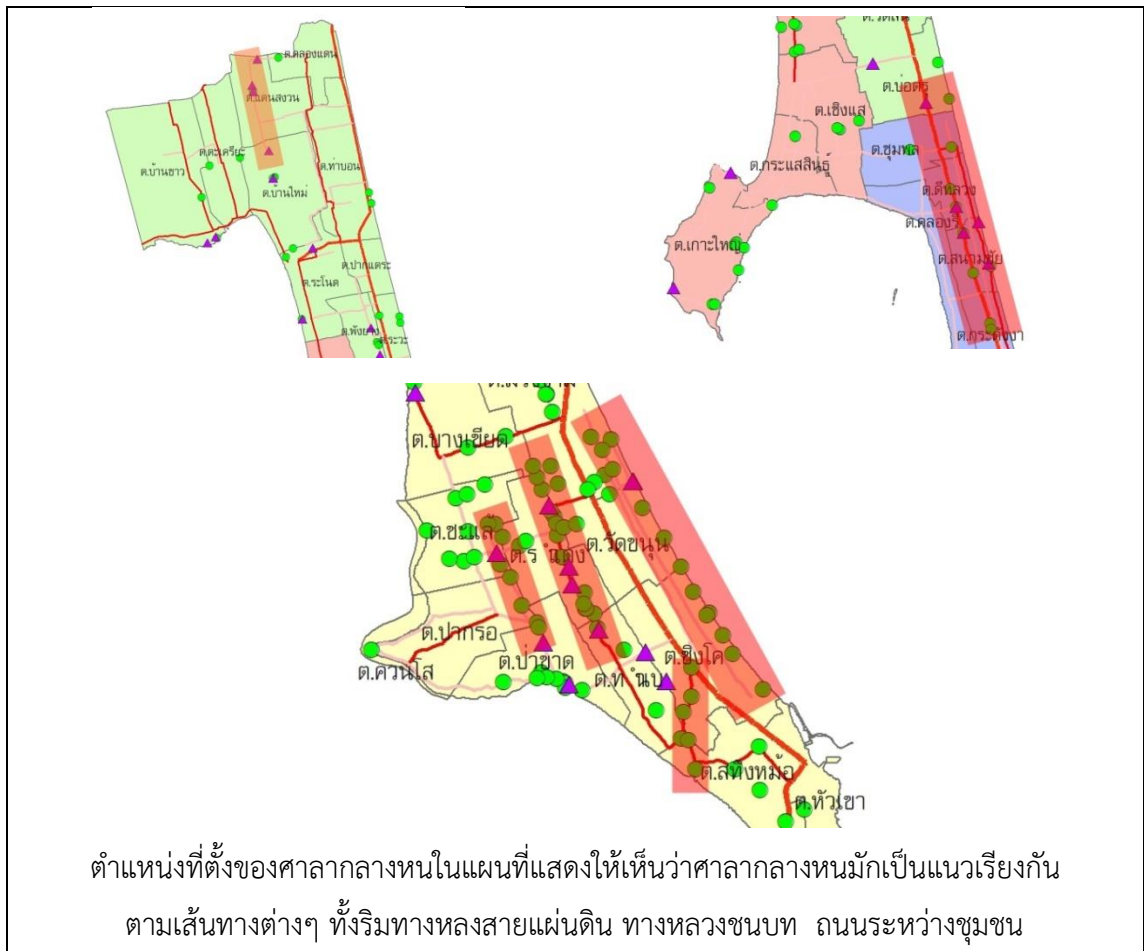
ภาพที่ 4.3 ศาลากลางหนในอำเภอกระแสดินธุ์

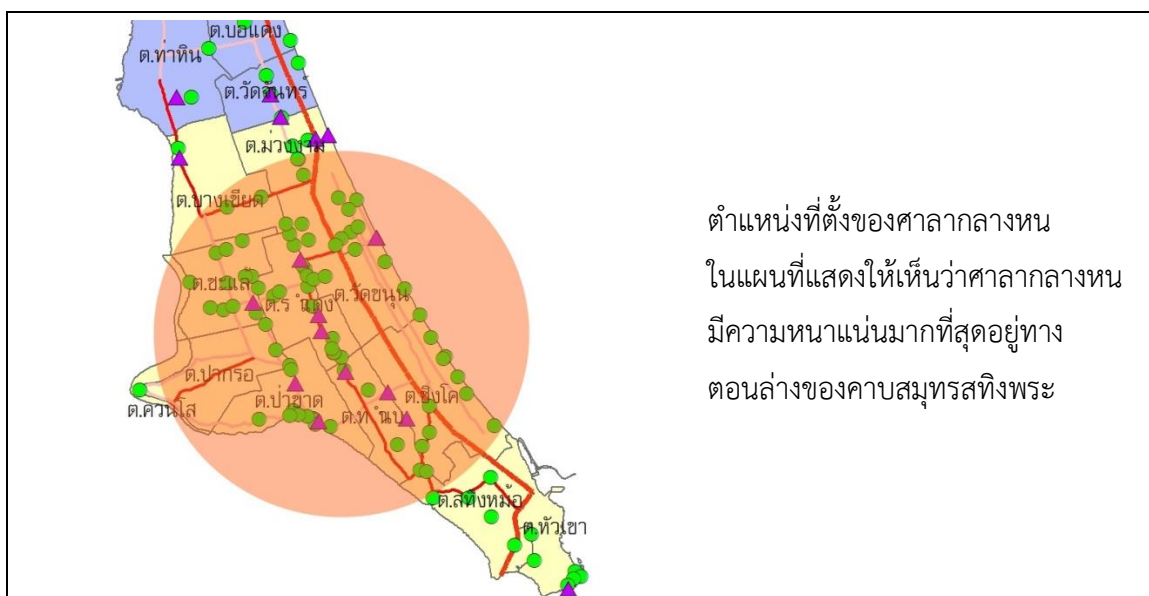
ภาพที่ 4.4 ศาลากลางหนในอำเภอสิงพระ

ภาพที่ 4.5 ศาลากลางหนในอำเภอสิงหนคร

ภาพที่ 4.6 ลักษณะการเรียงตัวของที่ตั้งศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.7 พื้นที่กระจุกตัวของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

2) สถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามเขตการปกครอง การระบุตำแหน่งสถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามเขตการปกครองของคาบสมุทรสิงพระซึ่งประกอบไปด้วย อำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสสิงพระ และอำเภอลิงหนคร ผู้วิจัยระบุโดยนำข้อมูลจากแบบสำรวจและการสัมภาษณ์มาตรวจสอบกับแผนที่ศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงพระ ซึ่งใช้พิกัดทางภูมิศาสตร์ของศาลาแต่ละหลังมาเขียนลงในแผนที่แสดงแนวเขตการปกครองจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และเรียบเรียงจัดกลุ่มข้อมูลของศาลากลางหนตามเขตการปกครองจากแผนที่ดังกล่าว โดยจำแนกเป็นศาลาในปัจจุบันได้ 157 หลัง และศาลาในอดีต 45 หลัง และแสดงจำนวนศาลาในแต่ละตำบลของทุกอำเภอในคาบสมุทรสิงพระ ทำให้ทราบจำนวนศาลาแต่ละตำบล ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.2 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จัดระบบบัญชีรายชื่อของศาลาในลักษณะทำเนียบของศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงพระไว้ในภาคผนวก ง โดยระบุชื่อ สถานที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์ สถานที่ตั้งตามเขตการปกครอง สภาพ และภาพประกอบของศาลากลางหนแต่ละหลัง อันเป็นข้อมูลที่หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปใช้วางแผนจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนได้อย่างสะดวกต่อไป โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีระบบโครงสร้างการบริหารตามเขตการปกครอง

ตารางที่ 4.2 จำนวนศาลากลางหนในอำเภอระโนด

อำเภอ	ตำบล	จำนวนศาลากลางหน (หลัง)		
		ปัจจุบัน	อดีต	รวม
ระโนด	คลองแดน	1	-	1
	แดนสงวน	1	3	4
	ตะเคียน	2	-	2
	ท่าบอน	2	-	2
	บ่อตรุ	2	2	4
	บ้านขาว	2	2	4
	บ้านใหม่	2	2	4
	ปากแตระ	-	-	-
	พังยาง	3	2	5
	ระโนด	3	2	5
	ระวะ	4	1	5
	วัดสน	-	-	-
	รวม		22	14

จากตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทั้ง 12 ตำบลของอำเภอระโนด มีศาลากลางหนจำนวน 36 หลัง เป็นศาลาที่มีอยู่ในปัจจุบัน 22 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 14 หลัง โดยมีจำนวนศาลากลางหนมากที่สุดอยู่ในตำบลพังยาง ตำบลระโนด และตำบลระวะ ตำบลละ 5 หลัง รองลงมาคือตำบลแดนสงวน ตำบลบ่อตรู ตำบลบ้านขาว และตำบลบ้านใหม่ ตำบลละ 4 หลัง ตำบลตะเคียนและตำบลท่าบอน ตำบลละ 2 หลัง ตามลำดับ และไม่พบศาลากลางหนในตำบลปากแตระ และตำบลวัดสน

ทั้งนี้หากเปรียบเทียบจำนวนของศาลาในปัจจุบันกับศาลาในอดีต คิดเป็นสัดส่วนได้คือ ศาลาในปัจจุบันร้อยละ 61.11 และศาลาในอดีตร้อยละ 38.89 แสดงให้เห็นว่าจำนวนของศาลาที่ยังคงสภาพให้ใช้ประโยชน์ได้มีมากกว่าศาลาที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เล็กน้อย สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของศาลากลางหนต่อผู้คนในชุมชนต่างๆ ที่น้อยลงไปจากอดีต จำนวนศาลากลางหนที่พังทลายและหายไปจากชุมชนค่อนข้างมาก ซึ่งหากศาลาที่เหลืออยู่ในปัจจุบันไม่ได้รับการดูแลรักษาหรือฟื้นฟูให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน อาจไม่หลงเหลือศาลากลางหนให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวระโนดได้ต่อไป

ตารางที่ 4.3 จำนวนศาลากลางหนในอำเภอกระเสสินธุ์

อำเภอ	ตำบล	จำนวนศาลากลางหน (หลัง)		
		ปัจจุบัน	อดีต	รวม
กระเสสินธุ์	กระเสสินธุ์	2	-	2
	เกาะใหญ่	7	2	9
	เชิงแส	3	-	3
	โรง	6	-	6
รวม		18	2	20

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลของอำเภอกระเสสินธุ์ มีศาลากลางหนอยู่ทุกตำบลรวมจำนวน 20 หลัง เป็นศาลาในปัจจุบัน 18 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 2 หลัง คิดเป็นสัดส่วนได้คือ ศาลาในปัจจุบันร้อยละ 90 และศาลาในอดีตร้อยละ 10 แสดงให้เห็นว่าศาลากลางหนที่อยู่ในอำเภอกระเสสินธุ์ส่วนมากยังคงสภาพให้ใช้ประโยชน์ได้ สะท้อนว่าผู้คนยังคงให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนในปัจจุบัน โดยจำนวนศาลากลางหนมากที่สุดอยู่ที่ตำบลเกาะใหญ่ 9 หลัง รองลงมาคือตำบลโรง 6 หลัง ตำบลเชิงแส 3 หลัง ตามลำดับ และน้อยที่สุดคือตำบลกระเสสินธุ์ 2 หลัง

ตารางที่ 4.4 จำนวนศาลากลางหนในอำเภอสทิงพระ

อำเภอ	ตำบล	จำนวนศาลากลางหน (หลัง)		
		ปัจจุบัน	อดีต	รวม
สทิงพระ	กระดังงา	2	1	3
	คลองรี	-	-	-
	คูขุด	6	3	9
	จะทิงพระ	3	-	3
	ชุมพล	2	-	2
	ดีหลวง	2	1	3
	ท่าหิน	3	1	4
	บ่อดาน	3	1	4
	บ่อดง	2	-	2
	วัดจันทร์	3	2	5
	สนามชัย	3	3	6
รวม		29	12	41

จากตารางที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่อำเภอสทิงพระทั้ง 11 ตำบล มีศาลากลางหน อยู่เกือบทุกตำบล โดยมีเพียงตำบลคลองรีเท่านั้นที่ไม่พบศาลากลางหน รวมศาลากลางหนในอำเภอ สทิงพระจำนวน 41 หลัง เป็นศาลาในปัจจุบัน 29 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 12 หลัง คิดเป็นสัดส่วน ได้คือ ศาลาในปัจจุบันร้อยละ 70.73 และศาลาในอดีตร้อยละ 29.27 แสดงให้เห็นว่าอำเภอสทิงพระ มีศาลากลางหนที่พังทลายและหายไปจากชุมชนอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน สะท้อนว่าผู้คนเห็นถึง ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของศาลากลางหนน้อยลงจากอดีต โดยศาลากลางหนมีมากที่สุดอยู่ที่ ตำบลคูขุด 9 หลัง รองลงมาคือตำบลสนามชัย 6 หลัง ตำบลวัดจันทร์ 5 หลัง

ตารางที่ 4.5 จำนวนศาลากลางหนในอำเภอสิงหนคร

อำเภอ	ตำบล	จำนวนศาลากลางหน (หลัง)		
		ปัจจุบัน	อดีต	รวม
สิงหนคร	ชะแล้	12	1	13
	ชิงโค	9	1	10
	ทำนบ	4	2	6
	บางเขียด	3	1	4
	ปากรอ	4	-	4
	ป่าขาด	10	3	13
	ม่วงงาม	16	2	18
	รำแดง	13	4	17
	วัดขนุน	6	2	8
	สทิงหม้อ	6	-	6
	หัวเขา	6	1	7
รวม		88	17	105

จากตารางที่ 4.5 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทั้ง 11 ตำบลของอำเภอสิงหนครมีศาลากลางหนอยู่ทุกตำบล โดยมีจำนวน 105 หลัง เป็นศาลาในปัจจุบัน 88 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 17 หลัง จำนวนมากที่สุดอยู่ที่ตำบลม่วงงาม 18 หลัง รองลงมาคือตำบลรำแดง 17 หลัง ตำบลชะแล้และตำบลป่าขาด ตำบลละ 13 หลัง และน้อยที่สุดที่ตำบลบางเขียดและตำบลปากรอ ตำบลละ 4 หลัง คิดสัดส่วนได้คือ ศาลาในปัจจุบันร้อยละ 83.80 และศาลาในอดีตร้อยละ 16.20 แสดงว่าจำนวนของศาลาที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้มีเพียงบางส่วน สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนยังคงให้ความสำคัญ ดูแลรักษา และได้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนอยู่จนปัจจุบัน

ผลการศึกษาสถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามเขตการปกครองทั้ง 4 อำเภอ แสดงให้เห็นว่ามีศาลากลางหนจำนวนมากที่สุดอยู่ในอำเภอสิงหนคร 105 หลัง รองลงมาอยู่ในอำเภอสทิงพระ 41 หลัง อำเภอระโนด 36 หลัง ตามลำดับ และน้อยที่สุดในอำเภอกระแสดินธุ์ 20 หลัง โดยในระดับตำบลจะมีศาลากลางหนจำนวนมากที่สุดอยู่ในตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร 18 หลัง รองลงมาคือ ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร 17 หลัง และตำบลชะแล้และตำบลป่าขาด ตำบลละ 13 หลัง ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีศาลากลางหนคือ ตำบลปากแตระและตำบลวัดสน อำเภอระโนด และตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ

4.1.2 ลักษณะ

การศึกษาลักษณะของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ผู้วิจัยศึกษาจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างศาลากลางหนทั้งที่เป็นเจ้าของศาลา ชาวบ้านผู้สร้างหรือร่วมสร้างศาลา ตลอดจนนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ร่วมกับการสังเกตบันทึกลายเส้นแบบอาคารและบริเวณโดยรอบ และวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางหนตามสภาพที่ปรากฏในช่วงเวลาศึกษาวิจัย ซึ่งผู้วิจัยพบว่าศาลากลางหนมีสภาพแตกต่างกัน เช่น ศาลากลางหนในปัจจุบันบางหลังมีสภาพโครงสร้างที่มั่นคง แข็งแรง องค์ประกอบและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมครบถ้วน สมบูรณ์ หรืออาจมีบางส่วนเสียหาย ผุพังไปบ้างเล็กน้อย แต่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัย ส่วนบางหลังที่มีความชำรุดทรุดโทรม โครงสร้างองค์ประกอบและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมเสียหายมาก จนไม่สามารถใช้งานได้อย่างปลอดภัย ตามหลักทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ ส่วนศาลากลางหนในอดีตบางหลังมีการก่อสร้างขึ้นใหม่ในที่ตั้งอื่น แต่ชาวบ้านก็ยังคงใช้ชื่อศาลาเดิม เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกศาลากลางหนในปัจจุบันออกเป็น 2 กลุ่มคือ ศาลาที่มีสภาพสมบูรณ์ ซึ่งเป็นศาลาที่สามารถใช้งานได้ปลอดภัย และศาลาที่มีสภาพทรุดโทรม เป็นศาลาที่ไม่สามารถใช้งานได้ปลอดภัย ส่วนศาลากลางหนในอดีตสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเช่นกันคือ ศาลาที่มีการสร้างทดแทนในที่ตั้งใหม่ และ ศาลาไม่มีการสร้างทดแทน โดยมีจำนวนศาลาแต่ละกลุ่มลักษณะดังรายละเอียดในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 จำนวนศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระจำแนกตามลักษณะ

จำนวนศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ (หลัง)			
ศาลากลางหนในปัจจุบัน		ศาลากลางหนในอดีต	
สภาพสมบูรณ์	สภาพทรุดโทรม	มีการสร้างทดแทนในที่ตั้งใหม่	ไม่มีการสร้างทดแทน
122	35	7	38
157		45	
202			

จากตารางที่ 4.6 ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระทั้งในปัจจุบันและในอดีตจำนวน 202 หลัง เป็นการรวมศาลากลางหนทั้งที่มีอาคารอยู่และที่ไม่มีอาคารอยู่ด้วยกัน หรือกล่าวได้ว่ามีศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระอยู่ 202 ที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์ โดยหากคิดจำนวนของศาลากลางหนตามชื่อที่ปรากฏแล้วจะเหลือจำนวน 195 หลัง เนื่องจากไม่นับศาลากลางหนในอดีตที่มีการสร้างทดแทนขึ้นใหม่โดยใช้ชื่อเดิมจำนวน 7 หลัง

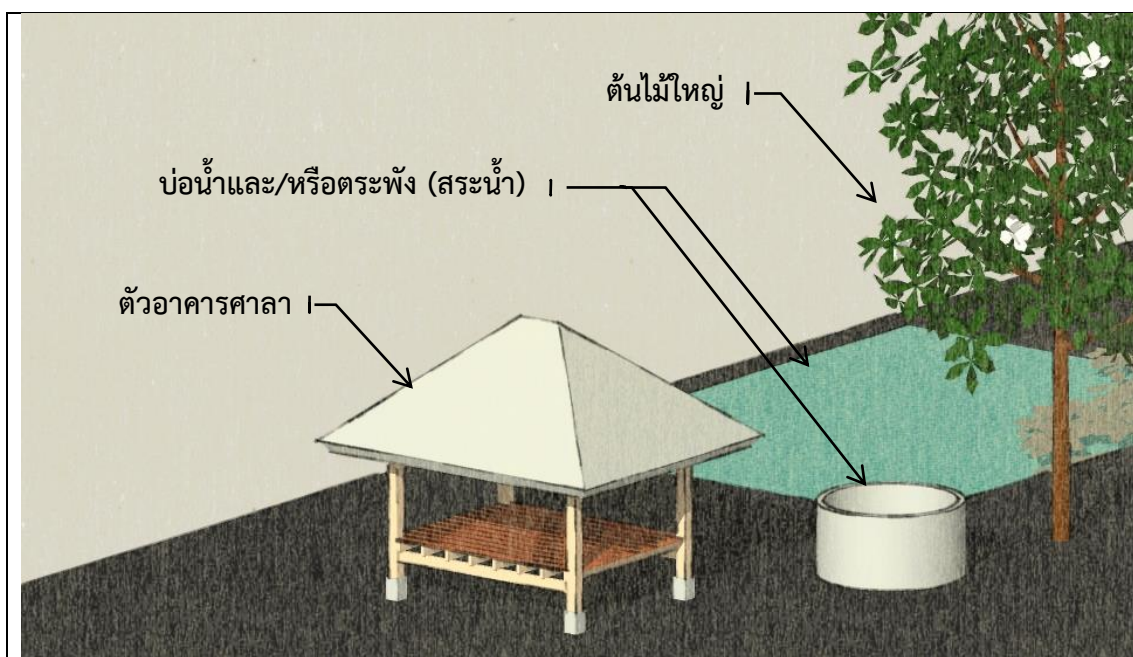
ลักษณะของศาลากลางหนที่ปรากฏทั้งในปัจจุบันและในอดีตมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปในแต่ละหลัง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะด้านกายภาพของรูปทรง วัสดุก่อสร้าง หรือลักษณะของบริเวณที่ตั้งของศาลา ซึ่งต่างสะท้อนคุณค่าทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ความเชื่อ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี แต่โดยทั่วไปแล้วองค์ประกอบของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระจะประกอบไปด้วย ตัวอาคารศาลา บ่อน้ำและ/หรือตระพัง และต้นไม้ใหญ่ ซึ่งลักษณะของตัวศาลาจะมีส่วนประกอบหลักๆ เป็น 3 ช่วง คือ

1) ช่วงฐานของศาลา ประกอบด้วย ส่วนที่ติดกับดิน เช่น ดินเสา (เสาทอม่อ) โครงสร้างรับพื้น พื้น และบันได เป็นต้น

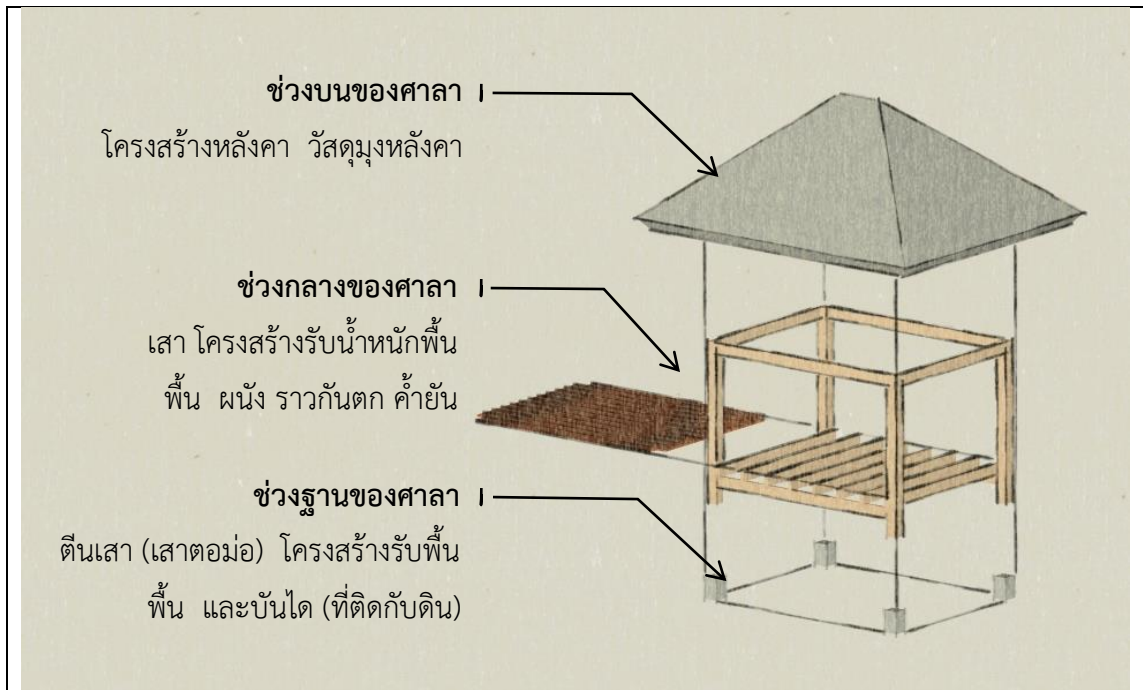
2) ช่วงกลางของศาลา ประกอบด้วย ส่วนที่ต่อจากฐานขึ้นมาจนถึงส่วนหลังคา เช่น เสา โครงสร้างรับน้ำหนักพื้น พื้น ผนัง ราวกันตก ค้ำยัน เป็นต้น

3) ช่วงบนของศาลา ประกอบด้วยส่วนที่ต่อจากปลายเสาค้างขึ้นไป เช่น โครงสร้างหลังคา วัสดุคุมหลังคา เป็นต้น

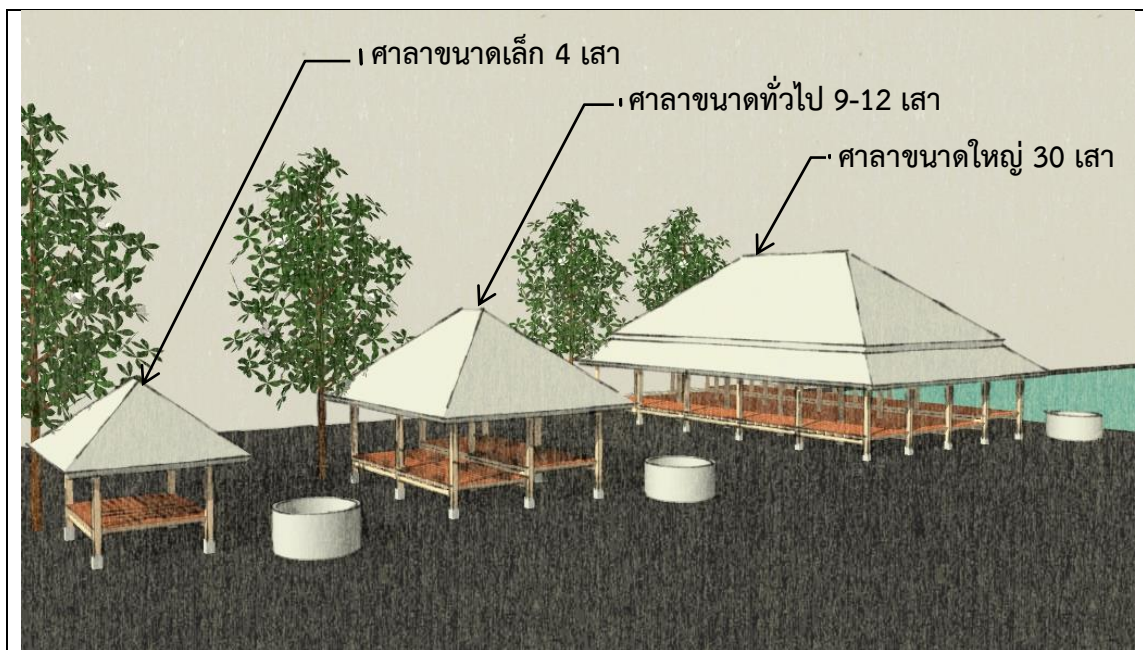
ลักษณะรูปทรงของตัวอาคารศาลากลางหนจะมีความแตกต่างกันตามขนาดและทรงหลังคา โดยพบศาลาที่มีขนาดเล็กที่สุดขนาด 4 เสา ส่วนที่มีขนาดทั่วไปคือ 9-12 เสา และขนาดใหญ่ที่สุดที่พบ 1 หลังคือศาลาหน้าวัดประดู่ ซึ่งมีถึง 30 เสา ส่วนทรงหลังคาที่พบจะเป็นทรงจั่วและปั้นหยา ซึ่งจะมีลักษณะรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้าง เช่น บางหลังมีชายคาต่อยื่นยาวในบางด้าน บางหลังทำกันสาดด้านหน้าจั่วหรือที่เรียกว่า “ปีกนก” บางหลังเป็นทรงปั้นหยา 2 ชั้น เป็นต้น

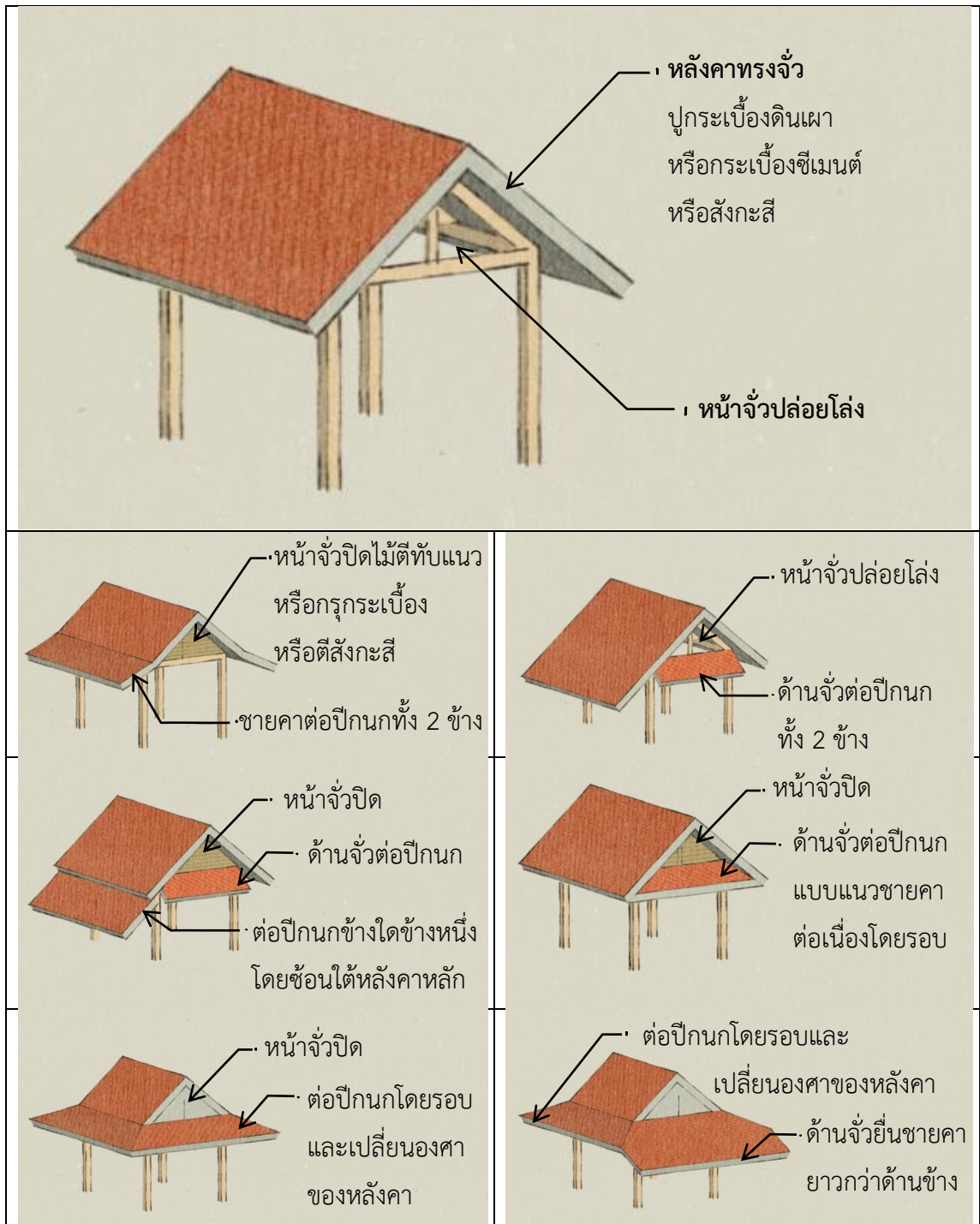
ภาพที่ 4.8 องค์ประกอบโดยทั่วไปของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

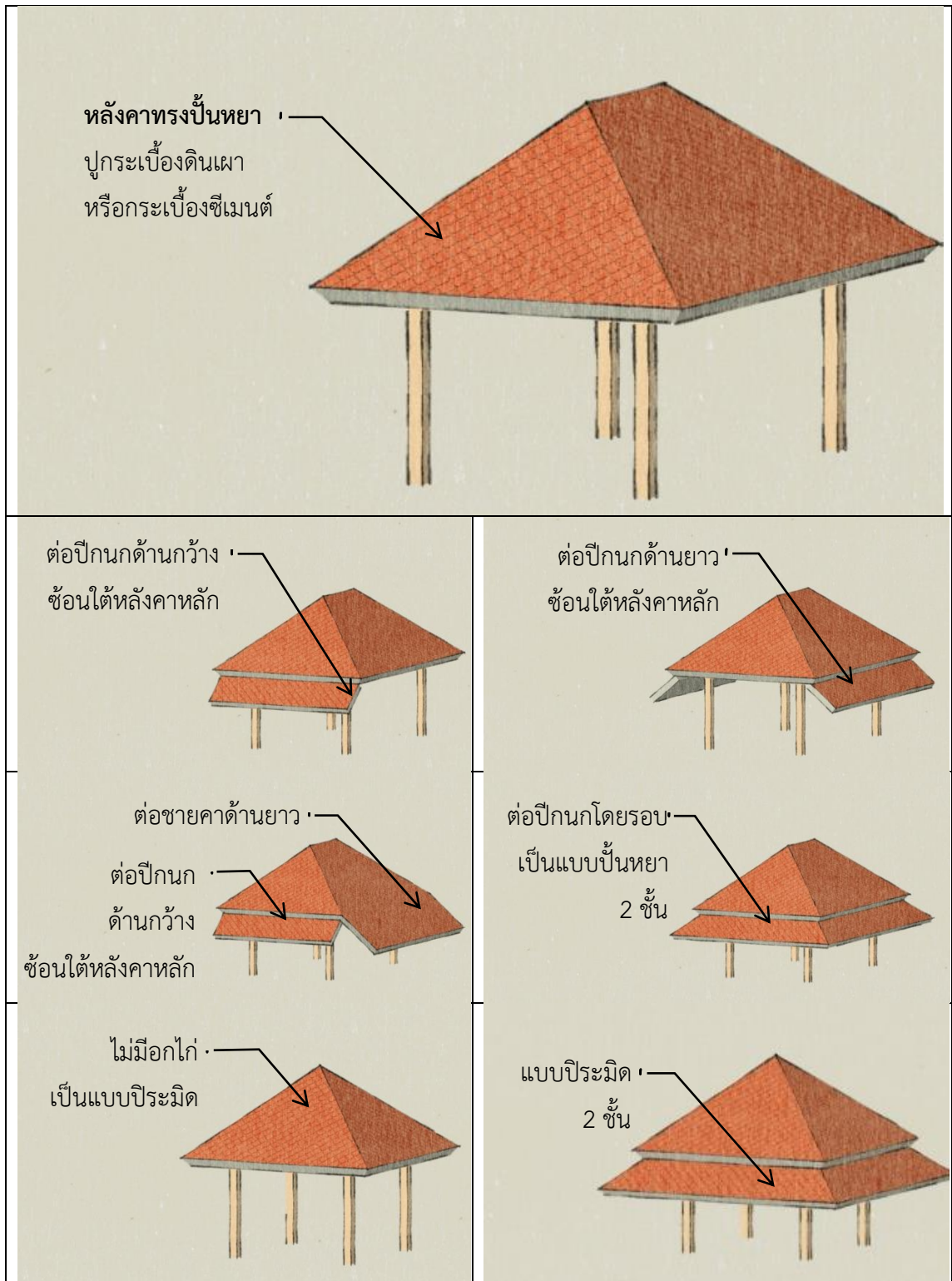
ภาพที่ 4.9 ส่วนประกอบหลักของตัวอาคารศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.10 ขนาดของตัวอาคารศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.11 รูปแบบหลังคาทรงจั่วของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.12 รูปแบบหลังคาทรงปั้นหยาของศาลากลางหน้ในคَابสมุทรสทงพระ

ส่วนรายละเอียดด้านวัสดุของตัวอาคารศาลากลางหนจำแนกตามสภาพได้ดังนี้

1) ศาลากลางหนในปัจจุบัน การสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่า ศาลากลางหนในปัจจุบันมี 157 หลัง เป็นศาลาที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน 122 หลัง และเป็นศาลาที่มีสภาพทรุดโทรม 35 หลัง โดยศาลาที่มีสภาพสมบูรณ์มีส่วนประกอบต่างๆ ของอาคารที่มั่นคง แข็งแรง และสามารถเข้าไปใช้ได้อย่างปลอดภัย ลักษณะเป็นศาลาที่ใช้โครงสร้างไม้ เช่น ศาลาดันข่อย ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด ศาลายางทอง ตำบลเกาะใหญ่ ศาลาตาไร่ ตำบลเชิงแส อำเภอกระแสดินธุ์ ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด ศาลาไอ้ซี้ ตำบลชุม อำเภอสทิงพระ ศาลาเปลวจิ้งจาย ตำบลชะแล้ ศาลาบ้านยางงาม ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นต้น ศาลาเหล่านี้มักเป็นศาลาที่มีลักษณะสภาพเดิมคล้ายแรกสร้างที่มีเสา คาน และโครงสร้างหลังคาเป็นไม้ ส่วนศาลากลางหนในปัจจุบันที่มีสภาพสมบูรณ์แต่มีโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เช่น ศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน ศาลายายสร้อย ตำบลพังยาง อำเภอระโนด ศาลาท่าเลน ตำบลกระแสดินธุ์ ศาลาเกษตรกร ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ ศาลาบ้านคลองฉนวน ตำบลชุมพล ศาลาพังช้างตาย ตำบลบ่อแดง อำเภอสทิงพระ ศาลาบ่อสี่กั๊ก ตำบลท่าบง ศาลาครุฑ ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร เป็นต้น ศาลาเหล่านี้ส่วนใหญ่เดิมเป็นศาลาโครงสร้างไม้ที่ได้รับการฟื้นฟู หรือสร้างใหม่ในที่ดั้งเดิมเป็นศาลาโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเพื่อให้สามารถตอบสนองการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันได้

ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร
เป็นศาลายกพื้นขนาดเล็กที่อยู่กลางนา มีลักษณะเดิมเหมือนแรกสร้าง

ภาพที่ 4.13 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์

ศาลาทิดเปี้ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นศาลาพื้นคอนกรีตขนาดใหญ่อยู่ริมทะเลฝั่งอ่าวไทย
ได้รับการซ่อมแซมเมื่อ พ.ศ.2561 ในลักษณะรูปแบบเดิม

ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ
เป็นศาลาพื้นคอนกรีตขนาดใหญ่อยู่ในย่านชุมชน
มีหลังคาทรงปั้นหยา 2 ชั้น

ศาลาตาไร่ ตำบลเชิงแส อำเภอกระแสดินธุ์
เป็นศาลาพื้นคอนกรีตขนาดเล็กในสระน้ำ
อยู่ในที่ห่างไกลจากชุมชน

ภาพที่ 4.14 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์

ศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน อำเภอระโนด ได้รับการฟื้นฟูจากเดิมที่เป็นเสาไม้วางบนดินเสา (ต่อม่อ) ยกพื้นไม้ 2 ระดับ เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศาลาเกษตรกร ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระเสสินธุ์ สร้างขึ้นใหม่ทดแทนหลังเดิมเป็นโครงสร้างไม้ ขนาดเล็ก เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศาลาบ้านคลองฉนวน ตำบลชุมพล อำเภอ สทิงพระ ได้รับการฟื้นฟูจากเสาไม้วางบนดินเสา ยกพื้นไม้ เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศาลาบ่อสี่ก๊ก ตำบลท่าบอ อำเภอสิงหนคร ได้รับการฟื้นฟูจากเดิมเป็นเสาไม้วางบนดินเสา (ต่อม่อ) ยกพื้นไม้ 2 ระดับเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

ศาลาครุฑ ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร ได้รับการฟื้นฟูจากเสาไม้วางบนดินเสา (ต่อม่อ) ยกพื้นไม้ 2 ระดับ เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

ภาพที่ 4.15 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างคอนกรีตที่มีสภาพสมบูรณ์

ส่วนศาลากลางหนในปัจจุบันที่มีสภาพทรุดโทรมจำนวน 35 หลัง มีส่วนประกอบ โครงสร้างและองค์ประกอบของอาคารชำรุดเสียหาย หากจะใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัยต้องมีการ ซ่อมแซมและบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ โดยศาลาที่มีสภาพทรุดโทรมเหล่านี้เป็นศาลา โครงสร้างไม้ เช่น ศาลารวมมิตร ตำบลแดนสงวน ศาลาหน้าวัดประดู่ ตำบลบ่อตรู ศาลาร่วมใจบ้าน มหาคาร ตำบลระโนด อำเภอระโนด ศาลาแดง ตำบลคูชูด ศาลาหัวไม้ไผ่ ตำบลท่าหิน ศาลาอ่าน หนังสือพิมพ์หมู่ 5 ตำบลบ่อदान อำเภอสทิงพระ ศาลากลางทุ่งบ้านบ่อเตี้ย ตำบลม่วงงาม ศาลาหน้า วัดป่าขวาง ตำบลรำแดง ศาลาสองหน่วย ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น ส่วนที่เป็นศาลา โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เช่น ศาลาพังดู่ ตำบลกระดังงา ศาลาชายคู ตำบลจะทิ้งพระ ศาลา พังไทร ตำบลสนามชัย ศาลาปากคลองชะแล้ ตำบลชะแล้ ศาลาตาแฉ็กยายเพียร ตำบลป่าขาด ศาลาลุงกลวง ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร เป็นต้น

ภาพที่ 4.16 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม

ภาพที่ 4.17 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม

ภาพที่ 4.18 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างไม้ที่มีสภาพทรุดโทรม

ภาพที่ 4.19 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กที่มีสภาพทรุดโทรม

ภาพที่ 4.20 ลักษณะศาลากลางหนโครงสร้างก่อหินและอิฐดินเผาที่มีสภาพทรุดโทรม

รายละเอียดด้านวัสดุประกอบอาคารของศาลากลางหนที่พบในปัจจุบันจะมีทั้งที่เป็นลักษณะเดิมและที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยศาลากลางหนที่มีคงรูปแบบเดิมมักมีการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบและวัสดุอาคารบางส่วนไปบ้าง เช่น การเปลี่ยนชนิดของไม้ที่เคยเป็นไม้ทองถิ่นในบริเวณเสา จันทัน หรือแปางขึ้นบางส่วนที่ผุพังหรือปลวกกินไปเป็นไม้แปรรูปชนิดอื่นที่มีขายในท้องตลาด และสะดวกในการทำงานมากยิ่งขึ้น โดยศาลากลางหนที่มีลักษณะเดิมนี้อาจสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ตลอดจนเทคนิคในการก่อสร้างของชาวบ้านได้เป็นอย่างดีซึ่งผู้วิจัยพบว่า ลักษณะของศาลากลางหนจะสอดคล้องกับการใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์ โดยจะเป็นอาคารปล่อยโล่งโล่ง ยกพื้นมีใต้ถุนเตี้ย พื้นของศาลากลางหนอาจมีการยกระดับเป็น 2 ระดับบ้าง 3 ระดับบ้าง โดยมีผนังกันเป็นบางส่วน ส่วนหลังคามีทั้งทรงจั่วและปั้นหยา วัสดุมุงหลังคามีทั้งกระเบื้องดินเผา กระเบื้องซีเมนต์ และสีกะสี ใช้วัสดุโครงสร้างเป็นไม้ โดยศาลากลางหนที่มีโครงสร้างเป็นไม้มักใช้ไม้จากต้นตาล ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้หนอด” ซึ่งเป็นไม้ที่มีอยู่โดยทั่วไปในคาบสมุทรสทิงพระ วิธีการก่อสร้างศาลากลางหนจะมีความแตกต่างกันไป บางหลังมีการเข้าไม้แบบต่างๆ โดยใช้ตะปูหรือนอตสกรูเป็นตัวยึดโครงสร้างส่วนต่างๆ ไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นวิธีการก่อสร้างที่นิยมทำกันในปัจจุบัน แต่บางหลังใช้วิธีการเข้าไม้โดยการบากไม้หรือเจาะไม้แล้วใส่สลักหรือเดือยที่ทำด้วยไม้แทนตะปูหรือนอตสกรู ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการก่อสร้างของชาวบ้านในอดีต

ส่วนศาลากลางหนที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมพบว่า มีลักษณะโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยมักเป็นศาลาที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อทดแทนหลังเดิมที่เป็นโครงสร้างไม้มาก่อน หรือเป็นศาลาที่มีการซ่อมแซม ปรับเปลี่ยนจากหลังเดิมที่เคยเป็นโครงสร้างไม้ ลักษณะของศาลามีส่วนโครงสร้างฐานและพื้นของศาลากลางหนเป็นคอนกรีต เช่น เปลี่ยนโครงสร้างจากเสาไม้ที่ตั้งอยู่บนดินเสาคอนกรีตโดยไม่มีโครงสร้างใต้ดินมาเป็นเสาคอนกรีตที่มีฐานรากในดิน เปลี่ยนพื้นโรงศาลาจากแผ่นพื้นไม้ที่ตืดติดกัน หรือบางหลังมีการเว้นร่องระหว่างไม้พื้นเป็นช่องโล่งประมาณ 1 เซนติเมตร โดยมีโครงสร้างคานไม้และตงไม้ มาเป็นพื้นคอนกรีตโครงสร้างคานคอนกรีตเสริมเหล็กที่มีวัสดุผิวหน้าเป็นการขัดมันบ้าง ปูกระเบื้องเซรามิคบ้าง แล้วแต่งบประมาณในการซ่อมแซม ส่วนโครงสร้างส่วนหลังคามีทั้งที่ใช้โครงสร้างไม้เหมือนเดิม ที่เปลี่ยนเป็นคานคอนกรีต และที่เปลี่ยนเป็นโครงสร้างเหล็ก ส่วนวัสดุมุงหลังคาเปลี่ยนจากกระเบื้องดินเผาเป็นกระเบื้องหลังคาซีเมนต์ และมีบางหลังเท่านั้นที่ใช้กระเบื้องหลังคาเหล็กกริดลอน

ลักษณะการเข้าไม้ เสาคาน ศาลาเปลวจิ้งจาย
ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ที่ไม้ใช้ตะปู

ลักษณะพื้นศาลาปากช่อง ตำบลชะแล้
อำเภอสิงหนคร เป็นพื้นไม้ ยก 2 ระดับ

ลักษณะราวกันตกศาลาบ้านยางงาม ตำบลชิงโค
อำเภอสิงหนคร เป็นไม้กลึง

ลักษณะค้ำยันศาลาหน้าวัดจันทร์ ตำบล
วัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ เป็นไม้ 3 ขา

ลักษณะโครงสร้างหลังคาทรงปั้นหยา
ศาลาชายเหมือง ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร
ใช้ไม้ตาล ซึ่งเป็นไม้ในท้องถิ่น

ลักษณะโครงสร้างหลังคาทรงจั่วศาลาแก้วบ่อ
ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ได้รับการฟื้นฟูเมื่อ
พ.ศ.2561 เป็นไม้ ทาสี ตามลักษณะเดิม

ภาพที่ 4.21 ลักษณะโครงสร้างและองค์ประกอบของศาลากลางหนที่สร้างด้วยไม้

ลักษณะฐานศาลาพังช้างตาย ตำบลบ่อแดง
อำเภอสังขละบุรี ที่ยกสูงแต่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก
พื้นระดับเดียว และทำที่นั่งแบบศาลารอรถ

ลักษณะพื้นศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน
อำเภอระโนด 2 ชั้น เปลี่ยนแปลงจากพื้นไม้
เป็นพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก ปูกระเบื้องเซรามิก

ลักษณะผนังกันตึกศาลาพังไทร
ตำบลสนามไชย อำเภอสังขละบุรี เปลี่ยนแปลงจาก
ราวไม้ในอดีตเป็นก่ออิฐฉาบปูนเรียบ ทาสี

ลักษณะค้ำยันศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์
(ท่าหน้า) ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร ทำเป็น
ลายปูนปั้นแบบสถาปัตยกรรมประเพณี

ลักษณะโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว ศาลา
ตาแค้กยายเพียร ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร
มือไก่ จันทัน และแปเป็นเหล็ก

ลักษณะโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว ศาลา
เรือบ้านแหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร
เป็น คอนกรีตเสริมเหล็ก ทั้งคาน ออกไก่ จันทัน

ภาพที่ 4.22 ลักษณะโครงสร้างของศาลากลางหนที่สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก

ภาพที่ 4. 23 ศาลากลางหนที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2) ศาลากลางหนในอดีต จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่า ศาลากลางหนในอดีตมีจำนวน 45 หลัง เป็นศาลาที่ไม่มีโครงสร้างทดแทนจำนวน 38 หลัง และเป็นศาลาที่มีการสร้างทดแทนในตำแหน่งที่ตั้งใหม่อีกจำนวน 7 หลัง ได้แก่ ศาลารวมมิตร ตำบลแดนสงวน อำเภอรอนนอด ศาลาพังไทร ตำบลสนามชัย ศาลาหัวถนนบ่อใหม่ ตำบลดีหลวง ศาลาพรวน ตำบลคูขุด ศาลาโคกม่วง ศาลาเสือเมือง ตำบลม่วงงาม อำเภอสিংหนคร และศาลาสามสี่ ตำบลชะแล้ อำเภอสিংหนคร ศาลาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีการสร้างใหม่ไกลจากที่ตั้งเดิมมากนัก ดังที่สัมภาษณ์ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงที่ตั้งศาลาเหล่านี้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า การสร้างศาลาหลังใหม่นี้จะ

สร้างทดแทนศาลาหลังเดิมที่ทรุดโทรมมาก และเนื่องจากบริเวณที่ตั้งเดิมของศาลานั้นอาจอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน จึงย้ายที่ตั้งศาลาในคราวที่สร้างใหม่นี้ เช่นศาลาพังไทร ตำบลสนามชัย และศาลาหัวถนนบ่อใหม่ ตำบลดีหลวง ซึ่งเดิมเคยอยู่ริมถนนมาก แต่ปัจจุบันสร้างใหม่ให้ถอยห่างจากถนนเพื่อความสะดวกปลอดภัยในการใช้สอยของผู้คนในบริเวณนั้น ศาลากลางหนบางหลังก็สร้างใหม่ในที่ไกลจากเดิมไปมาก ดังเช่นศาลาสามสี่ ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้สร้างศาลาสามสี่ได้กล่าวไว้สรุปว่า เดิมศาลานี้ตั้งอยู่ที่ทางแยกหน้าบ้านของตนเอง ชาวบ้านมักมาใช้เป็นที่พักรอรถโดยสาร แต่นานวันเข้าก็ไม่มีคนมาใช้ศาลาเป็นประจำเหมือนแต่ก่อน เพราะชาวบ้านมีรถใช้กันเองมากขึ้นจึงไม่มาใช้ศาลาเป็นที่รอรถ ตนจึงได้ย้ายศาลาไปไว้กลางนาที่อยู่ไกลไปกว่าประมาณ 1 กิโลเมตร เพราะเห็นว่าจะมีประโยชน์มากกว่าที่เดิม

ส่วนศาลากลางหนในอดีตที่ไม่ได้มีการสร้างทดแทนจำนวน 37 หลัง เช่น ศาลาอเนกประสงค์ ตำบลบ้านขาว ศาลาท่าน้ำ ตำบลระโนด ศาลาวัดประดู่ ตำบลปอดตรุ อำเภอรระโนด ศาลาท่าโพธิ์ ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกะแสสินธุ์ ศาลาตาหลวงฉิม ศาลาหน้าวัดดอนเค็ด ตำบลสนามชัย ศาลาร่วมใจ ตำบลคูซูด อำเภอสทิงพระ ศาลาพังแห่ง ตำบลชิงโค ศาลานายแจ้จางอำเภอบ้านท่อม ศาลาเทพยา ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร เป็นต้น ศาลาเหล่านี้เป็นศาลาที่ผู้วิจัยได้สำรวจตามคำบอกเล่าจากชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ จนพบร่องรอยสิ่งก่อสร้างหรือองค์ประกอบของศาลา เช่น บ่อน้ำ ตีนเสา บันได เป็นต้น ซึ่งต่างเป็นองค์ประกอบสำคัญในการระบุบริเวณที่ตั้งของศาลาหลังนั้นๆ โดยพบว่าที่ตั้งของศาลากลางหนในอดีตเหล่านี้มักเป็นพื้นที่รกร้าง เป็นบริเวณที่ไม่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมามากนัก หรือบางแห่งอยู่ห่างไกลจากชุมชนมาก จึงทำให้ศาลาไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและขาดคนมาช่วยดูแลรักษา จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านตำบลชิงโค อำเภอสิงหนครกล่าวทุกวันถึงศาลากลางหนในบริเวณนี้สรุปว่า ยังมีศาลาอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกรื้อทิ้งและไม่มี การสร้างใหม่ อันเนื่องมาจากชาวบ้านหรือเจ้าของที่ดินที่ตั้งศาลานั้นๆ ต้องการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินไปทำอย่างอื่น เช่น สร้างบ้าน ทำสวน เป็นต้น ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีศาลากลางหนอีกหลายหลังที่ถูกรื้อถอนออกไปเนื่องจากต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น ศาลาร่วมใจ ตำบลคูซูด อำเภอสทิงพระ ศาลาเทพยา ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร เป็นต้น โดยศาลาเหล่านี้ไม่ได้ถูกบันทึกเรื่องราวคุณค่าที่ผ่านมา และนับวันเรื่องราวต่างๆ จะยิ่งเลือนลางหายไปตามเวลา และจะไม่มีประวัติให้คนรุ่นหลังได้สืบค้นได้อีกต่อไป

ภาพที่ 4.24 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่มีการสร้างทดแทน

ภาพที่ 4.25 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่มีการสร้างทดแทนในที่ตั่งใหม่

ภาพที่ 4.26 ศาลากลางหนในอดีตของคาบสมุทรสทิงพระที่ไม่มีการสร้างทดแทน

นอกจากนี้ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมของศาลากลางหนทั้งในปัจจุบันและอดีตมีความแตกต่างกัน โดยพบว่าชาวบ้านจะสร้างศาลากลางหนไว้ตามเส้นทางสัญจรต่างๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ ทั้งเพื่อใช้เป็นที่พักระหว่างการเดินทางภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ตลอดจนเป็นที่พักผ่อน หรือใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยศาลาที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรทางบกจะมีอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด ลักษณะพื้นที่โดยรอบมักเป็นที่ว่าง มีต้นไม้ใหญ่ บ่อน้ำ สระน้ำหรือตระพัง อยู่ในบริเวณที่ตั้งของศาลา และอาจมีลักษณะรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่ตั้งที่แตกต่างกัน เช่น ศาลาที่อยู่ระหว่างเส้นทางสัญจรหลัก ตัวอาคารของศาลามักจะอยู่ใกล้ถนนมากและหันด้านหน้าหรือทางเข้าของศาลาไปตามเส้นทางที่ผ่านหน้าศาลานั้นๆ ดังเช่นศาลากิมทวน ตำบลคลองแดน อำเภอรโนด ศาลาตาแก้ว ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอรโนด ศาลาบ้านคลองฉนวน ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ ศาลาสระไทร ตำบลชะแล อำเภอสทิงพระ เป็นต้น ศาลาที่อยู่ในบริเวณย่านชุมชนจะไม่มี

พื้นที่ว่างบริเวณโดยรอบมากนักและบางแห่งไม่มีต้นไม้ใหญ่ เช่น ศาลาทวดโหมง ตำบลพังยาง อำเภอรโนด ศาลาบ้านโคกพระ ตำบลโรง อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูซุด อำเภอสทิงพระ ศาลาบ้านหนองวา ตำบลปากร่อ อำเภอสทิงนคร เป็นต้น ศาลาที่ตั้งอยู่บริเวณทางแยกมักเปิดทางเข้าศาลาได้หลายทาง เช่น ศาลายายสร้อย ตำบลพังยาง อำเภอรโนด ศาลากลางบ้านหมู่ 3 ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาปากช่อง ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงนคร เป็นต้น และศาลาที่ตั้งบริเวณทุ่งนาหรือไกลจากทางสัญจรหลักก็จะมีพื้นที่ว่างโดยรอบศาลามากและมักเป็นที่โล่งกว้าง เช่น ศาลาวัดหัวระวะ ตำบลระวะ อำเภอรโนด ศาลาท่าแลน ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาพังซีเหล็ก ตำบลบ่อแดง อำเภอสทิงพระ ศาลาสามสี่ ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงนคร เป็นต้น

ภาพที่ 4.27 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมของศาลากลางหนที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรทางบก

ศาลาวัดห้วยระวะ ตำบลระวะ อำเภอระโนด
ที่ตั้งอยู่ข้างวัดระวะ จะมีพื้นที่โล่งกว้าง
โดยรอบศาลา

ศาลาพังซีเหล็ก ตำบลบ่อแดง อำเภอสทิง
พระ ที่ตั้งอยู่ห่างบ้านเรือน จะมีพื้นที่โล่งกว้าง
และที่นาโดยรอบศาลา

ภาพที่ 4.28 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมของศาลากลางหนที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรทางบก

ศาลากลางหนที่อยู่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทางน้ำมีทั้งที่อยู่ริมทะเลสาบสงขลา ริมทะเลฝั่งอ่าวไทย และริมคลองต่างๆ ลักษณะโดยรอบของศาลาจะเป็นพื้นที่โล่ง มีต้นไม้ใหญ่ มีบ่อน้ำ และมีสระหรือตระพังอยู่ในบริเวณที่ตั้งศาลากลางหนคล้ายกับศาลาที่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทางบก

ด้านทะเลสาบสงขลามีศาลากลางหนในปัจจุบันที่สร้างขึ้นไปในน้ำอยู่ 2 หลัง คือ ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ท่าน้ำ) ตำบลป่าขาด และศาลาท่าน้ำวัดแหลมจาก ตำบลปากร่อ อำเภอสิงหนคร ซึ่งต่างเป็นศาลาที่ตั้งอยู่ในเขตวัด มีลักษณะศาลาเป็นอาคารยื่นล้ำลงไปในทะเล บริเวณโดยรอบจึงเป็นน้ำ ไม่มีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นเหมือนศาลาที่ตั้งอยู่บนพื้นดินทั่วไป ลักษณะของศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ท่าน้ำ) เป็นศาลาที่ตั้งบนพื้นดินที่ถมในทะเล มีพื้นที่โดยรอบศาลาให้เดินวนได้ ส่วนศาลาท่าน้ำวัดแหลมจากเป็นศาลาที่ตั้งอยู่บนโครงสร้างเสาที่ปักลงไป ในน้ำ ไม่มีส่วนพื้นดินโดยรอบเหมือนศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ท่าน้ำ)

ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ทำน้ำ) ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ภายในวัด เป็นศาลาที่สร้างขึ้นไปในน้ำหนึ่งในสองหลังของศาลากลางหนในคาบสมุทรสติงพระ

ศาลาทำน้ำวัดแหลมจาก ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ภายในวัด เป็นศาลาที่สร้างขึ้นไปในน้ำหนึ่งในสองหลังของศาลากลางหนในคาบสมุทรสติงพระ

ภาพที่ 4.29 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา

ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลสาบสงขลามีจำนวน 6 หลัง ได้แก่ ศาลาชายทะเล หัวป่า ตำบลบ้านขาว ศาลาร่วมใจบ้านมหากการ ตำบลระโนด อำเภอรระโนด ศาลากาหรี ตำบลโรง ศาลายางทอง ตำบลเกาะใหญ่ ศาลาท่าแลน ตำบลกระแสะสินธุ์ อำเภอกกระแสะสินธุ์ และศาลาเรือบ้านแหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ส่วนที่เป็นศาลาในอดีตมีจำนวน 3 หลัง ได้แก่ ศาลาทำโพธิ์ ศาลาบ้านแหลมยาง ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกกระแสะสินธุ์ และศาลาท่าม้า ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ที่ตั้งของศาลาเหล่านี้อยู่ห่างจากริมทะเลตั้งแต่ประมาณ 20 เมตรจนถึง 300 เมตร ลักษณะโดยรอบของศาลามักเป็นที่โล่งกว้างและอาจมีบ่อน้ำหรือตระพังอยู่ใกล้ศาลาเช่นเดียวกับศาลาที่ตั้งอยู่บนพื้นดินทั่วไป

ศาลาชายทะเลหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด เป็นท่าเรือของชาวบ้าน
และมีพื้นที่ด้านหน้าโล่งกว้าง เป็นที่จัดกิจกรรมสาธารณะของชุมชน

ศาลาร่วมใจบ้านมหาการ ตำบลระโนด อำเภอระโนด ตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชน
มีพื้นที่โดยรอบโล่งกว้างและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม

ภาพที่ 4.30 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา

ศาลากาหรั่า ตำบลโรง อำเภอกระแสดสินธุ์ ตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชน
มีพื้นที่โดยรอบโล่งกว้างและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม

ศาลาทางทอง ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดสินธุ์ ตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชน
มีพื้นที่โดยรอบโล่งกว้างและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม

ภาพที่ 4.31 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา

ศาลาทำแลน ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกะแสดินธุ์
และมีพื้นที่โดยรอบโล่งกว้าง เป็นที่จัดกิจกรรม
สาธารณะของชุมชน

ศาลาเรือบ้านแหลมสน ตำบลหัวเขา
อำเภอสิงหนคร เป็นท่าเรือของชาวบ้านชุมชน
หัวเขาที่เดินทางข้ามฝั่งไปยังเมืองสงขลา

ภาพที่ 4.32 ลักษณะบริเวณและสิ่งแวดล้อมโดยรอบศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลสาบสงขลา

ด้านทะเลฝั่งอ่าวไทย จะมีศาลากลางหนที่อยู่ริมชายหาดมีจำนวน 12 หลัง ได้แก่ ศาลาเปลวคอเค็คัด ศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน ศาลาป่าเข ตำบลระวะ อำเภอรโนด ศาลาหน้าวัดดอนเค็คัด ตำบลสนามไชย ศาลาพังช้างตาย ตำบลบ่อแดง ศาลาป่าปรัก ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ ศาลาบ้านประมงม่วงงาม ตำบลม่วงงาม ศาลาชายเลบ้านขนุน ศาลาดอกเห็ด ตำบลวัดขนุน ศาลาบางหอย ศาลาบางเรือภาค และศาลาทิตเป็ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ส่วนที่เป็นศาลาในอดีตมีจำนวน 7 หลัง ได้แก่ ศาลาหน้าวัดประตุ ตำบลบ่อตรุ อำเภอรโนด ศาลาตาหลวงฉิม ศาลาหน้าท่าวัดดอนเค็คัด ตำบลสนามไชย ศาลาลุงจำ ตำบลบ่อदान อำเภอสทิงพระ ศาลาเลเสื่อเมือง ศาลาชายเลบ้านหนองหอย ศาลากุโบร์หนองหอย ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร ที่ตั้งของศาลาเหล่านี้ตั้งอยู่บนชายฝั่ง บางหลังอยู่ริมชายหาดจนมองเห็นทะเล บางหลังไม่มีเส้นทางถนนเข้าถึงศาลา บางหลังอยู่ห่างออกมาใกล้ถนนเรียบชายทะเล โดยรอบบริเวณของศาลามักเป็นที่โล่งกว้าง มีต้นสนและอาจมีบ่อน้ำ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบริเวณชายฝั่งทะเลฝั่งอ่าวไทยนี้พบว่า ในอดีตยังมีศาลาที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลนี้อีกเป็นจำนวนมากแต่ก็พังทลายไปเนื่องจกน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง

ตามริมคลองในคาบสมุทรสทิงพระ พบว่ามีศาลากลางหนอยู่ริมคลองและที่ยืนลงไปใน้ำ โดยศาลาที่อยู่ริมคลอง เช่น ศาลาพรวน ตำบลคูชุต อำเภอสิงหนคร อยู่ริมปากน้ำฝั่งทะเลสาบสงขลา ศาลาปากคลองชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร อยู่ริมคลองชะแล้ ศาลาหัวสะพานขมวน ศาลาหัวสะพานหนองโด ศาลารวมญาติ ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร อยู่ริมคลองสทิงหม้อ เป็นต้น ส่วนศาลาที่ยืนลงไปใน้ำมีจำนวน 2 หลัง ได้แก่ศาลาทำน้ำ ตำบลระโนด ยืนลงไปใคลองระโนด และศาลากลางบ้านหมู่ 1 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอรโนด ยืนลงไปใคลองหมอน

อ้ายเล็ก ซึ่งเป็นคลองปากแม่น้ำของทะเลสาบสงขลา และทั้ง 2 หลังนี้เป็นศาลากลางหนในอดีตที่
ปัจจุบันถูกรื้อทิ้งเหลือไว้เป็นโครงสร้างพื้นของศาลา

ศาลาป่าปริก ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ ตั้งอยู่ถนนเรียบชายทะเล
ได้รับการซ่อมแซมเปลี่ยนหลังคาจากกระเบื้องดินเผาเป็นกระเบื้องซีเมนต์

ศาลาชายเลบ้านขนุน ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่บนชายหาดริมทะเล
บริเวณที่เป็นจุดจอดเรือของชุมชน

ภาพที่ 4.33 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลอ่าวไทย

ศาลาบ้านประมงม่วงงาม ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ในริมทะเลที่มีต้นสนให้ความร่มรื่น

ศาลาดอกเห็ด ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่บนชายหาดริมทะเล บริเวณที่เป็นจุดลงชายหาดของชุมชน มีต้นสนให้ความร่มรื่นและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม

ศาลาบางเรือ่นาค ตำบลชิงโค อำเภอรโนด ตั้งอยู่บนชายหาดริมทะเล ใกล้จุดลงชายหาดของชุมชน มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม

ศาลาทิดเป็ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นศาลาขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บนชายหาดริมทะเล ติดโรงแรมหาดแก้วรีสอร์ท มีบริเวณที่โล่งกว้าง

ภาพที่ 4.34 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลอ่าวไทย

4.2 คุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงหพระ

การศึกษาคุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงหพระ ผู้วิจัยศึกษาจากศาลากลางหนในปัจจุบันที่มีจำนวน 157 หลัง โดยอธิบายคุณค่าที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน ผู้มีส่วนร่วมการวางแผนใช้ศาลา พระภิกษุ ราษฎรชาวบ้าน นักวิชาการ และนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรสิงหพระ ซึ่งพบว่าศาลากลางหนเหล่านี้มีบทบาทต่อการเป็นแหล่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมที่มีคุณค่าแตกต่างกันไป โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 5 ด้านคือ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านการใช้สอยของสาธารณชน และด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 คุณค่าทางจิตใจ

ศาลากลางหนทุกหลังที่ศึกษามีคุณค่าที่แสดงออกถึงจิตใจอันดีของผู้คนในคาบสมุทรสิงหพระ ดังที่สัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ของคาบสมุทรสิงหพระที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้คิดสร้างจะมีวัตถุประสงค์ในการสร้างศาลากลางหนเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะให้ผู้คนที่อยู่ในชุมชนและผู้เดินทางสัญจรได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการก่อสร้างที่ช่วยกันสร้างขึ้นโดยผู้คนในชุมชน โดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน เช่น ศาลาร่วมใจบ้านมหากาฬ ตำบลระโนด ศาลาร่วมใจ ตำบลระวะ อำเภอรโนด ศาลาสงฆ์ประชาการุณ ตำบลโรง ศาลายางทอง ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด ศาลาหัวไม้ไผ่ ตำบลท่าหิน อำเภอสิงหพระ ศาลาบ่อกลอง ตำบลม่วงงาม ศาลาบ่อสี่ก๊ก ตำบลท่าบ่อ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น โดยบางหลังเป็นการร่วมสร้างระหว่างพระ-เณรกับชาวบ้าน เช่น ศาลาวัดท่าบ่อน ตำบลท่าบ่อน อำเภอรโนด ศาลาป่าซีทิม ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาพ่อท่านวัดสิงห์ ตำบลบ่อदान อำเภอสิงหพระ ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ ตำบลป่าขาด ศาลาทิดเปี้ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นต้น นอกจากนี้การตั้งชื่อของศาลากลางหนยังตั้งตามชื่อของผู้คิดสร้าง เช่น ศาลาพ่อคล้ายแม่สาย ตำบลตะเครียะ ศาลาป่าคล้าย ตำบลบ้านใหม่ อำเภอรโนด ศาลาตาแก้ว ตำบลกระแสสินธุ์ ศาลาตาไร่ ตำบลเชิงแส อำเภอกระแสสินธุ์ ศาลาป่ายกเนี้ยว ตำบลคูขุด ศาลาลุงคอแดง อินทร์ตัน ตำบลท่าหิน ศาลาตาหลวงคง ตำบลชิงโค ศาลานางแหมะ ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร เป็นต้น

คุณค่าที่ปรากฏดังกล่าวนี้เป็นการบ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อของผู้สร้างแก่ผู้คนแสดงถึงการมีจิตใจโอบอ้อมอารี และการสร้างโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านต่างสะท้อนความเสียสละและความสามัคคีของผู้คนในชุมชน โดยการตั้งชื่อของศาลากลางหนตามชื่อผู้สร้างสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของผู้คนที่ให้เกียรติยกย่องและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของผู้สร้าง

4.2.2 คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม

ศาลากลางหนทุกหลังที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ทั้งจากครอบครัวของผู้สร้าง จากชาวบ้านในละแวกที่ตั้งของศาลา และจากผู้คนต่างถิ่นด้วยเช่นกัน ดังที่ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาให้ความเห็นสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ศาลากลางหนเป็นสถานที่เอนกประสงค์ใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น การใช้เป็นที่พักผ่อน นั่งคุย นอนเล่น ทานอาหาร เป็นที่เล่นของเด็กๆ ที่มีผู้ใหญ่คอยนั่งดูแลอยู่ เป็นที่พบปะพูดคุยของชาวบ้าน โดยศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ใกล้ครัวเรือนหรือชุมชนจะมีชาวบ้านมารวมกันอยู่เป็นเวลานานๆ และเป็นประจำทุกวันโดยไม่จำกัดว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน แต่จะมีญาติ พี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้ามาอยู่ร่วมด้วยเสมอ ตลอดจนเป็นที่ประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ใช้เวลาช่วงใดช่วงหนึ่งเป็นการชั่วคราว เช่น เป็นที่ปลูกเปลือกลูกตาล ใช้เป็นที่สีข้าวเปลือก เป็นที่คัดปลาแห้ง เป็นที่ซ่อมอวน เป็นต้น

คุณค่าดังกล่าวทำให้ศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้เกิดการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้และเรื่องราวต่างๆ ที่เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นในทุกๆ เรื่องของชุมชน สามารถตอบสนองต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความผูกพันกับวิถี “โหนด-นา-เล” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคนได้เป็นอย่างดี โดยศาลากลางหนบางหลังมีความสำคัญเหมือนเป็นศูนย์กลางของครอบครัวหรือของชุมชน เปรียบเป็นสถานที่สร้างความผูกพันและความทรงจำที่ดีของผู้คน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครัวเรือน ชุมชน และสังคมให้มีความรักใคร่ สามัคคี

ส่วนศาลากลางหนที่ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี เช่น ศาลาสองหนวย ศาลาบ่อจอมทิพย์ ตำบลสทิงหม้อ ศาลาบ่อสี่ก๊ก ตำบลท้านบ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น ศาลาเหล่านี้จะตั้งอยู่ทั้งบริเวณย่านชุมชน บริเวณทุ่งนา และบริเวณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ภายในศาลาจะมีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมเก็บไว้ในศาลา เช่น โต๊ะหมู่บูชา หิ้งพระ ธรรมาสน์สำหรับพระนั่งเทศน์ เป็นต้น และมักมีพื้นที่ภายในศาลาเป็น 2 ระดับบ้าง 3 ระดับบ้าง เพื่อให้พระภิกษุนั่งในระดับพื้นที่สูงกว่า การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเป็นการทำบุญเลี้ยงพระภายในศาลา เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในวันสำคัญทางศาสนาประเพณี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น ส่วนพิธีกรรมอื่นๆ พบ เช่น การทำบุญงานศพ การทำบุญศาลาประจำปี การทำพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ การทำพิธีสมโภชน์เรือพระในวันชักพระ เป็นต้น ส่วนที่ศาลาเกาะน้ำรอบ ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร มีการทำพิธีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นเก่าแก่ที่ผู้ใหญ่บ้านกับชุมชนช่วยกันฟื้นฟูกลับมา โดยมีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่ทราบข่าวจากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากทุกปี นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่ามีพิธีกรรมหลายอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างช้านานในศาลาบางหลังที่ไม่ได้รับการฟื้นฟู เช่น ที่ศาลาหัวถนน ตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร เคยมีพิธีที่ชาวบ้านเรียกว่า “ขึ้นเบญจา” ที่ศาลาหัวถนนบ่อใหม่ ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ เคยทำ

ประเพณีที่เรียกว่า “ทำบุญเล” ส่วนที่ศาลาสองหน่วย ตำบลสิงห์ม้อ อำเภอสิงนคร มีพิธีกรรมที่ชาวบ้านเรียกว่า “ส่งหาบส่งคอน” เป็นต้น

คุณค่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในคาบสมุทรสิงห์พระที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธว่ามีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา เคารพนับถือผู้อาวุโส และยึดมั่นในคุณธรรม การทำความดี ตลอดจนสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ศาลาพ่อท่านวัดสิงห์ ตำบลท่าบอน อำเภอสิงพระ เป็นศาลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณีของชุมชน โดยตั้งอยู่ในบริเวณวัด

ศาลาเกษตรกร ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณีของชุมชน โดยมีโต๊ะหมู่บูชาอยู่ประจำศาลา

ภาพที่ 4.35 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี

ภาพที่ 4.36 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี

ศาลาบ้านโคกพระ ตำบลโรง อำเภอกะเสสินธุ์
ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี
ของชุมชน โดยศาลาถูกสร้างขึ้นใหม่เป็น
อาคาร 2 ชั้นแทนศาลาหลังเดิมที่เป็นชั้นเดียว

ศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน อำเภอรันด
ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี
ของชุมชน มีการจัดงานทำบุญกระดูญาติใน
เทศกาลสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

ศาลาตาลวงคง ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ใช้จัดงานประเพณีชักพระ
มีการทำบุญสมโภชน์เรือพระและชุมนุมเรือพระเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 4.37 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี

ศาลาเกาะน้ำรอบ ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร มีการทำพิธีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นเก่าแก่ที่ชุมชนช่วยกันฟื้นฟูกลับมาใหม่

ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวร่วมขบวนแห่แพสะเดาะเคราะห์ที่ได้ช่วยกันทำที่ศาลาเกาะน้ำรอบ ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร มีการทำบุญไหว้พระและลอยแพสะเดาะเคราะห์ลงทะเลฝั่งอ่าวไทย

ภาพที่ 4.38 ศาลากลางหนเป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี

4.2.3 คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน

ศาลากลางหนที่ศึกษาทั้งหมดมีการใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ดังที่ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาให้ความเห็นสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ศาลากลางหนมีไว้ให้ผู้คนทั่วไปใช้ได้ โดยไม่มีหลังใดที่ผู้สร้างหรือผู้เป็นเจ้าของใช้แต่เพียงผู้เดียวหรือใช้เฉพาะในครอบครัวตนเองหรือห้ามผู้คนมาใช้ประโยชน์ แม้ว่าบางหลังจะถูกสร้างในที่ดินของตนเองก็จะให้เป็นที่พักของผู้เดินทางทั่วไป ศาลากลางหนเหล่านี้มักตั้งอยู่บริเวณริมทางสัญจรหรือทางแยกสู่ชุมชนต่างๆ ซึ่งบางเส้นทางเป็นทางเดินเท้าเก่าแก่ของชุมชนที่มีเรื่องราวสะท้อนความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังที่ชาวบ้านชุมชนสทิงหม้อกล่าวไว้สรุปว่า เส้นทางเดินระหว่างชุมชนสทิงหม้อกับชุมชนหัวเขาเป็นเส้นทางเก่าแก่ที่ในอดีตชาวบ้านจากชุมชนสทิงหม้อจะใช้เดินทางเพื่อนำน้ำผึ้งและมะพร้าวไปขายที่ตลาดชุมชนหัวเขาทุกวัน ระหว่างทางก็จะหยุดพักในศาลากลางหนระหว่างทางเป็นระยะๆ โดยมีศาลาระหว่างทาง เช่น ศาลาสองหนวย ศาลาบ่อจอมทิพย์ ศาลายายจู้ ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น และบางครั้งที่ชาวบ้านเดินทางมาไกลจนค้ำมีดก็มักจะพักค้างแรมที่ศาลาหลบเสื่อ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ทั้งนี้ที่ศาลาต่างๆ มักมีบ่อน้ำและ/หรือมีสระน้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า “พัง” หรือ “ตระพัง” เพื่อให้ผู้เดินทางใช้น้ำเพื่อล้างหน้าล้างตา เช่น ศาลาปาเซ ตำบลระวะ อำเภอระโนด ศาลาพังดุก ตำบลกระดังงา อำเภอสทิงพระ ศาลาเก้าบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นต้น และบางศาลาจะมีภาชนะใส่น้ำดื่มที่ชาวบ้านเรียกว่า “เพลิงหลา” ให้ผู้ที่ มาพักได้ดื่มกิน เช่น ศาลาแดง ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ ศาลาทวดพลาย ตำบลตีหลวง อำเภอสทิงพระ เป็นต้น

ภาพที่ 4.39 เส้นทางเดินเท้าของชาวบ้านชุมชนสทิงหม้อในอดีต

คุณค่าดังกล่าวแสดงถึงการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน่ได้ โดยมักใช้เป็นที่พักระหว่างการเดินทางที่แม้จะมีการใช้เป็นที่พักค้างแรมน้อยลงเหมือนดังเช่นอดีต ด้วยเพราะการพัฒนาเส้นทางการสัญจรและพาหนะการเดินทางที่มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านต่างๆ

ภาพที่ 4.40 บริเวณของศาลากลางหน่ที่มีบ่อน้ำและ/หรือสระหรือตระพัง

ศาลาแก้วบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสিংหนคร เป็นศาลาโครงสร้างไม้ที่ได้รับการฟื้นฟูในลักษณะเดิม ในอดีตมีบ่อน้ำอยู่ในบริเวณศาลาจำนวน 9 บ่อ แต่ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงบ่อเดียว

ศาลาบ่อกลอง ตำบลม่วงงาม อำเภอสিংหนคร มีบ่อน้ำ 2 บ่อ บ่อหนึ่งชื่อว่า “บ่อกลอง” เป็นบ่อที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

ศาลาบ่อแลน ตำบลทันทบ อำเภอสিংหนคร มี “บ่อแลน” ที่เป็นบ่อน้ำโบราณขนาดใหญ่ที่สุดที่ค้นพบ โดยในอดีตเป็นบ่อน้ำประจำชุมชนและมีความเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ศาลาพังจาก ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ อยู่คู่ “พังจาก” ซึ่งเป็นสระขนาดใหญ่ของชุมชน

ภาพที่ 4.41 บริเวณของศาลากลางหนที่มีบ่อน้ำ สระหรือตระพัง

ศาลาแดง ตำบลคูขุด อำเภอสังขละบุรี ตั้งอยู่ริมทางหลวงสายชนบท 2082 ภายในศาลา
มีภาชนะใส่น้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า “เพลิงหลา” ให้ผู้ที่มาพักได้ดื่มกิน

ศาลาทวดพลาย ตำบลดีหลวง อำเภอสังขละบุรี ตั้งอยู่ริมทางหลวงสายแผ่นดิน 408
ภายในศาลามีภาชนะใส่น้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า “เพลิงหลา” ให้ผู้ที่มาพักได้ดื่มกิน

ภาพที่ 4.42 ศาลากลางหนที่มีเพลิงหลา

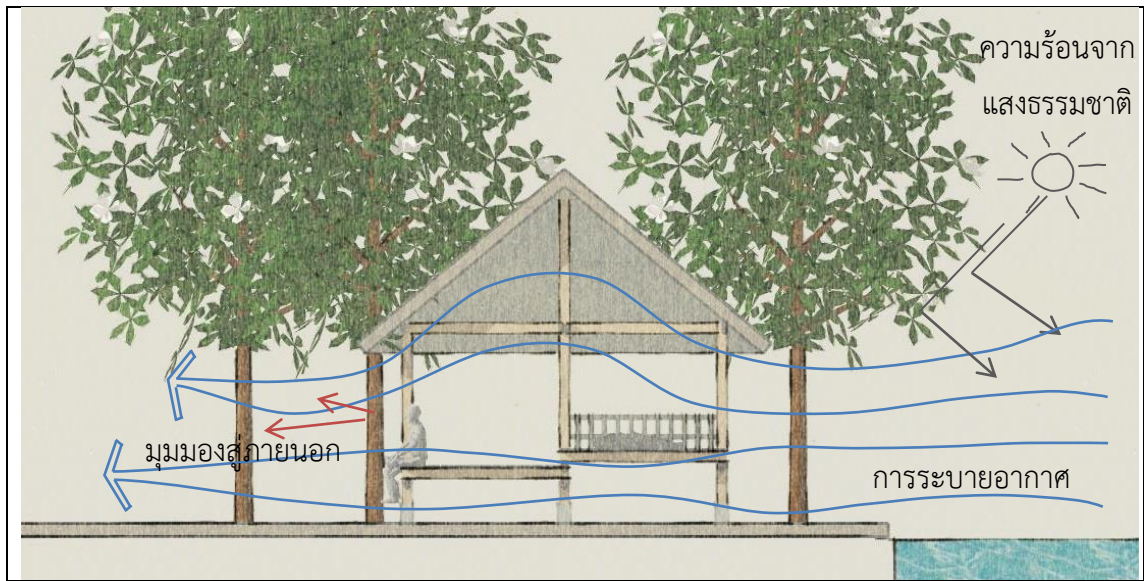
ส่วนศาลากลางหนในคาบสมุทรสหิงพระที่มีการใช้เป็นี่รวมผู้คนในชุมชนเพื่อ
กิจกรรมส่วนรวมมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ศาลาเปลวคอคเคล็ด ตำบลท่าบอน ศาลาเนกประสงค์
ตำบลบ้านขาว อำเภอระนอง ศาลาเกษตรกร ตำบลเกาะใหญ่ ศาลาบ้านโคกพระ ตำบลโรง
ศาลาพรวน ตำบลคูขุด ศาลาหัวถนนบ่อใหม่ ตำบลดีหลวง ศาลาซอยตามนาง ตำบลปากรอ
ศาลาสองหนวย ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา
กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า ศาลาเหล่านี้มักเป็นศาลาขนาดใหญ่ที่รองรับผู้คนได้มาก กิจกรรมที่
พบเป็นการประชุมต่างๆ ของชาวบ้านโดยผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่นกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เช่นหัวหน้ากลุ่มอาชีพต่างๆ ผู้อาวุโสที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
หรือหน่วยงานภาครัฐมาใช้เป็นที่ให้บริการชุมชนและเข้าถึงประชาชน เช่น สาธารณสุขตำบลมา
บริการฉีดวัคซีน เกษตรอำเภอมาแจกปุ๋ยหรือพันธุ์ไม้ทางการเกษตร ปศุสัตว์อำเภอมาแจกพันธุ์สัตว์
มาอบรมสาธิตแนะนำด้านอาชีพ ตลอดจนใช้เป็นี่พบชาวบ้านเพื่อสำรวจ เก็บข้อมูลครัวเรือนของ
สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ศาลาในด้านการเมืองการปกครอง โดยเป็นที่ติดป้าย
หาเสียงเลือกตั้ง บางหลังใช้เป็นี่นัดหมายชาวบ้านเพื่อมาปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

คุณค่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสำคัญในการเป็นพื้นที่แห่งการสื่อสาร การเชื่อมต่อ การสร้างความสัมพันธ์และการทำความเข้าใจระหว่างภายในชุมชนและระหว่างภาครัฐกับประชาชน และเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ทางสังคมของพลเมือง

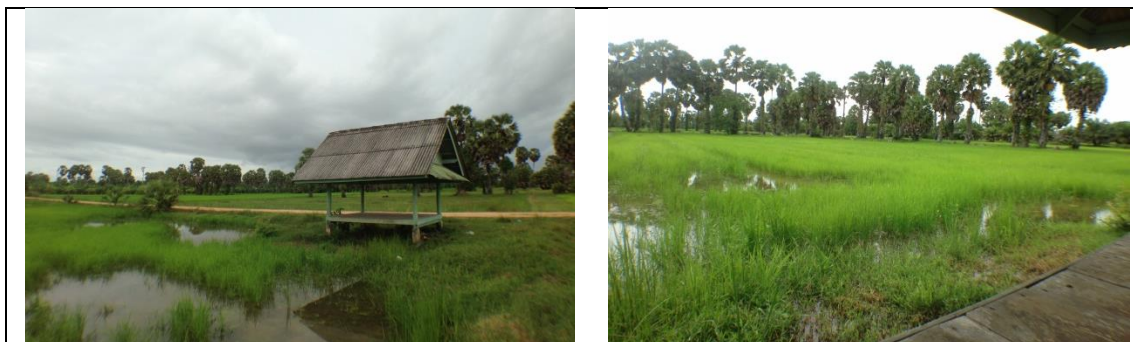
4.2.4 คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม

ศาลากลางหนในคาบสมุทรมหานครมีลักษณะทางกายภาพที่ทำให้ผู้เข้ามาในศาลารู้สึกสบาย เช่น ศาลาจัตุรัสการสำราญราษฎร์ ศาลาม่วงพุ่ม ศาลาหน้าเมือง เป็นต้น จากการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกล่าวไว้สรุปว่า ลักษณะทางกายภาพของศาลากลางหนจะมีความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ โดยศาลาเหล่านี้มีองค์ประกอบภายนอกที่เป็นพื้นที่ว่างลักษณะลานโล่ง บางหลังจะมีบ่อน้ำ ทรายพั่ง และต้นไม้ใหญ่ อยู่ในบริเวณทำให้ที่ตั้งของศาลามีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ ผู้คนสามารถใช้พื้นที่ภายนอกได้อย่างสะดวกสบาย ส่วนภายในศาลาที่ปล่อยโล่งโล่งเพื่อให้ผู้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายนั้นทำให้รู้สึกไม่อึดอัดแม้อยู่ในศาลาที่มีขนาดเล็กๆ เหมือนกับอยู่ในห้องแคบๆ ระดับพื้นของศาลาที่มีการยกระดับเป็น 2 ระดับบ้าง 3 ระดับบ้าง ทำให้มีลมพัดผ่านจากภายนอกสู่ภายในผ่านช่องว่างระหว่างพื้นนั้นๆ ภายในศาลาจึงมีอากาศไหลเวียน ผู้ที่อยู่ในศาลาจะรู้สึกถึงลมที่พัดมาสัมผัสร่างกายได้ ร่วมกับการมีหลังคาที่เปิดโล่งไม่มีฝ้าเพดานทำให้ภายในศาลาไม่มีส่วนใดเก็บความร้อนจากภายนอก และชายคายื่นยาวป้องกันแสงแดดส่องถึงภายในทำให้อุณหภูมิภายในจะเย็นสบายกว่าภายนอก ระดับพื้นที่สูงจะใช้เป็นที่นั่งและอาจมีผนังเตี้ยหรือราวกันบางส่วนเพื่อกันตกทำให้ผู้คนที่เข้ามานั่งรู้สึกปลอดภัย และขณะที่อยู่ในศาลาก็สามารถสัมผัสบรรยากาศและมองเห็นบริเวณภายนอกได้อย่างชัดเจนเนื่องจากไม่มีผนังทึบกันปิดบังสายตา ลักษณะของศาลากลางหนที่ใช้ดินเสารองรับเสาของอาคารแทนการฝังเสาลงดินเพื่อป้องกันไม่ให้โคนเสาผุเร็วอันเนื่องมาจากความชื้น การยกพื้นได้ฤกษ์เตี้ยเพื่อหนีน้ำท่วมขัง และหลังคาที่มีการยื่นชายคาเพื่อป้องกันฝนที่ตกชุก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่

คุณค่าดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่เป็นพื้นที่ว่างภายนอก ภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของศาลากลางหนมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างเป็นลำดับ คือ มีการเข้าถึงที่ค่อยๆ เปลี่ยนจากภาวะสาธารณณะภายนอกเป็นภาวะกึ่งสาธารณณะภายใน และยังสะท้อนถึงการรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่มีอยู่แต่เดิมในสภาพแวดล้อมที่ตั้ง ส่วนลักษณะของศาลากลางหนที่ใช้ดินเสารองรับเสาของอาคารแสดงความสัมพันธ์ของรูปแบบอาคารกับอิทธิพลทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศของคาบสมุทรมหานครที่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายที่สามารถรับน้ำหนักของศาลาได้โดยไม่ต้องฝังเสาลงดิน

ภาพที่ 4.43 ลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก การระบายอากาศ การป้องกันความร้อน และมุมมองจากภายในสู่ภายนอกของศาลากลางหน

ศาลาสามสี่ ตำบลชะแล อำเภอสีนคร ตั้งอยู่ในทุ่งนา เป็นอาคารปล่อยโล่งโล่ง สามารถมองเห็นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติของท้องนาได้โดยรอบจากภายในศาลา

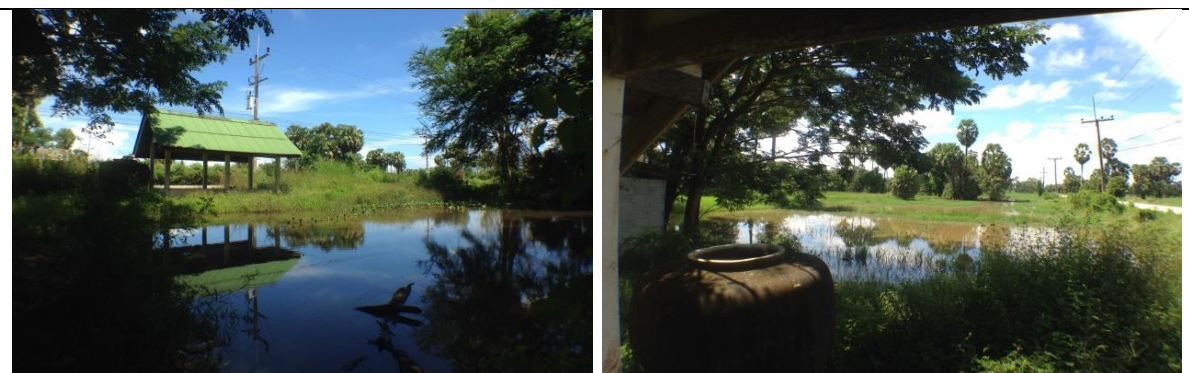

ศาลาป่าซีทิม ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกะแสดินธุ์ ตั้งอยู่ริมทางที่ห่างไกลชุมชน เป็นอาคารปล่อยโล่งโล่ง สามารถมองเห็นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติร่มรื่นโดยรอบจากภายในศาลา

ภาพที่ 4.44 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีศาลากลางหนที่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรอบ เช่น ศาลาบ้านทองหลาง ตำบลระวะ อำเภอรอนดง ศาลาพังซีเหล็ก ตำบลบ่อแดง อำเภอ สทิงพระ ศาลาบางหอย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นต้น โดยผู้ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน สามารถรับรู้ถึงภาวะความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมได้ เช่น การได้รับแสงธรรมชาติจากภายนอก สู่ภายใน การมีมุมมองจากภายในสู่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายนอก ความรู้สึกสงบจากศาลาที่ มักตั้งอยู่ในพื้นที่ว่างที่ได้รับความร่มรื่นของธรรมชาติแวดล้อมและมีระยะห่างออกจากบ้านเรือน ตลอดจนถึงความสบายจากลมที่พัดผ่านที่ทำให้เกิดภาวะน่าสบาย เป็นต้น

คุณค่าดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่อาคารสามารถใช้ประโยชน์จากสภาวะแวดล้อม ตามธรรมชาติทั้งแสงแดด ลม ดิน น้ำ พืชพันธุ์ และสัตว์ ตลอดจนเป็นทั้งการสะท้อนและสร้างความรัก และเห็นคุณค่าในสิ่งแวดล้อมของผู้คน และเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างสุนทรียภาพที่จับต้องได้ในงาน สถาปัตยกรรมกับพื้นที่ว่างรอบอาคาร

ศาลาลุงคอแดง อินทร์ตัน ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ ตั้งอยู่ริมทางที่ห่างไกลชุมชน เป็นอาคารปล่อยโล่งโล่ง สามารถมองเห็นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติร่มรื่นโดยรอบจากภายในศาลา

ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ตำบลชะแล อำเภอสทิงพระ ตั้งอยู่ในทุ่งนา สามารถมองเห็น ธรรมชาติของท้องนาได้โดยรอบจากภายในศาลา

ศาลาบางหอย ตำบลชิงโค อำเภอสทิงพระ ตั้งอยู่บนชายหาด สามารถมองเห็นหาดทราย และทะเลได้จากภายในศาลา

ภาพที่ 4.45 ศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

4.2.5 คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง

ศาลากลางหนที่มีลักษณะการจัดพื้นที่ ส่วนประกอบอาคารที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น ศาลาหน้าวัดประตู ตำบลบ่อตรุ ศาลาพังยาง ตำบลพังยาง อำเภอระโนด ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ ศาลาปากช่อง ศาลาเปลวจึงจาย ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาต่างๆ กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า ศาลากลางหนเหล่านี้จะการสร้างพื้นของศาลาให้มีการยกระดับให้สูงขึ้นเป็น 2 ถึง 3 ระดับ เพื่อเป็นที่นั่งของพระสงฆ์หรือผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนการใช้ไม้เป็นส่วนประกอบในการก่อสร้างและมักใช้ไม้จากต้นตาลที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้หนอด” ซึ่งเป็นไม้ที่มีอยู่โดยทั่วไปในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระและมีคุณสมบัติเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีความแข็งแรงเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังพบว่าศาลากลางหนที่แสดงถึงการสืบทอดทางงานช่าง เช่น ศาลาหน้าวัดประตู ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด ศาลาเปลวจึงจาย ตำบลชะแล้ ศาลาบ้านยางงาม ศาลาทิดเปีย ศาลาเก้าบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นต้น โดยลักษณะศาลากลางหนแต่ละหลังจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละที่ ทั้งในเรื่องขนาด รูปทรง วัสดุ เทคนิควิธีการก่อสร้าง แต่ส่วนใหญ่จะมีดินเสาไว้รองรับเสาของอาคารแทนการฝังเสาลงในดิน โดยบางหลังจะมีเทคนิคโดยการรองเอาใสน้ำมันกันไว้ระหว่างดินเสากับเสาของอาคารเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้โคนเสาผุกร่อนเร็วอันเนื่องมาจากมดปลวกหรือแมลงกัดทำลาย นอกจากนี้ยังทำให้สะดวกในการเคลื่อนย้ายอาคารทั้งหลังตามที่ชาวบ้านเรียกว่า “หามเร็น” ส่วนหลังคาของศาลากลางหนพบว่าส่วนมากเป็นทรงจั่ว เนื่องจากเป็นหลังคาทรงไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตก่อนหลังคาทรงอื่นๆ และมีโครงสร้างหลังคาไม่สลับซับซ้อนชาวบ้านจึงสามารถก่อสร้างได้อย่างสะดวก วิธีการก่อสร้างจะมีการเข้าไม้หรือต่อไม้แบบต่างๆ โดยบางหลังมีการบากหรือเจาะไม้เพื่อใส่สลักหรือเดือยไม้ตามวิธีการก่อสร้างแบบโบราณที่เรียกว่า “เรือนเครื่องสับ” ส่วนบางหลังจะประยุกต์ใช้ตามรูปแบบก่อสร้างปัจจุบันที่ใช้ตะปูหรือนอตสกรูเป็นตัวยึดโครงสร้างต่างๆ ไว้ด้วยกัน และบางหลังมีการตกแต่งส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมของผนังกันกันตกโดยการฉลุลายไม้ การทำบัวหัวเสาระเบียง หรือการใช้ลูกกรงไม้กลิ้ง การปาดมุมเสาหรือค้ำยัน และการตกแต่งส่วนหลังคาด้วยปูนปั้นหรือเขียนลายทาสีเป็นลวดลายต่างๆ ที่หน้าจั่ว การทำปูนปั้นที่ยอดจั่วหรือของปั้นลมคล้ายใบระกา ซึ่งต่างเป็นการเพิ่มความละเอียดสวยงามให้แก่ศาลาหลังนั้นๆ

คุณค่าจากการจัดพื้นที่ภายในศาลากลางหนดังกล่าวแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่นับถือหรือที่มีศักดิ์สูงกว่า ตลอดจนแสดงถึงการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในที่ตั้ง และเป็นการออกแบบและก่อสร้างที่สร้างสรรค์ และถ่ายทอดความรู้ เทคนิคหรือประสบการณ์กันมา รวมถึงการประยุกต์ใช้ระบบก่อสร้างและงานช่างฝีมือแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 4.46 ลักษณะส่วนประกอบของศาลากลางหนที่สะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่าง

ภาพที่ 4.47 ลักษณะส่วนประกอบของศาลากลางหนที่สะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่าง

4.3 การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

การวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปที่ใช้ประโยชน์จากศาลากลางหน ร่วมกับการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์ ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่นที่เป็นศักยภาพของศาลากลางหนที่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรสทิงพระได้ โดยพบว่าศาลากลางหนแต่ละหลังจะมีคุณค่าที่ปรากฏและเป็นศักยภาพทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แตกต่างกันไป บางหลังมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่สะท้อนคุณค่าทางภูมิปัญญาชาวบ้าน สะท้อนวิถีการดำรงชีวิตทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี บางหลังอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับผู้คนจำนวนมากในการประกอบกิจกรรมพิธีตามประเพณี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยว บางหลังอยู่ในทำเลที่ตั้งที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณ บางหลังเชื่อมโยงกับเส้นทางทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งแสดงถึงความโอกาสในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ได้หลากหลาย และบางหลังอยู่ในพื้นที่ที่มีการจัดการพัฒนาชุมชนโดยกลุ่มชุมชนท้องถิ่นที่มีความพร้อมในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น

จากการระดมความเห็นและการสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มของศาลากลางหนที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระได้เป็น 3 กลุ่มคือ (1) กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นกลุ่มศาลากลางหนที่สะท้อนคุณค่าด้านภูมิปัญญาเชิงช่างเด่นชัด (2) กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ และ (3) กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมโดดเด่น จะมีลักษณะของสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่มีสภาพองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมสมบูรณ์ และมีการใช้ประโยชน์ทางด้านความเชื่อ ประเพณี และศาสนาเป็นจุดเด่นที่สำคัญ จากการสัมภาษณ์กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมให้ความเห็นสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ศาลากลางหนที่นำมาศึกษาวิเคราะห์เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในคาบสมุทรสทิงพระ จะต้องมียุคคุณค่าในด้านกายภาพเป็น

สิ่งสำคัญ เนื่องจากสามารถเป็นตัวแทนของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระที่แสดงให้เห็นถึง ศักยภาพทางด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคาบสมุทรสทิงพระได้ โดยต้องมี คุณค่าทางภูมิปัญญาเชิงช่างเป็นพื้นฐานและมีร่องรอยหรือสภาพที่สามารถสืบค้นลักษณะดั้งเดิมเพื่อ การฟื้นฟูอย่างสมบูรณ์ต่อไปได้ โดยพบว่ามีจำนวน 26 หลัง ประกอบด้วย

- 1) ศาลาหน้าวัดประดู่ ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด
- 2) ศาลาพังยาง ตำบลพังยาง อำเภอระโนด
- 3) ศาลาตาแก้ว ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกระแสดินธุ์
- 4) ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูซุด อำเภอสทิงพระ
- 5) ศาลาหน้าวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ
- 6) ศาลาชายเหมือง ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 7) ศาลาตาแก้ว ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 8) ศาลาสระโศ ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 9) ศาลาปากช่อง ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 10) ศาลาเปลวจิ้งจาย ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 11) ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ
- 12) ศาลาวัดบางหอย ตำบลชิงโค อำเภอสทิงพระ
- 13) ศาลาบ้านยางงาม ตำบลชิงโค อำเภอสทิงพระ
- 14) ศาลาทิดเปีย ตำบลชิงโค อำเภอสทิงพระ
- 15) ศาลาแก้วบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสทิงพระ
- 16) ศาลาบ่อแลน ตำบลทำนบ อำเภอสทิงพระ
- 17) ศาลาป่าจัน ตำบลทำนบ อำเภอสทิงพระ
- 18) ศาลาบ่อเตี้ย ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ
- 19) ศาลาตาถ้อง ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ
- 20) ศาลาโคกนางซี ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ
- 21) ศาลาหน้าวัดป่าขวาง ตำบลรำแดง อำเภอสทิงพระ
- 22) ศาลาหัวสะพานตาหวัง ตำบลรำแดง อำเภอสทิงพระ
- 23) ศาลาสองหน่วย ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ
- 24) ศาลาลุงกลวง ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ
- 25) ศาลาหวดเขียว ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ
- 26) ศาลาจอม (ศาลาหลบเสือ) ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ

ทั้งนี้ จากการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของผู้วิจัยให้นักวิชาการจากกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือเมืองเก่า และสถาปนิกที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ รวมจำนวน 4 ท่าน ได้คัดเลือกและกล่าวถึงลักษณะของศาลากลางหนกลุ่มนี้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า ลักษณะของศาลาทั้ง 26 หลังที่เลือกเป็นศาลาตัวอย่างนี้ต่างมีจุดเด่นทางด้านองค์ประกอบสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่สำคัญแตกต่างกันบ้าง แต่โดยภาพรวมจะมีลักษณะที่สามารถนำไปให้การศึกษารียนรู้และจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งลักษณะส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมตลอดจนวิธีการก่อสร้างของศาลากลุ่มนี้จะสะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่างในอดีตซึ่งในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การใช้กระเบื้องหลังคาดินเผาที่ปัจจุบันนิยมใช้กระเบื้องซีเมนต์หรือที่เรียกกันว่ากระเบื้องลอนคู่ การทำพื้นภายในเป็น 2 ระดับ หรือ 3 ระดับที่สะท้อนการใช้อาคารในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจุบันทำเป็นพื้นเรียบระดับเดียวตามลักษณะการใช้งานที่ไม่ได้ใช้ศาลาในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือเทคนิคการเข้าไม้ที่ใช้สลัก-เดือย ปัจจุบันจะใช้ตะปูหรือนอต-สกรูแทน เป็นต้น ดังนั้นศาลากลุ่มนี้จึงมีคุณค่าในการอนุรักษ์ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้มาศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะหลังที่มีสภาพทรุดโทรมมากก็ยังคงควรฟื้นฟูให้อยู่ในลักษณะดั้งเดิมโดยเร็ว ก่อนที่จะเสียหายไปตามกาลเวลาจนไม่เหลือหลักฐานร่องรอยให้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูต่อไป

ลักษณะทางกายภาพที่เป็นจุดเด่นสำคัญของศาลากลางหนทั้ง 26 หลังดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปและแสดงภาพประกอบได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
1	ศาลาหน้าวัดประตู ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด	-พื้น 2 ระดับ -ใช้สลักไม้แทน ตะปู -การเข้าไม้ -ดินเสาเป็นชั้น	
2	ศาลาพังยาง ตำบลพังยาง อำเภอระโนด	-พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้ -ตักแต่งเสาดั้ง -ดินเสาเป็นชั้น	

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
3	ศาลาตาแก้ว ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกระแสดินธุ์	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ -มีฝากั้น -การเข้าไม้	
4	ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด อำเภอสังขละบุรี	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -หลังคาทรง ปั้นหยา 2 ชั้น -พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้	
5	ศาลาหน้าวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสังขละบุรี	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -ปั้นลม	
6	ศาลาชายเหมือง ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ (เดิม)	

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
7	ศาลาตาแก้ว ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา	
8	ศาลาสระโต ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -มีกั้นตก -มีสระ	
9	ศาลาปากช่อง ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร	-พื้น 2 ระดับ -มีกั้นตก	
10	ศาลาเปลวจิ้งจาย ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้	

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
11	ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -การเข้าไม้ -มีแป้นค้ำยัน -ตักแต่งเสาตั้ง	
12	ศาลาวัดบางหอย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร	-พื้น 2 ระดับ -มีกันตัก	
13	ศาลาบ้านยางงาม ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -ตักแต่งเสาตั้ง -พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้ -มีกันตัก	
14	ศาลาทิดเปี้ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -การเข้าไม้ -ฐานพื้นก่อหิน	

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
15	ศาลาเก้าบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -ตกแตงหน้าจั่ว -ตกแตงเสาดั้ง -พื้น 2 ระดับ -มีกันตก	
16	ศาลาบ่อแลน ตำบลทำนบ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ	
17	ศาลาป่าจัน ตำบลทำนบ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ -ตกแตงเสาดั้ง	
18	ศาลาบ่อเตี้ย ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร	-พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้ -มีกันตก	

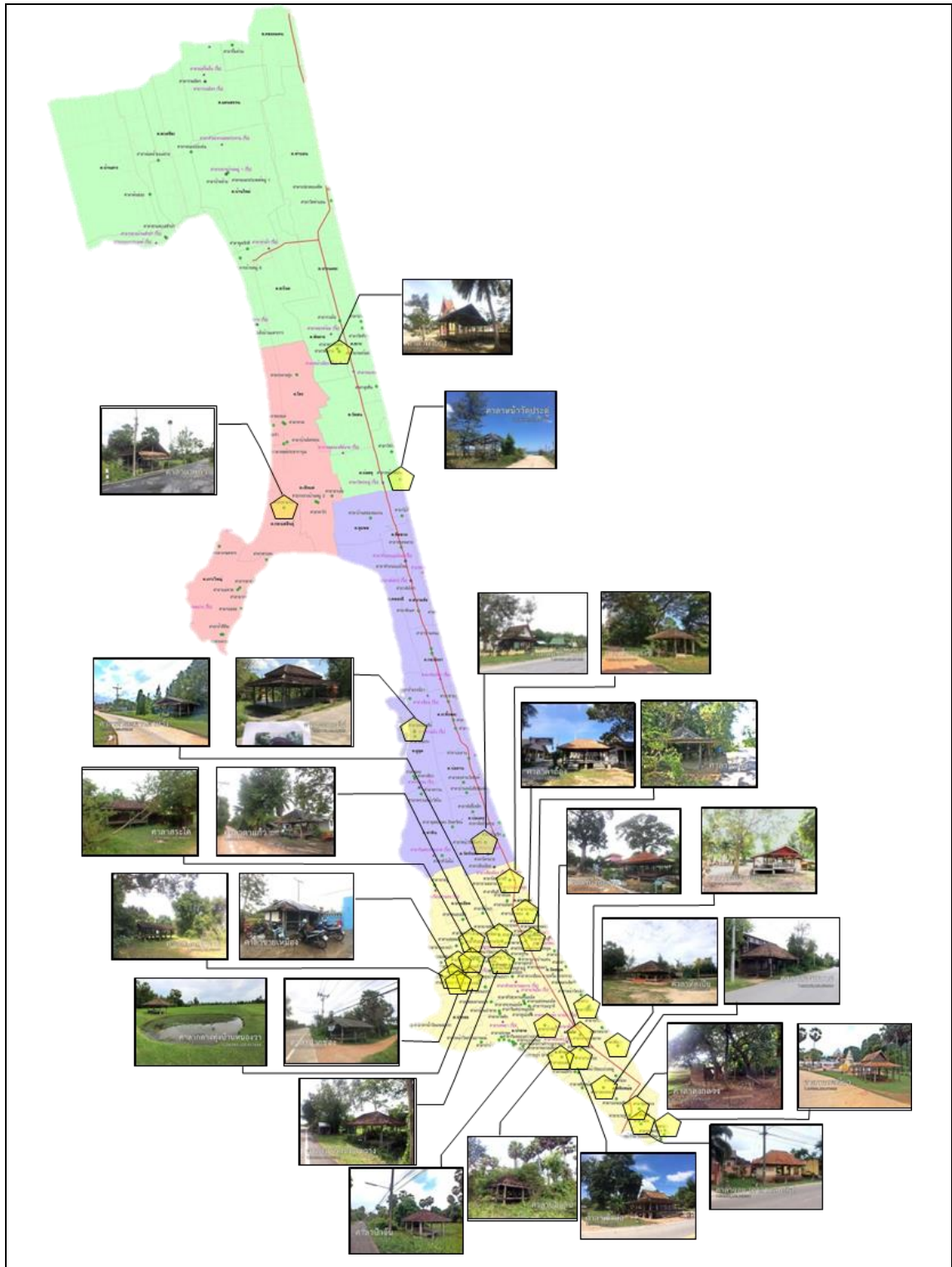
ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
19	ศาลาตาล้อง ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ -การเข้าไม้ -มีกันตก	
20	ศาลาโคกนางซี ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ -ตกแต่งเสา	
21	ศาลาหน้าวัด ป่าขวาง ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -ตกแต่งเสาตั้ง -พื้นแยก 2 ด้าน -การเข้าไม้ -มีกันตก	
22	ศาลาหัวสะพาน ตาหวัง ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร	-พื้น 2 ระดับ -มีค้ำยันยาว -มีกันตก	

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ที่	ชื่อศาลา	จุดเด่นที่สำคัญ	ภาพประกอบ
23	ศาลาสองหนวย ตำบลสิงห์หม้อ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้น 2 ระดับ	
24	ศาลาลุงกลวง ตำบลสิงห์หม้อ อำเภอสิงหนคร	-พื้นก่อหิน -ผนังก่ออิฐดิน เผา -กั้นห้องภายใน	
25	ศาลาทวดเขียว ตำบลสิงห์หม้อ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -ภายในมี ทางเดินโดยรอบ -ปูนลม	
26	ศาลาจอม (ศาลาหลบเสีย) ตำบลสิงห์หม้อ อำเภอสิงหนคร	-หลังคา กระเบื้องดินเผา -พื้นก่อหิน -ผนังก่ออิฐดินเผา -กั้นห้องภายใน	

ศาลากลางหนทั้ง 26 หลัง มีที่ตั้งในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระทั้ง 4 อำเภอ โดยส่วนมากกระจุกตัวอยู่ในอำเภอสิงหนครดังรายละเอียดตามแผนที่ในภาพที่ 4.48

ภาพที่ 4.48 ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามแม้ศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 26 หลังดังกล่าวจะมีคุณค่าทางภูมิปัญญาเชิงช่างที่โดดเด่นแล้ว ศาลาแต่ละหลังยังมีคุณค่าด้านอื่นๆ ตามคุณค่าทั้ง 5 ด้าน คือ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม และคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง ซึ่งต่างมีความสำคัญและสามารถนำมาเป็นเนื้อหาข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้สามารถศึกษาเรียนรู้ ศาลาแต่ละหลังได้ดังตัวอย่างรายละเอียดต่อไปนี้

ศาลาทิดเป็ย ตั้งอยู่ริมถนนข้างโรงแรมหาดแก้ว รีสอร์ท หมู่ที่ 1 บ้านหลาทิดเป็ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร .ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ถึงประวัติของศาลาทิดเป็ยจากกลุ่มชาวบ้านในละแวกศาลาทิดเป็ยที่มาพักผ่อนอยู่ในศาลา โดยคนหนึ่งเป็นอดีตกำนันประจำพื้นที่นี้ ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันสรุปว่า ศาลาหลังนี้เป็นศาลาเก่าแก่กว่า 120 ปี ในอดีตศาลาเกิดขึ้นได้จากการที่ “ทิดเป็ย” เป็นผู้บริจาคทุนในการก่อสร้างเพื่อใช้เป็นสาธารณประโยชน์ เดิมเป็นศาลาที่มีขนาดเล็กยกพื้นใต้ถุนโล่ง จนเมื่อศาลาทุศโลทรลงก็ได้มีการสร้างขึ้นใหม่เป็นศาลาขนาดใหญ่แบบไม่ยกพื้นในปัจจุบัน การก่อสร้างใหม่ครั้งนั้นมี “ตาทหลวงปาน” วัดบ่อทอง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดตาทหลวงคอง เป็นผู้ดูแลจัดสร้าง และมีพระ เณร ชาวบ้าน ลูกศิษย์ของตาทหลวงมาช่วยกันก่อสร้างโดยใช้เงินทำบุญจากวัด จนเมื่อตาทหลวงปานมรณภาพก็ไม่มีใครมาดูแลรักษาอย่างจริงจัง แต่ศาลาก็ไม่ได้ถูกปล่อยให้รกร้างไป ยังมีชาวบ้านวนเวียนกันมาดูแล โดยเฉพาะชาวบ้านคนหนึ่งที่เคยทำงานเป็นผู้ดูแลงานสวนของโรงแรมหาดแก้ว รีสอร์ทจะมาช่วยดูแลศาลาอยู่เป็นประจำ คอยช่วยเก็บขยะหรือกวาดดูบ้างในบางวันที่ศาลาสกปรกหรือมีขยะเยอะและคอยเติมน้ำในเพลิงหลาให้ผู้คนที่แวะมาพักผ่อนที่ศาลาได้ดื่มกิน ซึ่งความทรงจำเหล่านี้ล้วนเป็นคุณค่าทางจิตใจที่ชาวบ้านและชุมชนต่างระลึกถึงมาจนทุกวันนี้

ชาวบ้านคนหนึ่งที่มาพักผ่อนในศาลาทิดเป็ยได้กล่าวถึงคุณค่าของศาลาทิดเป็ยในทางสังคมวัฒนธรรมและการใช้สอยของสาธารณชนโดยสรุปว่า ศาลาหลังนี้ได้สร้างประโยชน์ทั้งแก่ผู้คนในพื้นที่และคนสัญจรที่ผ่านไปมาเป็นอย่างดี โดยมีการใช้ประโยชน์ที่มากมายและหลากหลายมาตั้งแต่อดีต เช่น สมัยสงครามโลกครั้งที่สองบริเวณทิศใต้ของศาลาจะใช้ฝึงศพที่ลอยมาจากทะเล ชาวบ้านจะช่วยนำศพมาพักที่ศาลาก่อน มีการใช้เป็นสถานที่เลี้ยงพระทุกปีในเดือนอ้าย แรม 1 ค่ำ โดยชาวบ้านจะช่วยกันจัดงานและนิมนต์พระมาฉันเพล งานบุญนี้จะเป็นที่รู้จักกันทั่วทั้งละแวกนี้ ซึ่งในอดีตจะมีผู้คนมาร่วมงานเป็นจำนวนมากแต่ปัจจุบันจะมีแต่คนเฒ่าคนแก่ที่เหลือน้อยลงทุกปี ส่วนอดีตกำนันได้ให้สัมภาษณ์เสริมเรื่องบรรยากาศงานในอดีตสรุปว่า วันงานจะมีกิจกรรมที่เป็นที่สนุกสนานของเด็กๆ และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ คือการไปเล่นน้ำทะเลหลังจากที่เลี้ยงเพลพระเสร็จเรียบร้อยแล้ว เด็กๆ จะเดินเลียบชายหาดไปเล่นน้ำที่ “ศาลาหุม” หรือที่เรียกว่า “ศาลาสุดท่านสุไลมาล” นอกจากนี้ศาลาทิดเป็ยยังใช้เป็นที่พักของคนทั่วไป เช่น เด็กที่มาเที่ยวชายทะเล นักศึกษารุ่นพี่ที่พาน้องใหม่มารับน้องก็จะมาใช้ศาลานี้เป็นที่นอนพักค้างแรม เป็นต้น ส่วนชาวบ้านอีกคนหนึ่งได้ให้

สัมภาษณ์เรื่องการใช้ประโยชน์ของศาลาไว้เป็นข้อคิดสรุปว่า แต่ก่อนคนเดินเท้าก็มีคนใช้ศาลา ปัจจุบันนี้คนใช้รถ คนไม่เดิน ศาลาก็ไม่ได้ใช้ นอกจากนี้ยังกล่าวว่ามีศาลากลางหนในอดีตอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ริมทะเล แต่โดนน้ำทะเลซัดพังทลายไปแล้ว คือ ศาลานายบ้านจิต ศาลาน้ำยอก ศาลาป่าเมี้ยว ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าความสำคัญของศาลาทิดเป็ยที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นและได้ใช้ประโยชน์ทางสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน

ส่วนลักษณะคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม และคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่างของศาลาทิดเป็ย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สถาปนิกที่ทำงานด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคใต้จำนวน 2 ท่าน ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะของศาลาทิดเป็ยไว้สอดคล้องกันสรุปว่า ศาลาทิดเป็ยเป็นศาลาโครงสร้างไม้หลังใหญ่ โดยมีการใช้ไม้ตาลที่เป็นไม้ท้องถิ่นมาเป็นโครงสร้างและใช้กระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุผนังหลังคาซึ่งเป็นวัสดุท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ส่วนลักษณะภายในมีการยกระดับพื้นสูงขึ้น เปิดโถงภายในโล่ง กว้าง ทำให้มีมุมมองจากภายนอกเห็นศาลาและกิจกรรมภายในศาลาได้ชัดเจน ผู้คนที่อยู่ในศาลาจะรู้สึกปลอดภัย และมีมุมมองออกสู่ภายนอกได้ไกลสามารถมองเห็นและสัมผัสสิ่งแวดล้อมภายนอกได้โดยไม่มีส่วนใดมาปิดบัง พื้นและหลังคาที่ใช้กระเบื้องดินเผายังทำให้อาคารที่มีการระบายอากาศดีอยู่แล้วนี้เย็นสบายมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุที่ป้องกันความร้อนได้ดี และถ้าอากาศเย็นสบายก็จะยิ่งเพิ่มความเย็นที่ผิวของกระเบื้องดินเผาอีกด้วย ศาลาทิดเป็ยจึงมีคุณค่าความสัมพันธ์กับระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในกับภายนอก มีภาวะน่าสบายตามคุณลักษณะของคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี และจากการสัมภาษณ์นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการจากกรมศิลปากร ได้กล่าวเสริมถึงลักษณะของศาลาทิดเป็ยสรุปได้ว่า การใช้วัสดุโครงสร้างไม้ ส่วนฐานของอาคารที่ก่อด้วยหิน รูปทรงอาคารและหลังคาทรงปั้นหยาดังสะท้อนความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยมีเทคนิคการก่อสร้างแบบโบราณที่ไม่ใช้ตะปู มีการเข้าไม้โดยการบาก เจาะ และใช้สลักเดือย ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาเชิงช่างที่สำคัญและควรอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

ปัจจุบันศาลาทิดเป็ยได้ถูกฟื้นฟูในปี พ.ศ. 2560 โดยเทศบาลเมืองสิงหนคร จากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่ามีการปรับพื้นที่โดยรอบของอาคารจากพื้นดินเป็นเทพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก เพิ่มบันไดขึ้นบนศาลาจากเดิมด้านหน้าด้านเดียวเป็นบันไดทั้ง 4 ด้าน ปูพื้นศาลาด้วยกระเบื้องดินเผาทั้งภายในและภายนอกของอาคาร พอกเสาไม้ภายในอาคารบางส่วนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นการปรับปรุงที่รักษารูปทรงเดิมของศาลาไว้ การปรับปรุงส่วนต่างๆ นอกจากเป็นการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความแข็งแรงให้กับโครงสร้างและส่วนประกอบของอาคาร และเพิ่มความสะดวกให้กับผู้ที่เข้ามาใช้สอยให้สอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบัน

ศาลาทิดเปี้ย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร เป็นศาลาเก่าแก่อายุกว่า 120 ปี
โดย “ทิดเปี้ย” เป็นผู้บริจาคทุนในการก่อสร้าง

ศาลาทิดเปี้ยได้ถูกฟื้นฟูในปี พ.ศ. 2560 มีการปรับพื้นโดยรอบ เป็นพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก
เพิ่มบันไดขึ้นบนศาลาทั้ง 4 ด้าน ปูพื้นศาลาด้วยกระเบื้องดินเผาทั้งภายในและภายนอกของอาคาร

ลักษณะของศาลาทิดเปี้ยเป็นโครงสร้างไม้ โดยมีการใช้ไม้ตาลที่เป็นไม้ท้องถิ่นของคาบสมุทรมหานคร

ภาพที่ 4.49 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

เทคนิคการก่อสร้างแบบโบราณที่ไม่ใช้ตะปู มีการเข้าไม้โดยการบาก เจาะ และใช้สลักเดือย ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาเชิงช่างของผู้สร้าง

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2541

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2541

สภาพของศาลาทิดเป็ย พ.ศ. 2541 ภายในศาลาจะมีภาชนะใส่น้ำที่เรียกว่า “เพลิงหลา” เพื่อให้ผู้คนที่แวะมาพักผ่อนที่ศาลาได้ดื่มกิน

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2560

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2560

ลักษณะศาลาทิดเป็ย พ.ศ. 2560 ที่ได้รับการฟื้นฟูโดยเทศบาลเมืองสิงหนคร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงส่วนฐานของอาคาร

ภาพที่ 4.50 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ศาลาหลบเสื่อ (ศาลาจอม) หมู่ที่ 7 ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ริมถนน โดยมีขอบเขตบริเวณชัดเจน มีบ้านพักอาศัยของผู้คนอยู่ใกล้ๆ ทั้งด้านข้างทั้ง 2 ข้าง และด้านหลัง ประวัติของศาลามีบันทึกไว้ที่ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณที่ตั้งศาลาสรุปได้ว่า สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2361-2391 โดยไม่มีข้อมูลผู้สร้างและวิธีการก่อสร้าง ซึ่งหากนับอายุศาลาจนถึงปัจจุบันในปี พ.ศ.2563 จะมีอายุ 172-202 ปี จากการสัมภาษณ์ถึงประวัติของศาลาหลบเสื่อจากชาวบ้านในละแวกที่ตั้งศาลาสรุปว่า ตนเองเห็นศาลาลงนี้ตั้งแต่เด็กๆ โดยชาวบ้านจะเรียกว่า “ศาลาจอม” ส่วนเส้นทางหน้าศาลานี้เดิมเป็นถนนดินแดง เป็นเส้นทางเดินเท้าเดินเกวียนที่เก่าแก่ และเป็นทางเดินแรกๆที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนสทิงหม้อถึงชุมชนหัวเขาเพื่อให้ชาวบ้านที่เดินทางผ่านได้แวะพักผ่อน ในอดีตมีพ่อค้าแม่ค้าจากชุมชนสทิงหม้อเดินทางไปขายของที่ตลาดหัวเขา สมัยนั้นชุมชนหัวเขาเป็นเขตเมืองเก่าสงขลาที่มีกำแพงเมืองโดยรอบและมีการเปิดปิดประตูเมืองเป็นเวลา ชาวบ้านที่เดินทางมาถึงช่วงค่ำจะเข้าเมืองไม่ได้เพราะประตูเมืองปิด ก็จะใช้ศาลานี้เป็นที่พักค้างแรม ก่อนหนึ่งคืนจนรุ่งขึ้นเมื่อประตูเมืองเปิดจึงเข้าเมืองได้ เช่นเดียวกับผู้คนต่างถิ่นที่จะเข้ามาธุระในเมือง ถ้าเข้าเมืองไม่ทันก็จะแวะพักแรมที่ศาลานี้ นอกจากนี้ในการใช้ศาลาหลบเสื่อเป็นที่พักค้างแรมในอดีตผู้ที่มาพักจะเข้าไปนอนในส่วนที่กั้นผนังเป็นห้องไว้เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่าโดยเฉพาะเสื่อที่มีมากในบริเวณนี้ การศึกษาประวัติของศาลาหลบเสื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าที่มีต่อผู้คนทั้งทางด้านจิตใจ ทางประวัติศาสตร์ชุมชนและการใช้สอยของสาธารณชนได้เป็นอย่างดี

ผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมจำนวน 2 ท่าน ได้กล่าวถึงคุณค่าด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อมและด้านภูมิปัญญาเชิงช่างจากลักษณะของศาลาไว้สอดคล้องกันสรุปว่า ปัจจุบันแม้ลักษณะบริเวณโดยรอบศาลาเป็นพื้นที่โล่งว่างไม่มากนักแต่ยังคงองค์ประกอบความสัมพันธ์ของที่ว่างภายนอกกับภายในอาคาร แม้มีผนังกันเป็นห้องแต่ปล่อยโถงโถงถึงใต้หลังคาทำให้ถ่ายเทอากาศและความร้อนได้ดี ผู้ที่อยู่ภายในศาลาจะรู้สึกเย็นสบาย ส่วนโครงสร้างหลังคาที่เป็นไม้ ผนังและวัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาซึ่งเป็นวัสดุตามลักษณะอาชีพและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นก็ยิ่งทำให้อาคารเย็นสบาย โดยนักวิชาการด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังกล่าวถึงภูมิปัญญาทางเชิงช่างที่ปรากฏในลักษณะของศาลาหลบเสื่อสรุปได้ว่า ฐานของศาลาที่ก่อด้วยหินสะท้อนความเป็นช่างฝีมือของผู้สร้างที่ต้องใช้ทักษะและเทคนิควิธีการก่อสร้างเป็นอย่างมาก รวมถึงการยึดโครงสร้างไม้ที่ไม่ใช้ตะปูเป็นการเข้าไม้โดยการเจาะใช้สลักเดือยซึ่งเป็นภูมิปัญญาของช่างไทยในอดีต

ปัจจุบันศาลาหลบเสื่อมีสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีผู้คนมาใช้ประโยชน์ในการพักผ่อนชั่วคราวหรือมาเยี่ยมชม เนื่องจากได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ โดยได้รับการฟื้นฟูจากสำนักโบราณคดีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร พร้อมปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมตามแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวและกลุ่มต่างๆ จึงเป็นศาลาที่มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมชุมชนได้ต่อไป

ศาลาหลบเสื่อ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ศาลาจอม”
ตั้งอยู่ริมถนน มีขอบเขตบริเวณชัดเจน มีบ้านพักอาศัยทั้งด้านข้างและด้านหลัง

ปัจจุบันศาลาหลบเสื่อขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ สันนิษฐานว่ามีอายุระหว่าง 172-202 ปี
ส่วนฐานก่อหิน เสาก่ออิฐดินเผา พื้นปูกระเบื้องดินเผา และหลังคาทรงปั้นหยาปูกระเบื้องดินเผา

ภายในเป็นอาคารปล่อยโถงโล่งถึงใต้หลังคา
ทำให้ถ่ายเทอากาศและความร้อนได้ดี

โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ ใช้การเข้าไม้โดยการ
เจาะใช้สลักเดือยซึ่งเป็นภูมิปัญญาช่างไทยในอดีต

ภาพที่ 4.51 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ภายในอาคารกันผนังเป็นห้อง เจาะช่องระบายอากาศและช่องประตู เพื่อให้ผู้มาพักค้างแรมในอดีตได้นอนและป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่าโดยเฉพาะเสือที่มีมากในบริเวณนี้

ป้ายแสดงประวัติของศาลาอยู่บริเวณด้านหน้า แต่มีความชำรุดเสียหาย

แผ่นปูนรูปรอยเท้าเสือเป็นส่วนตกแต่งทางภูมิสถาปัตยกรรมอยู่รอบๆ อาคาร

ภาพที่ 4.52 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ศาลาเก้าบ่อ หมู่ที่ 1 ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ริมถนนบริเวณทางแยกบริเวณตลาดนัด จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่พำนักอยู่ใกล้ที่ตั้งศาลาเก้าบ่อ โดยชาวบ้านคนหนึ่งได้กล่าวถึงประวัติศาลาเก้าบ่อสรุปได้ว่า ศาลานี้เป็นศาลาที่เก่าแก่ มีอายุมากกว่า 170 ปี เป็นศาลาที่ตาแสง-ยายนวล ปิสิตะโร ริเริ่มสร้างขึ้นโดยใช้เงินส่วนตัวจำนวนประมาณหนึ่งเพื่อสาธารณประโยชน์ ในที่ดินตนเองซึ่งต่อมาได้ย้ายศาลาออกมาตั้งในที่สาธารณะ ในการสร้างจะมีชาวบ้านมาร่วมกันก่อสร้างโดยที่ตาแสงเป็นผู้ขอให้ช่วยเหลือหรือที่เรียกว่า “การออกปากขอช่วย” วัสดุก่อสร้างสมัยนั้นต้องไปเอามาจากต่างถิ่น เช่น หินที่ใช้ในการก่อสร้างและกระเบื้องดินเผาที่ใช้ปูหลังคาต้องเอามาจากเกาะยอโดยชาวบ้านต้องไปหาบขึ้นเรือมา ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งเป็นอดีตกำนันของหมู่บ้านได้กล่าวถึงประวัติเสริมว่า ในอดีตจะมีต้นไทรใหญ่อยู่ข้างๆ ศาลาให้ความร่มรื่นไปทั่วบริเวณ และตอนแรกสร้าง

ศาลามีการขุดบ่อน้ำคู่ศาลาเพื่อให้ผู้คนที่มาพักได้ใช้ล้างหน้าล้างตา ซึ่งต้องขุดกันถึง 9 บ่อจึงพบน้ำที่ใช้ได้จำนวน 2 บ่อ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อศาลาว่า “ศาลาเก้าบ่อ” แต่ปัจจุบันเหลือเพียงบ่อเดียว อีกบ่อหนึ่งปิดไปแล้วเนื่องจากการขยายเส้นทางทำเป็นถนนลาดยางทับบ่อน้ำ ส่วนการใช้ประโยชน์ในอดีต ชาวบ้านอีกคนหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์สรุปว่าที่ศาลาจะมีการทำบุญประจำปี มีการเลี้ยงพระและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น การทำบุญในวันปีใหม่ วันสงกรานต์ การทำบุญถวายสังฆทานทุกวันพระ ขึ้น 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ซึ่งในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีชาวบ้านในละแวกมาร่วมกันทำบุญเป็นจำนวนมาก ในศาลาก็จะมีธรรมาสน์ประจำศาลาสำหรับพระเทศน์ นอกจากนี้ในช่วงทำบุญเดือนสิบที่มีประเพณีชักพระหรือลากพระ ศาลาเก้าบ่อจะใช้เป็นที่จอดแวะพักของเรือพระและพักค้างแรมระหว่างลากเรือพระไปสมโภชน์ที่วัดมะม่วงหุ้ม ตำบลสทิงหม้อ ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงคนหนึ่งได้เล่าถึงความประทับใจจากศาลาเก้าบ่อสรุปว่า สมัยเด็กๆ ตนเองและเพื่อนๆ เด็กผู้หญิงด้วยกันมักจะมาเล่นบริเวณศาลาเป็นประจำทุกวัน โดยจะมาเล่นอ้อมอุโมงค์หน้าหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเล่น “แมงวันตอมผ้า” เด็กผู้ชายก็จะมาเล่นวิ่งไล่กันหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเล่น “เข้ไล่จับ” จนคำนี้จะแยกย้ายกลับบ้านกัน ส่วนคนแก่เฒ่าก็จะมานอนเล่นตอนเที่ยงๆ กันทุกวัน ประวัติการสร้างและการใช้ประโยชน์ในอดีตดังกล่าวนี้ต่างสะท้อนคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางด้านสังคมวัฒนธรรม และทางด้านการใช้สอยของสาธารณชนของศาลาเก้าบ่อได้เป็นอย่างดี แม้ในปัจจุบันศาลาได้มีการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นที่แตกต่างจากอดีต ดังที่ชาวบ้านคนหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์สรุปว่า ปัจจุบันศาลาเก้าบ่อมีผู้คนมาใช้ประโยชน์น้อยลง ลักษณะการใช้ประโยชน์ก็แตกต่างจากอดีต เช่น คนที่ผ่านไปมาจะใช้เป็นที่นั่งพักหลบแดดหลบฝน ชาวบ้านจะใช้เป็นที่พัก รอรถโดยสาร ไม่มีการจัดงานบุญประจำปีเหมือนอดีต บางปีอาจมีจัดงานปีใหม่หรืองานบุญอื่นๆ เป็นครั้งคราวไป หน่วยงานบางหน่วยงานมาใช้เป็นที่บริการประชาชนหรือพบปะชาวบ้านอยู่บ้าง และเคยใช้เป็นที่ประชุม สหกรณ์เกษตรชุมชน เป็นต้น

ส่วนคุณค่าด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านภูมิปัญญาเชิงช่างที่ปรากฏในศาลาเก้าบ่อ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม 2 ท่านได้กล่าวไว้สอดคล้องกันสรุปว่า ลักษณะบริเวณโดยรอบของศาลาเก้าบ่อเป็นที่โล่งกว้าง มีต้นไม้ และฝั่งตรงข้ามศาลาเป็นท้องนาซึ่งต่างเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี ลักษณะศาลายกพื้นใต้ถุนโล่ง 2 ระดับ และภายในเปิดโล่งถึงใต้หลังคาทำให้อากาศจากภายนอกไหลเวียนสู่ภายในและเกิดภาวะน่าสบาย ความร่มรื่นของต้นไม้และสีเขียวของต้นไม้โดยรอบจะทำให้เกิดความสบายตา ตลอดจนมุมมองทั้งจากภายในและภายนอกที่เชื่อมต่อกันระหว่างสิ่งแวดล้อมภายนอกกับภายในทำให้ไม่รู้สึกรัดอึดและปลอดภัย ประกอบกับวัสดุก่อสร้างอาคารเกือบทั้งหมดเป็นทางวัสดุธรรมชาติ เช่น โครงสร้างเสาไม้ คานไม้ พื้นไม้ หน้าจั่วปิดด้วยไม้ ตลอดจนการใช้กระเบื้องดินเผาที่ให้ความเย็นแก่อาคาร จึงเป็นคุณค่าทางลักษณะทางกายภาพของศาลาเก้าบ่อในด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี และนักวิชาการด้าน

อนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังกล่าวถึงลักษณะของศาลาเก่าบ่อเพิ่มเติมว่าสรุปได้ว่า การใช้เสาอาคารตั้งบนเสาตอม่อหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตีนเสา” การเป็นศาลาโครงสร้างและส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมเป็นไม้ ตลอดจนเทคนิคการก่อสร้างที่ไม่ใช้ตะปู รวมทั้งการตกแต่งหน้าจั่วเป็นลาย “จั่วพระอาทิตย์” และการใช้สี ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าแสดงถึงสุนทรียภาพทางอารมณ์ ทักษะฝีมือ และภูมิปัญญาเชิงช่างของผู้สร้าง จึงเป็นศาลาที่น่าศึกษาเรียนรู้ด้านการออกแบบก่อสร้างเป็นอย่างยิ่ง

ปัจจุบันศาลาเก่าบ่อมีการซ่อมแซมฟื้นฟูในลักษณะเดิม โดยผู้วิจัยสำรวจครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2558 และได้มาสำรวจปรับปรุงข้อมูลเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2561 เนื่องจากพบว่ามี การฟื้นฟูศาลาให้มีสภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจากการสังเกตพบว่าการดัดยกลานาที่ต่ำกว่าระดับถนนให้สูงขึ้น ทำบันไดขึ้นศาลา ทำตีนเสาคอนกรีตเสริมเหล็กใหม่ ปรับปรุงซ่อมแซมส่วนประกอบอาคารที่ชำรุดทรุดโทรมตามรูปแบบลักษณะเดิมและทาสีอาคาร ทำพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กปูกระเบื้องดินเผาโดยรอบอาคาร และรื้อสิ่งปลูกสร้างร้านค้าที่อยู่ข้างๆ ศาลาเก่าบ่อออกทำให้ศาลามีความสง่าสวยงามยิ่งขึ้น ส่วนภายในได้เพิ่มเติมระบบไฟฟ้าแสงสว่างเพื่อให้เหมาะกับการใช้งานของผู้คนในปัจจุบัน

ศาลาเก่าบ่อ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ตั้งอยู่ริมถนนบริเวณทางแยกบริเวณตลาดนัด เป็นศาลาที่เก่าแก่อายุกว่า 170 ปี โดยตาแสง-ยายนวล ปิสีตะโร เป็นผู้ริเริ่มสร้างขึ้น

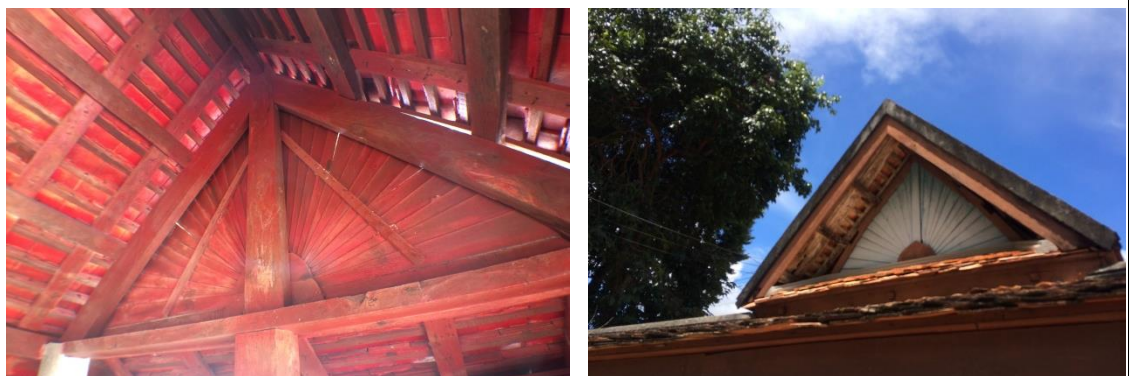
ภาพที่ 4.53 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ศาลาเก่าบ่อได้ถูกฟื้นฟูในปี พ.ศ. 2561 โดยมีการปรับพื้นโดยรอบของอาคารเป็นพื้น ค.ส.ล. ปูด้วย กระเบื้องดินเผา ดัดยกลศาลาให้สูงกว่าถนน โดยทำเสาต่อม่อหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตีนเสา” ใหม่

วัสดุก่อสร้างอาคารเกือบทั้งหมดเป็นทางวัสดุธรรมชาติ เช่น โครงสร้างเสาไม้ คานไม้ พื้นไม้ หน้าจั่วปิดด้วยไม้ ใช้กระเบื้องดินเผาungหลังคา ซึ่งทำให้อาคารมีความเย็นสบาย รวมทั้งเทคนิคการก่อสร้างที่ไม่ใช้ตะปูตามแบบแผนก่อสร้างของช่างโบราณ

หน้าจั่วตกแต่งเป็นลาย “จั่วพระอาทิตย์” ทักชะฝีมือ แสดงถึงสุนทรียภาพและ ภูมิปัญญาเชิงช่างของผู้สร้างได้ดี

ภาพที่ 4.54 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

สมัยแรกสร้างศาลาเก้าบ่อมีการขุดบ่อน้ำเพื่อให้ผู้
มาพักใช้ล้างหน้าล้างตา ซึ่งต้องขุดกันถึง 9 บ่อ
ชาวบ้านจึงเรียกชื่อศาลาว่า “ศาลาเก้าบ่อ”

บริเวณด้านหลังศาลาเก้าบ่อเป็นที่โล่งกว้าง
ใช้เป็นตลาดนัดประจำชุมชน แต่ภายในศาลา
ไม่ได้ใช้เป็นพื้นที่ขายของ

การฟื้นฟูศาลาในปี พ.ศ. 2561 ได้เพิ่มเติมระบบไฟฟ้าแสงสว่าง
เพื่อให้เหมาะกับการใช้งานในปัจจุบัน

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2558

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2561

ลักษณะและบริเวณของศาลาเก้าบ่อก่อนมีการฟื้นฟูเมื่อ พ.ศ.2558 กับหลังการฟื้นฟู เมื่อ พ.ศ.2561
จะมีการนำร้านค้าด้านข้างศาลาออก เป็นการเพิ่มมุมมองให้ศาลาเห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.55 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2558

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2561

ลักษณะภายในของศาลาเก่าบ่อก่อนมีการฟื้นฟูเมื่อ พ.ศ.2558 กับหลังการฟื้นฟู เมื่อ พ.ศ.2561 จะมีการทาสีโครงสร้างหลังคาไม้เป็นสีแดง โดยรักษาลักษณะและเทคนิคการก่อสร้าง ที่เป็นภูมิปัญญาทางเชิงช่างแบบเดิมไว้

ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2558

ก่อนการฟื้นฟูศาลาเก่าบ่อเมื่อ พ.ศ.2558 ภายในศาลาก็จะมีธรรมาสน์สำหรับพระเทศน์ประจำศาลา สะท้อนคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมที่มีการใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณีมาโดยตลอด

ภาพที่ 4.56 รายละเอียดศาลากลางหนตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม

นอกจากรายละเอียดทางคุณค่าด้านต่างๆ ของศาลาตัวอย่างที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 3 หลังนี้แล้ว ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มศาลาทั้ง 26 หลัง ตามคุณค่าที่โดดเด่น 5 ด้าน จากประวัติเรื่องราวและลักษณะของศาลาแต่ละหลังผ่านการระดมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมและนักวิชาการด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสรุปดังรายละเอียดในตารางที่ 4.8 โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าแต่ละด้านดังนี้

1) **ด้านจิตใจ** มีความโดดเด่นในเรื่องการสร้างเพื่อสาธารณประโยชน์ และร่วมกันสร้างโดยผู้คนในชุมชน

2) **ด้านสังคมวัฒนธรรม** มีความโดดเด่นในเรื่องการใช้เป็นที่รวมพบปะของผู้คนในชุมชนและตอบสนองต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และการใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี

3) **ด้านการใช้สอยของสาธารณชน** มีความโดดเด่นในเรื่องการใช้เป็นที่จัดกิจกรรมของผู้คนในชุมชน และการใช้เป็นที่บริการแก่ผู้คนทั่วไป

4) **ด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม** มีความโดดเด่นในเรื่องความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

5) **ด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง** มีความโดดเด่นในเรื่องลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือภูมิภาค และมีการสืบทอดทางงานช่าง

ตารางที่ 4.8 กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมตามคุณค่าที่โดดเด่น

ที่	ด้านจิตใจ	ด้านสังคมวัฒนธรรม	ด้านการใช้สอยของสาธารณชน	ด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม	ด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง
1	ศาลาหน้าวัดประตู	ศาลาหน้าวัดประตู	ศาลาหน้าวัดประตู	ศาลาหน้าวัดประตู	ศาลาหน้าวัดประตู
2	ศาลาตาแก้ว	ศาลาพังยาง	ศาลาพังยาง	ศาลาสระโต	ศาลาดอนเจดีย์
3	ศาลาดอนเจดีย์	ศาลาดอนเจดีย์	ศาลาดอนเจดีย์	ศาลาเปลวจิ้งจาย	ศาลาชายเหมือง
4	ศาลาสระโต	ศาลาหน้าวัดจันทร์	ศาลาปากช่อง	ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา	ศาลาตาแก้ว
5	ศาลาปากช่อง	ศาลาชายเหมือง	ศาลาเปลวจิ้งจาย	ศาลาแก้วบ่อ	ศาลาสระโต
6	ศาลาเปลวจิ้งจาย	ศาลาปากช่อง	ศาลาวัดบางหอย	ศาลาบ่อแลน	ศาลาเปลวจิ้งจาย

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ที่	ด้านจิตใจ	ด้านสังคม วัฒนธรรม	ด้านการใช้สอย ของสาธารณชน	ด้าน สุนทรียภาพและ สิ่งแวดล้อม	ด้านภูมิปัญญา เชิงช่าง
7	ศาลาบ้านยาง งาม	ศาลาเปลวจิ้งจาย	ศาลาบ้านยางงาม	ศาลาป่าจัน	ศาลากลางทุ่ง บ้านหนองวา
8	ศาลาทิดเปีย	ศาลาวัดบางหอย	ศาลาทิดเปีย	ศาลาโคกนางชี	ศาลาบ้านยางงาม
9	ศาลาเก้าบ่อ	ศาลาบ้านยาง งาม	ศาลาบ่อแลน	ศาลาหัวสะพาน ตาหวัง	ศาลาทิดเปีย
10	ศาลาบ่อแลน	ศาลาทิดเปีย	ศาลาบ่อเตี้ย	ศาลาลุงกลวง	ศาลาเก้าบ่อ
11	ศาลาบ่อเตี้ย	ศาลาเก้าบ่อ	ศาลาตาถ้อง	ศาลาทวดเขียว	ศาลาบ่อแลน
12	ศาลาตาถ้อง	ศาลาบ่อแลน	ศาลาโคกนางชี	ศาลาหลบเสือ	ศาลาตาถ้อง
13	ศาลาโคกนางชี	ศาลาป่าจัน	ศาลาหัวสะพาน ตาหวัง		ศาลาหน้าวัดป่า ขวาง
14	ศาลาลุงกลวง	ศาลาบ่อเตี้ย	ศาลาลุงกลวง		ศาลาสองหน่วย
15	ศาลาหลบเสือ	ศาลาตาถ้อง	ศาลาทวดเขียว		ศาลาลุงกลวง
16		ศาลาโคกนางชี	ศาลาหลบเสือ		ศาลาหลบเสือ
17		ศาลาสองหน่วย			

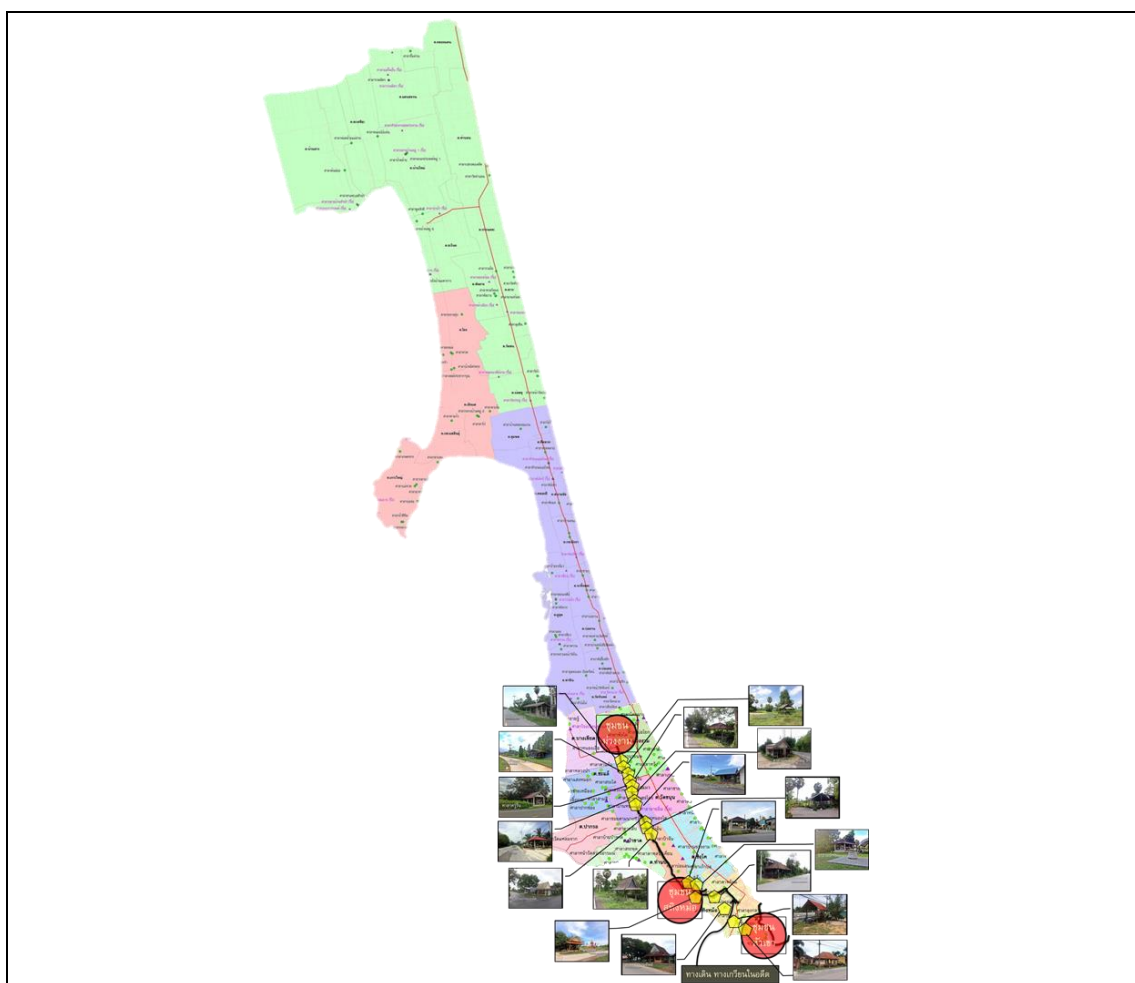
จากตารางที่ 4.8 แสดงให้เห็นคุณค่าที่เป็นจุดเด่นของศาลากลางหนทั้ง 26 หลัง โดยกลุ่มศาลากลางหนที่มีคุณค่าด้านสังคมวัฒนธรรมโดดเด่นมีมากที่สุด จำนวน 17 หลัง รองลงมา คือด้านการใช้สอยของสาธารณชนและด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง จำนวน 16 หลัง และด้านสุนทรียภาพ และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จำนวน 12 หลัง ผลการจัดกลุ่มศาลาดังกล่าวสามารถนำไปจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวตามความโดดเด่นด้านคุณค่าต่างๆ ของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระต่อไป

4.3.2 กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

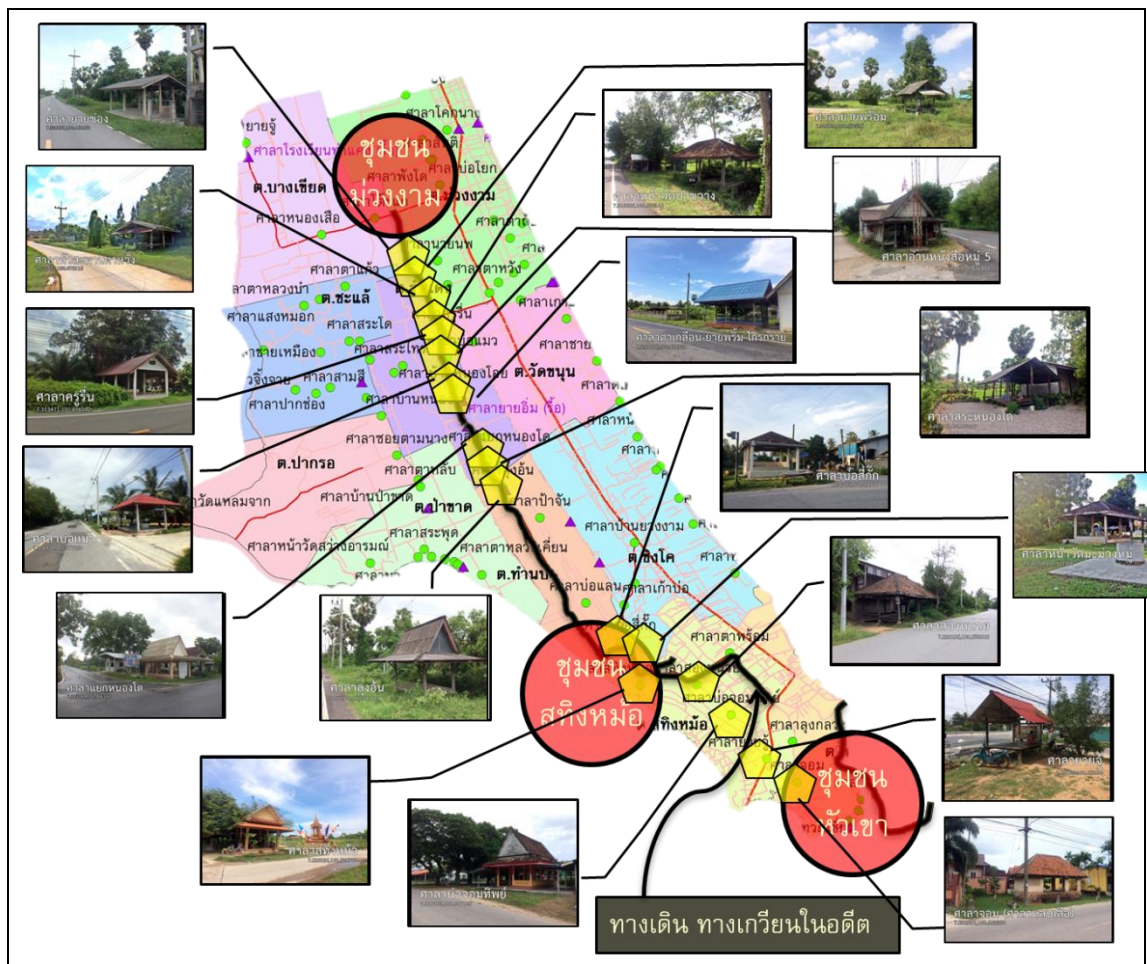
ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระนอกจากมีคุณค่าเฉพาะตนแตกต่างกันไป แต่แต่ละหลังแล้วยังมีการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งทางถนน ทางเดิน ทางทะเลสาบสงขลา ริมคลอง และทะเลอ่าวไทย ซึ่งบางเส้นทางในอดีตได้สะท้อนประวัติศาสตร์ของชุมชน สะท้อนวิถีชีวิตทั้งทางด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ ที่สามารถ

จัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมได้ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและกลุ่มพระภิกษุ
 ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และนักพัฒนาในพื้นที่คาบสมุทรมหานคร พบว่าศาลากลางหนเชื่อมโยง
 เส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรมหานครได้ 4 เส้นทาง คือ

1) **ริมทางสัญจรทางบก** เป็นเส้นทางสัญจรทางบกที่สำคัญในอดีตคือเส้น
 ทางเท้า ทางเกวียน ที่ขนานไปกับคลองสทิงหม้อจากชุมชนม่วงงาม ตำบลม่วงงาม ไปยังชุมชน
 สทิงหม้อ ตำบลสทิงหม้อและชุมชนหัวเขา ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร โดยเส้นทางนี้ในอดีต
 ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ใช้เดินทางเพื่อไปค้าขายที่ตลาดสทิงหม้อและตลาดหัวเขา ระหว่างเส้นทาง
 จะแวะพักตามศาลาต่างๆ ระหว่างทาง ปัจจุบันศาลาระหว่างเส้นทางดังกล่าวประกอบด้วย
 ศาลายายช่อง ตำบลม่วงงาม ศาลายายพร้อม ศาลาหัวสะพานตาหวัง ศาลาหน้าวัดป่าขวาง
 ศาลาครุรีน ศาลาอ่านหนังสือหมู่ 5 ศาลาบ่อแมว ศาลาตาเกลือ-ยายพร้อม ไกรกราย และ
 ศาลาแยกหนองโต ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร

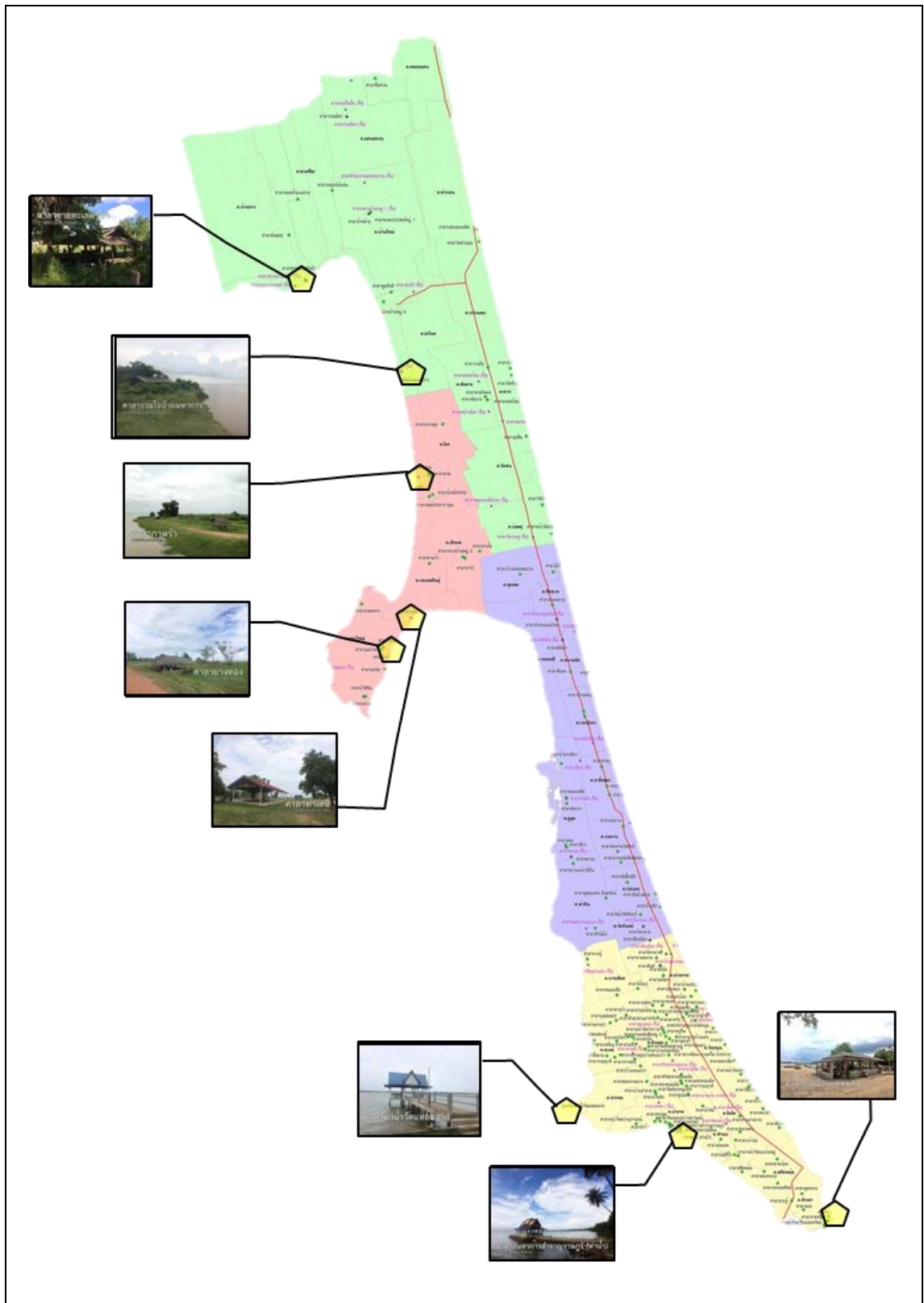

ภาพที่ 4.57 ศาลากลางหนริมทางบกที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรมหานคร

ภาพที่ 4.58 ขยายที่ตั้งศาลากลางหนริมทางบกที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม
ของคาบสมุทรสทิงพระ

2) ริมทะเลสาบสงขลา เป็นเส้นทางสัญจรในอดีตที่ใช้สัญจรทางทะเลทางฝั่งทะเลสาบสงขลา โดยถูกใช้เป็นเส้นทางเดินเรือเมล์จากอำเภอระโนดบริเวณตลาดริมคลองระโนดผ่านเกาะใหญ่ ผ่านเกาะสี่เกาะห้า เกาะยอ แล้วเข้าไปยังฝั่งบ่อหยง อำเภอเมืองสงขลา โดยในเส้นทางมีศาลากลางหนระหว่างเส้นทางให้ผู้คนได้พักรอเรือ เมื่อเรือเมล์มาถึงจะมีเรือเล็กมารับจากชายฝั่งไปส่งที่เรือเมล์ดังกล่าว ปัจจุบันศาลากลางหนระหว่างเส้นทางนี้ประกอบด้วย ศาลาชายทะเลหัวป่า ตำบลบ้านขาว ศาลาร่วมใจบ้านมหากาฬ ตำบลระโนด อำเภอระโนด ศาลากาหรั ตำบลโรงศาลายางทอง ตำบลเกาะใหญ่ ศาลาท่าแลน ตำบลกระแสะสินธุ์ อำเภอกระแสะสินธุ์ ศาลาทำน้ำวัดแหลมจาก ตำบลปากรอ ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ทำน้ำ) ตำบลป่าขาด และศาลาเรือบ้านแหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร

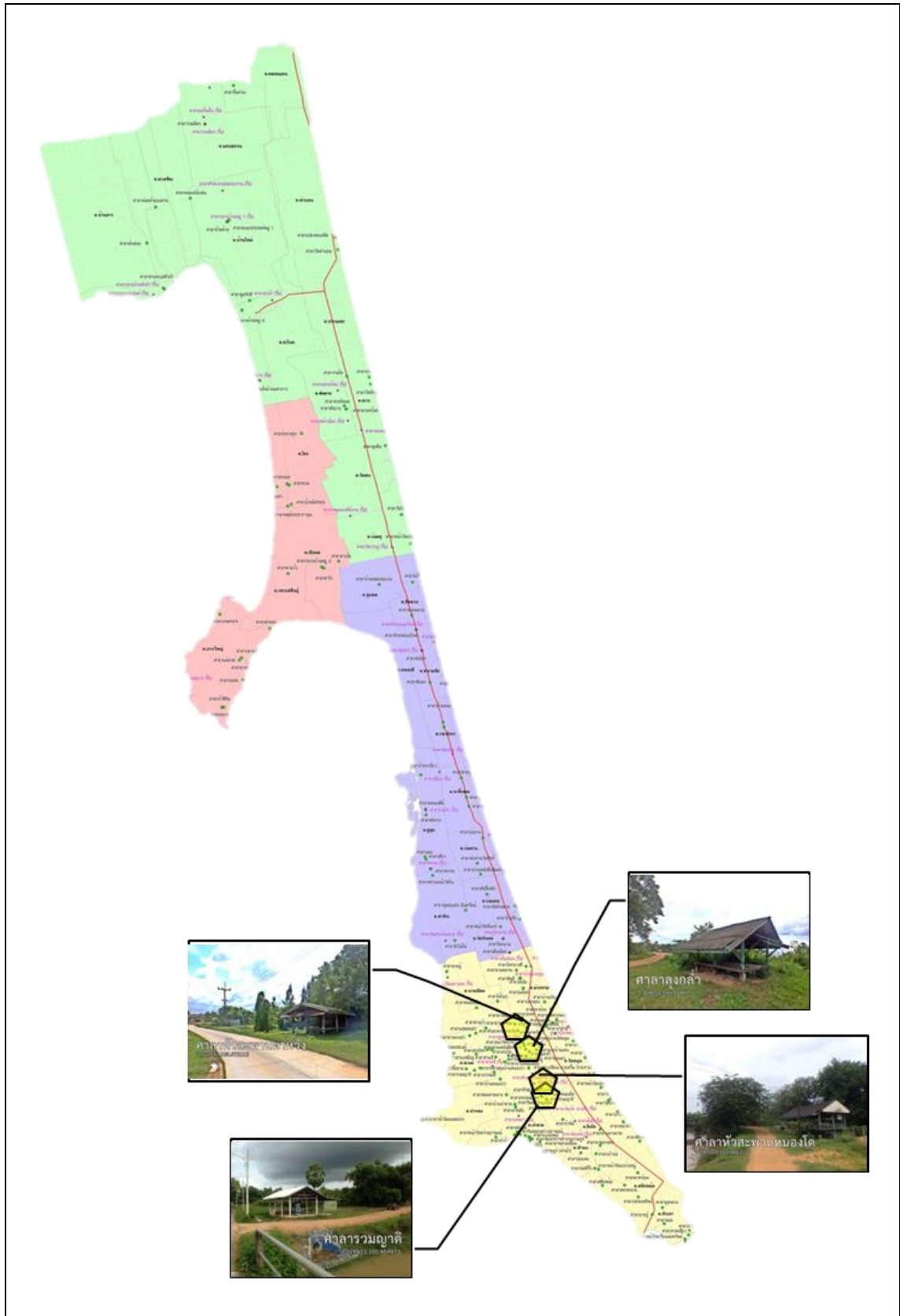

ภาพที่ 4.59 ศาลากลางหนริมทะเลสาบสงขลาที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม
ของคาบสมุทรสทิงพระ

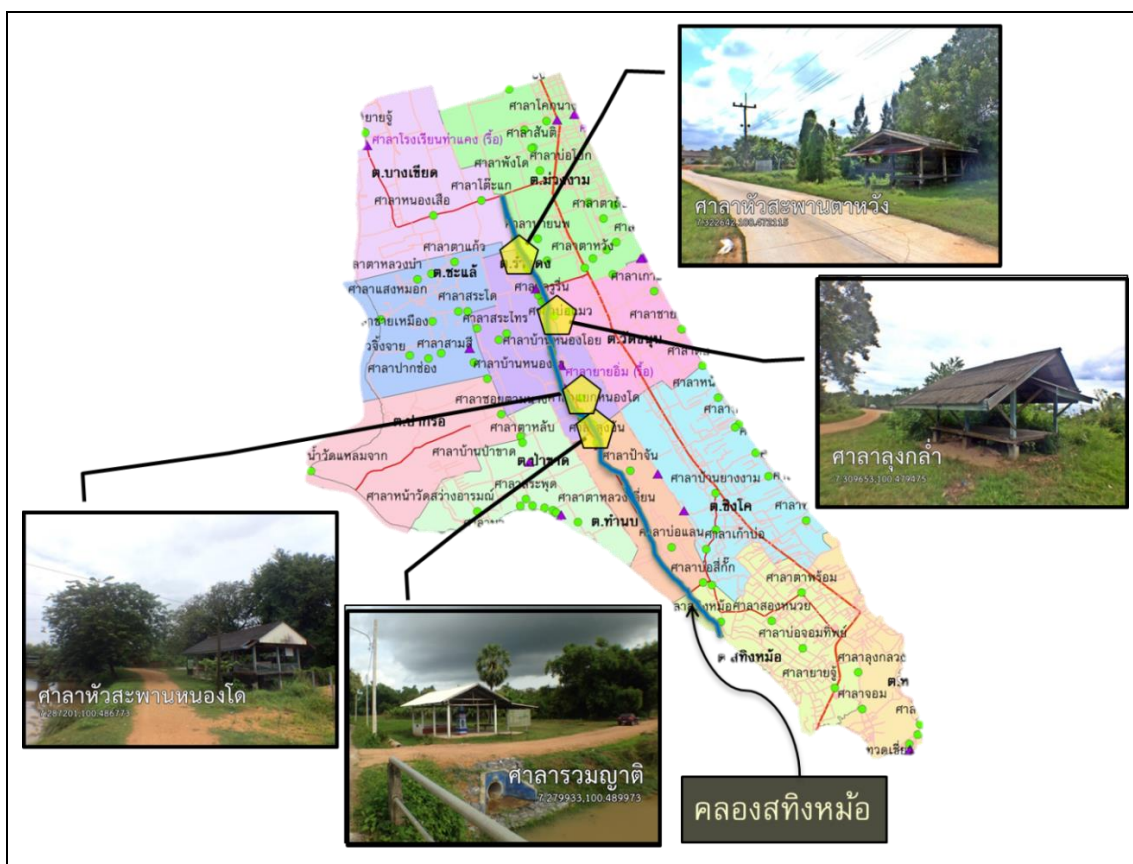
3) **ริมทะเลอ่าวไทย** เป็นเส้นทางสัญจรในอดีตที่ใช้สัญจรทางทะเลทางฝั่งอ่าวไทย ถูกใช้เป็นเส้นทางเดินเรือเมล์จากอำเภอระโนดบริเวณตลาดริมคลองระโนดไปยังฝั่งบ่อയാงอำเภอเมืองสงขลา ในเส้นทางนี้จะมีศาลากลางหนระหว่างทางให้ผู้คนที่พักเรือ โดยเมื่อเรือเมล์มาถึงก็จะมีเรือเล็กมารับจากชายฝั่งไปส่งที่เรือเมล์ดังกล่าวลักษณะเช่นเดียวกันกับฝั่งทะเลสาบสงขลา ปัจจุบันศาลาระหว่างเส้นทางนี้ประกอบด้วย ศาลาเปลวคอเคล็ด ตำบลท่าบอน ศาลาวัดท่าบอน ตำบลท่าบอน ศาลाप้าเข ตำบลระวะ ศาลาหน้าวัดประตู ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด ศาลาหน้าวัดดอนเค็ด ตำบลสนามไชย ศาลาพังช้างตาย ตำบลบ่อแดง ศาลाप้าปริก ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ ศาลาบ้านประมงม่วงงาม ตำบลม่วงงาม ศาลาชายเลบ้านขนุน และศาลาดอกเห็ด ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร ศาลาบางหอย ศาลาบางเรือภาค และศาลาทิดเปีย ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร

4) **ริมคลอง** เป็นเส้นทางริมคลองดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งปัจจุบันในคาบสมุทรสทิงพระจะมีเพียงเส้นทางในคลองสทิงหม้อเท่านั้นที่ยังมีศาลากลางหนมากกว่าหนึ่งหลังหลงเหลืออยู่ โดยศาลาอยู่ริมคลองเส้นนี้ ประกอบด้วย ศาลารวมญาติ ศาลาหัวสะพานหนองโต ตำบลรำแดง ศาลาลุงกล้า ตำบลวัดขนุน และศาลาหัวสะพานตาหวัง ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร

ศาลากลางหนตามเส้นทางคมนาคมดังกล่าวมีที่ตั้งในบริเวณต่างๆ ทั่วทั้งคาบสมุทรสทิงพระ ดังภาพที่ 4.60-4.62 และสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.9

ภาพที่ 4.61 ศาลากลางหนริมคลองที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4.62 ขยายที่ตั้งศาลากลางหนริมคลองที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของ
คาบสมุทรสทิงพระ

ตารางที่ 4.9 ศาลากลางหนตามเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

ที่	ศาลากลางหน ริมทางบก	ศาลากลางหน ริมทะเลสาบสงขลา	ศาลากลางหน ริมทะเลอ่าวไทย	ศาลากลางหน ริมคลอง
1	ศาลายายช่อง	ศาลาชายทะเลหัวป่า	ศาลาเปลวคอเคล็ด	ศาลารวมญาติ
2	ศาลายายพร้อม	ศาลาร่วมใจบ้าน มหาการ	ศาลาวัดท่าบอน	ศาลาห้วสะพาน หนองโต
3	ศาลาห้วสะพาน ตาห้ว	ศาลากาหรั	ศาลาป่าเข	ศาลาลูกลงล่า
4	ศาลาหน้าวัดป่าขวาง	ศาลายางทอง	ศาลาหน้าวัดประดู่	ศาลาห้วสะพานตาห้ว
5	ศาลาครูรีน	ศาลาท่าแลน	ศาลาหน้าวัดดอนเค็ด	
6	ศาลาอ่านหนังสือหมู่ 5	ศาลาหน้าวัด แหลมจาก	ศาลาพังช้างตาย	

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ที่	ศาลากลางหน ริมทางบก	ศาลากลางหน ริมทะเลสาบสงขลา	ศาลากลางหน ริมทะเลอ่าวไทย	ศาลากลางหน ริมคลอง
7	ศาลาบ่อแมว	ศาลาจันทร์การสำราญ ราษฎร์ (ท่าน้ำ)	ศาลาป่าปริก	
8	ศาลาตาเกลิอน- ยายพริ้ม ไกรกราย	ศาลาเรือบ้าน แหลมสน	ศาลาบ้านประมง ม่วงงาม	
9	ศาลาแยกหนองโต		ศาลาชายเลบ้านขนุน	
10	ศาลาสะพานงโต		ศาลาดอกเห็ด	
11	ศาลาลุงอัน		ศาลาบางหอย	
12	ศาลาบ่อสี่ก๊ก		ศาลาบางเรือภาค	
13	ศาลาหน้าวัด มะม่วงหมู่		ศาลาทิดเปีย	
14	ศาลาสทิงหม้อ			
15	ศาลาสองหน่วย			
16	ศาลาบ่อจอมทิพย์			
17	ศาลายายจู้			
18	ศาลาหลบเสือ			

จากตารางที่ 4.9 แสดงถึงศาลากลางหนตามเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทร
สทิงพระที่ปัจจุบันมีอยู่มากที่สุดริมทางบก จำนวน 18 หลัง รองลงมาอยู่ริมทะเลอ่าวไทยจำนวน 13
หลัง ริมทะเลสาบสงขลา จำนวน 8 หลัง และน้อยสุดอยู่ริมคลอง จำนวน 4 หลัง ผลการศึกษาการจัด
กลุ่มศาลาตามเส้นทางดังกล่าวสามารถนำไปจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางวัฒนธรรมของ
คาบสมุทรสทิงพระต่อไป

4.3.3 กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ คาบสมุทรมหานคร

ผู้วิจัยศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงศาลากลางหนในคาบสมุทรมหานคร จากการศึกษาคณะเอกสาร การสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า มีศาลากลางหนที่มีที่ตั้งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของคาบสมุทรมหานครที่เป็นวัด รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทั้งทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์อยู่ในบริเวณเดียวกันไม่ไกลนัก ซึ่งสรุปแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญในคาบสมุทรมหานครที่มีศาลากลางหนอยู่ในบริเวณไม่ไกลมากนัก สามารถเดินเท้าได้หรือห่างจากแหล่งนั้นๆ ในระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร และเป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวมาสักการบูชาและท่องเที่ยวในวัดที่มีชื่อเสียง ได้แก่

วัดแหลมวัง (พ่อท่านจันทร์) ตำบลคูชูด อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาพังจาก ศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูชูด อำเภอสิงหนคร

วัดสุวรรณรามราชวรวิหาร ตำบลบ่อदान อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาบ่อदान ตำบลบ่อदान อำเภอสิงหนคร

วัดจะทิ้งพระ ตำบลจาทิ้งพระ อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาชายคู ศาลาสารุ และศาลาบ้านพังเสม็ด ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสิงหนคร

วัดพะโคะ ตำบลชุมพล อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาบ้านคลองฉนวน ตำบลชุมพล อำเภอสิงหนคร

วัดเขาน้อย ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาลูกกลวง ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร

วัดสุวรรณคีรี ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาเรือบ้านแหลมสน และศาลาทวด ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร

วัดป่อทรัพย์ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร มีศาลากลางหนในบริเวณ ได้แก่ ศาลาหน้าโรงเรียนป่อทรัพย์ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร

ภาพที่ 4.63 ศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

ศาลากลางหนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มศาลาที่สามารถจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรสทิงพระได้เป็นอย่างดี และจะทำให้ศาลากลางหนกลับมามีบทบาทในการเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนได้ต่อไป

จากการวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ทำให้สามารถจำแนกศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระเพื่อการฟื้นฟูตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้ โดยหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนที่มีความสนใจและมีศักยภาพความพร้อมในการดำเนินการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพิจารณาจัดทำแผน โครงการ และรายละเอียดที่มีเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

นอกจากนี้การศึกษาคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องของกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระของกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม 2 เส้นทาง เพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูศาลากลางหนในแต่ละพื้นที่ต่อไป โดยมีรายละเอียดเส้นทางนำร่องดังนี้

1) **เส้นทางกลุ่มศาลาที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจโดดเด่น** ซึ่งจะเป็นกลุ่มศาลากลางหนที่มีประวัติน่าสนใจมี 15 หลัง ประกอบด้วย ศาลาหน้าวัดประตู ศาลาตาแก้ว ศาลาดอนเจดีย์ ศาลาสระโต ศาลาปากช่อง ศาลาเปลวจิ้งจาย ศาลาบ้านยางงาม ศาลาทิดเป็ย ศาลาเก้าบ่อ ศาลาบ่อแลน ศาลาบ่อเตี้ย ศาลาตาถ้อง ศาลาโคกนางซี ศาลาลุงกลวง และศาลาหลบเสือ โดยเดินทางจากตอนบนของคาบสมุทรสทิงพระตั้งแต่อำเภอรโนดลงมาตอนล่างอำเภอสทิงพระ และสามารถแบ่งเส้นทางเป็น 2 ช่วงต่อเนื่องกันเพื่อให้แต่ละช่วงสัมพันธ์กับเวลา ระยะทาง และเรื่องราวในการเรียนรู้ศาลากลางหน เช่น ช่วงเช้าต่อกับช่วงบ่าย หรือแบ่งเดินทางวันละช่วงในเวลาใดก็ได้ คือ

เส้นทางช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนบน เริ่มต้นที่ศาลาหน้าวัดประตู ตำบลบ่อตรุ อำเภอรโนด ไปทางทิศตะวันตกระยะทาง 13.20 กิโลเมตร ถึงศาลาตาแก้ว ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกระแสดินธุ์ ย้อนกลับเส้นทางไปทางทิศตะวันออกแล้วลงไปทางทิศใต้ระยะทาง 24.60 กิโลเมตร ถึงศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ ลงไปทางทิศใต้ระยะทาง 17.20 กิโลเมตร ถึงศาลาโคกนางซี ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ ลงไปทางทิศใต้ระยะทาง 4.30 กิโลเมตร ถึงศาลาตาถ้อง ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ ไปทางทิศใต้ระยะทาง 1.20 กิโลเมตร ถึงศาลาบ่อเตี้ย ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ ไปทางตะวันตกระยะทาง 12.60 กิโลเมตร ถึงศาลาสระโต ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ ไปทางทิศตะวันตกแล้วลงทางทิศใต้ ระยะทาง 2.30 กิโลเมตร ถึงศาลาปากช่อง ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทาง 1.30 กิโลเมตร ถึงศาลาเปลวจิ้งจาย ตำบลชะแล้ อำเภอสทิงพระ รวมระยะทาง 76.70 กิโลเมตร รวมจำนวนศาลากลางหนในเส้นทาง 9 หลัง

ภาพที่ 4.65 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้าน ทรัพยากร ทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านจิตใจโดดเด่นช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง

2) เส้นทางกลุ่มศาลาที่มีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง ซึ่งจะเป็นกลุ่ม ศาลากลางหนที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมน่าสนใจ มี 16 หลัง ประกอบด้วย ศาลาหน้าวัดประดู่ ศาลาดอนเจดีย์ ศาลาชายเหมือง ศาลาตาแก้ว ศาลาสรระโด ศาลาเปลวจิ้งจาย ศาลาบ้านยางงาม ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ศาลาทิดเป็ย ศาลาแก้วบ่อ ศาลาบ่อแลน ศาลาตาถ้อง ศาลาสองหน่วย ศาลาหน้าวัดป่าขวาง ศาลาลูกกลาง และศาลาหลบเสือ โดยเดินทางจากตอนบนของคาบสมุทร สทิงพระตั้งแต่อำเภอระโนดลงมาตอนล่างอำเภอสิงหนคร และสามารถแบ่งเส้นทางเป็น 2 ช่วง ต่อเนื่องกันได้ เพื่อให้แต่ละช่วงสัมพันธ์กับเวลา ระยะทาง และเรื่องราวในการเรียนรู้ศาลากลางหน เช่น ช่วงเช้าต่อกับช่วงบ่าย หรือแบ่งเดินทางวันละช่วงในเวลาใดก็ได้ คือ

เส้นทางช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนบน เริ่มต้นที่ศาลาหน้าวัดประดู่ ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด ไปทางทิศใต้ระยะทาง 24.20 กิโลเมตร ถึงศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ ไปทางทิศใต้ระยะทาง 19.60 กิโลเมตร ถึงศาลาตาถ้อง ตำบลม่วงงาม อำเภอ

สิงหนคร ไปทางทิศตะวันตกระยะทาง 8.10 กิโลเมตร ถึงศาลาตาแก้ว ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศใต้ระยะทาง 3.80 กิโลเมตร ถึงศาลาหน้าวัดป่าขวาง ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศตะวันตกระยะทาง 3.60 กิโลเมตร ถึงศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศเหนือระยะทาง 2.10 กิโลเมตร ถึงศาลาสระโต ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศตะวันตกระยะทาง 1.30 กิโลเมตร ถึงศาลาชายเหมือง ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศใต้ระยะทาง 1.60 กิโลเมตร ถึงศาลาเปลวจิ้งจาย ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร รวมระยะทาง 64.30 กิโลเมตร รวมจำนวนศาลากลางหนในเส้นทาง 9 หลัง

ภาพที่ 4.66 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ
ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่างโดดเด่น
ช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนบน

เส้นทางช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง จากศาลาเปลวจิ้งจาย
 ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศใต้ระยะทาง 13.10 กิโลเมตร ถึง**ศาลาบ่อแลน** ตำบลทำนบ
 อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศตะวันออกระยะทาง 2.10 กิโลเมตร ถึง**ศาลาเก้าบ่อ** ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร
 ไปทางทิศเหนือระยะทาง 1.80 กิโลเมตร ถึง**ศาลาบ้านยางงาม** ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร
 ไปทางทิศตะวันออกระยะทาง 4.40 กิโลเมตร ถึง**ศาลาทิดเป็ย** ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศ
 ตะวันตกระยะทาง 5.10 กิโลเมตร ถึง**ศาลาสองหน่วย** ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศใต้
 ระยะทาง 3.70 กิโลเมตร ถึง**ศาลาลุงกลวง** ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร ไปทางทิศใต้
 ระยะทาง 1.10 กิโลเมตร ถึง**ศาลาหลบเสือ** ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร รวมระยะทาง 31.40 กิโลเมตร
 จำนวนศาลากลางหนในเส้นทาง 8 หลัง

ภาพที่ 4.67 เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพ
 ด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่างโดดเด่น
 ช่วงคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง

เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระนำไปพัฒนาปรับปรุงในกลุ่มศาลากลางหนที่มีคุณค่าโดดเด่นในด้านอื่นๆ หรือกลุ่มศาลาที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม และกลุ่มศาลาที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระต่อไป

4.4 แนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ

การศึกษาแนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลจากการศึกษาสภาพ คุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และการวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ ศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ตลอดจนจนเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 ข้อเสนอแนะในการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหน

จากการสัมภาษณ์ระหว่างลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมสมองค้นหาประเด็นในการฟื้นฟูและเสนอแนวทางการจัดการฟื้นฟู เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2562 ณ สำนักงานกรมการสถาปนิกทักซิณ ซึ่งมีชาวบ้านและผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา สถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและนักวิชาการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมที่เป็นนักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการจากกรมศิลปากร ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนเหล่านี้ไว้อย่างหลากหลายทั้งที่เป็นลักษณะการจัดการที่ผ่านมาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาต่อไป โดยผู้วิจัยพบว่าลักษณะการจัดการฟื้นฟูศาลากลางหนในอดีตมีหลายลักษณะ เช่น การดูแลรักษาเล็กๆน้อยๆ มักเป็นการดูแลรักษาตนเองอย่างง่าย ๆ ของชาวบ้านหรือผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากศาลาลงนั้นเป็นประจำ โดยการเช็ดกวาดในบริเวณที่จะนั่งหรือนอน ดังเห็นจากในศาลามีไม้กวาดหรือเศษผ้าไว้ใช้ทำความสะอาดหรือบางครั้งชาวบ้านหลายๆ คนมาช่วยกันดูแล ดังที่ผู้ใหญ่บ้านในตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร กล่าวไว้สรุปว่า ชาวบ้านในละแวกที่ตั้งศาลาจะมาช่วยจัดข้าวของเครื่องใช้ในศาลาให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเมื่อมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์หรือช่วงไถ่ล้างงานประเพณีท้องถิ่น ส่วนศาลาที่มีเพลิงเผาเพื่อให้ผู้คนที่เข้ามาพักได้ดื่มกินจะมีชาวบ้านมาคอยเติมน้ำเป็นประจำและมักเป็นคนเดิมเสมอ การซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดสึกของศาลาเล็กๆ น้อยๆ เช่น การเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาที่แตก การเปลี่ยนพื้นไม้บางจุด การเปลี่ยนโครงสร้างไม้ของหลังคาบางจุด ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของเจ้าของศาลาในการจัดหางบประมาณ คนมาช่วยซ่อมแซมและควบคุมดูแลงานซ่อมแซมนั้นจนเสร็จสิ้น โดยมักจ้างช่างก่อสร้างทั่วไปในละแวกมาดำเนินการ

ภาพที่ 4.68 ศาลากลางหนที่มีไม้กวาดหรือเศษผ้าอยู่ในศาลา

ศาลากลางหนที่ชำรุดทรุดโทรมมากและต้องมีการซ่อมแซมหรือต้องรื้อแล้วสร้างใหม่ จะมีการดำเนินการทั้งของชาวบ้านกันเองและจากภาครัฐ โดยลักษณะที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการ จะเป็นการเรียไรเงินกันในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่มีความสนิทสนม แล้วไปจ้างช่างก่อสร้างในท้องถิ่นที่รู้จักมาดำเนินการซ่อมแซม โดยบางหลังมีการขอวัสดุก่อสร้างที่เป็นไม้หรือกระเบื้องหลังคา ดินเผาจากเพื่อนบ้านมาใช้ในการซ่อมแซมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เจ้าของศาลาอาจเป็นผู้ควบคุมดูแลงานก่อสร้างและ/หรือขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนมาเป็นผู้ดูแลการก่อสร้างก็ได้ ส่วนศาลาที่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นการดำเนินการผ่านระบบการจัดซื้อจัดจ้างตามระบบราชการที่ต้องมีผู้รับจ้างที่มีคุณสมบัติตามกำหนดมาเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างและดำเนินการปรับปรุง ซ่อมแซม หรือก่อสร้างใหม่ ตามขอบเขตการจ้างที่ตกลงไว้ในสัญญาจ้างที่หน่วยงานท้องถิ่นเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบว่ามีศาลากลางหนอีกเป็นจำนวนมากที่ถูกปล่อยทิ้งให้ชำรุดโทรม ขาดการดูแลรักษาแม้ว่ามีผู้คนมาใช้ประโยชน์อยู่ก็ตามจนบางหลังไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้การปล่อยให้ศาลากลางหนทรุดโทรม รกร้าง และไม่มีการซ่อมแซมรักษานั้นมีสาเหตุมาจากหลายประการ เช่น บางหลังเจ้าของศาลาไม่มีงบประมาณ บางหลังชาวบ้านต้องการร่วมกันซ่อมแซมแต่เจ้าของศาลาไม่อนุญาตให้ซ่อมแซม บางหลังไม่มีการใช้ประโยชน์จากผู้คนแล้วก็ถูกปล่อยให้ทรุดโทรมผุพังไปตามกาลเวลา เป็นต้น โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการประชุมระดมสมองตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ผู้วิจัยสามารถรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการศาลากลางหนได้ 3 ประเด็นดังนี้

1) การฟื้นฟูศาลากลางหนด้านกายภาพ ผู้วิจัยพบว่าประเด็นการซ่อมแซมศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระเป็นเรื่องที่ชาวบ้านและผู้ที่ใช้ประโยชน์จากศาลาให้ความสำคัญอย่างมาก โดยมีความต้องการให้ศาลามีสภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และปลอดภัย และมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างทั้งทางด้านโครงสร้างและเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบัน เช่น บางแห่งมีความต้องการเปลี่ยนพื้นไม้ภายในศาลาเป็นพื้นปูกระเบื้อง บางแห่งต้องการเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคากระเบื้องดินเผาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ (ลอนคู่) บางแห่งต้องการขยายศาลาให้ใหญ่ขึ้น บางแห่งต้องการให้ติดตั้งระบบไฟฟ้าแสงสว่าง พัดลม และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บางแห่งต้องการให้สร้างห้องน้ำ-ส้วมในบริเวณที่ตั้งศาลา เป็นต้น ส่วนความเห็นของกลุ่มสถาปนิกจากองค์การวิชาชีพจะให้ความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า ต้องการปรับปรุงซ่อมแซมศาลาให้มีความสมบูรณ์ สวยงาม โดยยังคงรักษาลักษณะเดิมของศาลากลางหนไว้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมกล่าวเสริมว่าควรศึกษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของคาบสมุทรสทิงพระเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ต่อไปด้วย

2) การฟื้นฟูศาลากลางหนาด้านบริหารจัดการ ผู้วิจัยในกระบวนการฟื้นฟูศาลากลางหนาดำเนินการงบประมาณในการดำเนินการสามารถจัดทำโครงการเสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นผู้สนับสนุนได้ เช่น กรมศิลปากร หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในที่ตั้งศาลาหลังนั้นๆ สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาสถาปนิก เป็นต้น ส่วนการจัดกระบวนการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถใช้กลุ่มชาวบ้านที่มีการรวมตัวอยู่แล้วในพื้นที่ต่างๆ ตลอดจนภายนอกพื้นที่ก็สามารถทำได้เช่นกัน เช่น ภาคีอนุรักษ์เมืองสงขลา สถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา องค์กรวิชาชีพด้านสถาปัตยกรรม เป็นต้น เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้มีนโยบายในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคารสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น นอกจากนี้นักวิชาการด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรมีการจัดทำทำเนียบศาลากลางหนาดในคาบสมุทรสทิงพระเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นของชุมชนให้กับหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และสามารถจัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการเพื่อเสนอต่อกรมศิลปากรเป็นฐานข้อมูลในการดูแลรักษาศาลากลางหนาดให้เป็นมรดกท้องถิ่นได้ตามกระบวนการ และให้ความเห็นว่าศาลากลางหนาดบางหลังอาจเข้าข่ายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสากลได้

3) การฟื้นฟูศาลากลางหนาด้านกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่ามีข้อคิดเห็นไว้ในทำนองเดียวกันสรุปว่า ศาลากลางหนาดที่มีการใช้ประโยชน์ทางด้านพิธีกรรมและประเพณีต้องมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมนั้นๆ ให้ทั่วถึงเพื่อให้มีผู้คนมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น และเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ขาดหายไปบางส่วนที่ ส่วนนักวิชาการด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้ความเห็นว่าเพิ่มเติมว่า ต้องมีการสำรวจจริงวัดขนาดและเขียนแบบลักษณะของศาลาแต่ละหลังเก็บไว้เป็นข้อมูลในการซ่อมแซม โดยใช้เทคนิคการสำรวจจริงวัดมรดกสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “Vernacular Documentation” หรือที่เรียกว่า “Vernadoc” ซึ่งปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมได้เรียนรู้และจัดเป็นกิจกรรมทางการศึกษาหนึ่งของแผนการเรียน จึงสามารถประสานขอความร่วมมือไปยังสถานศึกษาเหล่านี้ได้ และยังเป็นเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาของคนรุ่นใหม่และเพื่อการอนุรักษ์ต่อไปในอนาคต

4.4.2 แนวทางในการฟื้นฟูศาลากลางหน

จากประเด็นการฟื้นฟูศาลากลางหนในมิติต่างๆ สามารถกำหนดแนวทางการฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อเป็นกรอบวิธีการที่ครอบคลุมการดูแลรักษาศาลากลางหนอย่างง่ายในชีวิตประจำวัน จนถึงการซ่อมแซม ปรับปรุง ก่อสร้างใหม่ ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับระดับในการดูแลรักษาฟื้นฟูได้ สรุปได้ว่า การดำเนินการฟื้นฟูต้องมีการศึกษาประวัติ เก็บรวบรวมข้อมูลของศาลาเดิมก่อนแล้วจึงซ่อมแซมฟื้นฟูอาคารและบริเวณโดยรอบได้ โดยให้มีการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูนี้ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ เพื่อสร้างความตระหนัก การให้ความสำคัญในคุณค่าของศาลากลางหน และความเข้าใจแก่ชาวบ้านในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การศึกษาโครงการ เพื่อวางแผน กำหนดขอบเขตการฟื้นฟู การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ควรประกอบด้วย

- 1.1) ลักษณะอาคารและบริเวณโดยรอบของศาลากลางหน
- 1.2) คุณค่าความสำคัญของศาลากลางหนในด้านต่างๆ
- 1.3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น

2) การฟื้นฟูด้านกายภาพของศาลากลางหน ควรคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

- 2.1) การรักษาลักษณะ เช่น รูปทรง สัดส่วน ขนาด สี การใช้วัสดุ การตกแต่ง เป็นต้น
- 2.2) การรักษารูปแบบเทคนิคก่อสร้างที่แสดงภูมิปัญญาเชิงช่าง เช่น การใช้สักรเดียวในการเข้าไม้ ต่อไม้ เป็นต้น
- 2.3) การรักษองศ์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสำคัญของศาลากลางหน เช่น ตีนเสา ค้ำยัน การทำพื้น 2-3 ระดับ เป็นต้น
- 2.4) การรักษาความสัมพันธ์ของพื้นที่สีเขียวและที่โล่งว่าง เช่น การยกพื้น การปล่อยโถงโล่ง เป็นต้น
- 2.5) การรักษาสภาพแวดล้อมและองศ์ประกอบภายนอกที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น บ่อน้ำ สระหรือตระพัง ต้นไม้ใหญ่ เป็นต้น

3) การกำหนดแนวทางการจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

3.1) เจตนาของผู้สร้าง ความสัมพันธ์ของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

3.2) การรักษาประโยชน์ใช้สอย กิจกรรมในศาลากลางหนที่แตกต่างกัน และมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงเวลาและยุคสมัย

3.3) การวางแผนกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอยใหม่ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ควรมีความยืดหยุ่นให้สามารถสะท้อนถึงกิจกรรมดั้งเดิมอันเป็นคุณค่าแรกเริ่มของศาลากลางหน และสามารถจัดกิจกรรมปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4) การศึกษาเรียนรู้ให้คนรุ่นใหม่สืบทอดทางประเพณี ภูมิปัญญา และคุณค่าของสถานที่

3.5) การบำรุงรักษา ความต่อเนื่องของกิจกรรม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้แนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรมหานครดังกล่าว ต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวในคาบสมุทรสทิงพระ” ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพของศาลากลางหน คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรม และวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ โดยมีสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1) สภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ จำแนกได้ 2 ประเด็นดังนี้

1.1) สถานที่ตั้งของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ จำแนกได้ 2 ลักษณะดังนี้

1.1.1) สถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามพิกัดภูมิศาสตร์ จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาทำให้ระบุพิกัดที่ตั้งในแผนที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระในขอบเขตพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 อำเภอ และแยกรายอำเภอ โดยจำแนกตำแหน่งของศาลากลางหนทั้งในอดีตและในปัจจุบัน และจากแผนที่ดังกล่าวพบว่าศาลากลางหนมีลักษณะที่ตั้งเรียงกันตามแนวเส้นทางคมนาคมทางบกเป็นหลัก โดยมีกระจายอยู่ทั่วทั้งคาบสมุทรสทิงพระแต่กระจุกตัวมากในพื้นที่ตอนล่างของคาบสมุทรสทิงพระบริเวณอำเภอสิงหนคร ส่วนตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำจะมีศาลากลางหนตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลอ่าวไทย โดยเฉพาะตอนล่างของพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระบริเวณอำเภอสิงหนครเช่นเดียวกัน บริเวณริมทะเลสาบสงขลาจะมีศาลากลางหนกระจายอยู่ทั่วไปตั้งแต่อำเภอระโนดลงมาถึงอำเภอสิงหนคร โดยมีมากที่สุดใต่าบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ และบริเวณริมคลองต่างๆ ของคาบสมุทรสทิงพระจะมีศาลากลางหนอยู่บ้าง โดยส่วนมากจะอยู่บริเวณปากน้ำออกสู่ทะเลสาบสงขลา

1.1.2) สถานที่ตั้งของศาลากลางหนตามเขตการปกครอง จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่ามศาลากลางหนอยู่ในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอของคาบสมุทรสทิงพระ โดยมีมากที่สุดใอำเภอสิงหนคร จำนวน 105 หลัง เป็นศาลาในปัจจุบัน 88 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 17 หลัง รองลงมาอยู่ในอำเภอสทิงพระ จำนวน 41 หลัง เป็นศาลาที่มีอยู่ในปัจจุบัน 29 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 12 หลัง อำเภอระโนด จำนวน 36 หลัง เป็นศาลาในปัจจุบัน 22 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 14 หลัง และน้อยที่สุดในอำเภอกระแสดินธุ์ 20 หลัง เป็นศาลาที่มีอยู่ในปัจจุบัน 18 หลัง

และเป็นศาลาในอดีต 2 หลัง รวมศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระทั้งสิ้น 202 หลัง เป็นศาลาที่ปรากฏในปัจจุบัน 157 หลัง และเป็นศาลาในอดีต 45 หลัง โดยในระดับตำบลจะมีศาลากลางหนมากที่สุดอยู่ในตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร 18 หลัง รองลงมาคือตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร 17 หลัง และตำบลชะแล้และตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร ตำบลละ 13 หลัง ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีศาลากลางหนคือ ตำบลปากแตระ ตำบลวัดสน อำเภอรโนด และตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ

1.2) ลักษณะศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ จำแนกได้ 2 ลักษณะดังนี้

1.2.1) ศาลากลางหนในปัจจุบัน จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่าศาลากลางหนในปัจจุบันมีจำนวน 157 หลัง เป็นศาลาที่มีสภาพสมบูรณ์ โครงสร้างมั่นคง แข็งแรงสามารถเข้าไปใช้ได้อย่างปลอดภัย จำนวน 122 หลัง และเป็นศาลาที่มีสภาพทรุดโทรม ส่วนประกอบโครงสร้างและองค์ประกอบของอาคารชำรุด จำนวน 35 หลัง โดยศาลากลางหนในปัจจุบันมีทั้งที่เป็นศาลาโครงสร้างไม้ ซึ่งเป็นลักษณะอาคารเดิมคล้ายแรกสร้างที่มีเสา คาน และโครงสร้างหลังคาเป็นไม้ ส่วนหลังคาจะมุงด้วยกระเบื้องดินเผา และอีกจำนวนหนึ่งเป็นศาลาที่มีโครงสร้างเป็นคอนกรีต โดยส่วนมากเป็นศาลาที่มีการซ่อมแซม ดัดแปลง หรือต่อเติมจากลักษณะเดิมเมื่อครั้งแรกสร้าง ซึ่งได้เปลี่ยนพื้นไม้เป็นพื้นเทคอนกรีต เปลี่ยนหลังคามุงกระเบื้องดินเผาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ (ลอนคู่) เป็นต้น เพื่อให้สามารถตอบสนองการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันได้

1.2.2) ศาลากลางหนในอดีต จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาพบว่าศาลากลางหนในอดีตมีจำนวน 45 หลัง เป็นศาลาที่ไม่มีการสร้างทดแทนจำนวน 38 หลัง และที่มีการสร้างทดแทนในตำแหน่งที่ตั้งใหม่อีกจำนวน 7 หลัง

ทั้งนี้ลักษณะบริเวณของศาลากลางหนจะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของทำเลที่ตั้ง จากการสำรวจภาคสนามพบว่าศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระมีทำเลที่ตั้งอยู่ทั้งตามทางสัญจรทางบกและริมทางสัญจรทางน้ำ โดยศาลาที่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทางบกมีอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะที่ตั้งมีทั้งอยู่ในบริเวณย่านชุมชน บริเวณริมทาง และอยู่ในทุ่งนา ซึ่งมีส่วนประกอบในบริเวณแตกต่างกันบ้าง แต่โดยทั่วไปจะมีพื้นที่โดยรอบเป็นที่ว่าง มีต้นไม้ใหญ่ บ่อน้ำ สระหรือตระพัง ทิศทางการวางตัวอาคารของศาลามักอยู่ใกล้ถนนและหันด้านหน้าหรือทางเข้าของศาลาไปตามเส้นทางที่ผ่านหน้าศาลานั้นๆ เว้นแต่ศาลาที่อยู่ในบริเวณย่านชุมชนที่มีพื้นที่บริเวณโดยรอบที่เป็นที่ว่างน้อยบางแห่งอาจไม่มีต้นไม้ใหญ่อยู่คู่กับศาลา ส่วนศาลากลางหนที่อยู่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทางน้ำมีทั้งที่อยู่ริมทะเลสาบสงขลา ริมทะเลฝั่งอ่าวไทย และริมคลองต่างๆ ลักษณะโดยรอบของศาลาเป็นพื้นที่โล่ง มีต้นไม้ใหญ่ มีบ่อน้ำ และมีสระหรือตระพังอยู่ในบริเวณที่ตั้งศาลากลางหนคล้ายกับศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทางบกด้วยเช่นกัน

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระบุสภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทร สติงพระ

จากการศึกษาสภาพของศาลากลางหนในคาบสมุทรสติงพระ ทั้งในประเด็นสถานที่ตั้งและลักษณะของศาลากลางหนดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถรวบรวมศาลากลางหนได้จำนวน 202 หลัง โดยเป็นศาลากลางหนในปัจจุบันจำนวน 157 หลัง ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าการศึกษาจากข้อมูลภาคเอกสารของ กาญจน์ เพียรเจริญ (2543) ที่ระบุชื่อและที่ตั้งตามเขตการปกครองของศาลากลางหนในคาบสมุทรสติงพระไว้เมื่อ พ.ศ.2543 จำนวน 112 หลัง จากการตรวจสอบรายชื่อศาลากลางหนดังกล่าวพบว่า ศาลาที่เพิ่มขึ้นมานี้ไม่ได้เป็นศาลาที่เพิ่งมีการก่อสร้างใหม่หลังปี พ.ศ.2543 แต่เป็นศาลาดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ถูกค้นพบมาในการศึกษาใดๆ นอกจากนี้ยังพบว่าศาลากลางหนหลายหลังตามข้อมูลเอกสารของ กาญจน์ เพียรเจริญ ดังกล่าวนี้อาจได้พังทลายไปแล้วเป็นจำนวนมาก ส่วนผลการศึกษาด้านลักษณะและคุณค่าของศาลากลางหนพบว่ามีความสอดคล้องกับการให้นิยามความหมายของนักวิชาการต่างๆ โดยศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความหมายครบทั้ง 3 มิติ คือ (1) มิติด้านกายภาพ คือ มีพื้นที่ว่าง มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และส่วนของอาคารเป็นองค์ประกอบในการใช้ประโยชน์ทางสาธารณะ (2) มิติด้านการเมือง คือ เป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้แสดงออกทางความคิดอย่างอิสระ เป็นพื้นที่ให้หน่วยงานด้านการเมืองการปกครองได้มาใช้ประโยชน์ และเป็นสื่อสารเชื่อมโยงทางการปกครองจากภาครัฐสู่ประชาชน และ (3) มิติด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม คือ เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ตอบสนองวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นที่จัดกิจกรรมทางสังคมและทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นสถานที่ร่มรื่นมีองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งมีความสอดคล้องกับนิยามของพื้นที่ทางสังคมของพลเมือง (Civil Space) ที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ศาลากลางหนยังมีคุณลักษณะสอดคล้องกับนิยามความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม” โดยลักษณะของศาลากลางหนยังคงมีคุณค่าสอดคล้องกับที่นักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวไว้ และรายละเอียดในด้านคุณค่าต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในลักษณะของมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นตามที่สภาโบราณสถานระหว่างประเทศให้แนวทางไว้ ส่วนลักษณะของศาลากลางหนในปัจจุบันพบว่าเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากนิยามความหมายมากขึ้นในเรื่องการใช้ประโยชน์ วัสดุและวิธีการก่อสร้าง เนื่องจากผู้คนไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่พักระหว่างการเดินทางเป็นหลักดังเช่นในอดีต และการปรับปรุงซ่อมแซมศาลากลางหนในปัจจุบันที่ไม่ได้ใช้ไม้เป็นวัสดุหลักดังเช่นในอดีต รวมทั้งวิธีการก่อสร้างที่เป็นงานคอนกรีตเสริมเหล็กแทนงานไม้ เป็นต้น

ทั้งนี้แผนที่และทำเนียบศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระจะเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับในการนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ โดยสามารถนำไปกำหนดรายละเอียดแผนงานทั้งด้านระยะเวลา ดำเนินการ งบประมาณ หรือเป็นแนวทางในการศึกษาเส้นทางการเดินทางของผู้คนในอดีต และเป็นแนวทางในการวางแผนเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนได้ต่อไป

2) การศึกษาคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์ศักยภาพการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ประกอบด้วย

2.1) คุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ ประกอบกับเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นของยูเนสโก สามารถจำแนกคุณค่าของศาลากลางหนได้ 5 ด้าน ดังนี้

2.1.1) ด้านจิตใจ ศาลากลางหนมีคุณค่าที่แสดงออกถึงจิตใจของผู้คนในคาบสมุทรสทิงพระ โดยผู้คิดสร้างจะมีวัตถุประสงค์ไว้เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะให้ผู้คนทั้งที่อยู่ในชุมชนและผู้เดินทางสัญจรได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการก่อสร้างที่ช่วยกันสร้างขึ้นโดยผู้คนในชุมชนเอง แม้บางหลังไม่สามารถสืบค้นประวัติที่สามารถระบุจำนวนและผู้ร่วมกันสร้างได้ แต่สามารถสรุปได้ว่าเป็นการสร้างโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน และบางหลังเป็นการร่วมสร้างระหว่างพระ เณร และชาวบ้าน ทั้งนี้การตั้งชื่อของศาลากลางหนบางหลังยังได้ตั้งชื่อศาลาตามชื่อของผู้คิดสร้าง คุณค่าที่ปรากฏเป็นการบ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อของผู้สร้างแก่ผู้คน แสดงถึงการมีจิตใจโอบอ้อมอารี และการสร้างโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านต่างสะท้อนความเสียสละและความสามัคคีของผู้คนในชุมชน โดยการตั้งชื่อของศาลากลางหนตามชื่อผู้สร้างสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของผู้คนที่ให้เกียรติยกย่องและแสดงการระลึกถึงคุณความดีของผู้สร้าง

2.1.2) ด้านสังคมวัฒนธรรม ศาลากลางหนมีการใช้ประโยชน์ทั้งจากครอบครัวของผู้สร้าง จากชาวบ้านในละแวกที่ตั้งของศาลาและจากผู้คนต่างถิ่น ทั้งการใช้เป็นที่พักผ่อน การใช้ตบพุดกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเป็นที่ประกอบอาชีพของชาวบ้าน ทำให้ศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้เกิดการสื่อสาร การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความรู้และเรื่องราวต่างๆ และสามารถตอบสนองต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความผูกพันกับ “โหนด-นา-เล” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคนได้เป็นอย่างดี โดยศาลากลางหนบางหลังมีความสำคัญเป็นศูนย์กลางของครอบครัวหรือของชุมชนที่สร้างความผูกพันและความทรงจำที่ดีของผู้คน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครัวเรือน ชุมชนและสังคมให้มีความรักใคร่ สามัคคี นอกจากนี้ศาลากลางหนยังมีการใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี โดยพบว่ามี

พิธีกรรมหลายอย่างที่ชาวบ้านปฏิบัติกันมาอย่างช้านานในศาลาบางหลัง เช่น พิธี “ขึ้นเบญจมา” และ “ทำบุญเล” ที่ศาลาหัวถนนบ่อใหม่ ตำบลตีหลวง อำเภอสังขละบุรี พิธี “ส่งหาบส่งคอน” ที่ศาลาสองหน่วย ตำบลสังขละบุรี อำเภอสังขละบุรี เป็นต้น คุณค่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในคาบสมุทรสทิงพระที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา เคารพนับถือผู้อาวุโส และยึดมั่นในคุณธรรม การทำความดี ตลอดจนสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.1.3) ด้านการใช้สอยของสาธารณชน ศาลากลางหนมีการใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป โดยศาลาที่ตั้งอยู่บริเวณริมทางสัญจรหรือทางแยกชุมชนต่างๆ จะมีการใช้เป็นที่พักของผู้เดินทางทั่วไป บริเวณศาลาเหล่านี้มักจะมีบ่อน้ำหรือมีสระน้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า “พัง” หรือ “ตระพัง” เพื่อให้ผู้เดินทางสามารถใช้น้ำเพื่อล้างหน้าล้างตาได้ หรือบางศาลาจะมีภาชนะใส่น้ำดื่มที่ชาวบ้านเรียกว่า “เพลิงหลา” ให้ผู้ที่มาพักได้ดื่มกิน ส่วนศาลากลางหนที่ตั้งอยู่บริเวณชุมชนจะมีการใช้เป็นที่รวมผู้คนในชุมชนเพื่อกิจกรรมส่วนรวม ซึ่งมักเป็นศาลาขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับจำนวนผู้คนได้มาก กิจกรรมที่พบจะเป็นการประชุมต่างๆ ของชาวบ้าน หรือใช้เป็นที่ให้การบริการชุมชนและเข้าถึงประชาชนจากหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีการใช้ศาลากลางหนในด้านการเมืองการปกครอง โดยใช้เป็นที่ติดป้ายหาเสียงเลือกตั้งและบางหลังใช้เป็นที่นัดหมายชาวบ้านเพื่อมาปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง คุณค่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสำคัญในการเป็นพื้นที่แห่งการสื่อสาร การเชื่อมต่อ การสร้างความสัมพันธ์และการทำความเข้าใจระหว่างภายในชุมชนและระหว่างภาครัฐกับประชาชน และเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ทางสังคมของพลเมือง

2.1.4) ด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม ศาลากลางหนมีองค์ประกอบภายนอกที่เป็นพื้นที่ว่างลักษณะลานโล่ง บางหลังจะมีบ่อน้ำ ตระพัง และต้นไม้ใหญ่ อยู่ในบริเวณทำให้ที่ตั้งของศาลากลางหนมีความร่มรื่นเป็นธรรมชาติ ภายในศาลากลางหนจะเป็นอาคารที่ปล่อยโถงโล่งและยกพื้น มีการใช้ดินเสารองรับเสาของอาคารและมีการยื่นชายคา ลักษณะและองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้ศาลากลางหนเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ โดยภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของศาลาจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างเป็นลำดับ คือ มีการเข้าถึงที่ค่อยๆ เปลี่ยนจากภาวะสาธารณะภายนอกเป็นภาวะกึ่งสาธารณะภายใน และยังสะท้อนถึงการรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่มีอยู่แต่เดิมในสภาพแวดล้อมที่ตั้ง ส่วนการใช้ดินเสารองรับเสาของอาคารแสดงความสัมพันธ์ของรูปแบบอาคารกับอิทธิพลทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศของคาบสมุทรสทิงพระที่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายที่สามารถรับน้ำหนักของศาลาได้โดยไม่ต้องฝังเสาลงดิน

2.1.5) ด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง ศาลากลางหนจะมีการสร้างพื้นของศาลาให้มีการยกระดับให้สูงขึ้นเป็น 2 ถึง 3 ระดับ มีการใช้ไม้จากต้นตาลที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้หนอด” ซึ่งเป็นไม้ที่มีอยู่โดยทั่วไปในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระและมีความแข็งแรงมาเป็นโครงสร้างและส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคาร มีดินเสาไ่ว้รองรับเสาของอาคาร แทนการฝังเสาลงในดิน บางหลังรองถาดใ้ส่วนน้ำมันกันไ่ว้ระหว่างดินเสากับเสาของอาคารเพื่อป้องกันไม่ให้โคนเสาผุกร่อนเร็วอันเนื่องมาจากมดปลวกหรือแมลงกัดทำลาย และทำให้สะดวกในการเคลื่อนย้ายอาคารทั้งหลังตามที่ชาวบ้านเรียกว่า “หามเริน” ส่วนทรงหลังคามีทั้งทรงจั่วและทรงปั้นหยา ซึ่งเป็นหลังคาทรงไทยที่มีมาตั้งแต่อดีต วิธีการก่อสร้างจะมีการเข้าไม้หรือต่อไม้ มีการบากหรือเจาะไม้เพื่อใส่สลักหรือเดือยไม้ตามวิธีการก่อสร้างแบบโบราณที่เรียกว่า “เรือนเครื่องสับ” มีการตกแต่งส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมของผนังกันกันตก หัวเสากระเปียง ลูกกรง เสาหรือค้ำยัน และที่หน้าจั่ว การจัดพื้นที่ภายในศาลากลางหนดังกล่าวแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่นับถือหรือที่มีศักดิ์สูงกว่า ตลอดจนแสดงถึงการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในที่ตั้ง และเป็นการออกแบบและก่อสร้างที่สร้างสรรค์ และถ่ายทอดความรู้ เทคนิค หรือประสบการณ์กันมา รวมถึงการประยุกต์ใช้ระบบก่อสร้างและงานช่างฝีมือแบบดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี

2.2) การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ สามารถศาลากลางหนได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

2.2.1) กลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมเป็นศาลากลางหนที่มีร่องรอยและลักษณะของสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมมีจำนวน 26 หลัง โดยมีลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้ก่อสร้างในอดีตที่เป็นจุดเด่นสำคัญในการศึกษาเรียนรู้ ประกอบกับลักษณะบริบทสิ่งแวดล้อมโดยรอบของศาลาที่แต่ละหลังที่มีความแตกต่างกันออกไปทำให้ช่วยส่งเสริมศักยภาพของศาลาที่น่าสนใจและน่าประทับใจสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเยี่ยมชม นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่มาศึกษาหาความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่นต่อไป

ทั้งนี้ศาลากลางหนทั้ง 26 หลัง ยังมีความโดดเด่นตามคุณค่าทั้ง 5 ด้านแตกต่างกันไป โดยกลุ่มศาลากลางหนที่มีคุณค่าด้านสังคมวัฒนธรรมโดดเด่นจะมีมากที่สุด จำนวน 17 หลัง รองลงมาคือด้านการใช้สอยของสาธารณชนและด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง จำนวน 16 หลัง และด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จำนวน 12 หลัง

2.2.2) กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ เป็นศาลากลางหนที่มีอยู่บนเส้นทางสัญจรในอดีตที่สะท้อนประวัติศาสตร์ของชุมชน และสะท้อนวิถีชีวิตทั้งทางด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ โดยจำแนกตามลักษณะเส้นทางสัญจรคือ ศาลากลางหนที่อยู่ศาลากลางหนริมทะเลสาบสงขลา ศาลากลางหนที่อยู่ริมทะเลอ่าวไทย ศาลากลางหนที่อยู่ริมคลอง และศาลากลางหนที่อยู่ริมทางบก

2.2.3) กลุ่มศาลากลางหนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ เป็นศาลากลางหนที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และจะทำให้ศาลากลางหนมีบทบาทในการเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนได้ต่อไป

จากการศึกษาคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องของกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระของกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม 2 เส้นทาง คือ (1) เส้นทางกลุ่มศาลาที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจโดดเด่น ประกอบด้วยศาลาในเส้นทาง 15 หลัง และ (2) เส้นทางกลุ่มศาลาที่มีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง ประกอบด้วยศาลาในเส้นทาง 16 หลัง

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระบุคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์การเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

จากการศึกษาคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรมและวิเคราะห์ศักยภาพการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ รวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนำร่องดังกล่าว พบว่าคุณค่าที่ปรากฏในศาลากลางหนจะมีเรื่องคุณค่าทางจิตใจเป็นคุณค่าที่สำคัญ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากอาคารหรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทอื่นๆ เช่น อาคารบ้านเรือน อาคารพานิชยกรรม อาคารราชการ เป็นต้น ที่มุ่งเน้นคุณค่าทางด้านกายภาพ เนื่องจากศาลากลางหนมีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ โดยจากการศึกษาหลักการอนุรักษ์และประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งจากสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมศิลปากร พบว่ายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดรายละเอียดคุณค่าด้านจิตใจนี้มากนัก ส่วนการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่าศาลากลางหนจัดเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ตามนิยามความหมาย และสามารถจัดกิจกรรมการ

เรียนรู้ทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรม และมีความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ผลการระบุคุณค่า การวิเคราะห์จัดกลุ่มศาลากลางหนที่มีศักยภาพการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรมหานคร ทำให้เห็นได้ว่าศาลากลางหนสามารถทำหน้าที่เป็นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวของคาบสมุทรมหานครได้เป็นอย่างดี และเนื่องจากมีศาลากลางหนที่มีคุณค่ากระจายอยู่ทั่วทั้งคาบสมุทรมหานคร จึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่สามารถนำศาลากลางหนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในพื้นที่นี้ไปเชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ตามบทบาทหน้าที่และนโยบายของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ต่อไป

3) แนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรมหานคร จากการประชุมระดมสมองผู้ที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นหลักที่มีความสำคัญในการฟื้นฟู 3 ด้าน คือ (1) การฟื้นฟูศาลากลางหนด้านกายภาพ เพื่อให้ศาลากลางหนมีสภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และปลอดภัย (2) การฟื้นฟูศาลากลางหนด้านบริหารจัดการ เพื่อให้มีกรอบแนวทางในการฟื้นฟูศาลากลางหนได้อย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีการจัดเก็บข้อมูลเป็นระบบ และ (3) การฟื้นฟูศาลากลางหนด้านกิจกรรม เพื่อเป็นการฟื้นฟูศาลากลางหนให้สามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในปัจจุบัน ร่วมกับการส่งเสริมให้ศาลากลางหนเป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ และทำความเข้าใจระหว่างภายในชุมชนและระหว่างภาครัฐกับประชาชน และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้จากประเด็นหลักในการฟื้นฟูศาลากลางหนดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นแนวทางการปฏิบัติได้ดังนี้

3.1) การศึกษาโครงการ ต้องดำเนินการวางแผน กำหนดขอบเขตการฟื้นฟู การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งทางด้านลักษณะอาคารและบริเวณ เนื่องจากการฟื้นฟูต้องอาศัยแบบแผนทางด้านสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของศาลากลางหนแต่ละหลัง เพื่อรักษาคุณค่าที่อาจถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกทำลายไปโดยไม่รู้ตัว ต้องมีการศึกษาคุณค่าความสำคัญ ตลอดจนการใช้มาตรการทางสังคมและทางกฎหมายเพื่อให้เกิดการคุ้มครองและความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2) การฟื้นฟูด้านกายภาพของศาลากลางหน ต้องไม่มุ่งปรับปรุงฟื้นฟูเฉพาะตัวอาคาร แต่จะต้องคำนึงถึงบริบทด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบด้านคุณค่าของศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงหพระแต่ละหลัง เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าด้านต่างๆ ของศาลากลางหน เช่น รูปแบบและลักษณะ องค์ประกอบ เทคนิคการก่อสร้างโดยเฉพาะที่เป็นภูมิปัญญาเชิงช่าง ตลอดจนความสัมพันธ์ของที่ว่างภายนอกและภายในศาลา เป็นต้น

3.3) การกำหนดแนวทางการจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องเป็นการฟื้นฟูกิจกรรมไปพร้อมๆ กัน โดยอาศัยฐานข้อมูลของศาลากลางหนแต่ละหลังว่ามีความเชื่อมโยงหรือมีประวัติความเป็นมาในด้านคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างไร เพื่อให้การฟื้นฟูดังกล่าวมีประสิทธิภาพและส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ทั้งนี้แนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสิงหพระดังกล่าว ต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กำหนดแนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสิงหพระ

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสิงหพระพบว่า ประเด็นสำคัญในการฟื้นฟูศาลากลางหนทั้ง 3 เรื่องมีความสอดคล้องและครอบคลุมตามหลักการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องจัดการทั้งบริบททางสิ่งแวดล้อมและอาคารรวมทั้งตามหลักการจัดการท่องเที่ยว โดยแนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นที่การรักษาคุณค่าด้านต่างๆ ของศาลากลางหนแต่ละหลัง อย่างไรก็ตามจากลักษณะของศาลากลางหนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมและเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวนี้มีข้อจำกัดในด้านขนาดอาคารและบริเวณ จึงมีผลต่อการจัดกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่และความจุของนักท่องเที่ยวในปริมาณมากได้

ทั้งนี้ผลการแนวกำหนดทางการจัดการศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสิงหพระ ทำให้เห็นวิธีการฟื้นฟูศาลากลางหนตามหลักการอนุรักษ์ รวมทั้งการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสิงหพระให้กลับมามีคุณค่าความสำคัญดังเช่นในอดีต

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูศาลากลางหนเพื่อการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจำแนกได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ข้อเสนอทั่วไป

1.1) ควรมีการวางแผนการฟื้นฟูศาลากลางหนให้มีความเหมาะสมกับสภาพและความสำคัญทางคุณค่าของศาลาแต่ละหลังโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ เพื่อผลักดันให้ศาลากลางหนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสากลต่อไป

1.2) ควรนำผลการศึกษาวิจัยให้แก่หน่วยงาน องค์กร ภาคีเครือข่ายด้านการอนุรักษ์พัฒนา และด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นฐานข้อมูลและเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการของหน่วยงานต่างๆ

1.3) ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลของศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการปกป้อง ดูแล รักษาศาลากลางหน เป็นการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญกับศาลากลางหนซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคาบสมุทรสทิงพระ และยังเป็นการสร้างควมภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองและสามารถถ่ายทอดให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลังและผู้ทีสนใจต่อไป

2) ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

2.1) ควรมีการศึกษาวิจัยศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระในเชิงลึกเฉพาะแต่ละหลังและเฉพาะด้าน เช่น ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประวัติความเป็นมา เป็นต้น

2.2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในการฟื้นฟูศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ โดยเฉพาะหลังที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญาเชิงช่างและมีสภาพทรุดโทรมมาก

2.3) ควรมีการศึกษาวิจัยศาลากลางหนในพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ที่ยังคงพบเห็นศาลากลางหนอยู่ เช่น จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา เป็นต้น หรือศาลาพื้นถิ่นในภูมิภาคอื่นต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2545). “ทำเนียบปกครองท้องถิ่น.” *ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร สำนักบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น*. ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง. สืบค้น 1 เมษายน 2558. ค้นจาก <http://pab1.dopa.go.th>

กรมศิลปากร. (2548). *คู่มือพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2558). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กาญจน์ เพียรเจริญ. (2543). *ศึกษาศาลากลางหนในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา:

เกรียงไกร เกิดศิริ, ทิพวัลย์ ตั้งพูนทรัพย์ศิริ, และ ภัทรพล เวทยสุภรณ์. (2558). *สังวาลวัฒนธรรมมรดกพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรภาคใต้ : ศักยภาพร่วมในการเสนอชื่อแบบรวมกลุ่มสู่เส้นทางมรดกโลก*. ใน *สถาปัตยกรรมศาสตร์ การประชุมวิชาการระดับชาติประจำปี พ.ศ. 2558*, หน้า 23-44. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

โกวิทย์ พวงงาม. (2545). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. การอบรมหลักสูตรสารวัตรสืบสวนกองบัญชาการตำรวจนครบาล*. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจนครบาล.

ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ. (2551). *พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็ก: พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย*. ใน *สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรรยา หยุทอง. (2542). *ไขคำใต้. แลใต้*, 10(64), ปกหลัง.

จันทนีย์ จิรัญธนัฐ, และ นพดล ตั้งสกุล. (2558). เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมริมแม่น้ำโขง จังหวัด นครพนม. ใน *สถาปัตยกรรมศาสตร์ การประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี พ.ศ. 2558* (หน้า 55-80). กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (ม.ป.ป.). *อภิธานศัพท์เรือนไทยภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

จุฬวดี สันทัด. (2548). แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะเพื่อเพิ่มความนิยมในการใช้งานภายใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์: การวิเคราะห์โครงข่ายเชิงสัญญาณและการสัญจร. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, (3), 209-224.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, และ พูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. (2540). *เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ชิต นิลพานิช, และ กุลชน ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน*, โดย ชิต นิลพานิช, และ กุลชน ธนาพงศธร, หน้า 362. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ฐิติกา สังข์แก้ว และ บดินทร์ สายแสง. (2555). บทสำรวจพื้นที่สาธารณะของ “อะกอร์รา” แห่ง เอเธนส์: ตลาดทางเศรษฐกิจ ชุมชนทางการเมืองและสนามรบทางปรัชญา. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 5(1), มกราคม-เมษายน, 602-617. ค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/28160>

ณัฐวุฒิ อัครโกวิทวงศ์, และ ปุรณ ขวัญสุวรรณ. (2550). ประชาสังคม เครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดแผนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านน้ำเค็มจังหวัดพังงา. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 2(5), 77-96.

ต้นข้าว ปาณินท์. (2548). ที่ว่างที่ไม่ว่าง ความหมายของ space. *อาษา*, 8-9.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. ใน *ศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา*, หน้า 5-6. กรุงเทพฯ.

- เทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. (2556). *โครงการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน จังหวัดลำพูน*. เทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน: สืบค้น 25 ธันวาคม 2562. ค้นจาก <https://lamphuncity.go.th/wp-content/uploads/2018/01/award4-2.pdf>
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. (2529). สติงพระ : ชุมชนโบราณ. ใน ธราพงศ์ ศรีสุชาติ (บรรณาธิการ), *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 9* (หน้า 3656-3663). กรุงเทพฯ: สถาบันทักษิณคดีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- น. ณ ปากน้ำ. (2519). ศิลปะในอาณาจักรภาคใต้ของไทย. *วารสารเมืองโบราณ*, 2(2), 45-55.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง*. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นริศรานุกวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. 2540. *ศาสนสมเด็จ*. เล่มที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). *พื้นที่ในคดีไทย*. ใน สุพจน์ แจ้งเร็ว (บรรณาธิการ), *ศิลปวัฒนธรรม: ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ* (ฉบับพิเศษ), 112-128.
- นิรันดร ทองอรุณ. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์และพื้นที่ว่าง:คุณภาพของการปรับเปลี่ยนที่ว่าง กิจกรรม และบริบท. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 105-118.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *มารู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถิด*. ใน อรุณศรี ศาสตราณัติ (บรรณาธิการ), *จุลสารการท่องเที่ยว*, 15(1), มกราคม-มีนาคม, 9-11
- . (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

- ประยูร อุดุชาภูษะ. (2530). *พจนานุกรมศิลป์*. แปลโดย น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง), กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ประเวศ วะสี. (2536). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา. สมัชชาศิลปวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร.
- ปรีชา คุวินพันธุ์. (2540). *กลุ่มสังคม. สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปรีดา พูลสิน. (2555). *ารมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. วารสารวิจัยและพัฒนา, (4), 60-66.*
- ปิยนุช ไกรหาญ. (2529). *กระแสนิยม, กิ่งอำเภอ*. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 1* (หน้า 42-43). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์.
- ผาสุก อินทรารุช. (2527). *หม้อกุ่มที่ในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย. วารสารเมืองโบราณ, 10(1), มกราคม-มีนาคม, 103-111.*
- ไพฑูรย์ ศิริรักษ์. (2554). *วิถีโหนด-นา-เล*. สืบค้น 28 มีนาคม 2558 ค้นจาก Go to Know: <https://www.gotoknow.org>
- . (2557). *“สทิงพระ” เมืองอ่าวอู่น้ำของสงขลา บนพื้นที่คาบสมุทรอันอุดมสมบูรณ์*. (ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต) สืบค้น 28 มีนาคม 2558. ค้นจาก FURD แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง: <http://furd-rsu.org>
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2539). *พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*. ใน *ชำนาญ ม่วงทิม, (บรรณาธิการ), จุลสารการท่องเที่ยว, 2(ปีที่ 15), เมษายน-มิถุนายน, 4-7.*
- มณีวรรณ ชาตวนิช. (2555). *การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดพลู เขตธนบุรี. วารสารกระแสวัฒนธรรม, 13(24), กรกฎาคม-ธันวาคม, 16-32.*
- ยงธนทร์ พิมลเสถียร. (2555). *การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระวีวรรณ โอหารรัตน์มณี และ วีระ สัจกุล. (2555). การใช้พื้นที่สาธารณะเป็นถนนคนเดินแบบตลาดนัดในเมืองของไทย. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 8(3), กันยายน-ธันวาคม, 121-142.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง. (2555). ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง. *วารสารวิชาการ*.

วิยะดา ทองมิตร. (2541). *ศาลา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

วีระ อินพันทัง. (2554). การอนุรักษ์เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นไทย: การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ที่อยู่อาศัยและย่านชุมชนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ของชาติ. *วารสารธนาคารอาคารสงเคราะห์*, 7-12.

ศรัณย์ เลิศรักษมงคล. (2540). การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน ชำนาญ ม่วงทิม (บรรณาธิการ), *จูลสารการท่องเที่ยว*, 1(ปีที่ 16), มกราคม-มีนาคม, 12-15.

ศรินพร พุ่มมณี. (2557). ตลาดน้อย : การฟื้นฟูย่านเก่าในเขตเมืองกับชุมชนคนรักตลาดน้อย. ใน จุฑารัตน์ นฤพนธาวาทย์ (บรรณาธิการ), *ย่านจีนถิ่นบางกอก*, 2(5), มกราคม-มีนาคม, 6-9.

ศรีศักดิ์ พัฒนาคิน. (2545). ทศนคติต่อที่ว่าง: อัตลักษณ์ที่ซ่อนเร้นในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียร่วมสมัย. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, (1).

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). *พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศรีอมร ศรีเบญจพลางกุล. (2539). *ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา*. สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2549). *ชุมชนโบราณสทิงพระ*. สืบค้น 21 พฤศจิกายน 2561. ค้นจาก ฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย: [https:// www.sac.or.th/databases/archaeology/archaeology/ชุมชนโบราณสทิงพระ](https://www.sac.or.th/databases/archaeology/archaeology/ชุมชนโบราณสทิงพระ)

สถาบันอาศรมศิลป์. (2558). *แนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูบริเวณตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง (คู่มือให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับมาตรการทางผังเมืองและข้อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง)*. กรุงเทพฯ: สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร.

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ. (ม.ป.ป.). *กฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ค.ศ. 1999*. สืบค้น 29 พฤศจิกายน 2557 ค้นจาก <http://www.icomosthai.org/charter.htm>

—. (2528). *ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528*. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2557 ค้นจาก <http://www.icomosthai.org/charters/FineArt.pdf>

—. (2551). *กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. สืบค้น 19 พฤศจิกายน 2557 ค้นจาก <http://www.icomosthai.org/charters/tourism.pdf>

สมชาย สนั่นเมือง. (2541). ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว. ใน อรุณศรี ศาสตราณิติ (บรรณาธิการ), *จุลสารการท่องเที่ยว*, 2(ปีที่ 17), เมษายน-มิถุนายน, 25-33.

สมาคมอิโคโมสประเทศไทย. (2554). *กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม*. สืบค้น 29 พฤศจิกายน 2557. ค้นจาก Icomosthai: <http://www.icomosthai.org/charters/tourism.pdf>

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). *ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้างการประเมินค่าและการใช้ประโยชน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). *เล่ม 3 ระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2545). *รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน ประจำปี พ.ศ.2562* (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง, ผู้อำนวยการ

สร้าง) สืบค้น 16 มีนาคม 2563. ค้นจาก ระบบสถิติทางการทะเบียน: [http:// stat.bora.dopa.go.th](http://stat.bora.dopa.go.th)

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, และ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). *ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง.

สีบพงศ์ จรรย์สีบศรี, อิศรา กันแตง, และ สุรพล มโนวงศ์ . (2558). แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารหน้าจั่ว*(29), มกราคม-ธันวาคม, 64-85.

สุดจิต สนั่นไหว. (2558). ASA VERNADOC: Open the Worldwide for Thai Architects & Students. ใน เสาวลักษณ์ พงษ์ธา โปษะนันทน์, และ พรศรี หวังกลีบสุคนธ์ (บรรณาธิการ), *มรดกอาคารไม้กับการท่องเที่ยววัฒนธรรม : คุณค่า วัฒนธรรมและการจัดการ. การประชุมวิชาการนานาชาติและระดับชาติไอโคโมสไทย ประจำปี 2558* (หน้า 284-290). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) : สมาคมไอโคโมสไทย.

สุธิงค์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). ศาลากลางหน. ใน สุธิงค์ พงศ์ไพบูลย์ (บรรณาธิการ), *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 8* (หน้า 3407-3410). กรุงเทพฯ: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

—. (2529). สหิงพระ, อำเภอ. ใน สุธิงค์ พงศ์ไพบูลย์ (บรรณาธิการ), *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 9* (หน้า 3663-3671). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สุพิชชา ไตวิวิญญ์. (2558). การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัย: กรณีศึกษาชุมชนเก่า ย่านลำป่า จังหวัดพัทลุง. *สถาปัตยกรรมศาสตร์ การประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี พ.ศ. 2558* (หน้า 3-22). กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, และ อรศิริ ปาณินท์. (2556). ความเป็นอื่นของพื้นที่สาธารณะในวิถีชาวบ้าน ชุมชนทะเลน้อย. *ดำรงวิชาการ วารสารรวบรวมบทความทางวิชาการ*(2), กรกฎาคม - ธันวาคม, 129-252.

สุวัฒน์ กิขุนทด. (21 8 2555). โหนด นา เล การพลิกฟื้นวิถีชุมชนของคนท่าหิน. สืบค้น 28 มีนาคม 2558. ค้นจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน): <http://www.codi.or.th/>

อมรา ชันติสิทธิ์, และ ศรีอนงค์ ทองรักษาวงศ์. (2524). สติงหม้อ แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบโบราณ. *วารสารเมืองโบราณ*, 1(7), ธันวาคม 2523-มีนาคม 2524, 100-112.

อรทัย กักพล. (2552). *คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

อรศิริ ปาณินท์. (2523). *ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อัจฉรี เหมสันต์, ปรัชมาศ ลัญชานนท์, ปราณอม ต้นสุขานันท์, และ บรรจง สมบูรณ์ชัย. (2555). *ศึกษาศักยภาพของวัดในเขตเทศบาลตำบลของอำเภอโดยรอบอำเภอเมืองเชียงใหม่ เพื่อวางแผนพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลตำบล ดอยสะเก็ด ยางเนิ้งและแม่ริม*. เชียงใหม่: สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ภาษาอังกฤษ

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), July, 216-217.
- Batty, M. (2001). Exploring Isovist Fields: Space and Shape In Architectural and Urban Morphology. *Environment and Planning B: Planning and Design* 2001(28), 123-150.
- Hillier, B. (2007). *Space is the Machine*. London, United Kingdom: Space Syntax.
- Burton, T. L. (1976). *Making Mans Environment*. Van Nostrand Reinhold.
- Crawford, M. (1999). Blurring the Boundaries: Public Space and Private Life. ใน *Everyday Urbanism* (หน้า 22-23). Monacelli Press, New York.
- Engel, B. (2006). *Public space in the Blue Cities in Russia*. สืบค้น 25 มีนาคม 2558 จาก WEB OF SCIENCE: <http://webofknowledge.com>
- Gehl, J. (2011). *Life between Buildings. Using Public Spaces*. Washington, D.C., United States of America: Island Press.
- Habermas, J. (1989). Jürgen Habermas on society and politics : a reader/edited by Steven Seidman. ใน Seidman, *Beacon Press book* (หน้า 231). Boston, Massachusetts, am.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York, United States of America: Random House.
- Lang, J. (1994). *Urban Design: The American Experience*. New York, United States States: Van Nostrand Reinhold.
- Lynch, K. (1960). *The Image of The City*. Massachusetts Institute of Technology Cambridge, London, England: M.I.T Press.

- Project for Public Spaces. (1996). *What is a Great Civic Space?* สืบค้น 24 มีนาคม 2558
จาก Project for Public Spaces: <http://www.pps.org>
- Sayfutdinova, L. (2010). Transforming Public Spaces In PostSocialist Cities. *Azerbaijan In The World*, 3(24).
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington, D.C., United States of America: Conservation Foundation.
- Zheltnina, A. (2012). *Public Space in Europe and Russia: 'Europeanness' and Re-Interpretation of Urban Public Space*. Germany: The Centre for German and European Studies.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ข้อที่	ข้อความคำถาม
	<p>3.3 คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน</p> <p>☐ มีการใช้เป็นที่จัดกิจกรรมของผู้คนในชุมชน (มีการใช้เป็นที่รวมผู้คนในชุมชนเพื่อกิจกรรมส่วนรวมทั้งทางด้านการเมืองการปกครองหรือเป็นที่บริการให้ความรู้ การแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างหน่วยงาน องค์กรต่างๆ กับชุมชน) อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>☐ มีการใช้เป็นที่บริการแก่ผู้คนทั่วไป (มีการใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทางประวัติศาสตร์) อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>3.4 คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพและสิ่งแวดล้อม</p> <p>☐ มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (ภาวะทางกายภาพของศาลากลางหนที่มี ความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ว่างระหว่างภายในและภายนอก ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ) อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>☐ มีการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (ภาวะทางการรับรู้ของศาลากลางหนที่มี ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม เช่น จากมุมมอง การใช้แสง ภาวะนำ สบาย เป็นต้น) อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

3	รูปแบบการจัดการ
	<p>3.1 บุคคล ชุมชน หรือหน่วยงานใดที่ดูแล รักษาศาลากลางหน และดำเนินการอย่างไร</p> <p>3.2 ชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือมีคณะกรรมการที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือไม่ อย่างไร</p> <p>3.3 บุคคล ชุมชน หรือหน่วยงานใดที่สามารถมีส่วนร่วมดำเนินการด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และ/หรือเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ และสามารถทำได้อย่างไร</p> <p>3.4 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการฟื้นฟูศาลากลางหนมีหรือไม่ อย่างไร</p>
4	การรองรับการท่องเที่ยว
	<p>4.1 ลักษณะการคมนาคม ที่จอดรถ การเข้าถึง ศาลากลางหนเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร</p> <p>4.2 ลักษณะและสภาพของศาลากลางหนและบริเวณ ตลอดจนภูมิสถาปัตยกรรมเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร</p>

ภาคผนวก ข

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ (ชุดที่ 1)

ข้อคำถาม	ค่าความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			ค่า IOC	แปล ผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
<u>ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม</u>					
ชื่อ-สกุล	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
วันที่ให้สัมภาษณ์	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
อาชีพ	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
หน่วยงาน	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
ตำแหน่ง	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
<u>ส่วนที่ 2 ข้อมูลศาลากลางหน</u>					
ชื่อศาลา	+1	+1	+1	1	ใช้ได้
<u>ส่วนที่ 3 คุณค่าของศาลากลางหนตามเกณฑ์ด้านมรดก ทางวัฒนธรรมและสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น</u>					
3.1 คุณค่าทางจิตใจ ☐ มีการสร้างเพื่อสาธารณประโยชน์ และร่วมกันสร้าง โดยผู้คนในชุมชน	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.2 คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม ☐ มีการใช้เป็นที่รวมพบปะของผู้คนในชุมชนและ ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
☐ มีการใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและ ประเพณี (ศาลากลางหนที่มีการใช้เป็นที่จัดกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชุมชน ตลอดจนประเพณี ท้องถิ่นและศาสนพิธี)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.3 คุณค่าทางการใช้สอยของสาธารณชน ☐ มีการใช้เป็นที่จัดกิจกรรมในชุมชน (ใช้เป็นที่รวมผู้คน ในชุมชนเพื่อกิจกรรมส่วนรวมทั้งทางด้านการเมืองการ ปกครองหรือเป็นที่บริการ ให้ความรู้ การแลกเปลี่ยน สื่อสารระหว่างหน่วยงาน องค์กรต่างๆ กับชุมชน)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ข้อคำถาม	ค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			ค่า IOC	แปลผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
☐ มีการใช้เป็นที่บริการแก่ผู้คนที่ทั่วไป (ศาลากลางหนที่มี การใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป และการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทางประวัติศาสตร์)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.4 คุณค่าทางด้านสุนทรีย์ภาพและสิ่งแวดล้อม ☐ มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (ภาวะทาง กายภาพของศาลากลางหนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ ว่างระหว่างภายในและภายนอก ตลอดจนสอดคล้องกับ สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
☐ มีการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (ภาวะ ทางการรับรู้ของศาลากลางหนที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ กันกับธรรมชาติแวดล้อม เช่น จากมุมมอง การใช้แสง ภาชนะนำเสนอ เป็นต้น)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.5 คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่าง ☐ มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือภูมิภาค (ศาลากลาง หนที่มีลักษณะสอดคล้องกับท้องถิ่นทั้งทางการใช้สอย เฉพาะของท้องถิ่นรวมถึงการแสดงความคิดสร้างสรรค์ หรือมีการใช้ทรัพยากรที่ใช้ในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมในที่ตั้ง)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
☐ มีการสืบทอดทางงานช่าง คือ ศาลากลางหนที่มี ลักษณะในการออกแบบและก่อสร้างมาจากการถ่ายทอด ความรู้ เทคนิค หรือประสบการณ์กันมา รวมถึงการ ประยุกต์ใช้ระบบก่อสร้างและงานช่างฝีมือแบบดั้งเดิม	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

หมายเหตุ กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- +1 หมายถึง แน่ใจว่าคำถามมีความเหมาะสม
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าคำถามไม่มีความเหมาะสม

2) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2)

ข้อคำถาม	ค่าความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			ค่า IOC	แปล ผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม					
ชื่อ-สกุล	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
วันที่ให้สัมภาษณ์	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
อาชีพ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
หน่วยงาน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
ตำแหน่ง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
ความเกี่ยวข้องกับศาลากลาง ☐ เจ้าของ ☐ ผู้ก่อสร้างหรือร่วมก่อสร้าง ☐ ผู้ใช้ประโยชน์ ☐ ผู้วางแผนการใช้ประโยชน์ ☐ นักอนุรักษ์ พัฒนา ☐ นักท่องเที่ยว ☐ อื่นๆ (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
ส่วนที่ 2 ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ เชื่อมโยงกับศาลากลาง					
2.1 วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนใน คาบสมุทรสทิงพระที่เกี่ยวข้องกับศาลากลางท่องเที่ยว ได้มีอะไรบ้าง และสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมการ ท่องเที่ยวได้อย่างไร	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2.2 แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่ตั้งหรือ เชื่อมโยงกับศาลากลางมีอะไรบ้าง และสามารถนำมา จัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างไร	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
ส่วนที่ 3 รูปแบบการจัดการ					
3.1 บุคคล ชุมชน หรือหน่วยงานใดที่ดูแล รักษาศาลากลาง หน และดำเนินการอย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3.2 ชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือมีคณะกรรมการที่ใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ข้อคำถาม	ค่าความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			ค่า IOC	แปล ผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
3.3 บุคคล ชุมชน หรือหน่วยงานใดที่สามารถมีส่วนร่วม ดำเนินการด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและ/หรือเป็นผู้นำในการ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ และทำได้อย่างไร	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.4 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจเป็น อุปสรรคต่อการฟื้นฟูศาลากลางหนมีหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
<u>ส่วนที่ 4 การรองรับการท่องเที่ยว</u>					
4.1 ลักษณะการคมนาคม ที่จอดรถ การเข้าถึง ศาลา กลางหนเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมต่อการรองรับ กิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.2 ลักษณะและสภาพของศาลากลางหนและบริเวณ ตลอดจนภูมิสถาปัตยกรรมเป็นอย่างไร มีความเหมาะสม ต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
<u>ส่วนที่ 5 สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของศาลากลางหน</u>					
5.1 ลักษณะสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เป็นอย่างไร มีความเหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.2 ระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบสื่อสาร ระบบกำจัดขยะ หรือห้องน้ำ เป็นอย่างไร มีความเหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
6 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มี	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

หมายเหตุ กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- +1 หมายถึง แนใจว่าคำถามมีความเหมาะสม
- 0 หมายถึง ไม่แนใจว่าคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่
- 1 หมายถึง แนใจว่าคำถามไม่มีความเหมาะสม

ภาคผนวก ค
รูปภาพการทำวิจัยในพื้นที่

การลงพื้นที่สำรวจศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ระหว่างวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2558 จนถึง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2562

สัมภาษณ์แบบกลุ่ม เมื่อ 16 พฤศจิกายน 2559
ณ บ้านตรงข้ามศาลาบ้านหนองวา
ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2559
ณ ศาลาหน้าวัดประตู
ตำบลบ่อตรุ อำเภอรโนด

สัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์จากศาลา
เมื่อ 25 ตุลาคม 2561 ณ ศาลาสทิงหม้อ
ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร

สัมภาษณ์ผู้ร่วมสร้างศาลา
เมื่อ 29 ตุลาคม 2561 ณ ศาลาสะพานโอด
ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร

สัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์จากศาลา
เมื่อ 29 ตุลาคม 2561 ณ ศาลาบ้านยางงาม
ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร

สัมภาษณ์บุตรผู้สร้างศาลา เมื่อ 30 ตุลาคม 2561
ณ บ้านตรงข้ามศาลาหัวสะพานขมวน
ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร (ศาลาในอดีต)

การลงพื้นที่สำรวจศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ระหว่างวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2558 จนถึง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2562

 <p>สัมภาษณ์ผู้ร่วมซ่อมแซมศาลา เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2561 ณ ศาลานางแหมะ ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร</p>	 <p>สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร</p>
 <p>สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2561 ณ ศาลาตาหลับ ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร</p>	 <p>สัมภาษณ์บุตรเจ้าของศาลา เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2561 ณ ศาลาเทพยา ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร (ศาลาในอดีต)</p>
 <p>สัมภาษณ์บุตรผู้สร้างศาลา เมื่อ 28 ธันวาคม 2561 ณ บ้านเยื้องศาลาดอนเจดีย์ ตำบลคูชูด อำเภอสทิงพระ</p>	 <p>สัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลา เมื่อ 19 กันยายน 2562 ณ ศาลาหน้าวัดเลียบ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร</p>

ภาคผนวก ง

ทำเนียบศาลากลางหนในคาบสมุทรสทงพระ

ทำเนียบศาลากลางหนในคาบสมุทรสทิงพระ

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
อำเภอระโนด				
1	คลองแดน	ศาลากิมท่วน	7.912705 100.296352	
2	แดนสงวน	ศาลารวมมิตร	7.888824 100.278363	
3		ศาลาลุงอ่ำ (ศาลาในอดีต)	7.911669 100.281366	
4		ศาลาแม่กิมอัน (ศาลาในอดีต)	7.893391 100.277703	
5		ศาลารวมมิตร (ศาลาในอดีต)	7.888861 100.278547	
6	ตะเคียนชะ	ศาลาพ่อคล้ายแม่สาย	7.837024 100.247454	
7		ศาลาหนองไ้แ่น	7.842556 100.269084	
8	ท่าบอน	ศาลาเปลวคอเคล็ด	7.817833 100.359656	
9		ศาลาวัดท่าบอน	7.810177 100.361413	
10	บ่อตรุ	ศาลาวัดโพธิ์เล	7.644813 100.400554	
11		ศาลาหน้าวัดประตู	7.626768 100.406171	
12	บ้านขาว	ศาลาชายทะเลหัวป่า	7.785971 100.252676	
13		ศาลาดันข่อย	7.814678 100.241837	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
14		ศาลากลางบ้านหัวป่า (ศาลาในอดีต)	7.787017 100.251803	
15		ศาลาอเนกประสงค์ (ศาลาในอดีต)	7.782862 100.245803	
16	บ้านใหม่	ศาลาป่าคล้าย	7.828797 100.293325	
17		ศาลาอเนกประสงค์หมู่ 1	7.827850 100.292056	
18		ศาลากลางบ้านหมู่ 1 (ศาลาในอดีต)	7.827799 100.292287	
19		ศาลาหัวสะพานชลประทาน (ศาลาในอดีต)	7.847453 100.289378	
20	พังยาง	ศาลาทวดโหมง	7.712782 100.365051	
21		ศาลายายสร้อย	7.710852 100.366272	
22		ศาลาพังยาง	7.710808 100.366115	
23		ศาลาดอกสร้อย (ศาลาในอดีต)	7.722578 100.360894	
24		ศาลาหน้าเมือง (ศาลาในอดีต)	7.703711 100.367230	
25	ระโนด	ศาลากลางบ้านหมู่ 6	7.772572 100.301198	
26		ศาลาพุลภักดี	7.778610 100.306026	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
27		ศาลาทำน้ำ (ศาลาในอดีต)	7.779039 100.320069	
28		ศาลาบ้านมหากการ (ศาลาในอดีต)	7.729034 100.312558	
29		ศาลาร่วมใจบ้านมหากการ	7.728850 100.311986	
30	ระวะ	ศาลารวมใจ	7.731166 100.366629	
31		ศาลาป่าเข	7.730692 100.380806	
32		ศาลาวัดห้วยระวะ	7.726287 100.381533	
33		ศาลาลุงจีน	7.687954 100.390730	
34		ศาลาทองกลาง (ศาลาในอดีต)	7.698071 100.375674	
35	บ่อตรุ	ศาลาวัดประดู่ (ศาลาในอดีต)	7.624764 100.394736	
36		ศาลาหมอนเจดีย์งาม (ศาลาในอดีต)	7.644353 100.368505	
อำเภอกระเสสินธุ์				
37	กระเสสินธุ์	ศาลาทำเลน	7.574029 100.317985	
38		ศาลาตาแก้ว	7.608254 100.329512	
39	เกาะใหญ่	ศาลาเกษตรกร	7.582961 100.286894	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
40		ศาลาป่าซีทิม	7.525026 100.287954	
41		ศาลากลางบ้านหมู่ 3	7.525017 100.289070	
42		ศาลาบ่อท่อ	7.542030 100.300877	
43		ศาลากลางบ้านหมู่ 5	7.555760 100.300274	
44		ศาลาแม่ทวด	7.554389 100.298930	
45		ศาลายางทอง	7.552957 100.304128	
46		ศาลาท่าโพธิ์ (ศาลาในอดีต)	7.590177 100.297567	
47		ศาลาบ้านแหลมยาง (ศาลาในอดีต)	7.533019 100.268962	
48	เชิงแส	ศาลาตาเลี้ยง	7.615904 100.361185	
49		ศาลาตาไร่	7.611618 100.351919	
50		ศาลากลางบ้านหมู่ 2	7.612255 100.350574	
51	โรง	ศาลาสงฆ์ประชาการุณ	7.650275 100.329521	
52		ศาลาบ้านโคกพระ	7.651455 100.331696	
53		ศาลาทวด	7.663405 100.330337	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
54		ศาลาของแม่	7.664246 100.329080	
55		ศาลากลางทุ่ง	7.695687 100.338237	
56		ศาลากาหรี	7.662429 100.322748	
อำเภอสังขละบุรี				
57	กระด้าง	ศาลาบ้านหนองจิก	7.515240 100.426224	
58		ศาลาพังดุก	7.512136 100.426767	
59		ศาลาพังเถียะ (ศาลาในอดีต)	7.495675 100.432106	
60	คูขุด	ศาลาป่ายกเนี้ยว	7.482544 100.412097	
61		ศาลาพังจาก	7.457486 100.415375	
62		ศาลาดอนเจดีย์	7.461159 100.415029	
63		ศาลาแดง	7.431364 100.414579	
64		ศาลาเขียว	7.429806 100.415184	
65		ศาลาพรวน	7.423903 100.418023	
66		ศาลาเขื่อน (ศาลาในอดีต)	7.484478 100.423805	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
67		ศาลาร่วมใจ (ศาลาในอดีต)	7.460495 100.415193	
68		ศาลาพรวน (ศาลาในอดีต)	7.424144 100.41843	
69	จะทิ้งพระ	ศาลาบ้านพังเสม็ด	7.462809 100.442088	
70		ศาลาชายคู	7.480412 100.437440	
71		ศาลาสาธุ	7.468280 100.440667	
72	ชุมพล	ศาลาไอ้ขี้	7.602723 100.407296	
73		ศาลาบ้านคลองฉนวน	7.601320 100.386492	
74	ดีหลวง	ศาลาหัวถนนบ่อใหม่	7.573027 100.409455	
75		ศาลาทวดปลาย	7.582044 100.406717	
76		ศาลาหัวถนนบ่อใหม่ (ศาลาในอดีต)	7.573046 100.409498	
77	ท่าหิน	ศาลาหัวไม้ไผ่	7.379118 100.433033	
78		ศาลาพรวนหน้าวัดโน	7.419722 100.419361	
79		ศาลาลุงคอแดง อินทร์ตัน	7.397968 100.439817	
80		ศาลาริมสระห้วยลาด (ศาลาในอดีต)	7.379227 100.427272	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
81	บ่อदान	ศาลาบ่อदान	7.443025 100.450799	
81		ศาลาพ่อท่านวัดสิงห์	7.427248 100.447240	
83		ศาลาอ่านหนังสือพิมพ์หมู่ 5	7.420456 100.449267	
84		ศาลาลุงจำ (ศาลาในอดีต)	7.445328 100.455022	
85	บ่อแดง	ศาลาพังซีเหล็ก	7.407819 100.453249	
86		ศาลาพังข้างตาย	7.400731 100.470772	
87	วัดจันทร์	ศาลาหน้าวัดจันทร์	7.387627 100.461588	
88		ศาลาโคกม่วง	7.380191 100.463215	
89		ศาลาป่าปรัก	7.392228 100.473922	
90		ศาลาโคกม่วง (ศาลาในอดีต)	7.380166 100.463169	
91		ศาลาเสือเมือง (ศาลาในอดีต)	7.371644 100.467265	
92	สนามชัย	ศาลาพังแค	7.540186 100.417985	
93		ศาลาพังไทร	7.560025 100.412963	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
94		ศาลาหน้าวัดดอนเค็ด	7.543444 100.426463	
95		ศาลาตาหลวงฉิม (ศาลาในอดีต)	7.565486 100.420617	
96		ศาลาพังไทร (ศาลาในอดีต)	7.560202 100.413151	
97		ศาลาหน้าท่าวัดดอนเค็ด (ศาลาในอดีต)	7.544866 100.425776	
อำเภอสิงหนคร				
98	ชะแล้	ศาลาสามสี่	7.306360 100.458381	
99		ศาลาชายเหมือง	7.308224 100.446229	
100		ศาลาตาหลวงบ่า	7.319723 100.442174	
101		ศาลาแสงหมอก	7.321238 100.446002	
102		ศาลาตาแก้ว	7.324422 100.452258	
103		ศาลาสระโด	7.310943 100.455834	
104		ศาลาสระไทร	7.310943 100.453284	
105		ศาลาปากคลองชะแล้	7.308757 100.432032	
106		ศาลารวมญาติ	7.298103 100.445041	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
107		ศาลาปากช่อง	7.299577 100.448528	
108		ศาลาเปลวจิ้งจาย	7.299026 100.439967	
109		ศาลากลางทุ่งบ้านหนองวา	7.296940 100.457444	
110		ศาลาสามสี่ (ศาลาในอดีต)	7.300879 100.456393	
111	ซิงโค	ศาลาหน้าวัดเลียบ	7.28716 100.524165	
112		ศาลาบางหอย	7.279947 100.529859	
113		ศาลาวัดบางหอย	7.279056 100.528853	
114		ศาลาบางเรือนาค	7.272088 100.534422	
115		ศาลาหน้าหาดนพรัตน์	7.265708 100.537902	
116		ศาลาบ้านยางงาม	7.261104 100.523449	
117		ศาลาตาหลวงคง	7.251099 100.523477	
118		ศาลาทิดเป็ย	7.253575 100.548185	
119		ศาลาแก้วบ่อ	7.245840 100.520813	
120		ศาลาพังแห่ง (ศาลาในอดีต)	7.256411 100.51480	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
121	ท่าบอบ	ศาลาบ่อสี่ก๊ก	7.236713 100.519976	
122		ศาลาบ่อแลน	7.246407 100.511364	
123		ศาลาลุงอัน	7.274940 100.491073	
124		ศาลาป่าจัน	7.267315 100.500164	
125		ศาลานายแจ้ นางอ่ำ (ศาลาในอดีต)	7.274245 100.491698	
126		ศาลาตั้งสี่ (ศาลาในอดีต)	7.266448 100.507669	
127	บางเขียด	ศาลาหนองเสื่อ	7.337114 100.446506	
128		ศาลายายจู้	7.359785 100.427970	
129		ศาลาโต๊ะแก	7.341161 100.459635	
130		ศาลาโรงเรียนท่าแคง (ศาลาในอดีต)	7.356337 100.428525	
131	ปากร่อ	ศาลาบ้านหนองวา	7.292521 100.461126	
132		ศาลาซอยตามนาง	7.282821 100.464931	
133		ศาลาทำน้ำวัดแหลมจาก	7.267441 100.412504	
134		ศาลาบ้านป่าขาด	7.276809 100.470207	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
135	ป่าขาด	ศาลาหน้าวัดสว่างอารมณ์	7.256363 100.458325	
136		ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์	7.256588 100.478972	
137		ศาลาตาหลวงเคียน	7.255994 100.479865	
138		ศาลาจันทร์การสำราญราษฎร์ (ท่าหน้า)	7.254234 100.479752	
139		ศาลาตาแค๊ก ยายเพียร	7.253366 100.485810	
140		ศาลานางแหมะ	7.257301 100.476720	
141		ศาลาตาหลับ	7.275098 100.470701	
142		ศาลาริมคลองสว่างอารมณ์	7.257872 100.473364	
143		ศาลาป่าช้าป่าขาด	7.25780 100.470059	
144		ศาลายายเจียน (ศาลาในอดีต)	7.255442 100.481257	
145		ศาลาเทพยา (ศาลาในอดีต)	7.269794 100.472507	
146		ศาลาสระพุด (ศาลาในอดีต)	7.259685 100.471609	
147	ม่วงงาม	ศาลาบ่อเตี้ย	7.327663 100.493870	
148		ศาลาตาหลวงแคล้ว	7.329704 100.496518	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
149		ศาลากลางทุ่งบ้านบ่อเตี้ย	7.325233 100.490109	
150		ศาลาป่าช้าบ้านปะโอ	7.322767 100.487850	
151		ศาลาบ่อกลอง	7.340596 100.489012	
152		ศาลาบ้านประมงม่วงงาม	7.339776 100.496020	
153		ศาลาตาถ้อง	7.336160 100.493068	
154		ศาลานายนพ	7.330651 100.475019	
155		ศาลาตาหวัง	7.324691 100.477583	
156		ศาลายายช่อง	7.330659 100.468950	
157		ศาลาโคกนางชี	7.362841 100.477499	
158		ศาลาเสือเมือง	7.371472 100.467316	
159		ศาลาบ่อโยก	7.349281 100.475682	
160		ศาลาพังโต	7.355567 100.473928	
161		ศาลาสันติ	7.355429 100.473430	
162		ศาลาขามคลาน	7.360434 100.471449	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N	ภาพประกอบ
			พิกัด E	
163		ศาลาบ้านม่วงพุ่ม (ศาลาในอดีต)	7.363165 100.480484	
164		ศาลาเลเสื่อเมือง (ศาลาในอดีต)	7.364663 100.485233	
165	รำแดง	ศาลารวมญาติ	7.279933 100.489973	
166		ศาลาสะพานหนองโต	7.281505 100.487107	
167		ศาลาหัวสะพานหนองโต	7.287201 100.486773	
168		ศาลาแยกหนองโต	7.283281 100.486392	
169		ศาลาบ่อแมว	7.306838 100.477359	
170		ศาลาบ้านหนองไอย	7.303198 100.464282	
171		ศาลาริมคลองสายยู	7.304889 100.466441	
172		ศาลาครุฑริน	7.313471 100.476092	
173		ศาลาหน้าวัดป่าขวาง	7.315285 100.475166	
174		ศาลาอ่านหนังสือหมู่ 5	7.311148 100.476998	
175		ศาลาตาเกลือ-ยายพริ้ม ไกรกราย	7.299486 100.478939	
176		ศาลาหัวสะพานตาหวัง	7.322642 100.472115	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
177		ศาลายายพร้อม	7.326824 100.470326	
178		ศาลายายอิม (ศาลาในอดีต)	7.289921 100.482418	
179		ศาลาหัวสะพานขมวน (ศาลาในอดีต)	7.296100 100.481367	
180		ศาลาสองดอง (ศาลาในอดีต)	7.317067 100.474531	
181		ศาลาริมสระหนองโต (ศาลาในอดีต)	7.281597 100.486964	
182	วัดขนุน	ศาลากลางทุ่งบ้านวัดขนุน	7.320904 100.495509	
183		ศาลาลุงกล้า	7.309653 100.479475	
184		ศาลานายบ้านเด่น	7.310786 100.483866	
185		ศาลาเกาะน้ำรอบ	7.316254 100.506828	
186		ศาลาชายเลบ้านขนุน	7.305869 100.514336	
187		ศาลาดอกเห็ด	7.295894 100.519955	
188		ศาลาชายเลบ้านหนองหอย (ศาลาในอดีต)	7.325477 100.503879	
189		ศาลากุโบร์หนองหอย (ศาลาในอดีต)	7.325284 100.503336	

ที่	ตำบล	ชื่อศาลา	พิกัด N พิกัด E	ภาพประกอบ
190	สทิงหม้อ	ศาลายายจู้	7.207889 100.555856	
191		ศาลาสองหน่วย	7.226195 100.538618	
192		ศาลาบ่อจอมทิพย์	7.218753 100.547128	
193		ศาลาสทิงหม้อ	7.226026 100.524747	
194		ศาลาตาพร้อม	7.233928 100.546859	
195		ศาลาหน้าวัดมะม่วงหมู	7.236057 100.522306	
196	หัวเขา	ศาลาลุงกลวง	7.212121 100.562229	
197		ศาลาทวด	7.197831 100.57911	
198		ศาลาเรือน้ำแหลมสน	7.196011 100.581183	
199		ศาลาทวดเขียว	7.195030 100.578480	
200		ศาลาหน้าโรงเรียนบ่อทรัพย์	7.192486 100.576194	
201		ศาลาจอม	7.202095 100.563304	
202		ศาลาท่าม้า (ศาลาในอดีต)	7.191183 100.576421	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายกาญจน์ เพียรเจริญ

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5710930002

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย	2540
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยทักษิณ	2543
ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	2544

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ ประจำปีงบประมาณ 2559

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

สถาปนิก/ผู้ตรวจสอบอาคาร 57/54 หมู่ที่ 6 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
 อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย และ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

1) การเผยแพร่ในรูปของบทความวารสาร

ชื่อผู้เขียน Karn Phiancharoen and Parichart Visuthismajarn .

ชื่อบทความ Social and Cultural Reflection of Sathingphra Peninsula from Local Pavilion (Salaklanghon)

ชื่อวารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University (International Humanities, Social Sciences and arts) Vol 12 No 1 (January-June 2019), 531-547

2) การเผยแพร่ในการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้นำเสนอ Karn Phiancharoen and Parichart Visuthismajarn

ชื่อเรื่องผลงานที่นำเสนอ The Value of Pavilion in Local Style (Salaklanghon) in Sathingphra Peninsula, Thailand

ชื่อการประชุม ICNCEFT2016: The 2 National, 3 International Conference Environmental Friendly Tourism for Sanggun Le. The 5 International Conference on Sustainable Tourism Management เมื่อวันที่ 21-22 มกราคม 2559